

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ: ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

"ΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ"

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ

Η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών ως διοικητική μεταρρύθμιση

ψηφιακού μετασχηματισμού στη χώρα

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Μανάβη Μαρία

Αθήνα, 2024

Τριμελής Επιτροπή:

Μπαμπαλιούτας Λάμπρος, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Βενετσανοπούλου Μαρία, Ομότιμη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Δρ. Πολυμέρης Σπυρίδων, Ειδικό Διδακτικό Προσωπικό Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Μανάβη Μαρία, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Αφιερώνεται στους φίλους μου,
που συνεισφέρουν σε κάθε βήμα μου
και στα παιδιά μου,
ως πνευματική παρακαταθήκη
ελλείψει ακινήτων*

Συντομογραφίες

ΑΜΚΑ : Αριθμός Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης
ΑΣΥΡ : Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης
ΑΦΜ : Αριθμός Φορολογικού Μητρώου
ΒΨΜ : Βίβλος Ψηφιακού μετασχηματισμού
ΓΤΨΔΑΔ : Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών
ΓΔΔΔΔ : Γενική Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου
ΔΔΔΔ : Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου
Ε.Ε. : Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΔΥΤΕ Α.Ε. – GRNET S.A. : Εθνικό Δίκτυο Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας
ΕΜΔΔ ή ΕΜΔ : Εθνικό Μητρώο (Διοικητικών) Διαδικασιών
Ε.Κ.Τ. : Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου
ΕΠΑΔ : Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών
ΕΠΑ : Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας
ΕΠΑΔ : Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών
ΕΠΙΣΕΥ του ΕΜΠ : Ερευνητικό Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Συστημάτων Επικοινωνιών και Υπολογιστών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου
ΕΨΠ : Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης Δημόσιας Διοίκησης
Κ.Ε.Α.Δ. : Κεντρική Επιτροπή Απλούστευσης Διαδικασιών
Κ.Ε.Κ : Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης
ΚΕΠ : Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών
ΚΠΣ : Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΟΗΕ : Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ : Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας & Ανάπτυξης
Ν. : Νόμος
Π.Δ. : Προεδρικό Διάταγμα
ΠΗΔ : Πλαίσιο Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης
ΠτΚ : Προεδρία της Κυβέρνησης
ΣΕΒ : Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών
ΤΜΚ : Τυποποιημένο Μοντέλο Κόστους
ΤΠΕ : Τεχνολογίες Πληροφορικής & Επικοινωνιών
Υ.Α. : Υπουργική Απόφαση
Υ.Κ. : Υπαλληλικός Κώδικας
ΥΨΔ : Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης

Ευχαριστίες

Επιθυμώ να καταθέσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου α) στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Μπαμπαλιούτα Λάμπρο για την ευκαιρία που μου έδωσε να πραγματευθώ ένα τόσο επικαιροποιημένου ενδιαφέροντος θέμα, που άπτεται του συνόλου της Δημόσιας Διοίκησης, αλλά και για τη συνολική του επιστημονική συμβολή και στήριξη κατά την εκπόνηση της παρούσας εργασίας, β) στην κα Βενετσανοπούλου Μαρία, μέλος της Τριμελούς Επιτροπής για τις επιστημονικές της παρατηρήσεις στην εργασία μου και γ) στον καθηγητή μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα κ. Κοντιάδη Ξενοφώντα για το ότι μου ανέθεσε με παρεμφερή τίτλο εργασία προόδου και αποτέλεσε την αφορμή για να μου κινήσει το ενδιαφέρον το συγκεκριμένο αντικείμενο.

Επιπλέον, ευχαριστώ θερμά τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου κ. Σκλαπάνη Αθανάσιο για την άμεση και πρόθυμη ανταπόκριση του στο να υποστηριχθεί η διπλωματική μου από άτυπες συνεντεύξεις με στελέχη της, όπως και τις α) κα Σιμάτου Έλλη, Προϊσταμένης στο Τμήμα Ανασχεδιασμού και Μητρώου Διαδικασιών και β) κα Αλιφέρη Παναγιώτα, Προϊσταμένης στο Τμήμα Αξιολόγησης και Τεκμηρίωσης Διαδικασιών (Συντονιστικός Μηχανισμός Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας) για την ουσιαστική γνωσιακή συνδρομή τους μέσω της διοικητικής τους εμπειρίας με το πνεύμα και τον επαγγελματισμό στελεχών υψηλών ποιοτικών προδιαγραφών.

Σχήματα

Σχήμα 1. Κατάταξη των χωρών της Ε.Ε. του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας & Κοινωνίας(DESİ).....	25
Σχήμα 2. Αποτύπωση των τριών πυλώνων της ΕΠΑΔ.....	31
Σχήμα 3. Αποτύπωση Συνεργαζόμενοι φορείς υλοποίησης ΕΜΔΔ	38
Σχήμα 4. Αποτύπωση Ρόλων εμπλεκόμενων στην καταχώριση ΕΜΔ	44
Σχήμα 5. Οι κατηγορίες των ενεργειών καταχώρισης των υπόχρεων φορέων στο Μίτο.....	46
Σχήμα 6. Αποτύπωσης της λειτουργίας του ΚΕΠ.....	57
Σχήμα 7. Διεθνή Ταξινόμηση ΟΗΕ τομέων δράσεων πολιτικής	65
Σχήμα 8. Ενδεικτικά Τομείς Παρέμβασης Δημόσιας Πολιτικής του ΕΠΑΔ.....	76
Σχήμα 9. Οι τρεις Άξονες ΕΠΑΔ.....	84
Σχήμα 10. Πυραμίδα Προτεραιοτήτων Νομοτεχνικής Διαδικασίας.....	96
Σχήμα 11. Απεικόνιση Μηχανισμών Παρατηρητηρίου.....	122

Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	4
Γραφήματα-Σχήματα	6
Περίληψη	10
Abstract.....	11
Εισαγωγή.....	12
Κεφάλαιο 1^ο Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών (ΕΠΔΔ)	17
1.1. Εννοιολογικός ορισμός-στόχοι	19
1.2. Ευρωπαϊκό υπόβαθρο της δημόσιας πολιτικής	21
1.3. Υλοποίηση της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών	26
1.3.1. Πλαίσιο Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Πρότυπα Διαλειτουργικότητας.	28
1.4. Πυλώνες-Μηχανισμοί Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.....	30
Κεφάλαιο 2^ο Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών «Μίτος»	32
2.1. Εννοιολογικός ορισμός-βασικοί στόχοι	32
2.1.1. Διοικητικές Διαδικασίες που αφορά.	34
2.1.2. Λειτουργίες-Σκοποί.	35
2.1.3. Ενέργειες εποπτείας Υπουργείου.....	37
2.1.4. Συνεργαζόμενοι φορείς υλοποίησης Εθνικού Μητρώου.	37
2.2. Καταχώριση διαδικασιών στο Μητρώο.....	38
2.2.1. Υπόχρεοι φορείς στην καταχώριση των διαδικασιών.....	39
2.2.2. Εμπλεκόμενοι υπηρεσιακοί ρόλοι στην καταχώριση.....	40
2.2.3. Ενέργειες καταχώρισης.	44
Α. Αρχική Καταχώριση Διαδικασίας.	44
Β. Επικαιροποίηση της καταχώρισης.	46
Γ. Κατάργηση ή διαγραφή μιας διαδικασίας	46
2.2.4. Σχετικές με την καταχώριση πειθαρχικές προβλέψεις.....	47
2.3. Μηχανισμοί Διευκόλυνσης Αναζήτησης στο Μητρώο	48
2.4. Διασύνδεση Μίτου με άλλα Μητρώα	49

2.5. Στοχοθεσιακά οφέλη Εθνικού Μητρώου-Αποτίμηση.....	50
Κεφάλαιο 3ο Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ).....	54
3.1. Εννοιολογική εισαγωγή	54
3.1.1. Άλλες σημαντικές διοικητικές επεμβάσεις απλούστευσης διαδικασιών.	56
3.1.3. Κατηγορίες Δράσεων Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών	62
3.1.4. Τομείς Παρέμβασης Απλούστευσης-Πιστοποίηση	64
3.1.5. Μεθοδολογία Προτεραιοποίησης Διαδικασιών για ένταξη στο Εθνικό Πρόγραμμα και Απλούστευσης.	66
3.1.6. Ενιαία Ψηφιακή Πύλη.....	68
3.2. Επτά Αρχές Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών	70
3.3. Εποπτεία-Υλοποίηση –Χρηματοδότηση	73
3.3.1. Ενδεικτικές Δράσεις Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών βάσει Προγραμματικών Συμφωνιών ή Μνημονίων Συνεργασίας.....	76
3.3.2. Δράσεις Εθνικού Προγράμματος με πρωτοβουλία Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης.	78
3.3.3. Μεμονωμένη δράση από πρωτοβουλία δημόσιας αρχής.	81
Κεφάλαιο 4ο Άξονες Παρέμβασης Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών	83
4.1. Άξονας Α «Ποιοτικές και Φιλικές Ρυθμίσεις»	84
4.1.1. Καλή Νομοθέτηση.	85
4.1.2. Ορισμοί Πολυνομίας-Κακονομίας.....	87
4.2. Δράσεις Καλής Νομοθέτησης μέσω Εθνικού Προγράμματος.	89
Α. Ολοκληρωμένες Δράσεις.....	90
4.2.1. Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας.	90
Γενικές Αρχές Καλής Νομοθέτησης.....	90
Τεχνικός οδηγός Καλής Νομοθέτησης.....	96
Επιμέρους Στάδια της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας.....	97
4.2.2. Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης.....	98

B. Σε εξέλιξη Δράσεις.....	102
4.3. Ψηφιοποίηση της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης.....	102
4.4. Σύστημα Ροής Ψηφιακών Υπογράφων των Προεδρικών Διαταγμάτων.....	102
4.5. Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης	103
4.6. Άξονας Β: «Απλές και κατανοητές διαδικασίες»	108
4.7. Άξονας Γ: «Έγκαιρη και ακριβής ενημέρωση»	112
Κεφάλαιο 5° Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας.....	115
5.2. Συντονιστικός Μηχανισμός	118
5.2.1. Εκτελεστικός Μηχανισμός.	119
5.2.2. Δίκτυο Συνεργατών.	121
5.3. Έννοια της γραφειοκρατίας και του διοικητικού βάρους	122
5.4. Μεθοδολογία μέτρησης του διοικητικού βάρους (Τυποποιημένο Μοντέλο Κόστους)	124
5.5. Ολοκληρωμένες Μετρήσεις διοικητικών βαρών ανά τομέα πολιτικής	127
5.6. Σε εξέλιξη Μετρήσεις διοικητικών βαρών ανά τομέα πολιτικής.....	132
5.7. Αξιολόγηση ωφελειών από τις μετρήσεις του Παρατηρητηρίου.....	133
Κεφάλαιο 6° Αποτίμηση αποτελεσματικότητας Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών - Συμπεράσματα.....	136
Βιβλιογραφία – Αρθρογραφία.....	147
Διαδικτυακές Πηγές.....	161
Θεσμικό Πλαίσιο.....	172
Παραρτήματα	177

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία σκοπεί στην επιστημονική προσέγγιση της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών ως ενός πολύ πρόσφατου νομοθετικά συντονισμένου σχεδίου δράσης δημόσιας πολιτικής η οποία έχει χαρακτήρα ολιστικού διοικητικού ψηφιακού μετασχηματισμού. Προέκυψε ως μια επιτακτική αναγκαιότητα πολλαπλών κοινωνικοπολιτικών πιέσεων, συνθηκών και παραγόντων, πέρα από την χρόνια απαίτηση για απλουστευτικές μεταρρυθμίσεις στην ελληνική δημόσια διοίκηση. Στόχος της είναι η απλούστευση των διαδικασιών και η ψηφιοποίηση της παροχής των υπηρεσιών προς τους πολίτες και τις επιχειρήσεις από εθνικές πύλες με ενιαία ταυτοποίηση στοιχείων, ώστε η εξυπηρέτηση να πραγματώνεται με ταχύτητα, ομοιογένεια, ασφάλεια και λιγότερα διοικητικά κόστη σε ένα ψηφιακό περιβάλλον.

Απώτερη στοχοθεσία αυτής της συνεκτικής και καθολικής πολιτικής είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας με τη δημιουργία ευνοϊκότερου οικονομικού και επενδυτικού πλαισίου εντός και εκτός των πυλών της χώρας. Η ελληνική διοίκηση από κοινού με τους κυβερνητικούς παράγοντες, που καλούνται να την σχεδιάσουν και κυρίως να την εφαρμόσουν, αποτέλεσαν μέχρι σήμερα τα σημαντικότερα εμπόδια κάθε μεταρρυθμιστικής πρωτοβουλίας. Θα διερευνηθεί, λοιπόν, με την παρούσα, η ωριμότητα να ανταποκριθούν σε μια νέα κρατική πραγματικότητα διοικητικού αποτελεσματισμού με βάση τα μέχρι σήμερα παραγόμενα μετρήσιμα στοιχεία και δεδομένα.

Λέξεις-Κλειδιά: Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών, Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών, Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών, Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας, Διοικητικό Βάρος

Abstract

This thesis is a scientific approach of the National Administrative Procedures Policy (NAPP), which is a very recent legislated and coordinated public policy action plan of administrative and digital transformation. NAPP emerged as an urgent necessity by multiple socio-political pressures, conditions and factors, in addition to the chronic demand for simplification reforms in the Greek public administration. Its aim is to simplify administrative procedures and digitize the provision of services to citizens and businesses from national dg portals with one-single digital authentication, so that the public services is carried out with speed, homogeneity, security and less administrative burdens.

The ultimate goal of this coherent and all levels administrative policy is to strengthen competitiveness by creating a more favorable economic and investment framework inside and outside the country's gates. The Greek administration along with the government, who have been the most important obstacles until now to any reform initiative, are recently called upon to plan and most of all to implement this new reform policy. Therefore, this thesis will examine the maturity of the factors to respond to a new state reality of administrative efficacy based on the measurable produced till today data.

Keywords: National Administrative Procedures Policy, National Registry of Administrative Procedures, National Program of Procedures Simplification, Bureaucracy Observatory, (Red Tape) Administrative Burden

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δεκαετίες ως πάγιο αίτημα όλων των κοινωνικών παραγόντων επιχειρείται σταθερά αναδιάρθρωση και εκσυγχρονισμός της δημόσιας ελληνικής διοίκησης. Κυρίως, γιατί παραδεδομένα¹ ταλανίζεται από πολυνομία-κακονομία,² αδιαφάνεια και διαφθορά, ευνοιοκρατική πολιτικοποίηση-κομματοκρατία,³ ανομοιόμορφη κατανομή προσωπικού μη επαρκώς καταρτισμένου,⁴ δύσκαμπτη γραφειοκρατία ή ορθότερα «γραφειοπαθολογία»⁵ επιφορτισμένης να εφαρμόζει τη διογκούμενη νομοθετική παραγωγή με αλληλεπικάλυψη αρμοδιοτήτων και υπερ-συγκεντρωτισμό παραγνώριση της τεχνοκρατικής γνώσης⁶ και ελλειμματική, χρονοβόρα

¹ Βλ. πιο αναλυτικά στα: α) Μακρυδημήτρης Α./Μιχαλόπουλος Ν. (επιμ.), (2000) *Εκθέσεις εμπειρογνομόνων για τη δημόσια διοίκηση 1950-1988*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση, σσ. 45-128. β) Κοντιάδης Ξ./Αιμιλιανίδης Αχ./Ανθόπουλος Χ., (2019) *Η δημόσια διοίκηση μετά την κρίση*, Εκδ., Σάκκουλα, σσ. 15-17, 46-70, 195-197. γ) Παυλόπουλος Π., *Το δημόσιο δίκαιο στον αστερισμό της κρίσης*, Αθήνα Εκδ., Λιβάνη, 2013 σσ. 27 επ., δ) Σωτηρόπουλος Δ., *Η Ελληνική Δημόσια Διοίκηση Σήμερα: Χαρακτηριστικά και Προβλήματα, Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, τεύχ. 2, αρ. 1, 2022, σ. 153-170. ε) Σύμφωνα με το 1^ο Πρόγραμμα Οικονομικής Προσαρμογής για την Ελλάδα (2010), η χώρα μας πρέπει να επανεξετάσει τον δημόσιο τομέα της, καθώς η δημόσια διοίκηση είναι υπερ-στελεχωμένη, χαρακτηρίζεται από περίπλοκες, βαριές, και χρονοβόρες διαδικασίες, θέματα διαφθοράς, δεν παρέχει ασφάλεια δικαίου στις επιχειρήσεις και δεν εξασφαλίζει πάντα την εφαρμογή των πολιτικών της μέσα στη νομοθετική τους υιοθέτηση The Economic Adjustment For Greece, European Comission, European Economy. 05-2010. pp. 12 fol.. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp61_en.pdf

[Πρόσβαση 15-12-2023], στ) Έκθεση του ΟΟΣΑ (2011) για την ελληνική διοίκηση Greece: Review of the Central Administration. OECD Public Governance Reviews. <https://www.oecd.org/gov/49264921.pdf> [Πρόσβαση 12-12-2023].

² Σωτηρόπουλος Δ./Χριστόπουλος Λ., (2016) *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων*. Εκδ., ΔιαΝΕΟσις, σσ. 5 επ.

³ Κοντιάδης Ξ., (2009) *Ελλειμματική Δημοκρατία, Κράτος και κόμματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, Εκδ., Σιδέρης Ι., σσ.45-58.

⁴ Σωτηρόπουλος Δ., *Η Ελληνική Δημόσια διοίκηση Σήμερα: Χαρακτηριστικά και Προβλήματα, Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Σάκκουλα, τεύχ. 2, αρ. 1, 2022, σσ. 155 επ..

⁵ Ο πρώτος που εισήγαγε τον εγκυρότερο όρο, καθώς η ορθά λειτουργούσα γραφειοκρατία είναι συστατικό κομμάτι της διοίκησης ήταν ο Thompson (Thompson V., 1967) και μεταξύ άλλων χαρακτηριστικών γραφειοκρατικής παθολογίας κατέγραψε τον υδροκεφαλισμό των υπηρεσιών και την γενικευμένη ακαταλληλότητα της δημόσιας υπαλληλίας, τον νομικισμό, τις πελατειακές σχέσεις και την πολιτικοποίηση των αποφάσεων.

⁶ Μανιτάκης Α., *Δημόσια Διοίκηση και Διοικητική Μεταρρύθμιση, εγκλωβισμένες στον ιστό της πολυνομίας και της τυπολατρίας: προτάσεις για την απαγκίστρωσή τους*, www.constitutionalism.gr Όμιλος "Αριστόβουλος Μάνεσης". 2016. <https://www.constitutionalism.gr/manitakis-dioikitiki->

εξυπηρέτηση. Είναι γεγονός, ωστόσο, ότι οι διαρθρωτικές διοικητικές μεταρρυθμίσεις εκτεταμένης κλίμακας έπονται ως αναγκαστική αλληλουχία σε έντονα κοινωνικοπολιτικά και οικονομικά δρώμενα⁷.

Έτσι, οι γενεσιουργοί μοχλοί πίεσης για την ελληνική διοίκηση να προβεί πρόσφατα σε επείγουσες μεταρρυθμίσεις και αλλαγή πρακτικών ήταν σαφέστατα η οικονομική κρίση της χώρας⁸, που την έθεσε υπό δημοσιονομική εποπτεία και η ανάγκη για ταχεία προσαρμογή του δημοσίου τομέα στις μνημονιακές υποχρεώσεις⁹ και παράλληλα στις απαιτήσεις της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης της ψηφιακής πολιτικής¹⁰. Η περαιτέρω ποιοτική υποβάθμιση της ελληνικής νομοθεσίας χάριν της δημοσιονομικής επιβίωσης¹¹ και η ανάγκη για ποιοτικότερη παροχή δημόσιων υπηρεσιών ως παράγοντα βελτίωσης των οικονομικών επιδόσεων της χώρας και της ευημερίας των πολιτών της συνέτειναν στην αναγκαιότητα άμεσης διοικητικής μεταστροφής¹².

Αθροιστικά σε αυτό, συνέτεινε και η οξυμένη δυσαρέσκεια των πολιτών-επιχειρήσεων αναφορικά με τις κοστοβόρες και χρονοβόρες παρεχόμενες υπηρεσίες σε συνδυασμό με την αύξηση της πολυπλοκότητας των πάγιων κοινωνικών προβλημάτων λόγω των έκτακτων συνθηκών¹³. Επιπλέον, η

[metarruthmisi2016/?highlight=%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82](https://www.metarruthmisi2016/?highlight=%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82) [Πρόσβαση 10-11-2023].

⁷ Μπάλτα Ε. (2022), «Ο ψηφιακός μετασχηματισμός του Κράτους: μεταρρύθμιση ή σύγχρονη μορφή διακυβέρνησης της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης;», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakoulasonline, τεύχ. 6, 2022, σ. 749.

⁸ Τσακλόγλου Π./ Παγουλάτος Γ./ Τριαντόπουλος Χ./ Οικονομίδης Γ./ Φιλίππου Μ. Α., (2016) *Χάρτης Εξόδου Από Την Κρίση: Ένα Νέο Παραγωγικό Μοντέλο Για Την Ελλάδα*. Εκδ., ΔιαΝΕΟσις, σ. 67.

⁹ Σπανού Κ., "Εισαγωγή", στο Σπανού Κ./Ιωάννου Χρ./Λαμπροπούλου Μ./ Μπαλλά Κ./Οικονόμου Δ., Σπανού Κ. (Επιμ.), *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση στη Διάρκεια της Κρίσης, Έκθεση, ΕΛΙΑΜΕΠ*. Εκδ.: Παπαζήση, 2018, σσ. 20 επ..

¹⁰ Hahamis P./ Iles J./Healy M., "E-Government in Greece: Bridging the Gap Between Need and Reality", *Electronic Journal of e-Government*, vol. 4, iss 3, 2005, January, pp. 185-192.

¹¹ Στεφανόπουλος Μ., (2022) *Η καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα, Από την εγκύκλιο Καραμανλή στο επιτελικό κράτος Μητσοτάκη*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, σ. 29.

¹² Katsimardos P./Bouas K./Rossidis I./Babalioutas L. (2017), "Greek Crisis: it's not about Growth. It's about Governance". *International Journal of Current Research*, vol. 9 iss. 3., March 2017, pp. 47781-47782.

¹³ Αποστολάκης Ι./Λούκης Ε./Χάλαρης Ι., (2022) *Ψηφιακή Διακυβέρνηση*. Αθήνα: Παπαζήση, σσ. 25-26.

αλματώδους ανάπτυξης της τεχνολογίας, η παγκοσμιοποίηση της λειτουργίας της οικονομίας με πραγμάτωση από διαδικτυακά κανάλια και οι γενικότερες εκθετικές αλλαγές παράλληλα με την ευρύτερη αναγκαιότητα ψηφιοποίησης ως επίπτωση της πανδημίας¹⁴ οδήγησαν στην επιτακτική ανάπτυξη της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών (ΕΠΔΔ). Η ΕΠΔΔ συνιστά, λοιπόν, μια πολιτική διαθεματικής συνοχής βιώσιμης διοικητικής ανασυγκρότησης και μάλιστα απότοκη της πολιτικής της καλής νομοθέτησης¹⁵ και του ψηφιακού μετασχηματισμού¹⁶.

Δεν είναι τυχαίο που ο κύριος συντάκτης του νομοσχεδίου του Επιτελικού Κράτους¹⁷ (Ν. 4622/2019), που περιείχε και τις διατάξεις για τις αρχές της καλής νομοθέτησης είναι ο κ. Χριστόπουλος Λεωνίδας¹⁸ πρώτος Γενικός Γραμματέας Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών και επιφορτισμένος για τη θεσμική δημιουργία των αξόνων της Εθνικής Πολιτικής δηλαδή του Μίτου,

¹⁴ Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ./Μπαλούτσος Σ./Φραϊδάκη Κ. (2021), *"Ψηφιακός μετασχηματισμός"*, στο Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ. (Επιμ.), *Στρατηγική και Διακυβέρνηση*, Εκδ.: Ι. Σιδέρης, σ. 124.

¹⁵ Η Καλή Νομοθέτηση, που εμβρυϊκά θεσμοθετήθηκε στο Ν. 4048/2012 (ΦΕΚ 34/Α), απέβλεπε και στη βελτίωση των θεσμικών διαδικασιών κατά την εφαρμογή τους με την ρυθμιστική απλούστευσή τους (βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4048/2012, Α. Γενικό Μέρος και άρθρο 10: «Η απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών ορίζεται ως αναπόσπαστο μέρος της ρυθμιστικής διακυβέρνησης... και η πολιτική της απλούστευσης μπορεί να εφαρμοστεί μέσω των εξής δράσεων και μέσων: Εξυπηρέτηση από μοναδιαίο σημείο επαφής, Μείωση διοικητικών επιβαρύνσεων, Τη μείωση εμπλεκόμενων φορέων και ομαδοποίηση καθηκόντων, Μείωση απαιτούμενων δικαιολογητικών με κατάργηση/ αντικατάσταση με υπεύθυνη δήλωση ή αυτεπάγγελτη αναζήτηση τους, Κατάργηση κατάθεσης δικαιολογητικών όταν αυτά έχουν κατατεθεί σε άλλη υπηρεσία, Ενοποίηση εντύπων και εγγράφων, Μείωση σημείων ελέγχου...») και διευρύνθηκε δομικά και εννοιολογικά με το Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α).

¹⁶ Ο ψηφιακός Μετασχηματισμός αναφέρεται στη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, όπως έχουν περιγραφεί από τους Sebastian et al (βλ. Sebastian M./Ross W./Beath C./Mocker M./Moloney G./Fonstand O., 2017. How big old companies navigate digital transformation. *MIS Quarterly Executive*, Issue 16, pp. 197-213) και αφορούν κυρίως ανάλυση δεδομένων, το υπολογιστικό νέφος (cloud), ψηφιακές πλατφόρμες, διαδίκτυο των πραγμάτων, λογισμικό, blockchain, κινητές επικοινωνίες (ο.π. Δουκίδης κ.ά., σ.124).

¹⁷ Επισημαίνεται ότι ο νόμος για το «Επιτελικό Κράτος» (4622/2019) αποτέλεσε τον πρώτο νόμο που ψηφίστηκε στη Βουλή κατά την ΙΗ' Κοινοβουλευτική περίοδο.

¹⁸ Επίσης, επισημαίνεται ότι ο κ. Χριστόπουλος Λ., ως υποψήφιος διδάκτορας Πολιτικής Επιστήμης του ΕΚΠΑ είχαν από κοινού με τον Καθηγητή Πολιτικής του ΕΚΠΑ κ. Σωτηρόπουλο Δ. συντάξει τις πολυσυζητημένες μελέτες α) το 2016 για την «Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων και β) το 2017 για την "Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα - Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος".

του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, και του Παρατηρητήριου, καθώς επί της ουσίας υλοποιούν την προσαρμογή της διοίκησης στην ψηφιακή διακυβέρνηση. Η μέχρι σήμερα ελλιπής αναμόρφωση της ελληνικής διοίκησης στο να παρακολουθήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις των απαιτήσεων της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας και οικονομίας με την υπέρμετρη επιβάρυνση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) από τα δυσανάλογα διοικητικά βάρη μη ψηφιακών διοικητικών συναλλαγών οδήγησαν στο να γίνει κρατική προτεραιότητα η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών.

Η εννοιολογική αποσαφήνιση των όρων διοικητική μεταρρύθμιση και ψηφιακή διακυβέρνηση αναδεικνύεται απαιτούμενη στην παρούσα εργασία. Η πρώτη, λοιπόν, ορίζεται ως η διαρκής διαδικασία αναζήτησης οργανωτικών και διοικητικών αλλαγών με σκοπό την αναβάθμιση των διοικητικών συμπεριφορών και λειτουργιών, προσαρμοζόμενη στις ανάγκες και συνθήκες του εκάστοτε πολιτικοκοινωνικού περιβάλλοντος ¹⁹. Η δε ψηφιακή διακυβέρνηση (digital governance), ως μετεξελικτική της ηλεκτρονικής, είναι η δημιουργική αξιοποίηση των σύγχρονων εργαλείων των τεχνολογιών και πληροφοριών, που αποβλέπει στην βελτιστοποίηση, ομογενοποίηση και τυποποίηση των οργανωτικών δομών των δημόσιων φορέων, των ψηφιακών διαδικασιών και της παροχής υπηρεσιών προς τους διοικούμενους με νέα αποδοτικότερα λειτουργικά μοντέλα ²⁰.

Η σταδιακή ανάπτυξη και εφαρμοστική προέκταση των δυνατοτήτων της ψηφιακής διακυβέρνησης στη δημόσια διοίκηση επιφέρει πρακτικά ανασχεδιασμό στις λειτουργίες της, δηλαδή οδηγεί σε ψηφιακό μετασχηματισμό. ²¹ Σε κάθε περίπτωση, η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών ως κομβική τομή ψηφιακής μεταρρύθμισης της δημόσιας λειτουργίας χρήζει αναλυτικής διερεύνησης ως προς την πρακτική υλοποίηση και την αποτελεσματικότητά της στο πρώιμο αυτό στάδιο ανάπτυξης της. Η με εμβάθυνση αποτύπωση των

¹⁹ Μακρυδημήτρης Α., (1999) *Διοίκηση και Κοινωνία. Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα*, Αθήνα: Θεμέλιο, σσ. 400-401.

²⁰ Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σσ. 39-41.

²¹ Ο.π. Μπάλτα, σ. 752.

θετικών ή τρωτών σημείων στο αρχικό εφαρμοστικό στάδιο μιας δημόσιας πολιτικής επιτρέπει δυναμικό οργανωτικό σχεδιασμό και τυχόν αναμόρφωση της στα μελλοντικά της βήματα για την επίτευξη του βέλτιστου στις αποδόσεις της για το δημόσιο συμφέρον.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, της παρούσης διπλωματικής εργασίας επιχειρείται: αφενός η παρουσίαση της νέας Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών στο σύνολο και στα θεσμικά της τμήματα και αφετέρου η ποιοτική και ποσοτική ανάλυση των δεδομένων πρώιμης εφαρμογής, προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα για την επίδραση της δημόσιας πολιτικής²² στην βελτίωση του ρυθμιστικού περιβάλλοντος της χώρας μέχρι σήμερα. Η δε μεθοδολογία της εργασίας συνδυάζει την επεξεργασία πρωτογενών πηγών (νομοθετικά κείμενα, συνοδευτικές εκθέσεις νόμων) και επίσημων ηλεκτρονικών πηγών (αναρτημένων δεδομένων, εγχειριδίων εφαρμογής, μετρήσεις διοικητικών βαρών, εκθέσεων, ανακοινώσεων, άρθρων), την αξιολόγηση άτυπων συνεντεύξεων στελεχών, που υπηρετούν στις δομές της Εθνικής Πολιτικής και της σχετικής βιβλιογραφίας, αναφορικά με τα θέματα που εμπεριέχονται σε αυτήν.

²² Σημειώνεται ότι η Δημόσια Διοίκηση αποτελεί ένα υποσύστημα κρατικής εξουσίας, όπου με τις δράσεις (δημόσιες πολιτικές) των οργάνων της που επιλέγει και εφαρμόζει, αποβλέπει στην επίτευξη ενός σκοπού και συγκεκριμένα της χρήσης των λειτουργιών της για την ευημερία του κοινωνικού συνόλου και την αντιμετώπιση των δημόσιων προβλημάτων. Από την άλλη, Δημόσια Πολιτική αποτελούν οι δράσεις βάσει χάραξης πολιτικής συγκεκριμένου πλαισίου, που θα πραγματοποιήσει μία κυβέρνηση για την ουσιαστική αντιμετώπιση δημόσιων προβλημάτων. Βλ. Κτιστάκη Σ., (2020) *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*, Εκδ.: Παπαζήση, σ. 37-8, Μακρυδημήτρης Α., 2013 *Υφαίνοντας τον ιστό της Πηνελόπης Διοίκηση και Δημοκρατία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, σ. 97 και Λιανός Α., 2007 *Η γραφειοκρατία στον αστερισμό της ύστερης νεωτερικότητας και η λανθάνουσα γοητεία του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος*. Αθήνα: Παπαζήση, σ. 110.

Κεφάλαιο 1°

Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών (ΕΠΔΔ)

Η ανάγκη διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για αποτελεσματικότερη ποιότητα στη διαχείριση των δημόσιων υποθέσεων αποτελεί διαχρονικό αίτημα όλων των συναλλασσόμενων μερών και επιχειρηματικών παραγόντων, ακόμα και της ίδιας της διοίκησης²³. Στο παρελθόν επιχειρήθηκαν αρκετές βελτιωτικές πρωτοβουλίες απλούστευσης των υπηρεσιών και των διοικητικών διαδικασιών χωρίς να επιφέρουν, ωστόσο, σημαντικά αποτελέσματα²⁴. Κυρίως γιατί εισάγονταν ως *ad hoc* παρεμβάσεις αποσπασματικές μη ενταγμένες σε ολοκληρωμένο στρατηγικό σχεδιασμό²⁵, με παλινδρομήσεις πολιτικής βούλησης²⁶, χωρίς συστηματική προετοιμασία και την ενεργή συμμετοχή των ενδιαφερομένων αλλά και των εμπλεκόμενων εφαρμοστικών μερών²⁷.

²³ Η επιδίωξη της απλούστευσης των διαδικασιών ειδικότερα στο φάσμα της βελτιστοποίησης και αποσαφήνισης του ρυθμιστικού πλαισίου εκπορεύεται και από την ίδια τη δημόσια διοίκηση από την αναγνώριση του γεγονότος ότι όταν καλείται να εφαρμόσει παθογενή νομοθετήματα είναι «θύμα και όχι μόνο δράστης» της κακής νομοθέτησης. Βλ. Σπανού Κ., (2018) "*Γενική Εισαγωγή, στο Σπανού Κ./Ιωάννου Χρ./Λαμπροπούλου Μ./Μπαλλά Κ./Οικονόμου Δ., Σπανού Κ. (Επιμ.), Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση στη Διάρκεια της Κρίσης, Έκθεση ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ.: Παπαζήση, σ. 8 και Καμτσίδου Ι., 28-29/04/2017. Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της Διοίκησης. Αθήνα, Αίθουσα Γερουσίας της Βουλής, Βουλή των Ελλήνων, σ. 107.*

²⁴ Με εξαίρεση κάποιων όπως την περίπτωση της εισαγωγής των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών η οποία στέφθηκε από ευρεία κοινωνική και διοικητική επικρότηση. Βλ. Vaxevanidou M., "Citizen Relationship Management: the case of the Greek Public Administration". *The Cyprus Journal of Sciences*, vol. 5, p. 189 fol..

²⁵ Mousmouti M. (2014), "*Effectiveness as an Aid to Legislative Drafting*", *IALS Student Law Review*, vol. 2, iss. 1, 2014, Oct., p. 4. Σημειώνεται ότι στη γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) για το σχέδιο Ν. 4250/2014 στο Κεφ. Α' με τίτλο «Μειώσεις διοικητικών βαρών-Διοικητικές απλουστεύσεις... κ.α.» επισημαίνεται ότι η προσπάθεια διοικητικού εκσυγχρονισμού πρέπει να έχει ολοκληρωμένο και συστημικό χαρακτήρα διότι η διεθνής εμπειρία και βιβλιογραφία καταδεικνύουν ότι σημειακές και μεμονωμένες παρεμβάσεις όπως οι περιεχόμενες στο συγκεκριμένο νομοσχέδιο, που επιχειρούνται σε ένα μη ευνοϊκό περιβάλλον, εξουδετερώνονται και αφομοιώνονται από αυτό (βλ. σχετικά Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) για το Σχ./Ν. 4250/2014, σσ. 8-9 <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/8347012.pdf>).

²⁶ Ο.π. Κοντιάδης, σ. 237.

²⁷ Χριστοφόρου Ε., "*Πολιτικές της απλούστευσης διοικητικών διαδικασιών στην Ελλάδα*", στο Σπανού Κ. (Επιμ.), *Δημόσιες Πολιτικές στην Ελλάδα: όψεις και αντιφάσεις*, Αθήνα: Παπαζήση, 2010, σ. 90.

Ταυτόχρονα, σημαντική τροχοπέδη αποτέλεσε το γεγονός ότι οι εκάστοτε πολιτικές ηγεσίες των αρμόδιων υπουργείων στερούνταν ουσιαστικής επίγνωσης επί των θεμάτων απλούστευσης με έλλειψη ενδιαφέροντος υψηλής προστιθέμενης αξίας πολιτικών, αδυνατώντας να ενεργήσουν με στρατηγική ανάπτυξης στοχοθεσίας μεσοπρόθεσμου ή μακροπρόθεσμου ορίζοντα²⁸. Επιπλέον, οι εκσυγχρονιστικές προσπάθειες διέπονταν από μιμητισμό γραφειοκρατικών δυτικών προτύπων παραβλέποντας τις απαιτούμενες προσαρμογές στην ελληνική διοικητική πραγματικότητα²⁹ και το ότι κατά το σχεδιασμό τους θα έπρεπε ο συμμετοχικός βαθμός των διοικητικών παραγόντων να κυμαίνεται σε υψηλότερο επίπεδο από των πολιτικών³⁰.

Άλλοι βασικοί παράμετροι της αναποτελεσματικότητας υπήρξαν η έλλειψη κεντρικού φορέα συντονισμού και απαιτούμενης υλικοτεχνικής υποδομής, η κακοδιαχείριση των κρατικών πόρων³¹, η απουσία οριζόντιας συνεργασίας και ικανοποιητικής επικοινωνίας μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων, η εγγενής αντίσταση του πολιτικού και διοικητικού μηχανισμού³², ο νομοθετικός βολонταρισμός, που εξαιρούσε περιπτώσεις εφαρμογής ή διαδικασίες εξ' ολοκλήρου σε βάρος της ομοιόμορφης διοικητικής πρακτικής³³. Ο «πολυ-ορθολογισμός» της στόχευσης ρυθμίσεων, όπου υφίστανται αντικρουόμενες αρχές και διαφορετικά ανταγωνιστικά συμφέροντα κοινωνικών ομάδων δρούσε παρελκυστικά στην ικανοποιητική αποδοτικότητά τους³⁴. Επίσης και η απουσία ισχυρής πίεσης των

²⁸ Βλ. Χρυσομαλλίδης Χ., *"Έρευνα και Τεχνολογία στην Ελλάδα"*, στο Μαραβέγιας Ν. (Επιμ.), *Έξοδος από την κρίση, Η συμβολή της Έρευνας και Τεχνολογίας*, Εκδ.: Θεμέλιο, σσ. 106-7 και Spanou C./Sotiropoulos D. (2011), "The Odyssey of administrative reform in Greece, 1981-2009: a tale of two reform paths", *Public Administration*, vol.3, iss. 89, 2011, p. 732.

²⁹ Spanou C. (2008), "State Reform in Greece: Responding to old and new challenges", *International Journal of Public Sector Management*, 2008, pp. 151 fol..

³⁰ Ο.π. Spanou/Sotiropoulos, p. 733.

³¹ Ο.π. Vaxevanidou, p. 184.

³² Κοντιάδης Ξ./Δραμαλιώτη Ε., *"Μεταρρυθμιστικές Προκλήσεις της ελληνικής δημόσιας διοίκησης"*, στο Κοντιάδης Ξ./ Αιμιλιανίδη Α./Ανθόπουλου Χ., *Η δημόσια διοίκηση μετά την κρίση*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, 2019, σ. 195.

³³ Ο.π. Μανιτάκης Α., constitutionalism.gr, σ. 1.

³⁴ Σπανού Κ., *"Αδυναμία αυτοδιόρθωσης; Παράγοντες υπονόμησης των εξορθολογιστικών παρεμβάσεων"*, στο Σπανού Κ. (Επιμ.) *Δημόσιες Πολιτικές στην Ελλάδα: όψεις και αντιφάσεις*, Αθήνα: Παπαζήση, 2010, σ. 6.

κοινωνικών παραγόντων για ορθές διοικητικές μεταρρυθμίσεις, παρά την αυξημένη δυσaráσκειά τους από τη λειτουργία της διοίκησης³⁵.

Από την άλλη, η υπερπαραγωγή νομοθετημάτων με αργοπορία ως προς την έκδοση κανονιστικών ρυθμίσεων για την υλοποίηση τους ή αλυσιτελή περαιτέρω ρύθμισή τους³⁶ σε συνδυασμό με την παντελή απουσία μηχανισμών παρακολούθησης και αξιολόγησης των συνεπειών ρύθμισης συνηγόρησαν στη στασιμότητα των μεταρρυθμιστικών κινήσεων. Σε αυτό το πλαίσιο και υπό την πίεση της δημοσιονομικής εξυγίανσης και της βιώσιμης ανασυγκρότησης του κράτους και υπό την μορφή άμεσου καταλύτη της πρόσφατης υγειονομικής κρίσης (πανδημία)³⁷, που απαίτησε την άμεση εκτεταμένη ψηφιοποίηση των υπηρεσιών³⁸, σχεδιάστηκε η «Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών».

1.1. Εννοιολογικός ορισμός-στόχοι

Η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών παρουσιάστηκε επίσημα τον Ιανουάριο του 2023³⁹, καθώς μόλις ένα εξάμηνο πριν (Ιούλιος του 2022) θεσμοθετήθηκε νομοθετικά (Ν. 4961/2022 αρθ. 67επ.), ενώ προβλέπεται ότι θα κωδικοποιηθεί με το νέο Κώδικα Διοικητικών Διαδικασιών. Επισημαίνεται ότι είναι ασυνήθιστη ως πρακτική η πρωθύστερη θεσμική αρχιτεκτονική της, εφόσον οι διαλειτουργικοί της πυλώνες (ΕΠΑΔ, ΕΜΔΔ, Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας) προηγήθηκαν νομοθετικά και εφαρμοστικά, καθώς κατά κανόνα από το γενικό πλαίσιο εκπορεύεται σταδιακά το ειδικό. Εν προκειμένω, προτιμήθηκε η σχηματοποίηση και εφαρμογή ενός στέρεου πλαισίου βάσης αναγκαίων αλλαγών

³⁵ Ο.π. Spanou/Sotiropoulos, pp. 733-4.

³⁶ Ο.π. Χριστοφόρου, σ. 90.

³⁷ Δημητρίου Γ./Λεκάκος Γ./Βρεχόπουλος Α./Πουλμενάκου Α. (2021) *"Δημόσια Διακυβέρνηση"*, στο Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ. (Επιμ.), *Στρατηγική και Διακυβέρνηση*, Εκδ.: Ι. Σιδέρης, σ. 99.

³⁸ Βλ. ο.π. Σωτηρόπουλος, 2022, σσ. 164-5 και Soto-Acosta P. (2020), *"Covid-19 Pandemic: Shifting Digital Transformation to a High-Speed Gear"*. *Information Systems management*, vol. 4, iss. 37, 2020, pp. 260-266.

³⁹ Ιστότοπος ΕΠΑΔ, Νέα-Ανακοινώσεις, «Παρουσιάστηκε επίσημα η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών από τη Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης» [diadikasies.gov.gr](https://diadikasies.gov.gr/announcements/parousiasi-epdd). 13-01-2023. <https://diadikasies.gov.gr/announcements/parousiasi-epdd> [Πρόσβαση 14-01-2024].

καθιστώντας την ολιστική διοικητική ανασυγκρότηση έναν υλοποιήσιμο στόχο, πριν ονοματισθεί σε νομοθετικό κείμενο ως δημόσια πολιτική⁴⁰.

Η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών, συγκεκριμένα, είναι μια συνεκτική δημόσια πολιτική απλούστευσης των διαδικασιών και ψηφιοποίησής τους. Αποβλέπει στο συνολικό διοικητικό μετασχηματισμό και εκσυγχρονισμό του κράτους για την βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και την περαιτέρω ενίσχυση της παραγωγικότητας αυτού με τα αναπτυξιακά οφέλη που συνεπιφέρει⁴¹. Περιλαμβάνει το μηχανισμό συμπερίληψης όλων των διοικητικών διαδικασιών του συνόλου των φορέων του δημοσίου, οι οποίες δύνανται να μοντελοποιηθούν ψηφιακά (ως ενιαίος λειτουργικός οδηγός) με τη συνεχή επικαιροποίησή τους, μέσα από την άμεση προσβασιμότητα στους ενδιαφερομένους χρήστες με κύριο στόχο την απλούστευσή τους⁴².

Καινοτομία αυτής αποτελεί η ανάπτυξή της ως περιέλιξη της διοικητικής φιλοσοφίας αποτύπωσης του διοικητικού βάρους κάθε διαδικασίας με τις *ex post* μετρήσεις επαλήθευσης της απλούστευσης και τη διαρκή βελτιωτική ανατροφοδότησή της μέσω της επαφής με τον πολίτη με παράλληλο στόχο τη σημαντική απομείωση των διοικητικών βαρών⁴³.

⁴⁰ Όπως προκύπτει από τον εισαγωγικό χαιρετισμό του κ. Χριστόπουλου Λ. στην Ετήσια έκθεση του Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας 2022 (σ. 3). Βάσει διοικητικού ρεαλισμού, πάντως, οι πυλώνες πιθανά να σχηματοποιήθηκαν τμηματικά από τις επείγουσες παρεμβατικές ενέργειες μεταρρυθμίσεων, που διαπιστώνονταν και στη συνέχεια να προέκυψε η συναντίληψη συνεκτικής πολιτικής λόγω της ισχυρής αλληλεπίδρασης που αναφάνηκε μεταξύ τους.

⁴¹ Βλ. OECD, Deloitte Research, Government Efficiency, United Arab Emirates. OECD. 2013, p. 14 fol. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Public-Sector/dttl-ps-govtefficiency-08082013.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].

⁴² Σύμφωνα με τη Βίβλο Ψηφιακού μετασχηματισμού 2020-2025 (σ. 46), η χρόνια παθογένεια του Ελληνικού Κράτους, η οποία σχετίζεται με την υπέρμετρη γραφειοκρατία προς πολίτες και επιχειρήσεις, έχει υπολογιστεί από διεθνείς οργανισμούς να είναι η μεγαλύτερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση φτάνοντας σχεδόν το 7% του ΑΕΠ της χώρας.

⁴³ Τα εθνικά εργαλεία αντιμετώπισης της υπέρμετρης γραφειοκρατίας είναι το Εθνικό Μητρώο Διαδικασιών, το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ) και το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας το οποίο υποστηρίζεται από τον ΟΟΣΑ, ο οποίος είχε ήδη από το 2012-2014, μετρήσει τα διοικητικά βάρη σε 13 τομείς πολιτικής της χώρας μας και είχε κάνει συστάσεις για τη μείωση τους κατά 25% (Βλ. Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-25, σ. 46).

1.2. Ευρωπαϊκό υπόβαθρο της δημόσιας πολιτικής

Αν και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) δεν υπάρχει Κοινοτική Πολιτική για τη δημόσια διοίκηση, ωστόσο τα κράτη-μέλη συνεργάζονται σε διακυβερνητικό επίπεδο στα σχετικά θέματα με προσαρμοστικές παρεμβάσεις επί των εθνικών διοικήσεων, όπου στο επίκεντρο αυτής της διαδικασίας βρίσκεται το διαδίκτυο συνεργασίας EUPAN (European Public Administration Network)⁴⁴. Σε αυτό το πλαίσιο, η Συνθήκη της Λισαβόνας έθεσε ήδη από το 2008 ως απώτερο στρατηγικό στόχο τον εκσυγχρονισμό των εθνικών διοικήσεων των κρατών-μελών με την ενσωμάτωση της νέας τεχνολογίας και των εργαλείων της στο δημόσιο τομέα τους για την παροχή απλοποιημένων, ψηφιακών, φθηνότερων και αποδοτικότερων υπηρεσιών με υψηλή ικανοποίηση των αυξημένων και διαφοροποιημένων αναγκών των πολιτών της Ε.Ε., στόχοι για τους οποίους δεσμεύτηκαν τα μέλη με την υπογραφή της διακήρυξης του Μάλμο 2009⁴⁵.

Στη συνέχεια με τη διακήρυξη του Ταλίν (2017), που αποτελεί συνέχεια του Σχεδίου Δράσης για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (2016-2020), τα αρμόδια όργανα της Ε.Ε. (Συμβούλιο, Κοινοβούλιο και Επιτροπή ⁴⁶) ενέκριναν το Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας (ΕΠΔ) για τη διεύρυνση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης των ευρωπαϊκών δημόσιων διοικήσεων και ειδικότερα τη διασυνοριακή διαλειτουργικότητα των υπηρεσιών μεταξύ τους.⁴⁷ Η εφαρμογή του ΕΠΔ αποβλέπει στην ανάπτυξη ενιαίας ψηφιακής αγοράς με

⁴⁴ Ο ψηφιακός μετασχηματισμός των οργανισμών δημόσιων υπηρεσιών και της παροχής των υπηρεσιών τους είναι ένας από τους κομβικούς στόχους της EUPAN (Βλ. European Public Administration Network (EUPAN) Strategy Paper. EUPAN. 06-2022. pp. 3-4 <https://www.eupan.eu/wp-content/uploads/2023/01/EUPAN-strategy-paper-2022-2025.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁴⁵ Gil-Garcia R./Dawes S./Pardo T. (2018), "Digital Government and Public Management Research". *Public Management Review*, vol. 20, 2018, pp. 633-646.

⁴⁶ Συγκεκριμένα με την από 23 Μαρτίου 2017 Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [COM (2017)134]. Βλ. European Commission. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2c2f2554-0faf-11e7-8a35-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF [Πρόσβαση 14-01-2024].

⁴⁷ Βλ. σχετικά Απόφαση Ε.Ε. 2015/2240 του Ε. Κοινοβουλίου και Συμβουλίου για τη θέσπιση προγράμματος αναφορικά με λύσεις και κοινά πλαίσια διαλειτουργικότητας για τις ευρωπαϊκές διοικήσεις, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, ως μέσο εκσυγχρονισμού του εθνικού δημόσιου τομέα 25-11-2015. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32015D2240> [Πρόσβαση 18-11-2023].

ενδυνάμωση της παραγωγικότητας των δημόσιων υπηρεσιών για την τόνωση της επιχειρηματικότητας και ισχυρής βιώσιμης οικονομίας σε τοπικό, εθνικό και κοινοτικό επίπεδο ⁴⁸ με τη λογική της αναγκαιότητας δημιουργίας ενιαίου Ευρωπαϊκού Διοικητικού Χώρου⁴⁹.

Η κοινή ευρωπαϊκή πολιτική, γενικότερα, στηρίζει τα κράτη μέλη να πραγματοποιήσουν μεταρρυθμίσεις και ειδικότερα με το πρόγραμμα του Μέσου Τεχνικής Υποστήριξης (Technical Support Instrument TSI) ⁵⁰ του διαδικτύου EUPAN. Άμεση στόχευση η απελευθέρωση δυναμικού ψηφιακής ανάπτυξης αξιόπιστης τεχνολογίας και την εφαρμογή καινοτόμων λύσεων στις επιχειρήσεις και τους πολίτες, για τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και τη βελτίωση της προσβασιμότητας των δημόσιων υπηρεσιών ⁵¹. Εδώ εντάσσονται και τα Επιχειρησιακά Προγράμματα Διοικητικής Μεταρρύθμισης, που υλοποιήθηκαν στο παρελθόν στη χώρα μας (1994-1999, 2000-2006, 2007-2013, 2014-2020) και χρηματοδοτήθηκαν από τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης⁵² (ΚΠΣ), με έμφαση στις

⁴⁸ Βλ. Ιστοσελίδα European Commission, The single market strategy. https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/single-market-strategy_en [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁴⁹ Ο.π. Κτιστάκη, σσ. 133-5.

⁵⁰ Το TSI είναι ένα πρόγραμμα της Ε.Ε. που παρέχει εξατομικευμένη τεχνική εμπειρογνώση στα κράτη μέλη της ΕΕ για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση μεταρρυθμίσεων. Η υποστήριξη μπορεί να παρασχεθεί με τη μορφή στρατηγικών και νομικών συμβουλών, μελετών, επιμόρφωσης και επιτόπιων επισκέψεων εμπειρογνομόνων, κατόπιν απλού αιτήματος μέχρι τέλος Οκτώβρη κάθε έτους και δεν απαιτεί συγχρηματοδότηση από τα κράτη μέλη. (βλ. ιστοσελίδα European Commission, Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης (TSI), https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_el [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁵¹ Βλ. Κοινή Ευρωπαϊκή Πολιτική στην ιστοσελίδα της European Commission, Ψηφιακή μετάβαση, https://reform-support.ec.europa.eu/what-we-do/digital-transition_el. [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁵² Μεταξύ αυτών εξέχουσα θέση έχει το πρόγραμμα «Κλεισθένης» 1994-1999, σύμφωνα με το οποίο ολοκληρώνεται η προμήθεια Η/Υ και εγκαθίστανται δικτυακές υποδομές στο δημόσιο τομέα σε συνδυασμό με την κατάρτιση των υπαλλήλων. Επίσης, στη συνέχεια 2000-2006 το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» του Γ' ΚΠΣ όπου δόθηκε έμφαση στην ηλεκτρονική μάθηση (e-learning) με διάθεση δικτυακής πρόσβασης στους φοιτητές και στους ερευνητές από τα πανεπιστήμια και το ηλεκτρονικό επιχειρείν (e-business) με την εγκατάσταση από την Επιτροπή ευρωπαϊκού δικτύου υποστήριξης των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων με σκοπό την ενίσχυση και τον συντονισμό των δράσεων χρηματοδοτικής στήριξης. Βλ. Μιχιώτης Α./Ρωσσίδης Ι. (2023), *"Η Εξέλιξη της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στην Ελλάδα μέσα από την Επίδραση του Ψηφιακού Μετασχηματισμού"*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 3, 2023, σσ. 120-1 και Koutrakou V., *"The Greek E-Government Experiment"*, *Journal of E-Government*, vol.2, iss. 3, December, 2006, pp 75-98.

ηλεκτρονικές εφαρμογές στο δημόσιο τομέα, ως προπομποί υλοποίησης υποδομής ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και ψηφιακού μετασχηματισμού.

Ειδικότερα, το ψηφιακό θεματολόγιο⁵³, όπως το περιέλαβε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στην πολιτική της ως μέρος της στρατηγικής «Ευρώπη 2020», υλοποιείται με το παρόν σχέδιο δράσης 2021-2027⁵⁴. Οι βασικοί τομείς ψηφιακής στρατηγικής είναι η ενίσχυση της συνδεσιμότητας και της ψηφιακής κυριαρχίας με κυβερνοασφάλεια και σεβασμό στις θεμελιώδεις ελευθερίες και την προστασία των προσωπικών δεδομένων με επέκταση των ψηφιακών υπηρεσιών της διοίκησης και της οικονομίας των δεδομένων (data-economy). Παράλληλα, στοχεύεται η αξιοποίηση των τεχνολογιών ενεργοποίησης (νέφους, κβαντικές τεχνολογίες) και της τεχνητής νοημοσύνης σε όλους τους παραγωγικούς τομείς και ειδικά στην αυθεντικοποίηση των ψηφιακών υπογραφών και στην ψηφιοποίηση των συστημάτων υγείας, εκπαίδευσης και δικαιοσύνης ως προς την πρόσβαση των πολιτών σε αυτές⁵⁵.

Στην κατεύθυνση αυτή και υπό το πρίσμα της εκτεταμένης παγκοσμιοποίησης μέσω της αυξανόμενης χρήσης του διαδικτύου και προηγμένων τεχνολογιών, το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης ανέπτυξε τη Βίβλο Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-2025 (ΒΨΜ), η οποία καθορίζει ένα σύνολο κατευθυντήριων αρχών πάνω στους τομείς της ψηφιακής διακυβέρνησης, όπως έχουν προκριθεί από το προαναφερόμενο Σχέδιο Ευρωπαϊκής Δράσης, τον

⁵³ Το ψηφιακό θεματολόγιο παρουσιάστηκε το Μάιο του 2010 με σκοπό την ενίσχυση της οικονομίας της Ευρώπης μέσα από βιώσιμα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη που θα προέλθουν από τη λειτουργία της Ενιαίας Ψηφιακής Αγοράς (European Commission, Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, A Digital Agenda for Europe, 2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF> [Πρόσβαση 10-11-2023]).

⁵⁴ Το οποίο υποστηρίζεται από τα χρηματοδοτικά προγράμματα «Ψηφιακή Ευρώπη 2021-2027» και μηχανισμός «Συνδέοντας την Ευρώπη 2021-2027 (European Commission, The Digital Europe Programme. (2010). European Commission. 2010. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme> [Πρόσβαση 30-11-2023]).

⁵⁵ Καπόπουλος Δ., (2021) *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση, Κοινωνικός και Οικονομικός Μετασχηματισμός*, Εκδ.: Δίαυλος, σσ. 99-103.

ΟΟΣΑ⁵⁶ και από βέλτιστες διεθνείς πρακτικές ψηφιακά ανεπτυγμένων χωρών. Ωστόσο, παρά τις σημαντικές πρωτοβουλίες, ο βαθμός διείσδυσης των τεχνολογιών πληροφορικής (ψηφιακή ωριμότητα) εξακολουθεί να παραμένει χαμηλός, καθώς η χώρα υστερεί στην ψηφιακή διακυβέρνηση σε σχέση με τα λοιπά κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁵⁷.

Αυτό, άλλωστε, αποδεικνύεται και από την κατάταξη της Ελλάδας στην 25^η θέση⁵⁸ στο σύνολο 27 χωρών με βάση τον διεθνή Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (Digital Economy and Society Index - DESI)⁵⁹, που είναι το εργαλείο που η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από το 2014 έχει υιοθετήσει για την καταγραφή των ψηφιακών επιδόσεων των κρατών μελών⁶⁰. Αυτό απεικονίζει την ποιότητα και την ποσότητα της εξέλιξης τους στην ψηφιακή τεχνολογία με αναφορά προφίλ για κάθε χώρα ανά έτος⁶¹. Αν και σύμφωνα με την έκθεση, η Ελλάδα σημείωσε ικανοποιητική πρόοδο τα τελευταία έτη συγκριτικά με άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.,

⁵⁶ Η Επιτροπή Δημόσιας Διακυβέρνησης του ΟΟΣΑ δημοσίευσε το 2014 τη σύστασή της «Recommendation of the Council on Digital Government Strategies» σχετικά με τις στρατηγικές ψηφιακής διακυβέρνησης οι οποίες θα πρέπει να αποτελέσουν προτεραιότητα των κυβερνήσεων ως αναπόσπαστο μέρος των στρατηγικών εκσυγχρονισμού τους για τη δημιουργία δημόσιας αξίας (public value) (Βλ. OECD, Recommendation of the Council on Digital Government Strategies, OECD. 15-07-2014. <https://www.oecd.org/gov/digital-government/Recommendation-digital-government-strategies.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023]). Οι κυβερνήσεις οφείλουν να αντιληφθούν ότι η ψηφιακή μεταστροφή τους- που δε θα γίνει μόνο για την ψηφιοποίηση των υφιστάμενων διαδικασιών αλλά και τον απλουστευτικό επανασχεδιασμό τους- δεν είναι απλά επιλογή αλλά επιτακτική ανάγκη για τη νομιμότητά τους ως διασφαλιστές της ευημερίας και της προόδου του κράτους τους. Βλ. ο.π. Δημητρίου κ.α., σ. 97.

⁵⁷ Ο.π. Μιχιώτης κ.ά., σσ. 122-4.

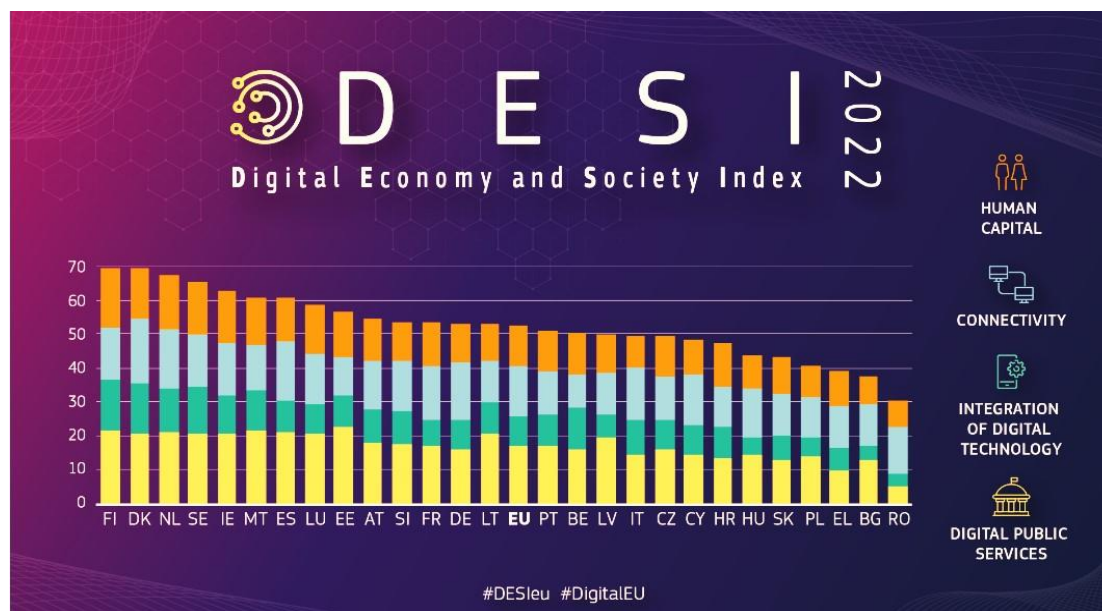
⁵⁸ Τα έτη 2019 και 2020 η Ελλάδα ήταν στην 27^η θέση κατάταξης. Η Ελλάδα υπολείπεται του ευρωπαϊκού μέσου όρου σε όλους τους υποδείκτες DESI (Βλ. επ. υποσημ.) με ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις στη συνδεσιμότητα, στο ρυθμό ενσωμάτωσης ψηφιακής τεχνολογίας στον μειωμένο αριθμό εργαζομένων με προχωρημένες δεξιότητες σε τεχνολογίες πληροφορικής, και στο ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό ειδικών σε ΤΠΕ σε σχέση με το σύνολο του εργατικού δυναμικού. Βλ. ο.π. Μιχιώτης κ.ά., σσ. 126-820.

⁵⁹ Ο DESI απαρτίζεται από 5 επιμέρους υποδείκτες που αφορούν τους ακόλουθους τομείς πολιτικής: Συνδεσιμότητα, Χρήση Διαδικτυακών Υπηρεσιών, Ανθρώπινο Κεφάλαιο με ψηφιακές δεξιότητες, Ενσωμάτωση Ψηφιακής Τεχνολογίας και Βαθμό ψηφιοποίησης δημόσιων υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, η συνδεσιμότητα (connectivity) αξιολογεί το βαθμό ανάπτυξης ποιοτικών ευρυζωνικών δομών δικτύων και την πρόσβαση των πολιτών και των επιχειρήσεων σε αυτές Βλ. ο.π. Καπόπουλος, σσ. 76-7.

⁶⁰ Βλ. European Commission, The Digital Economy and Society Index (DESI). 2022. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁶¹ Dolgikh A./Pershina A., "Analysis of the Development of the Digital Economy in Europe", E-management, 2022, pp. 84 fol..

με ειδική μνεία στη ΒΨΜ, αλλά με το χαμηλότερο βαθμό στη συνδεσιμότητα και με κατάταξη στις τελευταίες θέσεις στον υποδείκτη ανάπτυξης Ψηφιακών Δημόσιων Υπηρεσιών⁶².

Σχήμα 1. Κατάταξη των χωρών της Ε.Ε. του Δείκτη Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας 2022. (Digital Economy and Society Index - DESI), όπου EU=ο μέσος όρος.

Πηγή: *European Commission, Digital Economy and Society Index – DESI (2022)*. (πρόσβαση 25-09-2023)

Με δεδομένη τη χαμηλή ψηφιακή επίδοση, η Ελλάδα στερείται σήμερα της δυνατότητας να εφαρμόσει σταδιακές εξελικτικές στρατηγικές, όπως πραγματοποίησαν άλλες χώρες τώρα ψηφιακά ανεπτυγμένες όπως η Σουηδία, Φινλανδία, Δανία, Ολλανδία⁶³. Σε συνδυασμό και με τη ραγδαία ταχύτητα των τεχνολογικών αλλαγών, η χώρα αντιμετώπισε την επιτακτική ανάγκη να ενεργήσει άμεσα, σε πολλαπλούς άξονες, συγχρονισμένα και σε περιορισμένο χρονικό ορίζοντα, μέσω της υλοποίησης μιας «ολιστικής» ψηφιακής προσέγγισης ανασχηματισμού, προκειμένου να συντονιστεί με τον ευρωπαϊκό ορίζοντα για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και το Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας. Είναι, λοιπόν,

⁶² Ο.π. European Commission, The Digital Economy...

⁶³ Ο.π. Καπόπουλος, σ. 77.

ευδιάκριτο ότι οι επιταγές της Ε.Ε. για ανάπτυξη ψηφιακής ωριμότητας σε υψηλό βαθμό είναι ένας από τους βασικούς γενεσιουργούς λόγους του σχεδιασμού της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.

1.3. Υλοποίηση της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών

Για το συντονισμό και τη διαχείριση της συγκεκριμένης Εθνικής Πολιτικής συστήθηκε ως ενιαία δομή σε επιχειρησιακό επίπεδο τον Ιούλιο του 2019 το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, ενώ με το Π.Δ. 77/2023 (ΦΕΚ 130/Α) τα ηνία ανέλαβε το Υπουργείο Εσωτερικών με μεταφορά αρμοδιοτήτων⁶⁴. Στο πλαίσιο αυτό σχεδιάστηκε από το πρώτο το Τετραετές Πρόγραμμα/Σχέδιο Δράσης της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών 2020-2024,⁶⁵ που περιέχει τις διαδραστικές ενέργειες υλοποίησης της σε τρεις περιόδους:

1^η φάση υλοποίησης 2020-2022,

2^η φάση υλοποίησης 01/01/2023 έως 31/12/2023 και

3^η φάση υλοποίησης 01/01/2024 έως 31/12/2024.

Σύμφωνα με το Τετραετές πρόγραμμα, εφαρμοστικός πυρήνας της πολιτικής είναι η απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών που συνεπάγεται κυρίως την επανεκτίμηση της λειτουργικότητάς τους και ειδικότερα:

- Τη μείωση της γραφειοκρατίας, που προκαλεί περιττή χρονοκαθυστέρηση και ενασχόληση στους συναλλασσόμενους μέσω του απλουστευτικού

⁶⁴ Σύμφωνα με το Π.Δ. 77/2023 μετά την εκλογή της τελευταίας Κυβέρνησης με το αρθ. 11 παρ. 1 η Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης (ΓΓΨΔΑ) του ΥΨΔ μεταφέρθηκε στη Γενική Γραμματεία Εσωτερικών και Οργάνωσης του Υπουργείου Εσωτερικών η Γενική Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (ΓΔΔΔΔ) ως σύνολο αρμοδιοτήτων. Συνεπώς όπου στο νόμο αναφέρεται η ΓΓΨΔΑ πλέον εννοείται αυτοδικαίως η ΓΔΔΔΔ και όπου καθ' ύλην αρμόδιος υπουργός ήταν της Ψηφιακής Διακυβέρνησης και ο Γενικός Γραμματέας Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών πλέον είναι ο Υπουργός Εσωτερικών και ο Γενικός Γραμματέας δημόσιας Διοίκησης αντίστοιχα.

⁶⁵ Το Τετραετές Πρόγραμμα της ΕΠΔΔ 2020-24 συντάχθηκε και ως Έκθεση για την εκπλήρωση της μεταρρύθμισης με αριθμ. 16929 «Towards Public Administration's "customer"-oriented services through simplification and improvement of processes, systems enhancements and compliance with European strategies and policies» στο πλαίσιο των υποχρεώσεων της χώρας προς την Ε.Ε. για την εκταμίευση της πιστώσεων του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, που συστήθηκε για την ενίσχυση των κρατών μελών για την αντιμετώπιση της πανδημίας (βλ. σ. 7 αυτού).

επανασχεδιασμού των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών⁶⁶ και ορθού σχεδιασμού των νέων με την κατάργηση μη απαιτούμενων βημάτων και δικαιολογητικών δηλαδή τη μείωση της ενεργούς συμμετοχής του διοικούμενου.⁶⁷

- Την επέκταση της χρήσης των τεχνολογικών εργαλείων και της ψηφιακής υποδομής για την αναβάθμιση της παροχής υπηρεσιών με ομοιόμορφη αξιόπιστη τυποποίηση για την αποπροσωποποίηση των συναλλαγών και τη βελτίωση της προσβασιμότητας στους δημόσιους φορείς (διοικητική αποκέντρωση).
- Εν γένει αντιμετώπιση των ζητημάτων διοικητικής παθογένειας σε θέματα οργάνωσης, αδιαφάνειας, βελτίωσης της λειτουργίας των συλλογικών οργάνων, συνεργασίας μεταξύ εμπλεκόμενων φορέων, την αποτελεσματικότερη αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού και την αντιμετώπιση των φαινομένων διαφθοράς και κομματικοποίησης κατά τη λειτουργία των διαδικασιών.
- Τον εκσυγχρονισμό της νομοθεσίας και του αντίστοιχου κανονιστικού πλαισίου και την κωδικοποίησή τους με την προσαρμογή τους στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές απαιτήσεις και τεχνολογικές εξελίξεις με έναν πολιτο-κεντρικό (citizen-centered) σχεδιασμό απλοποιημένων ψηφιακών υπηρεσιών⁶⁸.
- Την ενεργοποίηση για την φιλικότητα στην πληροφόρηση προς τους ενδιαφερομένους χρήστες και την συμμετοχική δράσης τους με

⁶⁶ Ραμματά Μ., (2011) *Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Ανάμεσα στη γραφειοκρατία και το management*, Εκδ.: Κριτική Α.Ε., σσ. 113 και 206 επ..

⁶⁷ Ο γνωστός Αργυριάδης Δ., καθηγητής Διοικητικής Επιστήμης στο Πανεπιστήμιο της Ν. Υόρκης και πρώην σύμβουλος του ΟΗΕ-ΟΟΣΑ με μια λέξη χαρακτήρισε την εξυπηρέτηση του πολίτη χωρίς περιττές γραφειοκρατικές διαδικασίες με ελαχιστοποίηση του κόστους της διοικητικής δράσης ως «υπηρεσιονομία». Βλ. Αργυριάδης Δ., 1998. *Για μια δημόσια διοίκηση που αποδίδει και επικοινωνεί με τους πολίτες*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, σ. 34.

⁶⁸ Οι πολιτο-κεντρικές ψηφιακές υπηρεσίες (συναλλαγές, αιτήσεις, δηλώσεις) θα πρέπει να σχεδιάζονται ώστε να είναι λειτουργικές και εύχρηστες με βάση την οπτική γωνία του πολίτη-χρήστη και όχι την γραφειοκρατική-νομικίστικη αντίληψη των δημόσιων οργανισμών όπως με την μείωση εισαγωγής στοιχείων κατά τη συμπλήρωση πεδίων ειδικά όσων μπορούν να είναι προσυμπληρωμένα με την αυθεντικοποίηση του χρήστη. Βλ. ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σ. 594.

πλατφόρμες και πρακτικές διαυλικής επικοινωνίας⁶⁹.

- Την θεσμοθέτηση και συντήρηση αξιόπιστου μηχανισμού παρακολούθησης και συνεχούς ελέγχου των συνεπειών της εφαρμογής του νέου ρυθμιστικού πλαισίου και την παρακολούθηση της πορείας της γραφειοκρατίας.

1.3.1. Πλαίσιο Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και Πρότυπα Διαλειτουργικότητας.

Η πρακτική ανάγκη για τη βέλτιστη ομοιογένεια των δημόσιων διαδικτυακών τόπων, δεδομένου και της πιθανής διασύνδεσής τους έχει οδηγήσει στη διαμόρφωση αντίστοιχου ενιαίου πλαισίου Πιστοποίησης. Το ισχύον ελληνικό Πλαίσιο Παροχής Υπηρεσιών Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (ΠΗΔ) σχεδιάστηκε από τον αρμόδιο φορέα το Εθνικό Δίκτυο Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας (ΕΔΥΤΕ) του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης. Υποχρεωτικά δε διέπει όλες τις εφαρμογές ηλεκτρονικής και ψηφιακής διακυβέρνησης του δημοσίου και συνεπώς και τους άξονες της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.

Το ΠΗΔ καθορίζει τις σχεδιαστικές κατευθύνσεις και κανόνες, τις τεχνικές προδιαγραφές, τα πρότυπα και τη γενικότερη στρατηγική, που πρέπει να ακολουθούνται κατά τη δόμηση και την παρουσίαση (εξωτερική και εσωτερική) των διαδικτυακών τόπων και την παροχή υπηρεσιών (ηλεκτρονικών/ψηφιακών) από τους δημόσιους φορείς. Σκοπιμότητα του είναι να κατοχυρώνεται η ασφάλεια, η εμπιστευτικότητα και η ακεραιότητα των συναλλαγών⁷⁰, παράλληλα με την προστασία των προσωπικών δεδομένων κατά την πρόσβαση, αυθεντικοποίηση και χρήση ⁷¹. Ειδικότερα, το πιστοποιημένο Πλαίσιο

⁶⁹ Ο.π. Δημητρίου κ.ά., σ. 101.

⁷⁰ Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σσ. 588-9.

⁷¹ Ο.π. Καπόπουλος, σσ. 157-60.

Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης αναλύεται στις παρακάτω υποκατηγορίες πλαίσίων⁷².

- Το Πλαίσιο Πιστοποίησης Δημόσιων Διαδικτυακών Τόπων (ΠΠ-ΔΔΤ),
- Το Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας μεταξύ πληροφοριακών συστημάτων και ανάπτυξης Υπηρεσιών Ηλεκτρονικών Συναλλαγών από την Δημόσια Διοίκηση (ΠΔ&ΥΗΣ),
- Το Πλαίσιο Ψηφιακής Αυθεντικοποίησης (ΠΨΑ) Πολιτών και Επιχειρήσεων,
- Το Μοντέλο Τεκμηρίωσης που αφορά την ανάπτυξη προτύπων μεταδεδομένων και XML σχημάτων (metadata & XML standards).

Επισημαίνεται ότι σε όλους τους διαδικτυακούς τόπους και τις εφαρμογές της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών χρησιμοποιείται το πρωτόκολλο SSL (Secure Sockets Layer) για την επικοινωνία των χρηστών όταν ανταλλάσσουν δεδομένα με αυτούς⁷³. Η μεταφορά δεδομένων αυτονόητα πραγματοποιείται σε κρυπτογραφημένη μορφή δηλαδή ακατανόητη για οποιονδήποτε τρίτο εκτός του αποστολέα και του αποδέκτη⁷⁴ για λόγους προστασίας των δεδομένων και των συναλλαγών και το πρωτόκολλο SSL υποστηρίζεται από όλους τους φυλλομετρητές (browsers) του διαδικτύου⁷⁵.

Βασική, επίσης, συνισταμένη της χρήσης τεχνολογικών δεδομένων από την κρατική διοίκηση είναι η πρόνοια ανάπτυξης μέτρων κυβερνοασφάλειας. Η πρόληψη για την αποσόβηση κυβερνοεπιθέσεων στα κομβικά κρατικά λειτουργικά συστήματα και από την άλλη η λήψη μέτρων προστασίας για τη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων των πολιτών και των συναλλασσόμενων νομικών οντοτήτων, που τηρούνται στα αρχεία τους με την επεξεργασία σχεδίων

⁷² Βλ. Νέο Εθνικό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας. gov.gr. <https://www.e-gif.gov.gr/> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁷³ Λέκκας Δ., "Ασφάλεια λειτουργικών συστημάτων", στο Κατσίκας Σ./Γκρίτζαλης Δ./Γκρίτζαλης Σ. (Επιμ.), *Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων*, Αθήνα: Νέων Τεχνολογιών, 2004, σ.162.

⁷⁴ Κατσίκας Σ., (2014) *Διαχείριση της ασφάλειας Πληροφοριών*, Αθήνα: Πεδίο, σ. 44.

⁷⁵ Ο.π. Καπόπουλος, σ. 157.

διαχείρισης κινδύνων ασφάλειας είναι προαπαιτούμενα κάθε προγραμματισμού ψηφιακής διακυβέρνησης και εν προκειμένω και της ΕΠΑΔ.

1.4. Πυλώνες-Μηχανισμοί Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών, συγκροτεί ένα νέο μοντέλο διοίκησης για την έμπρακτη αναβάθμιση της σχέσης του κράτους με τους πολίτες και τις επιχειρήσεις ⁷⁶ και προς όφελος των παραγωγικών δυνάμεων της χώρας, αποβλέποντας στη δημιουργία ενός πιο ελκυστικού επενδυτικού περιβάλλοντος. Εδράζεται, σύμφωνα με την παρ. 2 του αρθ. 67 του Ν. 4961/2022, σε τρεις αλληλεπιδρώντες και αλληλοεξαρτώμενους πυλώνες-εργαλεία δράσης, οι οποίοι θεσμοθετήθηκαν ήδη από το 2019 και ενισχύθηκαν- σύμφωνα με την εμπειρία που ενδιάμεσα αποκτήθηκε⁷⁷ -όπως θα αναλυθούν διεξοδικότερα στη συνέχεια:

- Το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών (ΕΜΔΔ) «Μίτος», που αποτελεί την ενιαία θεσμική καταγραφική και ενημερωτική ψηφιακή βιβλιοθήκη του συνόλου των διοικητικών διαδικασιών του ελληνικού δημοσίου.
- Το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ), που συνιστά την κεντρική δημόσια πολιτική μετασχηματισμού και αναβάθμισης των υφιστάμενων φυσικών ή ψηφιακών διαδικασιών μέσω μηχανισμού αξιολόγησης, ανασχεδιασμού, ενδεχόμενης κατάργησης, απλούστευσης και ψηφιοποίησης τους.
- Το Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας, που συγκροτεί τον κρατικό μηχανισμό μέτρησης διοικητικών βαρών μετά την εφαρμογή της Εθνικής

⁷⁶ Χριστόπουλος Λ., *Η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών*, Ναυτεμπορική, naftemporiki.gr. 03 Φεβρουαρίου 2023. <https://www.naftemporiki.gr/afieromata/the-n-society/1434985/h-ethniki-politiki-dioikitikon-diadikasion/> [Πρόσβαση 12-01-2024].

⁷⁷ Σύμφωνα με τα αναγραφόμενα στον χαιρετισμό του Γεν. Γραμματέα ΨΔ & ΑΔ κ. Χριστόπουλου Λ. στην *Ετήσια Έκθεση Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών 2022*, Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας [diadikasies.gov.gr](https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%95%CE%9A%CE%B8%CE%95%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%202022.pdf). 2023. <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%95%CE%9A%CE%B8%CE%95%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%202022.pdf> [Πρόσβαση 14-01-2024].

Πολιτικής και τεκμηρίωσης των αποτελεσμάτων της αναφορικά με τη γραφειοκρατία στη χώρα.

Σημειολογικά, αν αποτυπωθεί σε ροή ενεργειών η Εθνική Πολιτική θα έχει την ακόλουθη λογική συνέχεια: οι διοικητικές διαδικασίες που περιέχονται στο Εθνικό Μητρώο, εισάγονται στο ΕΠΑΔ για επανεκτίμηση και αφού επανασχεδιάζονται απλουστευτικά και επαληθεύονται μέσω του μηχανισμού μέτρησης του Παρατηρητηρίου, καταχωρούνται στην ηλεκτρονική πύλη του Μητρώου. Η ισχυρή αλληλένδετη σχέση μεταξύ των τριών εργαλείων της ΕΠΑΔ, καθώς κατά την ανάπτυξή τους το ένα υποστηρίζει λειτουργικά το άλλο, αποτυπώνεται στο ακόλουθο σχήμα:

Σχήμα 2.

Πηγή: Από την αρχική σελίδα του ιστοχώρου της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.
(πρόσβαση 25-09-2023)

Κεφάλαιο 2°

Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών «Μίτος»

2.1. Εννοιολογικός ορισμός-βασικοί στόχοι

Καταρχήν, επισημαίνεται ότι δεν επιλέχθηκε τυχαία η εμβληματική ονομασία συντόμευσης για το Μητρώο ως «Μίτος», που εννοιολογικά σημαίνει τη λογική σειρά η οποία οδηγεί στην κατανόηση και επίλυση δύσκολου προβλήματος. Ωστόσο, συμβολικά είναι συνδεδεμένη με τον μίτο της Αριάδνης, το κουβάρι δηλαδή που έδωσε στον Θησέα για να βγει από το λαβύρινθο του τέρατος Μινώταυρου (μυθολογία). Αλληγορικά, λοιπόν, το μητρώο διοικητικών διαδικασιών είναι το εργαλειακό όχημα της διοίκησης, που θα την οδηγήσει σε σύμπλευση με τους πολίτες στην έξοδο από τον λαβύρινθο⁷⁸ της γραφειοκρατικής ασάφειας και μη ομοιόμορφης εφαρμογής στην ψηφιακή χαρτογράφηση σε οθόνη των λειτουργιών του κράτους με απλότητα και διαφάνεια⁷⁹.

Ειδικότερα, το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών αποτελεί το μοναδικό διαδικτυακό σημείο αναφοράς (single point of truth), στο οποίο ο επισκέπτης μπορεί να αντλήσει αξιόπιστες και έγκυρες πληροφορίες για διαδικασίες που παρέχονται από το δημόσιο σχετικά με τη διεκπεραίωσή τους. Στην ουσία, η δημόσια διοίκηση αποκτά επίσημο on-line «εγχειρίδιο διαδικασιών», το οποίο απευθύνεται σε ιδιώτες, επαγγελματίες και στελέχη της δημόσιας διοίκησης και άμεσός του στόχος είναι η μέγιστη αποκέντρωση της ελευθερίας της πληροφόρησής τους⁸⁰ με ομοιομορφία, διαφάνεια και ασφάλεια δικαίου,

⁷⁸ Δελεβέγκος Δ., *Ο «Μίτος» για τον λαβύρινθο της γραφειοκρατίας*, Καθημερινή, 10-07-2022. <https://www.kathimerini.gr/society/561947983/o-mitos-gia-ton-labyrintho-tis-grafeiokratias/> [Πρόσβαση 14-01-2024].

⁷⁹ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης στο από 08-08-2022 Δελτίο Τύπου του ΥΨΔ Βλ. *Παρουσίαση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών «Μίτος» στην ετήσια απονομή των Βραβείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης*, diadikasiae.gov.gr (ΕΠΔΔ). <https://mindigital.gr/archives/3361> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁸⁰ Ειδικότερα, η έννοια της ελευθερίας της πληροφόρησης, όπως την έχει επεξεργασθεί, με αφετηρία το άρθρο 10 §1 ΕΣΔΑ σε συνδυασμό με εθνικές συνταγματικές ρυθμίσεις πρόσφατα το άρθρο 5Α §1 του ελληνικού Συντάγματος), η ευρωπαϊκή συνταγματική θεωρία, αναδεικνύει ιδίως, την παθητική της πλευρά που αναφέρεται στα δικαιώματα των αποδεκτών της πληροφόρησης και

εφόσον απεικονίζει την υφιστάμενη κατάσταση κάθε δημόσιας διαδικασίας «όπως είναι (AS-IS)»⁸¹.

Συστήθηκε και τηρείται στον διαδικτυακό τόπο www.mitos.gov.gr και πρακτικά σκοπεύει να γίνει το μοναδικό, «κεντρικό, εθνικό αποθετήριο των διοικητικών διαδικασιών του ελληνικού Δημοσίου»⁸², όταν θα ολοκληρωθεί η πλήρης καταχώριση των υφιστάμενων διοικητικών διαδικασιών. Προς το παρόν, η «διαδικτυακή θεσμική μνήμη» της δημόσιας διοίκησης περιλαμβάνει 3301 δημοσιευμένες διαδικασίες, ενώ εκκρεμούν άλλες 189 προς έγκριση ή δημοσίευση και 1059 υπό επεξεργασία, οι οποίες βρίσκονται στο αρχικό στάδιο καταχώρισης από τους αρμόδιους φορείς⁸³.

Το μητρώο δημιουργήθηκε θεσμικά με το άρθρο 90 του Ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α), όπως ενισχύθηκε από το αρθ. 68 του Ν. 4961/2022 (ΦΕΚ 146/Α)⁸⁴ και υλοποιήθηκε ως διαδικτυακή πύλη από την αρμόδια Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών, με την τεχνική υποστήριξη του Εθνικού Δικτύου Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας – ΕΔΥΤΕ Α.Ε.⁸⁵. Η έναρξη της παραγωγικής του λειτουργίας έγινε τον Ιούλιο του 2022 ταυτόχρονα με την επίσημη παρουσίασή του στο κοινό στην εκδήλωση των

δύναται να αποτελέσει το πλαίσιο αναφοράς και για τις αντίστοιχες ψηφιακές πλατφόρμες. Βλ. Ανθόπουλος Χ. (2021), *"Η Ελευθερία της Πληροφόρησης στην Εποχή των Ψηφιακών Πλατφορμών"*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 1, αρ. 1, 2021 σσ. 1-11.

⁸¹ Βλ. Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση, ΕΠΔΔ, ΥΨΔ, σ. 5.

⁸² Όπως επί λέξει ορίζεται στο αρθ. 90 παρ. 1, εδαφ. α' του Ν. 4727/20 (ΦΕΚ 184/Α) που αντικαταστάθηκε με το αρθ. 68 του Ν. 4961/2022 και σύμφωνα με το Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση, ΕΠΔΔ, ΥΨΔ, σ. 4. <https://digi.gov.gr/wp-content/uploads/2023/01/Guide.pdf>.

⁸³ Τα στοιχεία είναι με ημερομηνία πρόσβασης 17-02-2024. Σημειώνεται ότι οι διοικητικές διαδικασίες που είχαν αποτυπωθεί αρχικά ήταν περίπου 4.500, σύμφωνα με το από 08-08-2022 Δελτίο Τύπου του ΥΨΔ, Παρουσίαση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών «Μίτος» στην ετήσια απονομή των Βραβείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης, <https://mindigital.gr/archives/3361> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁸⁴ Βλ. και Παράρτημα 2.

⁸⁵ Είχε προηγηθεί το 2015 ως πιλοτική εφαρμογή το WIKI Υπηρεσιών και Διαδικασιών ως γνωσιακή βάση των τελευταίων, το οποίο έχει πλέον υιοθετηθεί από τον Δημόσιο Τομέα και λειτουργεί ως Εθνικό Μητρώο Διαδικασιών. Το πιλοτικό WIKI είχε δημιουργηθεί από τον Οργανισμό Ανοιχτών Τεχνολογιών (ΕΕΛΛΑΚ) σε συνεργασία με την ομάδα Ανοιχτής Διακυβέρνησης του ΕΠΙΣΕΥ του ΕΜΠ. Βλ. ιστοσελίδα wiki Υπηρεσιών και Διαδικασιών. https://el.diadikasies.gr/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%83%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B1 [Πρόσβαση 14-11-2023].

βραβείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης⁸⁶. Είναι ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα καταγραφής των διοικητικών διαδικασιών σε ευρωπαϊκά πρότυπα ως προς την περιγραφή τους (Core Public Service Vocabulary ή CPSV) και σύμφωνα με την πρότυπη γλώσσα τεκμηρίωσης διαδικασιών (Business Process Modeling Notation ή BPMN)⁸⁷.

2.1.1. Διοικητικές Διαδικασίες που αφορά.

Σύμφωνα με την σχετική εφαρμοστική Υ.Α. 32066/2020 στο αρθ. 2 παρ. 2 (ΦΕΚ 5123/Β) διευκρινίζεται ότι το μητρώο αφορά διαδικασίες με παροχή δημόσιας υπηρεσίας:

α) σε εξωτερικούς χρήστες φυσικά ή νομικά πρόσωπα και οι οποίες ονομάζονται εξωστρεφείς λ.χ. οι αδειοδοτήσεις, έκδοση αστυνομικής ταυτότητας/ποινικού μητρώου, απονομή σύνταξης

β) σε εσωστρεφείς ή ενδοδιοικητικές διαδικασίες αυτές, δηλαδή, που επιτελούνται κατά την εσωτερική λειτουργία των δημόσιων φορέων και υπηρεσιών και αποδέκτης του αποτελέσματος τους είναι διοικητικές μονάδες του ίδιου φορέα (όπως η κατάρτιση προϋπολογισμού, μετάθεση υπαλλήλου, συγκρότηση υπηρεσιακών συμβουλίων και ομάδων εργασίας) και

γ) αμφιστρεφείς ή μεικτές διαδικασίες που είναι οι προπαρασκευαστικές εξωστρεφών διαδικασιών για τις οποίες προαπαιτούνται ενδοδιοικητικές ενέργειες⁸⁸ και έχει αποδέκτες φορείς του Δημοσίου (Ο.Τ.Α., Α.Σ.Ε.Π.) αλλά και άλλους φορείς εκτός Δημοσίου (Τύπος, υποψήφιοι), όπως η προετοιμασία

⁸⁶ Βλ. Παρουσίαση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών «Μίτος» στην ετήσια απονομή των Βραβείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης, [diadikasies.gov.gr](https://mindigital.gr/archives/3361) (ΕΠΔΔ). 08-08-2022. <https://mindigital.gr/archives/3361> [Πρόσβαση 30-11-2023].

⁸⁷ Φλώρου Μ./Κοντογιώργης Δ., «Ψηφιακός Μετασχηματισμός Δημόσιων Υπηρεσιών- Η Ενιαία Ψηφιακή Πύλη gov.gr», Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση, 1^η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1^ο τόμ., σ. 58.

⁸⁸ Σύμφωνα με την παρ. 3 αρθ. 2 Υ.Α. 32066/2020 (ΦΕΚ 5123/Β) «οι διοικητικές διαδικασίες μπορούν να είναι αυτοτελείς ή να ενσωματώνουν κατά την εκτέλεσή τους σε ένα ή περισσότερα από τα διακριτά τους βήματα άλλες διαδικασίες των ιδίων ή άλλων φορέων».

προκηρύξεων για πλήρωση θέσεων, συγκρότηση επιτροπής διενέργειας αυτοψιών, δειγματοληψία πόσιμου νερού Δικτύων Ύδρευσης.

Ως διοικητική διαδικασία η θεωρία ορίζει το σύνολο των υλικών ενεργειών, που ακολουθείται με μια συγκεκριμένη χρονική σειρά από τη δημόσια διοίκηση και τους πολίτες στις μεταξύ τους έννομες σχέσεις κατά την προπαρασκευή και την έκδοση των διοικητικών πράξεων όπως έχουν προκαθοριστεί από το ρυθμιστικό πλαίσιο⁸⁹. Ο ισχύον Κώδικας Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999) δεν περιέχει κανονιστικό ορισμό της διοικητικής διαδικασίας, τον οποίο θεσμοθέτησε η οικεία Υ.Α. 32066/2020 στην παρ. 1 του αρθ. 2 (ΦΕΚ 5123/Β) ως «το σύνολο των ενεργειών που απαιτούνται, ώστε να εκτελεστεί μια νομικά και εννοιολογικά καθορισμένη και περιγεγραμμένη λειτουργία». Ο ορισμός αυτός επισφράγισε τα τρία βασικά στοιχεία που η διοικητική θεωρία και πρακτική μέχρι τότε είχε αναδείξει: 1) αριθμό ενεργειών σε σειρά νομικώς συντεταγμένων και με δεσμευτική αλληλουχία μεταξύ τους, 2) χρονική ενότητα των οποίων η αλληλοδιαδοχή οδηγεί στην τελική διοικητική πράξη και 3) προκαθορισμένη μέθοδο εκτέλεσης των ενεργειών και των χρονικοτήτων⁹⁰.

2.1.2. Λειτουργίες-Σκοποί.

Ειδικότερα, το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών ως εργαλείο πληροφορικής και ψηφιακός μηχανισμός εξυπηρετεί τις εξής λειτουργίες-σκοπούς:

α) Καταγράφει, αποτυπώνει και μοντελοποιεί τις υφιστάμενες ψηφιακές ή φυσικές διοικητικές διαδικασίες των δημοσίων υπηρεσιών και φορέων, προκειμένου να λειτουργήσει ως η μοναδική ηλεκτρονική πύλη έγκυρης

⁸⁹ Βλ. Τζέμος Β., (2021) *"Εφαρμοσμένο διοικητικό δίκαιο και αρχές δικαίου και μάνατζμεντ"*, Δημόσιο Δίκαιο, Εκδ. Ένωση Ελλήνων Δημοσιολόγων, 2021, τεύχ. 1, σ. 7 και Γώγου Κ., (2027) *Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων*, Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 27.

⁹⁰ Βλ. *Τετραετές Πρόγραμμα της ΕΠΔΔ 2020-24*, Ιστότοπος ΕΠΔΔ, 05-03-2023, σ. 12. <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%A4%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%82%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94.pdf> [Πρόσβαση 10-01-2024].

πληροφορίας. Συχνά στο παρελθόν, οι ενδιαφερόμενοι πολίτες ήταν αποδέκτες εσφαλμένης ή ελλιπούς πληροφόρησης ακόμα και από επίσημες ιστοσελίδες δημοσίων υπηρεσιών σχετικά με τις υποχρεώσεις και τις οφειλόμενες ενέργειες, τη σχετική νομοθεσία, τα έντυπα αιτήσεων, τα συνυποβαλλόμενα έγγραφα, το χρόνο διεκπεραίωσης και τα βήματα εκτέλεσης αυτών (ψηφιακά και μη).

β) Ενσωματώνει έναν μηχανισμό διαρκούς επικαιροποίησης των διαδικασιών σχετικά με τις υποχρεώσεις και τις οφειλόμενες ενέργειες, ώστε να υποστηρίζει τον στόχο του νομοθέτη για συνεχή και νομικά τεκμηριωμένη πληροφόρηση ευθυγραμμισμένη και με τις μεταβολές απλούστευσης.

γ) Διευκολύνει την επισκόπηση προβληματικών σημείων των διαδικασιών ώστε να υποστηρίζει την απλούστευση και τον ανασχεδιασμό τους με κατάργηση ή μείωση των απαιτούμενων βημάτων ή και δικαιολογητικών μέσω του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών και ταυτόχρονα της κατάργησης ανενεργών διαδικασιών⁹¹. Παράλληλα, τροφοδοτεί την αξιολόγησή από το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας ως προς την επίπτωση που έχει ο επανασχεδιασμός τους στα διοικητικά βάρη.

δ) Περιέχει διαδικτυακή πλατφόρμα υποβολής εκ μέρους των πολιτών και δημοσίων υπαλλήλων αναφορών σε περίπτωση απόκλισης από το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο ή από τον τυποποιημένο τρόπο προβολής της διαδικασίας και προτάσεων απλούστευσης για διαδικασίες καταχωρημένες στο Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών.

⁹¹ Όπως έχει υπογραμμίσει ο υπουργός Ψηφιακής Διακυβέρνησης, κ. Πιερρακάκης: «ο ΜΙΤΟΣ, καταγράφει με έναν πολύ ενδιαφέροντα τρόπο πού είναι ψηφιακές οι διαδικασίες και πού δεν είναι», τονίζοντας ότι "ο στόχος είναι διπλός αφενός να έχουμε ένα νήμα, έναν μίτο, για να μπορέσουμε ως πολίτες να διαχειριστούμε αυτόν τον λαβύρινθο και ο δεύτερος: "ό,τι δεν μπορώ να το μετρήσω δεν μπορώ να το μεταρρυθμίσω". Βλ. Ιστότοπος capital.gr, «Πάνω από 4.500 καθημερινές επισκέψεις τον Νοέμβριο», mitos.gov.gr», 03-12-2022. <https://www.capital.gr/epikairotita/3685029/pano-4-500-kathimerines-episkepseis-ton-noembrio-sto-mitos-gov-gr/> [Πρόσβαση 08-1-2024].

2.1.3. Ενέργειες Εποπτείας Υπουργείου.

Το Υπουργείο Εσωτερικών (πριν Ψηφιακής Διακυβέρνησης) επιτελικά εκπληρώνει τις εξής απαιτούμενες ενέργειες συντονισμού και παρακολούθησης της επιτυχούς εφαρμογής του Εθνικού Μητρώου:

- Μεριμνά ώστε ο «Μίτος» να είναι φιλικός και να έχει ολική προσβασιμότητα ως εφαρμογή στους ενδιαφερόμενους χρήστες χωρίς αποκλεισμούς.
- Καθορίζει το ρυθμιστικό πλαίσιο και τις κατευθυντήριες γραμμές, όπως και συνεχώς ενημερώνει τους φορείς για την έγκαιρη, πλήρη και ορθή καταχώριση και επικαιροποίηση των διαδικασιών. Συνεργάζεται δε για την εκπλήρωσή των ανωτέρω με την Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης και το Εθνικό Τυπογραφείο σε κάθε θεσμική μεταβολή.
- Επιβλέπει τις αναφορές και προτάσεις των ενδιαφερομένων, που σχετίζονται με τις διαδικασίες καταχώρισης, όπως προπεριγράφησαν.
- Έχει τη δυνατότητα να καταχωρεί ως υπερκείμενο όργανο διαδικασία στο πληροφοριακό σύστημα του ΕΜΔ και στη συνέχεια να αναθέτει στην αρμόδια αρχή θεσμοθέτησης την παρακολούθηση της επικαιροποίησης της.
- Στην περίπτωση που διαπιστώσει παράπτωμα πειθαρχικής φύσης σχετικά με την καταχώριση ⁹² ενημερώνει το Αυτοτελές Γραφείο Συμβούλου Ακεραιότητας της αρμόδιας αρχής θεσμοθέτησης και αν δεν έχει συσταθεί τη Μονάδα Εσωτερικού Ελέγχου αυτής, για τη διερεύνηση της σχετικής υπόθεσης.

2.1.4. Συνεργαζόμενοι φορείς υλοποίησης Εθνικού Μητρώου.

Στην πράξη, η επιτυχής λειτουργία του Εθνικού Μητρώου, προϋποθέτει τον σαφή καταμερισμό εργασίας και την αμέριστη διαδραστική συνεργασία μεταξύ τριών θεσμικών μερών:

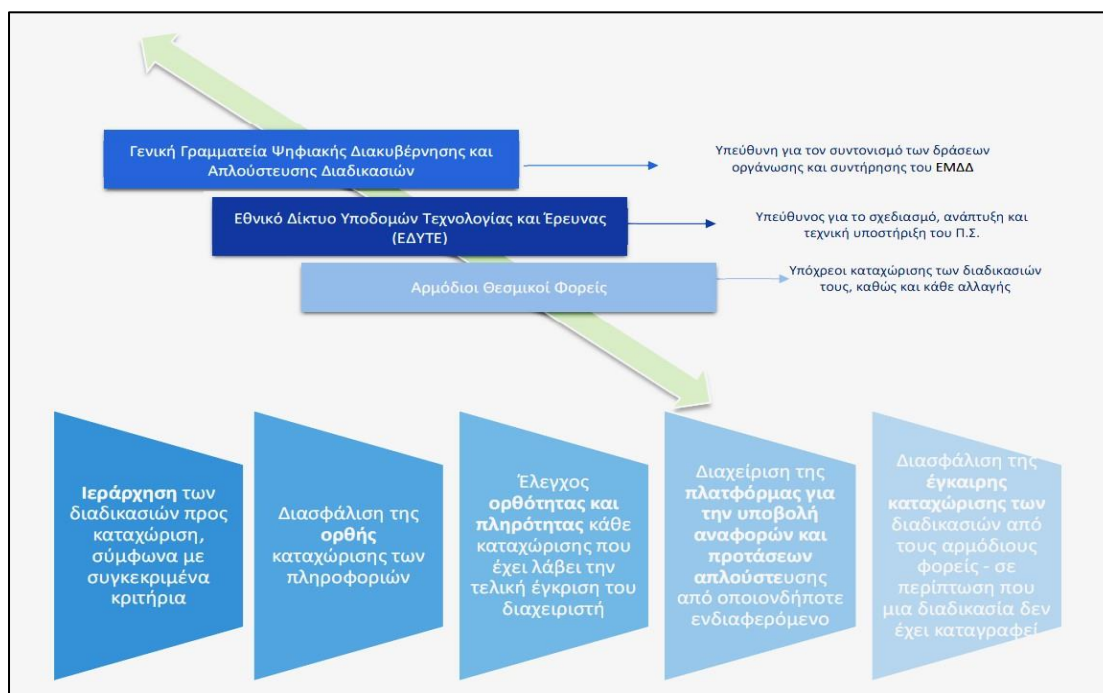
- α) της Δ/νσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου ως εκτελεστικού

⁹² Βλ. και υποενότητα 2.2.4. της παρούσας.

εκπρόσωπου, που φέρει την αρμοδιότητα του συντονισμού των ενεργειών οργάνωσης και τήρησης του μητρώου,

β) του Εθνικού Δικτύου Υποδομών Τεχνολογίας και Έρευνας (ΕΔΥΤΕ Α.Ε. - GRNET), εποπτευόμενου φορέα του ΥΨΔ, επιφορτισμένου με τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την τεχνική υποστήριξη του πληροφοριακού συστήματος του ΕΜΔ στην παραγωγική του λειτουργία και ταυτόχρονα την παροχή του αναγκαίου εκπαιδευτικού υλικού χρήσης της εφαρμογής⁹³ του και

γ) οι εκάστοτε από το νόμο αρχές θεσμοθέτησης, οι οποίες έχουν την υποχρέωση καταχώρισης των διαδικασιών αρμοδιότητάς τους, καθώς και των μεταβολών αυτών⁹⁴.

Σχήμα 3. Συνεργαζόμενοι φορείς υλοποίησης ΕΜΔΔ

Πηγή: Από το *Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση της ΕΠΔΔ*. (πρόσβαση 27-09-2023)

2.2. Καταχώριση διαδικασιών στο Μητρώο

Οι διοικητικές διαδικασίες καταχωρίζονται στον «Μίτο» από τους ίδιους

⁹³ Κυρίως με τη μορφή ανάρτησης έγγραφων οδηγιών και σχετικού οπτικού εκπαιδευτικού υλικού (βίντεο) σε ειδικό πεδίο του πληροφοριακού συστήματος του ΕΜΔ και τη διενέργεια εκπαιδευτικών σεμιναρίων των χρηστών, όποτε κρίνεται αναγκαίο.

⁹⁴ Βλ. Εγκύκλιος 33150/24-11-2020 ΥΨΔ, «Οργάνωση και τήρηση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών (άρ. 90 του ν. 4727/2020) - Ενέργειες προπαρασκευαστικής φάσης» (ΑΔΑ: ΩΜΜΔ46ΜΤΛΠ-Ε6Π), σ. 2.

τους καθ' ύλην αρμόδιους φορείς, μέσω ενός δικτύου στελεχών αποτελούμενο από τον Εκτελεστικό Υπεύθυνο, τους Συντάκτες, και τους Διαχειριστές. Πιο συγκεκριμένα:

2.2.1. Υπόχρεοι φορείς στην καταχώριση των διαδικασιών.

Όπως ορίζεται στην παρ. 1. του αρθ. 1 της Υ.Α. 32066 (ΦΕΚ 5123/Β/2020), στο Εθνικό Μητρώο Διαδικασιών καταχωρίζονται και επικαιροποιούνται όλες οι ψηφιακές και φυσικές διαδικασίες φορέων, που αποτελούν αρχές θεσμοθέτησης, της Γενικής Κυβέρνησης του άρθρου 14 του Ν. 4270/2014⁹⁵, των εκτός αυτής νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), καθώς και των δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών του Κεφαλαίου Α' του Ν. 3429/2005, ανεξαρτήτως εάν έχουν εξαιρεθεί από την εφαρμογή του⁹⁶. Μάλιστα, τα Υπουργεία και οι Ανεξάρτητες Αρχές όφειλαν να ολοκληρώσουν πλήρως την αρχική καταχώριση των διαδικασιών της καθ' ύλην ευθύνης τους μέχρι τις 30 Ιουνίου 2023, ενώ οι λοιποί φορείς μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2023⁹⁷.

Ειδικότερα, αρχές θεσμοθέτησης διοικητικών διαδικασιών θεωρούνται όσοι δημόσιοι φορείς προτείνουν τη σχετική νομοθεσία ή εκδίδουν τις κανονιστικές πράξεις (*θεσμική-κανονιστική αρμοδιότητα*), που καθορίζουν τα βήματα και τους όρους διεκπεραίωσης αυτών. Η κανονιστική αρμοδιότητα είναι

⁹⁵ Όπως τροποποιήθηκε με το *αρθ. 10 του Ν. 4337/2015(ΦΕΚ 129/Α)*.

⁹⁶ Συγκεκριμένα κατά το κείμενο του νόμου: «Η Γενική Κυβέρνηση: περιλαμβάνει τρία υποσύνολα, εφεξής αποκαλούμενα υποτομείς: της Κεντρικής Κυβέρνησης, των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης (ΟΚΑ), σύμφωνα με τους κανόνες και τα κριτήρια του Ευρωπαϊκού Συστήματος Λογαριασμών (ΕΣΟΛ). Οι φορείς εκτός Κεντρικής Διοίκησης, που περιλαμβάνονται στους υποτομείς της Γενικής Κυβέρνησης (εφεξής «λοιποί φορείς της Γενικής Κυβέρνησης»), προσδιορίζονται, ανά υποτομέα, από το Μητρώο Φορέων Γενικής Κυβέρνησης, που τηρείται με ευθύνη της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής και αποτελούν ξεχωριστά νομικά πρόσωπα που εποπτεύονται από φορείς της Κεντρικής Διοίκησης ή από ΟΤΑ.

Ο Υποτομέας της Κεντρικής Κυβέρνησης: περιλαμβάνει την Κεντρική Διοίκηση και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου και ιδιωτικού δικαίου, καθώς και τις Ανεξάρτητες Διοικητικές Αρχές που έχουν νομική προσωπικότητα, εφόσον τα παραπάνω περιλαμβάνονται στο Μητρώο Φορέων Γενικής Κυβέρνησης, αλλά δεν ανήκουν στους υποτομείς των ΟΤΑ και των ΟΚΑ».

⁹⁷ Βλ. *αρθ. 94 παρ. 6 Ν. 5007/2022 (ΦΕΚ 241/Α)*, που τροποποίησε την παρ. 4 του αρθ. 114 του Ν. 4961/2022 (ΦΕΚ 146/Α).

δηλαδή, η ικανότητα ενός οργάνου να θεσπίζει γενικούς και απρόσωπους κανόνες δικαίου⁹⁸, που του παρέχεται είτε απευθείας από το Σύνταγμα ή με νομοθετική εξουσιοδότηση⁹⁹. Διευκρινίζεται ότι οι φορείς με απλά *εφαρμοστική αρμοδιότητα* δεν έχουν την υποχρέωση καταχώρισης διαδικασιών στο μητρώο, δηλαδή αυτοί που είναι ορισμένοι από το νόμο απλά για τη διεκπεραίωση τους, όπως είναι η συγκέντρωση αιτήσεων και δικαιολογητικών, η έκδοση βεβαιώσεων ή αδειών κλπ.

Σε κάποιες περιορισμένες περιπτώσεις διοικητικών διαδικασιών ο θεσμικός φορέας συμπίπτει με τον εφαρμοστικό. Για τα εποπτευόμενα, πάντως, νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου θεσμικό όργανο είναι ο εκάστοτε Υπουργός υπό του οποίου την εποπτεία τελούν. Αυτό αιτιολογείται γιατί τα συγκεκριμένα νομικά πρόσωπα δεν προβλέπεται να νομοθετούν αυτοτελώς με τις αποφάσεις του διοικητικού τους συμβουλίου ή της διοικούσας επιτροπής τους, οπότε αρμόδιος για αυτό από το νόμο θεωρείται ο Υπουργός, που τους ασκεί εποπτεία.¹⁰⁰

2.2.2. Εμπλεκόμενοι υπηρεσιακοί ρόλοι στην καταχώριση.

Καταρχάς, η Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου του Υπουργείου Εσωτερικών (πριν ΥΨΔ) είναι ορισμένη ως «*Επόπτης Έργου*» κατά

⁹⁸ Χρυσανθάκης Χ., (2006) Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 31.

⁹⁹ Άσκηση κανονιστικής αρμοδιότητας βάσει νομοθετικής εξουσιοδότησης σημαίνει ότι το νομοθετικό όργανο αναθέτει με νόμο, σε ορισμένο διοικητικό όργανο την αρμοδιότητα να θεσπίζει με κανονιστικές πράξεις του πρωτεύοντες κανόνες δικαίου, που ιδρύουν νέες υποχρεώσεις ή νέα δικαιώματα για τους διοικουμένους, και τους οποίους διαφορετικά θα θέσπιζε το ίδιο το νομοθετικό όργανο ως αποκλειστικά αρμόδιο (μετακίνηση αρμοδιότητας). Βλ. σχετικώς Ακριβοπούλου Μ., Ανθόπουλος Χ., (2015) Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο, Εκδ.: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σ. 35 και Πρεβεδούρου Ε., Οι κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης, στο <https://www.prevedourou.gr/%CE%BF%CE%B9-%CE%BA%CE%B1%CE%BD%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%AC%CE%BE%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B4%CE%B9%CE%BF%CE%AF%CE%BA%CE%B7%CF%83%CE%B7/> [Πρόσβαση 17-12-2023].

¹⁰⁰ Βλ. Εγκύκλιος 33150/24-11-2020 ΥΨΔ, «*Οργάνωση και τήρηση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών (άρ. 90 του ν. 4727/2020) - Ενέργειες προπαρασκευαστικής φάσης*» (ΑΔΑ: ΩΜΜΔ46ΜΤΛΠ-Ε6Π), σ. 4.

τον επίσημο της ρόλο στην καταχώριση με τις ακόλουθες αρμοδιότητες εποπτείας:

α) προτεραιοποίηση των υπό έγκριση καταχώρισης διαδικασιών πριν τη δημοσίευσή τους στο «Μίτο, αξιολογώντας θεσπισμένα κριτήρια όπως ο αυξημένος ή μη αριθμός χρηστών-αποδεκτών μιας διαδικασίας και ο βαθμός διαφοροποίησης τους από το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο (αναγκαιότητα ανάδειξης ενιαίου χειρισμού).

β) γενικότερο συντονισμό στους αρμόδιους φορείς για τις ενέργειες καταχώρισης και την ορθή συμπλήρωση τους.

γ) ειδικότερη μέριμνα με τον έλεγχο ορθότητας των απαιτούμενων στοιχείων που συμπληρώθηκαν από τους φορείς στην καταχώριση, για αυτό και η δημοσίευση πραγματοποιείται μόνο μετά από την τελική έγκρισή της προς τον οικείο διαχειριστή.

δ) διαχείριση της πλατφόρμας υποβολής αναφορών και προτάσεων απλούστευσης από τους ενδιαφερόμενους διοικούμενους ή δημοσίους υπαλλήλους.

ε) ενημέρωση άμεση για τα πειθαρχικά παραπτώματα, που υποπίπτουν στην αντίληψή της αναφορικά με την καταχώριση¹⁰¹, προς τα αρμόδια πειθαρχικά όργανα του/των εμπλεκόμενου/ων υπαλλήλων για να διερευνήσουν και κινήσουν έγκαιρα τις πειθαρχικές διαδικασίες.

Ανά δημόσια αρχή την ευθύνη για το συντονισμό αναφορικά με την έγκαιρη, πλήρη και ακριβή καταχώριση των διαδικασιών στο ΕΜΔ όπως και την επικαιροποίησή τους, έχει ο «Υπεύθυνος Φορέας». Ο Υπεύθυνος Φορέας συνιστά τον επίσημο σύνδεσμο επικοινωνίας με τη Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (ΔΔΔΔ) της Γενικής Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (ΓΔΔΔΔ), που είναι το κεντρικό συντονιστικό όργανο στο ΕΜΔΔ ως «Επόπτης Έργου». Κατ' επέκταση δια της εποπτείας του αποτελεί τον υπηρεσιακό εγγυητή για την ομαλή εξέλιξη και διεξαγωγή της διαδικασίας του Εθνικού Μητρώου

¹⁰¹ Όπως περιγράφονται στην αντίστοιχη θεματική υποενότητα (2.2.4.) της παρούσας.

Διοικητικών Διαδικασιών, ως τμήμα δημόσιας πολιτικής. Συγκεκριμένα, ως Υπεύθυνος Φορέα ορίζεται λόγω της θέσης και της ιδιότητας του (ex officio):

α) στα Υπουργεία ο Υπηρεσιακός Γραμματέας ή όπου ελλείπει ο Γενικός ή Ειδικός Γραμματέας, ανάλογα με την οργανωτική δομή του φορέα. Βάσει της παρ. 3 περ. β' του αρθ. 38 του Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α), στο ρόλο αυτό συνεπικουρούνται από τα Γραφεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών θεμάτων των Υπηρεσιών Συντονισμού, όπου έχουν συσταθεί. Ωστόσο, οι ανωτέρω δύνανται με πράξη τους (έκδοση απόφασης), μετά από σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Εσωτερικών (πριν ΥΨΔ), να μεταβιβάζουν τη σχετική αρμοδιότητα στην κεντρική διοίκηση των εποπτευομένων φορέων τους, οι οποίοι εφαρμόζουν αυτές τις διαδικασίες.

β) Στους υπόλοιπους φορείς, συμπεριλαμβανομένων και των Ανεξάρτητων Αρχών, το κατά περίπτωση ανώτατο όργανο, που προΐσταται των υπηρεσιών του (ο Διοικητής, ο Πρόεδρος) που ορίζεται με κανονιστική αρμοδιότητα βάσει εξουσιοδοτικής διάταξης νόμου,. Η καταχώριση δύναται να πραγματοποιηθεί και από τις αρμόδιες υπηρεσίες του οικείου Υπουργείου εποπτείας τους, εφόσον τις ενημερώνουν άμεσα για αυτό και χωρίς καθυστέρηση.

γ) Στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) α' και β' βαθμού, την αρμοδιότητα συντονισμού φέρουν οι εκλεγμένοι δημοτικοί ή περιφερειακοί άρχοντες (Δήμαρχος, Περιφερειάρχης) και εννοείται μόνο για διαδικασίες, επί των οποίων διατηρούν κατά τόπο θεσμική αρμοδιότητα.

Περαιτέρω, από τον εκάστοτε Υπεύθυνο Φορέα ορίζεται ένας «Εκτελεστικός Υπεύθυνος» για τον εσωτερικό συντονισμό εντός φορέα των εργασιών υλοποίησης του Εθνικού Μητρώου, ο οποίος κατά προτίμηση θα πρέπει να υπηρετεί στη Διεύθυνση Ψηφιακής Διακυβέρνησης (σε επίπεδο Υπουργείου) ή τη Διεύθυνση Πληροφορικής ή Οριζόντιων Τεχνολογικών Υποδομών του οικείου κάθε φορά φορέα.

Στη συνέχεια ορίζονται ο «Διαχειριστής», επιφορτισμένος με τον καθορισμό της λίστας εργασιών καταχώρισης, τον έλεγχο και την οριστικοποίηση των

καταχωρίσεων, μεταβολών ή διαγραφών διαδικασιών και για τον ορισμό του «Συντάκτη»¹⁰², καθώς οφείλει ο διαχειριστής να είναι ο άμεσα διοικητικός προϊστάμενος (Διευθυντής ή Γενικός Διευθυντής) του τελευταίου.

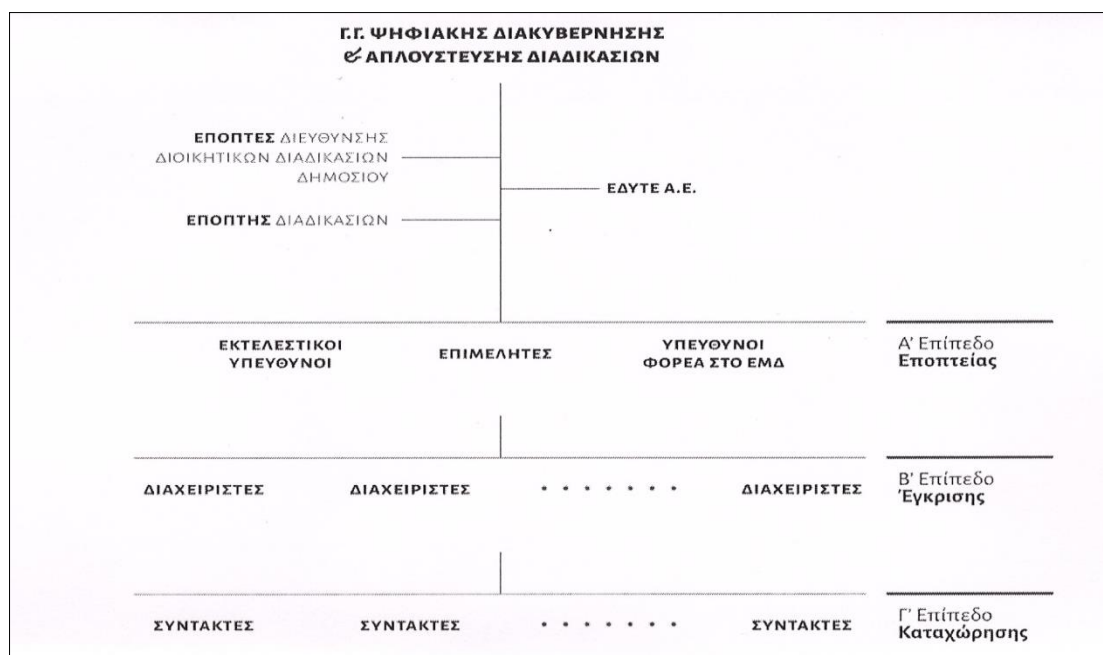
Ο «Συντάκτης» ή ο αναπληρωτής του είναι κατ' ουσίαν οι πληροφοριακοί χρήστες του συστήματος καταχώρισης του Μητρώου δηλαδή οι υπεύθυνοι για τη συμπλήρωση των απαιτούμενων πεδίων για την καταχώριση κάθε διαδικασίας¹⁰³ και θα πρέπει να υπηρετούν σε θέση στελέχους το ελάχιστον προϊσταμένου Τμήματος άλλως Διεύθυνσης.

Ο «Επιμελητής» ως ρόλος προβλέπεται μόνο για τους ομοειδείς φορείς μεταξύ τους αλλά με λειτουργικές διαφοροποιήσεις ως προς τις διαδικασίες που παρέχουν, όπως συμβαίνει στα Νοσηλευτικά Ιδρύματα, στα Επαγγελματικά Επιμελητήρια, στους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Είναι οπωσδήποτε υψηλόβαθμο στέλεχος με βάση το οργανόγραμμα του εποπτευόμενου φορέα και φροντίζει για τη διαλειτουργικότητα των διαδικασιών με τον τρόπο που εμφανίζονται στην ιστοσελίδα του σε σχέση με το Μητρώο. Επιπλέον, έχει την ευθύνη για την επιλογή μέσα από συγκεκριμένη λίστα διαδικασιών του Εθνικού Μητρώου όσων διαδικασιών διεκπεραιώνονται στο φορέα του και παρέχει στο υποσύστημα του ΕΜΔ τις εξειδικευμένες πληροφορίες για την καλύτερη παροχή υπηρεσιών. Τέλος, είναι ο επιχειρησιακά υπεύθυνος για τις αναφορές των συναλλασσομένων περί μη τυπικής εκτέλεσης των διαδικασιών¹⁰⁴.

¹⁰² Όπως προβλέπει η αριθμ. 33150ΕΞ/2020 Εγκύκλιος ΥΠΔ (ΑΔΑ: ΩΜΜΔ46ΜΤΛΠ-Ε6Π), «η αριθμητική αναλογία μεταξύ συντακτών και διαχειριστών είναι ένας (1) διαχειριστής ανά πέντε (5) συντάκτες (με μικρότερη αναλογία ένας (1) διαχειριστής προς τρεις (3) συντάκτες και μεγαλύτερη αναλογία έναν (1) διαχειριστή προς επτά (7) συντάκτες) και ο συνολικός αριθμός διαδικασιών που εκτελεί ο φορέας, με αριθμητική αναλογία ένας (1) συντάκτης ανά πέντε (5) - δέκα (10) διαδικασίες.

¹⁰³ «Ο ορισμός των συντακτών, των διαχειριστών και των εκτελεστικών υπεύθυνων σε κάθε φορέα πραγματοποιείται με την καταχώριση των στοιχείων των υπαλλήλων, σε υποσύστημα του πληροφοριακού συστήματος του Ε.Μ.Δ.» (παρ. 4 αρθ. 8. Υ.Α. 32066/2020 (ΦΕΚ 5123/Β)). Για κάθε καταχώριση ρόλου στο υποσύστημα αποστέλλεται ενημερωτικό ηλεκτρονικό μήνυμα προς τον προτεινόμενο υποψήφιο, ο οποίος θα πρέπει να εισαχθεί στο σύστημα και να αποδεχθεί το ρόλο του (βλ. σχετική εγκύκλιο 33150 ΕΞ/2020, σ.8).

¹⁰⁴ Ο.π. Καπόπουλος, σ. 137.

Σχήμα 4.

Πηγή: Από τον Απολογισμό Δράσεων ΕΠΔΔ 2020-21 και την Ετήσια Έκθεση ΕΠΔΔ (Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας) 2022. (πρόσβαση 27-11-2023).

2.2.3. Ενέργειες καταχώρισης.

Η καταχώριση των διοικητικών διαδικασιών σε κάθε αρμόδιο φορέα πραγματοποιείται σε δύο (2) φάσεις: την *Προπαρασκευαστική*, όπου ορίζονται όλοι οι εμπλεκόμενοι υπηρεσιακοί ρόλοι και πραγματοποιείται η σχετική εκπαίδευσή τους και η *Κυρίως φάση* κατά την οποία υλοποιούνται οι ενέργειες καταχώρισης οι οποίες διακρίνονται σε τρεις βασικές (3) κατηγορίες:

Α. Αρχική Καταχώριση Διαδικασίας. Πραγματοποιείται από τους ορισμένους ως αρμόδιους υπαλλήλους (συντάκτες-διαχειριστή) για τον κάθε φορέα, οπότε και η διαδικασία λαμβάνει μοναδικό αριθμό καταχώρισης (Μ.Α.Κ.). Ο ΜΑΚ αποτελεί το διακριτικό της ταυτότητας της διαδικασίας καθ' όλη τη διάρκεια της ισχύος της και δίνεται με την οριστικοποίηση της καταγραφής, μετά την τελική έγκριση και δημοσίευση από την Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου της Γενικής Γραμματείας Διοίκησης Διαδικασιών Δημοσίου. Αναλυτικότερα, οι διοικητικές διαδικασίες που καταχωρίζονται στο Μητρώο περιέχουν υποχρεωτικά τα κάτωθι στοιχεία, που συνθέτουν την ταυτότητα τους:

1. Τον ακριβή επίσημο τίτλο της διαδικασίας.
2. Το ισχύον νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο που τη διέπει, καθώς και όλα τα τυχόν επιμέρους στάδια αυτής.
3. Επισήμανση των αρμόδιων ή και συναρμόδιων υπηρεσιών για την πλήρη διεκπεραίωση της διαδικασίας.
4. Τα προβλεπόμενα από το ρυθμιστικό πλαίσιο δικαιολογητικά αναφορικά με τη διεκπεραίωση της κύριας διαδικασίας και τυχόν επιμέρους σταδίων αυτής.
5. Εκτίμηση του αναμενόμενου μέσου χρόνου ολοκλήρωσης της.
6. Κόστος των απαιτούμενων παραβόλων ή άλλων τελών.
7. Αποτύπωση της βημάτων της διαδικασίας σε γραμμικό διάγραμμα ροής και των βημάτων αυτής, σύμφωνα με τυποποιημένη μεθοδολογία.
8. Προσδιορισμός του τελικού διοικητικού προϊόντος (οφειλόμενες ενέργειες και διοικητική πράξη).

Επιπλέον, σημειώνεται ότι ο μηχανισμός της εφαρμογής καταχώρισης περιλαμβάνει πεδίο, όπου θα επιβεβαιώνεται η πιστοποίηση των απλουστευμένων διαδικασιών από την αρμόδια Συντονιστική Επιτροπή του ΕΠΑΔ, κατ' εφαρμογή του άρθρου 45 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α), καθώς και πεδίο μέτρησης διοικητικού βάρους. Τα ανωτέρω πεδία, ωστόσο, προβλέπεται ότι συμπληρώνονται αποκλειστικά με ευθύνη της Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου, αλλά μέχρι σήμερα δεν έχουν υλοποιηθεί σχετικές καταχωρίσεις, αν και συγκροτήθηκε η εν λόγω Επιτροπή, από τις αρχές του 2021.

Πέρα από τις προθεσμίες, που με διαδοχικές παρατάσεις¹⁰⁵ ορίστηκαν ως καταληκτικές για τις αρχικές καταχωρίσεις των υφιστάμενων διαδικασιών για τη

¹⁰⁵ Αρχικά, το άρθρο 90 του Ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α) όρισε η καταχώριση των διαδικασιών να ολοκληρωθεί εντός 3μήνου και με δεδομένο την έναρξη ισχύος του νόμου από τη δημοσίευσή του (23-09) η προθεσμία θα έληγε στις 23-01-21. Η εφαρμοστική εγκύκλιος προέβλεψε ότι η προπαρασκευαστική φάση θα έληγε στις 25-01-21 και από εκεί και πέρα θα άρχιζε η κυρίως φάση καταχωρίσεων σύμφωνα με τα βήματα που θα όριζε νεότερη σχετική εγκύκλιος, η οποία όμως δεν εκδόθηκε μέχρι σήμερα. Ο Ν. 4961/2022 στο αρθ. 14 παρ. 4 όρισε ως καταληκτική προθεσμία αρχικών καταχωρίσεων για τους φορείς τις 31-12-22 ενώ με το αρθ. 94 παρ. 6 του Ν. 5007/22

λειτουργία του Μητρώου, οι αρμόδιοι φορείς υποχρεούνται να προβαίνουν σε αρχική καταχώριση διαδικασιών εντός αποκλειστικής προθεσμίας δέκα (10) ημερολογιακών ημερών από την έναρξη ισχύος της οικείας νέας νομοθετικής ή κανονιστικής ρύθμισης. Στην ίδια προθεσμία από τη θέσπισή τους υποχρεούνται εκ του νόμου και σε καταχώριση κάθε μεταβολής επί των διαδικασιών για το μέρος που χρήζει επικαιροποίησης, η οποία συνιστά και τη δεύτερη οφειλόμενη ενέργεια καταχωρίσεων.

Β. Επικαιροποίηση της καταχώρισης. Σε κάθε μεταβολή ή τροποποίησή της διαδικασίας βάσει ρυθμιστικού πλαισίου, ο ορισμένος υπάλληλος ως συντάκτης στο φορέα που αφορά αυτή και χωρίς την προηγούμενη έγκριση από τη Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου, αρχικά μεριμνά μέχρι την ολοκλήρωση της τροποποίησης για την δημόσια προβολή της ότι είναι «υπό καθεστώς μεταβολής». Στη συνέχεια εντός της προβλεπόμενης δεκαήμερης προθεσμίας οφείλει να καταχωρίσει τις θεσμοθετημένες τροποποιήσεις στο μητρώο με την έγκριση του διαχειριστή του.¹⁰⁶

Τέλος, αυτονόητη είναι η υποχρέωση του αρμόδιου φορέα ως διαδικαστική επί της καταχώρισης ενέργεια για:

Γ. Κατάργηση ή διαγραφή μιας διαδικασίας. Εννοείται ότι αυτή πραγματοποιείται όταν προκύψει νομοθετική ρύθμιση με αντίστοιχο καταργητικό περιεχόμενο με τη συνεργασία των καθ' ύλην αρμοδίων υπαλλήλων (συντάκτη-διαχειριστή) της αρχής που αφορά.

Σχήμα 5. Οι κατηγορίες των ενεργειών καταχώρισης των υπόχρεων φορέων στο Μίτο.

Πηγή: Από την Ετήσια Έκθεση ΕΠΔΔ (Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας) 2022. (πρόσβαση 30-11-2023).

αυτή παρατάθηκε έως τις 30/06/23 για τα Υπουργεία και τις Ανεξάρτητες Αρχές ενώ για τους λοιπούς φορείς έως τις 30/09/23.

¹⁰⁶ Βλ. παρ. 2 και παρ. 3 περιπτ. β' του άρθρου 90 του ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α) και αρθ. 6 παρ. 4 Υ. Α. 32066/13-11-2020 (ΦΕΚ 5123/Β).

2.2.4. Σχετικές με την καταχώριση πειθαρχικές προβλέψεις.

Υπογραμμίζεται ότι σε κάθε περίπτωση η παράλειψη καταχώρισης νέας διαδικασίας είτε της επικαιροποίησης όσων έχουν ήδη καταχωρισθεί από τις αρχές θεσμοθέτησης,¹⁰⁷ καθώς και κάθε απόκλιση από τον τυποποιημένο τρόπο προβολής τους στο Εθνικό Μητρώο συνιστά για το αρμόδιο όργανο ή τον υπάλληλο το πειθαρχικό παράπτωμα της μη εφαρμογής των διατάξεων περί απλούστευσης των διαδικασιών και καταπολέμησης της γραφειοκρατίας.¹⁰⁸ Οι ιδιαίτερες πειθαρχικές ευθύνες σηματοδοτούν ευθέως στα επιτελικά στελέχη και τα διοικητικά όργανα τη σοβαρότητα και το βάρος που φέρει η συγκεκριμένη δημόσια πολιτική για τη διοίκηση.

Επιπλέον, οι αρχές εφαρμόζουν τις διαδικασίες όπως είναι καταχωρημένες στον «Μίτο», αλλά όταν υπάρχει αναντιστοιχία μεταξύ της καταχωρισμένης και των προβλεπομένων στη σχετική νομοθετική ή κανονιστική ρύθμιση, κατисχύει η τελευταία. Όταν διαπιστώνεται από τη διοίκηση μετά από καταγγελία, αναφορά ή αυτεπαγγέλτως παράλειψη αρμοδίου υπαλλήλου σχετικά με οφειλόμενη ενέργεια καταχώρισης στο «Μίτο» ή και απόκλισης κατά την εφαρμογή της καταχωρισμένης διοικητικής διαδικασίας, το Αυτοτελές Γραφείο Συμβούλου Ακεραιότητας¹⁰⁹ έχει την αρμοδιότητα να ασκεί διαμεσολάβηση. Η προβλεπόμενη διαμεσολάβηση (αρθ. 24 Ν. 4795/2021) συντελείται προκειμένου να επιληφθούν τα όργανα του φορέα ή εξωτερικοί φορείς οι οποίοι είναι αρμόδιοι για τη διερεύνησή πειθαρχικών ευθυνών, με υποχρέωση κοινοποίησης των σχετικών ενεργειών στο Υπουργείο Εσωτερικών (πριν Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης).

¹⁰⁷ Όπως ήδη προλέχθηκε για τα Υπουργεία και τις Ανεξάρτητες Αρχές η προθεσμία που δόθηκε για την εκπλήρωση της αρχικής καταχώρισης όλων των διαδικασιών αρμοδιότητας τους ήταν μέχρι τις 30 Ιουνίου 2023, ενώ για τους λοιπούς φορείς μέχρι τις 30 Σεπτεμβρίου 2023 (αρθ. 94 παρ. 6 Ν. 5007/2022, που τροποποίησε την παρ. 4 του αρθ. 114 του Ν. 4961/2022). Μετά τα ανωτέρω χρονικά όρια κάθε σχετική παράλειψη συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα.

¹⁰⁸ Σύμφωνα με την περιπτ. κθ' της παρ. 1 του άρθρου 107 του Υ.Κ. Ν. 3528/2007 (ΦΕΚ 26/Α), όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει και το αρθ. 90 παρ. 2 εδαφ. γ και παρ. 6 του Ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α) σε συνδυασμό με αρθ. 9 Υ. Α. 32066/13-11-2020, (ΦΕΚ 5123/Β).

¹⁰⁹ Το Αυτοτελές Γραφείο Συμβούλου Ακεραιότητας συστήθηκε με το αρθ. 23 του Ν. 4795/2021 (ΦΕΚ 62/Α).

2.3. Μηχανισμοί Διευκόλυνσης Αναζήτησης στο Μητρώο

Επισημαίνεται ότι στην διαδικτυακή πλατφόρμα του Εθνικού Μητρώου Διοικητικών Διαδικασιών για τη διευκόλυνση της εύρεσης των διαδικασιών από τους ενδιαφερόμενους χρήστες, πέρα από την ύπαρξη του μηχανισμού αναζήτησης με ελεύθερη πληκτρολόγηση, υπάρχει ενημερωτικό βίντεο προβολής οδηγιών ανεύρεσης και οι διοικητικές διαδικασίες έχουν οργανωθεί σε ομάδες κατηγοριών με τρεις διαφορετικούς τρόπους:

1) Σε έντεκα (11) θεματικές «Κατηγορίες Υπηρεσιών», που είναι παρόμοιες με αυτές του gov.gr, αλφαβητικά ταξινομημένες: Γεωργία και Κτηνοτροφία, Δικαιοσύνη, Εκπαίδευση, Επιχειρηματική Δραστηριότητα, Εργασία και Ασφάλιση, Οικογένεια, Περιουσία και Φορολογία, Πολίτης και Καθημερινότητα, Πολιτισμός-Αθλητισμός και Τουρισμός, Στράτευση, Υγεία και Πρόνοια¹¹⁰.

2) με βάση τους αποδέκτες αυτών και συγκεκριμένα με την ένδειξη «Παρέχονται σε»: Πολίτες, Ελεύθερους επαγγελματίες, Επιχειρήσεις, Δημοσίους υπαλλήλους, Δημόσιους φορείς, Νομικά πρόσωπα-νομικές οντότητες, όπου η καθεμία ενσωματώνει αλφαβητικό ευρετήριο με βάση την ενδιαφερόμενη ιδιότητα¹¹¹ και

3) «Βάσει είδους» διαδικασίας: Άδειες, Ανανεώσεις, Αποζημιώσεις, Βεβαιώσεις, Δηλώσεις, Εγγραφές, Έλεγχοι, Εσωτερικές Διαδικασίες Δημοσίου, Καταγγελίες, Πιστοποιητικά, Συντάξεις.

4) Οι 162 καταγεγραμμένες μέχρι τώρα διοικητικές διαδικασίες, που δεν εμπίπτουν σε κάποια από τις έντεκα βασικές κατηγορίες εντάχθηκαν σε μια 12^η ειδική κατηγορία με τον τίτλο «Χωρίς κατηγορία»,¹¹² στο Τετραετές Σχέδιο Δράσης ΕΠΔΔ. Αυτές αφορούν πολίτες και προς το παρόν εμφανίζονται διαδικτυακά μόνο κατά την πληκτρολόγηση αναζήτησης. Τέτοιες είναι η Άδεια για Πρόσβαση στο Αποδεσμευμένο Χαρτώο Αρχειακό Υλικό, η Άδεια Χρήσης Ανιχνευτών

¹¹⁰ Βλ. και Παράρτημα 1.

¹¹¹ Π.χ. Η κατηγορία Δημόσιοι Φορείς περιέχει τις αλφαβητικές υποκατηγορίες Α., Ανεξάρτητες Αρχές, Αποκεντρωμένες Διοικήσεις, Δ. Δήμους, Δικαστικές Αρχές, Ν. ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ κ.ο.κ.

¹¹² Βλ. Ο.π. Τετραετές Σχέδιο Δράσης ΕΠΔΔ 2020-24, σσ. 16 και 202επ. στο οικείο Παράρτημα 12.

Μετάλλου, η Επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών από την κράτηση υπέρ ΕΑΑΔΗΣΥ. Από την άλλη, αμιγώς εσωτερικές διαδικασίες της διοικητικής δράσης δεν περιέχονται σε κανένα σημείο στο Μίτο ούτε με τη χρήση του εργαλείου αναζήτησης. Ενδεικτικά: η Άρση κυκλοφορίας οχημάτων του στενού δημόσιου τομέα, η Έκδοση εντολής ελέγχου περιουσιακής κατάστασης για υπαλλήλους του Υπουργείου Οικονομικών, Σύνταξη και έγκριση ισολογισμού Δήμων, οι Αποφάσεις Διορισμού Συμβολαιογράφων και Δικαστικών Επιμελητών καθώς και Μετάθεσης ή Παραίτησης των τελευταίων, Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων με Αυτεπιστασία.

2.4. Διασύνδεση Μίτου με άλλα Μητρώα

Το Εθνικό Μητρώο Διαδικασιών, αποτελεί λειτουργικό μέρος της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης Δημόσιας Διοίκησης (ΕΨΠ) gov.gr, με την οποία συνδέθηκε με διαλειτουργικότητα¹¹³ στις αρχές Δεκέμβρη 2022 ως προς τις διαδικασίες που διεκπεραιώνονται μέσω αυτής κατά το περιεχόμενο. Αυτό σημαίνει ότι για τις διαδικασίες οι οποίες συγκεντρώνονται στην ΕΨΠ (λιγότερες από αυτές που περιλαμβάνει το μητρώο), η πληροφορία καταχωρείται άπαξ με ενιαία οριστική επίσημη ισχύ τόσο στα σχετικά πεδία του Μητρώου όσο και σε αυτά που ταυτοποιούνται με του gov.gr.

Επιπλέον, το μητρώο έχει διασυνδεθεί από τον Ιούλιο του 2022 με το σχεδιασμένο επίσης από την ΕΔΥΤΕ δίκτυο EU GO, δηλαδή την Ελληνική πύλη ενιαίας εξυπηρέτησης Ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων, που επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στην Ελλάδα και αντλεί πληροφορίες σε πραγματικό χρόνο

¹¹³ Διαλειτουργικότητα (Interoperability) ορίζεται η ικανότητα μεταξύ διαφορετικών συστημάτων πληροφορίας, επικοινωνίας και επιχειρησιακών διαδικασιών να μεταφέρουν, ανταλλάσσουν και να διαμοιράζονται τα δεδομένα τους, με ενιαίο και αποτελεσματικό τρόπο ακόμα και αν ανήκουν σε διαφορετικό οργανισμό (ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σ. 355) όπου πρέπει οι διεπαφές του συστήματος να είναι πλήρως δημόσια τεκμηριωμένες (Παρασκευάς Μ., (2015) *Η Δημόσια Διοίκηση στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, στο Παρασκευάς Μ./Ασημακόπουλος Γ./Τριανταφύλλου Β. (Επιμ.), *Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. (Αποθετήριο Κάλλιπος), σ. 319). Στην πράξη είναι το μέσο με το οποίο οι πληροφορίες και οι μεθοδολογίες διαφορετικών συστημάτων ομοιογενοποιούνται ψηφιακά, ώστε να μην υφίσταται η αυτονομία των αντίστοιχων υπηρεσιών και έτσι οι χρήστες να έχουν πρόσβαση σε μια ενιαίας πληροφορίας εικόνα (ο.π. Ραμματάς, σ. 229).

από το ΕΜΔ-Μίτος.¹¹⁴ Ταυτόχρονα, ο «Μίτος» διαλειτουργεί με άλλα υπάρχοντα μητρώα από τα οποία παίρνει δεδομένα, όπως το Μητρώο Δημοσίων Υπαλλήλων (για τον ορισμό των εμπλεκόμενων ρόλων), το Μητρώο Παραβόλων (για όσες διαδικασίες απαιτείται έκδοση παραβόλου) και δημιουργεί ένα πλαίσιο διασυνδεδεμένων μητρώων ή εμπλουτίζει επιμέρους μητρώα.

Για παράδειγμα, έχει συστήσει το Μητρώο Υπηρεσιών και Φορέων Γενικής Κυβέρνησης, στο οποίο υπάρχουν τα στοιχεία των φορέων και των διαδικασιών που αυτοί εποπτεύουν, αλλά και τα στοιχεία άλλων Μητρώων, που διατηρούν και επικαιροποιούν μέσα από τις διαδικασίες. Μεσοπρόθεσμος στόχος του συνολικού ψηφιακού μετασχηματισμού είναι η διασύνδεσή του Εθνικού Μητρώου με άλλες πλατφόρμες του ελληνικού δημοσίου, όπου θα παρέχει πληροφορίες¹¹⁵ και ταυτόχρονα η επέκταση της χρήσης του στον τομέα της απλούστευσης των διαδικασιών και στην πολιτική απομείωσης των διοικητικών βαρών που επιφέρουν¹¹⁶.

2.5. Στοχοθεσιακά οφέλη Εθνικού Μητρώου-Αποτίμηση

Το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε για να εξυπηρετήσει κυρίως την ανάγκη πολιτών και επιχειρήσεων για ενιαία και έγκυρη πληροφόρηση αναφορικά με όλα τα επί μέρους στοιχεία κάθε διοικητικής διαδικασίας, με σκοπό την αποφυγή ταλαιπωρίας, τη μείωση του χρόνου εξυπηρέτησής τους και την αποφυγή φυσικής συναλλαγής με τη Διοίκηση. Με τον Μίτο αποπροσωποποιείται η παροχή δημόσιας υπηρεσίας από την εκδοχή

¹¹⁴ Το EUGO υλοποιείται στο πλαίσιο του εκσυγχρονισμού των ΚΕΠ, όπου μέσω των υπηρεσιών του δικτύου, ο Ευρωπαίος πολίτης έχει την δυνατότητα να ενημερώνεται, να αιτείται και να παραλαμβάνει πιστοποιητικά, βεβαιώσεις και γενικά να ολοκληρώνει τις συναλλαγές του. Αυτό πραγματοποιείται ηλεκτρονικά είτε από τον ίδιο, εφόσον πρόκειται για ώριμο ψηφιακά χρήστη, είτε μέσω ενός γραφείου ΚΕΠ-ΕΚΕ (Ενιαία Κέντρα Εξυπηρέτησης).

¹¹⁵ Τα υφιστάμενα ηλεκτρονικά μητρώα της δημόσιας διοίκησης ξεπερνούν τα 250, ενώ τα βασικά μητρώα είναι: το Φορολογικό Μητρώο, το Γενικό Εμπορικό Μητρώο (ΓΕΜΗ), το Μητρώο Πολιτών, τις αστυνομικές ταυτότητες ή το Μητρώο Αδειών Διαμονής και τα Ειδικά Δελτία Ταυτότητας Ομογενούς για πολίτες τρίτων χωρών, το Μητρώο Κοινωνικής Ασφάλισης, το Εθνικό Κτηματολόγιο, το Μητρώο οδών και αριθμών, το Μητρώο Φορέων και Υπηρεσιών της Γενικής Κυβέρνησης, το Μητρώο Αδειών Οδήγησης και το Μητρώο Αδειών Κυκλοφορίας Αυτοκινήτων (ο.π., ΒΨΜ, σ.73).

¹¹⁶ Βλ. ο.π. Τετραετές Πρόγραμμα ΕΠΔΔ 2020-24, σσ. 9-10.

του κάθε φορέα ή του κάθε υπαλλήλου και καταγράφονται αναλυτικά με ενιαίο τρόπο οι διαδικασίες διεκπεραίωσης της, ώστε να είναι εφικτός ο έλεγχος ποιότητας και νομιμότητάς της.¹¹⁷

Με την ομοιογενή τυποποίηση των διαδικασιών διασφαλίζεται στους συναλλασσόμενους πολίτες ποιοτική παροχή υπηρεσιών, που είναι και ένας από τους σημαντικότερους λόγους ύπαρξης ενός κράτους.¹¹⁸ Άλλωστε, οι δράσεις ομοιογενοποίησης της πληροφορίας στο παρελθόν είχαν επιτυχή απήχηση ικανοποίησης στους πολίτες, όπως συνέβη με την ένταξη διοικητικών διαδικασιών στα ΚΕΠ¹¹⁹ αλλά και επί του παρόντος με τη συγκεκριμένη του Εθνικού Μητρώου Διοικητικών Διαδικασιών.

Περαιτέρω, η ασφάλεια δικαίου που επισύρει η διαφανής νομική τεκμηρίωση των διοικητικών διαδικασιών και η ομοιόμορφη δόμησή τους, επιτρέπει την μελέτη ανασχεδιασμού τους και τη δυνατότητα υποβολής τεκμηριωμένων προτάσεων βελτίωσής τους. Μάλιστα, στον ιστοχώρο του μητρώου ενσωματώνεται πλατφόρμα υποβολής on-line προτάσεων των πολιτών ή κοινωνικών εταίρων, ιδρυμάτων, ιδιωτικών φορέων και δομών ή και δημοσίων υπαλλήλων για την περαιτέρω απλούστευση των αναρτημένων διαδικασιών ή αναφορών για υποχρεώσεις που επιφέρουν πρόσθετο διοικητικό βάρος¹²⁰. Στα σύγχρονα μοντέλα δημόσιας διοίκησης, εξάλλου, ο πολίτης αναδεικνύεται σε βασικό πρωταγωνιστή κριτή-καθοδηγητή της διοικητικής δράσης, γίνεται δηλαδή ο «επισπεύδων» αυτής ως αποδέκτης των ενεργειών της διοίκησης¹²¹.

¹¹⁷ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4727/2020, σ. 2.

¹¹⁸ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4622/2019, σ. 5.

¹¹⁹ Βλ. Παναγιωτόπουλου Ρ., 2008 "Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και ηλεκτρονική γραφειοκρατία: Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών", Σύγχρονες τάσεις στη διοικητική επιστήμη: "Νέα Δημόσια Διοίκηση εταιρική κοινωνική ευθύνη και κοινωνία των πολιτών, 2ο Συνέδριο Διοικητικών Επιστημόνων, 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, σ. 377 και Εγκύκλιος ΥΠΔ 33150/24-11-2020, «Οργάνωση και τήρηση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών (αρθ. 90 του ν. 4727/2020) - Ενέργειες προπαρασκευαστικής φάσης» (ΑΔΑ: ΩΜΜΔ46ΜΤΛΠ-Ε6Π), σ. 2.

¹²⁰ Παράλληλα, όπως ήδη έχει επισημανθεί, λειτουργεί πλατφόρμα αναφορών των επισκεπτών για την περίπτωση που διαπιστώσουν παράλειψη καταχώρισης διαδικασίας ή μη επικαιροποίησής της και αναντιστοιχία μεταξύ του τυποποιημένου τρόπου αυτής στο ΕΜΔΔ και της θεσμοθετημένης.

¹²¹ Ο.π. Ραμματά, σ. 27.

Οι πλατφόρμες αυτές ως ανοιχτό κανάλι επικοινωνίας εμπεδώνουν τη συμμετοχική δράση των πολιτών και εναρμονίζουν τη σχέση του με το κράτος¹²², καθώς άμεσα διευκολύνεται η πρόσβασή του στα κατάλληλα κανάλια εξυπηρέτησης για κάθε ενδιαφερόμενη διαδικασία. Η λειτουργία του Εθνικού Μητρώου ενισχύει την αξιοπιστία των δημόσιων υπηρεσιών και ως συνεργατικό εργαλείο ενδυναμώνει τον συντονισμό τους, ώστε να δημιουργηθεί ενιαία εγκυκλοπαίδεια διοικητικών διαδικασιών¹²³. Αναμφισβήτητα, συντελεί στο να ασκούν οι δημόσιοι υπάλληλοι τα καθήκοντά τους με θεσμική ασφάλεια με περαιτέρω ευεργετικές συνέπειες για την ενίσχυση του γνωσιολογικού υπόβαθρου και την εν γένει αποδοτικότητά τους¹²⁴.

Με βάση όλα τα παραπάνω, το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών εξυπηρετεί τους στόχους της Καλής Νομοθέτησης¹²⁵, προκειμένου τόσο οι διοικούμενοι πολίτες και επιχειρήσεις όσο και οι δημόσιοι υπάλληλοι να μην χρειάζεται να ανατρέχουν σε μια ασαφή πανσπερμία διατάξεων. Από την άλλη, σκοπεί να εξοπλίσει το Κράτος με εύχρηστα και ευπροσάρμοστα εργαλεία απέναντι στις ταχέως εξελισσόμενες και πολλές φορές φαινομενικά αντικρουόμενες, τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις και τελικώς να αποτελέσει επιταχυντή των εξελίξεων αυτών τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, προστατεύοντας παράλληλα το δημόσιο συμφέρον.¹²⁶ Η αναπτυξιακή διέγερση

¹²² Καλογήρου Γ./Παναγιωτόπουλος Π., "Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση", στο Καλογήρου Γ./Παναγιωτόπουλος Π./Τσακανίκας Α./ Σιώκας Ε./Καρούνος Θ./Μάγκλαρης Β./Τρούλος Κ./Καλογεράς Δ./Τσιαβός Π./Κανέλλος Ν., & Μερκεούλιας Β. (Επιμ.), *Κοινωνία της Πληροφορίας και Οικονομία της Γνώσης*, Εκδ.: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα (Αποθετήριο Κάλλιπος), 2016, σ. 156.

¹²³ Ψηφιακό κράτος: Μεταφορές, Μίτος, επενδύσεις σε cloud και τηλεπικοινωνιακές υποδομές, έργα πληροφορικής - Εκδήλωση στο Μέγαρο Μουσικής, capital.gr. 14-02-2023. <https://www.capital.gr/epikairoτητα/3698779/psifiako-kratos-metafores-mitos-ependuseis-se-cloud-kai-tilepikoinoniakes-upodomes-erga-pliroforikis-ekdilosi-sto-megaro-mousikis/> [Πρόσβαση 30-11-2023].

¹²⁴ Ο.π. Καμτσίδου, σ. 102.

¹²⁵ Όπως έχουν τεθεί στο Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α).

¹²⁶ Βλ. Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4727/2020, σ. 1.

των παραγωγικών δυνάμεων των ιδιωτών και επιχειρήσεων¹²⁷ είναι σαφέστατα το στοχοθεσιακό αντίκτυπο του συγκεκριμένου εργαλείου πληροφορικής.

Τέλος, να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, η επισκεψιμότητα στον Μίτο κατά το μήνα Νοέμβριο του 2022, όπου τέθηκε σε πιλοτική εφαρμογή παραγωγικής λειτουργίας, κυμαινόταν καθημερινά σε 4.500 επισκέψεις από ενδιαφερόμενους χρήστες. Η υψηλή επισκεψιμότητα συνεχίζεται μέχρι σήμερα με ολοένα αυξανόμενα αριθμητικά μεγέθη χρηστών. Αυτό καταδεικνύει την επιτυχή ροή του στα σπάργανα της λειτουργίας του και ταυτόχρονα την επιτυχή γνωστοποίησή του στο ευρύ κοινό. Η καταγραφή των διοικητικών διαδικασιών αποτελεί σαφέστατα το θεμελιακό βήμα για μια συνολική μεταρρύθμιση διοικητικού μετασχηματισμού, αλλά η ουσία αυτής δύναται να πραγματοποιηθεί μέσω του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών.

¹²⁷ Ο.π. Καλογήρου κ.ά., σσ. 155επ..

Κεφάλαιο 3ο

Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ)

3.1. Εννοιολογική εισαγωγή

Το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ) είναι ο βασικός πυλώνας εκφραστής της δημόσιας πολιτικής απλούστευσης των διαδικασιών, καθόσον το Μητρώο, όπως προαναλύθηκε, λειτουργεί ως καταγραφικός μηχανισμός των διαδικασιών, ενώ το Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας ως αξιολογητικός εκ των υστέρων για τη μέτρηση των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων απλούστευσης. Οριοθετήθηκε νομοθετικά με το αρθ. 45 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α) και διευκρινίστηκε εφαρμοστικά με την Υ.Α. 15660ΕΞ/15-06-2020 (ΦΕΚ 2747/Β) όπως τροποποιήθηκε από την Υ.Α. 466/08-01-2021 (ΦΕΚ 81/Β)¹²⁸.

Το ΕΠΑΔ, λοιπόν, αποτελεί την κεντρική, οριζόντια ¹²⁹, πολιτική του κράτους, ασκούμενη μέσω ενός διϋπουργικού συντονιστικού πλαισίου. Αποβλέπει στην ολιστική αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών προς τους συναλλασσόμενους για την προαγωγή της αναπτυξιακής δυναμικής της χώρας και την εμπέδωση του δημόσιου συμφέροντος μέσα από υψηλής ποιότητας νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις. Το Εθνικό Πρόγραμμα είναι μονολεκτικά γνωστό με το χαρακτηριστικό όνομα «ΑΠΛΩΣ»¹³⁰ και εκφράζει τη στρατηγική και επιχειρησιακή εποπτεία όλων των δράσεων που χρειάζονται για την απλούστευση των διαδικασιών στον δημόσιο τομέα.

¹²⁸ Βλ. και Παράρτημα 2 πιο αναλυτικά. Η Υπουργική Απόφαση 466/2021 τροποποίησε την εφαρμοστική του ΕΠΑΔ μόνο ως προς τη σύνθεση της Συντονιστικής Επιτροπής ΕΠΑΔ.

¹²⁹ Οριζόντια πολιτική χαρακτηρίζεται αυτή που αφορά το σύνολο των πολιτικών και διοικητικών φορέων και συνδέει εκ των πραγμάτων όλες τις πολιτικές γιατί αναγνωρίζονται κοινές ομοιότητες ανάγκες με ενιαίο τρόπο αντιμετώπισης ως αναπόσπαστο κομμάτι αναπτυξιακής δυναμικής, όπως συνάγεται από την Αιτιολογική Έκθεση Ν. 4622/2019, επί του άρθρου 26, σσ. 19-20.

¹³⁰ Φλώρου Μ./Κοντογιώργης Δ., «Ψηφιακός Μετασχηματισμός Δημόσιων Υπηρεσιών- Η Ενιαία Ψηφιακή Πύλη gov.gr», Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση, 1η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1ος τόμ., σ. 58.

Ως επιτελικού τύπου οριζόντια πολιτική ¹³¹ σύγχρονου χαρακτήρα παρέμβασης με κεφαλαιοποίηση των ψηφιακών δυνατοτήτων, είναι από μια άποψη «εσωστρεφής», αφού οι αποδέκτες της είναι το ίδιο το πολιτικο-διοικητικό σύστημα και αποσκοπεί στη διόρθωση του τρόπου λειτουργίας του ¹³², ενώ απελευθερώνει το ανθρώπινο δυναμικό του. Πραγματιστικά, συνιστά, το τεχνοκρατικό εργαλείο συγκεκριμένων δράσεων δημόσιων φορέων, συνεκτικού πλαισίου και μεθοδολογίας, των δύο καίριων στρατηγικών εθνικής πολιτικής και συγκεκριμένα της Καλής Νομοθέτησης ¹³³ (Ν. 4622/2019) και του Ψηφιακού Μετασχηματισμού (Ν. 4623/2019).

Όπως επί λέξει δήλωσε πρόσφατα (Μάιος 2023) ο Γενικός Γραμματέας ΨΔΑΔ: «η πολιτική για ένα σύγχρονο και αποτελεσματικό κράτος, βασίζεται πέρα από τις θεσμικές παρεμβάσεις, στην απλούστευση και στην ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών και στη μείωση της γραφειοκρατίας. Συγκεκριμένα, με το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών η χώρα για πρώτη φορά αποκτάει μια σχετική συνεκτική δημόσια πολιτική», όπου εμβληματικά τη σηματοδοτεί το σύνθημα «μειώνουμε τη Γραφειοκρατία, αλλάζουμε το Κράτος»¹³⁴. Διευκρινίζεται ότι η απλούστευση των διαδικασιών προηγείται της ψηφιοποίησης τους, καθώς στόχος της δεν μπορεί απλά να είναι η ψηφιοποίηση της γραφειοκρατίας του κράτους¹³⁵.

¹³¹ Η επιτελική πολιτική αναφέρεται σε ένα πιο ευέλικτο σχήμα κυβερνητικού συντονισμού με συλλογικότερη πολυεπίπεδη λειτουργία πιο αποτελεσματικής οριζόντιας δράσης, δηλαδή ανά πεδίο πολιτικής και όχι μόνο ανά τομέα διοίκησης (ο.π. Κοντιάδης, σ. 240).

¹³² Ο.π. Χριστοφόρου, σ. 90.

¹³³ Το ΕΠΑΔ, επιχειρεί να ρίξει φως πάνω στην αναγκαιότητα της καλής νομοθέτησης και να αναγάγει την απλούστευση των διαδικασιών ως βασικό πυλώνα σε κάθε πρωτοβουλία - νομοθετική ή μη- της Ελληνικής Κυβέρνησης διότι σε διαφορετική περίπτωση, υπάρχει ο κίνδυνος να μειώνονται από τη μια διοικητικά βάρη (βάσει ενός έργου ή μιας συγκεκριμένης πρωτοβουλίας) και να αυξάνονται σε κάποιο άλλο πεδίο δημόσιας πολιτικής, όπως ρητά αναφέρεται στο Τετραετές Σχέδιο Δράσης ΕΠΑΔ 2020-24, σ. 17.

¹³⁴ Βλ. Ανακοίνωση ΥΨΔ, *Μειώνουμε τη Γραφειοκρατία, αλλάζουμε το Κράτος- Με επιτυχία ολοκληρώθηκε και το 2ο Hackathon του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών*, diadikasies.gov.gr (ΕΠΑΔ), 05-05-2023 <https://diadikasies.gov.gr/announcements/2o-hackathon-epad> [Πρόσβαση 17-11-2023].

¹³⁵ Βλ. ο.π. ΒΨΜ 2020-25, σ. 46.

3.1.1. Άλλες σημαντικές διοικητικές επεμβάσεις απλούστευσης διαδικασιών.

Με το Ν. 3242/2004 (ΦΕΚ 102/Α) είχε συσταθεί η Κεντρική Επιτροπή Απλούστευσης Διαδικασιών (Κ.Ε.Α.Δ.) προκειμένου κυρίως να σχεδιάσει και να παρακολουθήσει την εφαρμογή και αξιολόγηση των προγραμμάτων απλούστευσης πολύπλοκων νομοθετικών και διοικητικών διαδικασιών που προξενούσαν πρόσθετα οικονομικά, κοινωνικά και διοικητικά βάρη στους συναλλασσομένους. Απλουστευτικές δράσεις που πρόέκυψαν από το έργο της Κ.Ε.Α.Δ. είναι η αυτεπάγγελτη αναζήτηση δικαιολογητικών, η κατάργηση υποβολής επικυρωμένων δημόσιων εγγράφων ή δικαιολογητικών και η αντικατάσταση τους με υπεύθυνη δήλωση¹³⁶, η απλούστευση της διαδικασίας αναγνώρισης τίτλων σπουδών Πανεπιστημίων της αλλοδαπής και της αδειοδότησης Καταστημάτων Υγειονομικού Ενδιαφέροντος¹³⁷.

Σχεδόν παράλληλα χρονικά, υλοποιήθηκαν τα επιχειρησιακά προγράμματα "Πολιτεία» για την μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης και «Αριάδνη» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στα οποία δόθηκε έμφαση στην αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών για τη μεταστροφή της εξυπηρέτησης κατά την παροχή υπηρεσιών σε πολιτο-κεντρική¹³⁸, εφαρμόζοντας την αντίστοιχη παγκόσμια διοικητική τάση στρατηγικής Citizen Relationship Management C(i)RM¹³⁹. Πέρα από την εγκαθίδρυση της ασφάλειας ψηφιακών

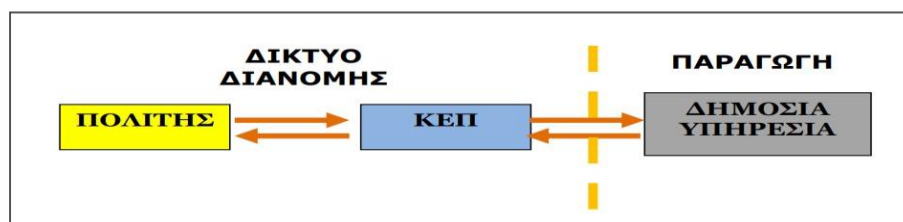
¹³⁶ Δικαιολογητικών όπως του ποινικού μητρώου, των πιστοποιητικών περί μη άσκησης ποινικής δίωξης και περί μη παραπομπής σε δίκη.

¹³⁷ ΥΠΕΣ, *Απτά τα Αποτελέσματα της Κεντρικής Επιτροπής Απλούστευσης Διαδικασιών*, diorismos.gr, 15-07-2009. <https://www.diorismos.gr/vima/1049/apotelesmata-ths-kentrikhs-epitrophs-aplouseushs-diadikasiwn> [Πρόσβαση 10-01-2024].

¹³⁸ Με την «Πολιτεία» το διοικητικό περιβάλλον στην παροχή υπηρεσιών από εσωστρεφές μετατρέπεται σε εξωστρεφές καθώς οργανώνεται και λειτουργεί με βάση τις ανάγκες των πολιτών - χρηστών των Δημοσίων Υπηρεσιών και όχι με βάση τις αρμοδιότητες και την εσωτερική οργάνωσή της. Βλ. Bai F./Qin Y. (2016), "The Implementation of Relationship Marketing and CRM: How to Become a Customer-Focused Organization", *Journal of Business & Economic Policy*, vol. 2 iss. 3, 2016, June, pp. 113-124 και ο.π. Vaxevanidou, p. 185.

¹³⁹ Η CiRM ορίζεται ως η στρατηγική των δημόσιων οργανισμών που αποβλέπει στον πολίτη με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών προκειμένου να ενεργοποιήσει την συμμετοχικότητά του και να βελτιστοποιήσει τις σχέσεις του πολίτη με το κράτος. Βλ. ο.π. Vaxevanidou, p. 185 και Shellong A., "CRM in the public Sector-Towards a Conceptual Research", *Government e-business*, June 2005, pp. 45-52.

συναλλαγών (ψηφιακή αυθεντικοποίηση, διαχείριση ψηφιακών υπογραφών-πιστοποιητικών) και τον ανασχεδιασμό διαδικασιών με ενσωμάτωση της ψηφιακής πιστοποίησης εγγράφων, όπως και πολλές άλλες¹⁴⁰. Σημαντικότητα μεταρρυθμιστική εισαγωγή του επιχειρησιακού Αριάδνη ήταν η δημιουργία των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ) ως one- stop-shop διοικητική δομή. Σήμερα, επιχειρησιακός σκοπός του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης είναι ο μετασχηματισμός των ΚΕΠ¹⁴¹ σε υπηρεσίες μιας στάσης ψηφιακής εξυπηρέτησης (ΚΕΡ-plus) προκειμένου να αποτελέσουν το κεντρικό σημείο επαφής του πολίτη με τη διοίκηση¹⁴².

Σχήμα 6. Αποτύπωση της λειτουργίας του ΚΕΠ.

Σημαντικό έργο e-government στρατηγικής, ως τομέας απλούστευσης αποτελεί το «ΣΥΖΕΥΞΙΣ»¹⁴³ που είναι μια υπηρεσία του Υπουργείου Εσωτερικών

¹⁴⁰ Ενδεικτικά: αναμόρφωση διαδικασιών σε επιλεγμένες δημόσιες υπηρεσίες, τηλεφωνική γραμμή (1502) εξυπηρέτησης πολιτών, ψηφιοποίηση εντύπων, δράσεις κοινωνικής διαβούλευσης και ηλεκτρονικής ψηφοφορίας, δράσεις για την επίτευξη συνεργασιών μεταξύ δημοσίων φορέων με τη Διαδικτυακή Πύλη «Ερμής» για την αυτοματοποίηση της διεκπεραίωσης σύνθετων διοικητικών διαδικασιών και διασφάλιση της αυθεντικοποίησης.

¹⁴¹ Τα ΚΕΠ ιδρύθηκαν με το Ν. 3013/2002 και λειτουργούν ως «γεφυρωτής» του γραφειοκρατικού χάσματος, εφόσον με τη φυσική παρουσία σε αυτά ο πολίτης διεκπεραιώνει τις διαδικασίες που τον αφορούν χωρίς να χρειάζεται να γνωρίζει ή να απευθυνθεί στον αρμόδιο φορέα ή στους συναρμόδιους. Το σύνθημα «να διακινούνται έγγραφα και όχι οι πολίτες», που ενυπάρχει στην διαδικτυακή πρόσοψη των παραρτημάτων ΚΕΠ εμβληματικά αποτυπώνει τη λειτουργία τους. Βλ. Μυλωνά Ν./Πετρίδου Ε., Η συμβολή της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στη Μεταρρύθμιση της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης: Η περίπτωση των ΚΕΠ", Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση: Δυνατότητες, προοπτικές, αδυναμίες, Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Διοικητικών Επιστημόνων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, 2014, σσ. 158 επ..

¹⁴² Ο.π. ΒΨΜ, σ. 147.

¹⁴³ Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί το μεγαλύτερο έργο τηλεπικοινωνιών στον Δημόσιο Τομέα και ένα πρωτοποριακό εγχείρημα υποδομής τηλεπικοινωνιών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο και σήμερα βρίσκεται υπό εφαρμοστική εξέλιξη το ΣΥΖΕΥΞΙΣ II η μετεξέλιξη του παραπάνω δικτύου και θα παρέχει ομοιόμορφες τηλεπικοινωνιακές και συναφείς υπηρεσίες σε κάθε φορέα της Γενικής Κυβέρνησης, σε κόστος χαμηλότερο του σημερινού, αξιοποιώντας την άθροιση της ζήτησης και

και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και σχεδιάστηκε για να αποτελέσει το «Εθνικό Δίκτυο της Δημόσιας Διοίκησης»¹⁴⁴. Με τη ΣΥΖΕΥΞΙΣ επιδιώκεται η ανάπτυξη και ο εκσυγχρονισμός της τηλεπικοινωνιακής υποδομής του δημόσιου τομέα για τη διασύνδεση των φορέων με ένα ολοκληρωμένο εσωτερικό δίκτυο τηλεπικοινωνιών και ηλεκτρονικό (intranet) κυρίως μέσω της δημιουργίας των υποδομών ευρυζωνικού χαρακτήρα. Παράλληλα, από το έργο αυτό υποστηρίζονται και οι εξής τηλεματικές υπηρεσίες στους δημόσιους οργανισμούς: τηλεδιάσκεψης και βιντεοκλήσης, πιστοποίησης ψηφιακής υπογραφής¹⁴⁵, πρόσβασης στο διαδίκτυο, ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τηλεεκπαίδευσης.

Τέλος, το πρόγραμμα «Διαύγεια, αποβλέπει στη μεγιστοποίηση της διαφάνειας, της δημοσιότητας και της λογοδοσίας της διοικητικής δράσης και της δημοσιονομικής διαχείρισης προς τους πολίτες με την υποχρεωτική ανάρτηση στον ανοιχτής πρόσβασης ομώνυμο ιστοχώρο των περισσότερων αποφάσεων των κυβερνητικών και διοικητικών οργάνων, ασχέτως αν δημοσιεύονται και σε Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης (ΦΕΚ). Το πρόγραμμα τέθηκε σε εφαρμογή τον Οκτώβρη του 2010 (ιδρυτικός νόμος 3861/2010), βραβεύτηκε πολύ σύντομα κατά την απονομή Ευρωπαϊκών Διακρίσεων στο Δημόσιο Τομέα (European Public Sector Awards) και παρουσιάστηκε στο Ευρωπαϊκό Συνέδριο Ποιότητας

τις οικονομίες κλίμακας που επιτυγχάνονται μέσω αυτής. Βλ. Κοκονόζης Ι., "Δημόσια Διοίκηση Διάχυση τεχνολογιών πληροφορικής στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση", Διπλωματική Εργασία, 2010, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Η/Υ Τηλεπικοινωνιών & δικτύων, σ. 56 και Δίκτυο Δημόσιου Τομέα ΣΥΖΕΥΞΙΣ II Ψηφιακός Μετασχηματισμός, syzefxis.ddt.gov.gr, <https://syzefxis.ddt.gov.gr/#> [Πρόσβαση 10-12-2023].

¹⁴⁴ Βενετσανοπούλου Μ. (2021), "Η ελληνική εμπειρία της μετάβασης από την γραφειοκρατία στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης", Αρετήν την Καλίστην (τιμ. Τόμος), εκδ.: Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Τόμος II, σ. 990.

¹⁴⁵ Διασφαλίζοντας τις ασφαλείς προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ψηφιακών συναλλαγών από κοινού με την κεντρική διαδικτυακή πύλη «ΕΡΜΗΣ», που αποτελεί το μοναδιαίο σημείο αναφοράς του συστήματος ψηφιακής επικοινωνίας με τους πολίτες. Βλ. Παυλόπουλος Π., "Χαιρετισμός", Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 21.

(European Quality Conference) ως καλή πρακτική δημόσιας διοίκησης κράτους μέλους¹⁴⁶.

3.1.2. Ορισμός Απλούστευσης Διαδικασιών - Επισήμανση τεχνολογικών κινδύνων.

Εννοιολογικά, όπως ορίζεται νομοθετικά¹⁴⁷ «απλούστευση διοικητικών διαδικασιών» είναι η μεθοδολογία για τη συνεχή και συστηματική αναθεώρηση των νομοθετικών-κανονιστικών ρυθμίσεων και διοικητικών πρακτικών που τις καθορίζουν, με σκοπό τη μείωση της πολυπλοκότητας και την απλοποίησή τους σε βήματα, αλληλουχία πράξεων και δικαιολογητικών, για την προστασία του δημόσιου συμφέροντος με το ελάχιστο δυνατό βάρος ή κόστος διεκπεραίωσης για τους συναλλασσόμενους. Είναι, ωστόσο, αναγκαίο να οριοθετηθεί εφαρμοστικά ο όρος «απλούστευση διαδικασιών», δηλαδή σε ποιες περιπτώσεις η διοικητική εμπειρία έχει αναδείξει ότι μια διαδικασία είναι σύνθετη-πολύπλοκη και μη φιλική για τους συναλλασσόμενους για να χρήζει μετασχηματισμού της σε πιο απλή και ουσιαστική.

✓ Πολύπλοκη είναι μια διαδικασία όταν εμπλέκει πολλούς συναρμόδιους φορείς σε αλληλοδιαδοχή ή απαιτεί πολυάριθμα δικαιολογητικά ή προϋποθέσεις ή διέπεται από ασαφές, ανεπαρκές ή παρωχημένο νομοθετικό-κανονιστικό πλαίσιο.

✓ Μη φιλική θεωρείται η διαδικασία που συγκεντρώνει παράπονα πολιτών (λ.χ. για την προσβασιμότητα, τις άσκοπες ή υπέρμετρες μετακινήσεις, κοστοβόρα και χρονοβόρα επιβάρυνσή τους), ή επιφέρει δυσλειτουργίες με σοβαρές κοινωνικές, οικονομικές, υπηρεσιακές επιπτώσεις¹⁴⁸ ή περιέχεται με αρνητικό

¹⁴⁶ Νταλάκου Β. (2011), "Το πρόγραμμα Διαύγεια για την ενίσχυση της διαφάνειας με την ανάρτηση νόμων και πράξεων στο διαδίκτυο: Μία πρώτη αποτίμηση της έναρξης εφαρμογής του στο σύνολο του δημόσιου τομέα", Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης, Εκδ. Sakoulasonline, τεύχ. 17, 2011, σ. 12.

¹⁴⁷ Από την *περιπτ. γ' της παρ. 2 του αρθ. 1 της Υ.Α. 36595/2021 (ΦΕΚ 4813/Β)*.

¹⁴⁸ Εγκύκλιος *ΥΠΕΣΔΑ ΔΙΑΔΙΠΥΔ/ΤΣΠΕΑΔ/Φ.18/οικ.9462/2016*, (ΑΔΑ: 7Ω8Π465ΦΘΕ-ΜΡΟ) σ. 3.

φορτίο σε εκθέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη¹⁴⁹ ή που δεν είναι ευδιάκριτο το εφαρμοστικό πλαίσιο είτε για τους εξυπηρετούμενους είτε για τους δημοσίους υπαλλήλους¹⁵⁰.

Από την οπτική των δημόσιων οργανισμών, ο στοχοθεσιακός πυρήνας της απλούστευσης των διαδικασιών συμπυκνώνεται πρακτικά στο να μειωθούν ο αριθμός των επισκεπτών, τα διεκπεραιωτικά λάθη και ο χρόνος εργασίας που αναλώνεται σε τυποποιημένες διαδικασίες από τους υπαλλήλους, προκειμένου να αυξηθεί η διαθεσιμότητα των ανθρώπινων και υλικοτεχνικών πόρων για να εκπληρώνεται καλύτερα η αποστολή των υπηρεσιών τους και ταυτόχρονα η διαφάνεια και η νομιμοποίηση της δράσης της διοίκησης¹⁵¹.

Επισημαίνεται ότι επειδή διοικητική διαδικασία συνιστούν οι ενέργειες των δημόσιων αρχών, που τείνουν στην έκδοση εκτελεστής διοικητικής πράξης, η ενσωμάτωση των νέων τεχνολογιών σε αυτήν κατά τη διεκπεραίωση ενέχει προκλήσεις προστατευτισμού του πολίτη. Η ένταξη της τεχνολογίας όταν αφορά τυποποιημένες λειτουργίες, όπως η έκδοση πιστοποιητικών βάσει ηλεκτρονικών αιτήσεων μέσω του gov.gr, σαφέστατα δε γεννά προβληματισμούς. Και στην περίπτωση δεσμευτικών διοικητικών αποφάσεων (πράξεις δέσμιας αρμοδιότητας)¹⁵² που περιέχουν άδεια, επιταγή ή ακόμα και κύρωση, η αυτοματοποιημένη έκδοση τους με τη χρήση αλγόριθμων και προγραμματισμένης τεχνητής νοημοσύνης είναι απλή και χωρίς εριζόμενα θέματα προστατευτισμού.

Όταν, όμως, σε διοικητικές διαδικασίες συντρέχουν πράξεις διακριτικής ευχέρειας η χρήση συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης με σύνθετο, αφαιρετικό, αυτοματοποιημένο συλλογισμό ανάλυσης των δεδομένων (αλγόριθμο), θα πρέπει να απλουστευθεί απαραίτητα με προσαρμογή του οικείου θεσμικού πλαισίου,

¹⁴⁹ Ο Συνήγορος του Πολίτη επισημαίνεται ότι από το νόμο ήταν μέλος της Κεντρικής Επιτροπής Απλούστευσης Διαδικασιών του αρθ. 10 του Ν. 3242/2004 (ΦΕΚ 102/Α).

¹⁵⁰ Ο.π. Ραμματά, σσ. 223-4.

¹⁵¹ Της ιδίας, σ. 213.

¹⁵² Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν οι πράξεις που εκδίδονται μαζικά, όπως οι βεβαιώσεις φόρων, οι βεβαιώσεις οργανισμών κοινωνικής ασφάλειας, η χορήγηση ΑΜΚΑ και οι πράξεις χορήγησης κοινωνικών επιδομάτων (Πρεβεδούρου Ε., *"Η διοικητική διαδικασία ως παράγων δικαίου"*, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, 2023, Ιούνιος, σσ. 604-605).

ώστε να μην επιφέρει η εφαρμογή της ψηφιακής απλούστευσης αδιαφάνεια, πολυπλοκότητα και αυτόνομη συμπεριφορά¹⁵³ επιβαρυντική για τον πολίτη¹⁵⁴. Παράλληλα, ο αλγόριθμος έκδοσης διοικητικής πράξης πρέπει να δημοσιεύεται¹⁵⁵ για να διασφαλίζονται κυρίως οι αρχές του κράτους δικαίου και της χρηστής διοίκησης με διαφύλαξη πρώτιστα των προσωπικών δεδομένων των πολιτών και ευρύτερα της προστασίας της νομικής του θέσης¹⁵⁶.

Ιδιαίτερη προσοχή διοικητικού προστατευτισμού πρέπει να ληφθεί πρόσθετα στα προσωπικά δεδομένα πολιτών, που υπάρχουν στις βάσεις στοιχείων της δημόσιας διοίκησης, απέναντι στο λεγόμενο doxing (=document tracing). Το doxing εκφράζει ως όρος τις πρακτικές, που λειτουργούν αφανώς και αποβλέπουν στη διαδικτυακή συλλογή προσωπικών πληροφοριών για μετέπειτα δημοσίευση ή αξιοποίησή τους για άλλους σκοπούς χωρίς τη συναίνεση του υποκειμένου αυτών¹⁵⁷. Πρόσφορο έδαφος για τη διενέργειά του συνιστούν οι ιστοσελίδες διαφάνειας της κυβερνητικής δράσης, όπως η Διαύγεια που

¹⁵³ Βλ. Μήτρου Λ., "Μπορεί ο αλγόριθμος να διοικεί; Τεχνητή νοημοσύνη και Διοίκηση: μια όχι και τόσο προφανής σχέση", στο Μήτρου Λ. (Επιμ.), *Μπορεί ο αλγόριθμος να διοικεί;*, Εκδ.: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023, σ. 235 επ. και σχετικά την Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη (πράξη για την τεχνητή νοημοσύνη) και για την τροποποίηση ορισμένων νομοθετικών πράξεων της Ένωσης (Bl. EUR-Lex., Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη (πράξη για την τεχνητή νοημοσύνη) και για την τροποποίηση ορισμένων νομοθετικών πράξεων της Ένωσης COM/2021/206 final. 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206> [Πρόσβαση 30-11-2023]). Επίσης, από την ομάδα εμπειρογνομόνων υψηλού επιπέδου (OEYE) για την τεχνητή νοημοσύνη συντάχθηκαν υπό την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κατευθυντήριες γραμμές δεοντολογίας για αξιόπιστη τεχνητή νοημοσύνη, κείμενο ήπιου δικαίου που δημοσιεύθηκε στις 8 Απριλίου 2019 (European Commission, AI HLEG, European Commission. Κατευθυντήριες γραμμές δεοντολογίας για αξιόπιστη τεχνητή νοημοσύνη. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-el/format-PDF> [Πρόσβαση 18-11-2023]).

¹⁵⁴ Ειδικά από τη στιγμή που η κρατούσα νομολογία κρίνει ότι δεν υπόκειται σε δικαστικό έλεγχο η διαμόρφωση του αλγόριθμου στο πλαίσιο μιας επιστημονικής και τεχνολογικής διεργασίας της διοικητικής πράξης (Γέροντας, 2020, σ. 707).

¹⁵⁵ Γέροντας Α. (2020), *Η εφαρμογή του αλγόριθμου στο διοικητικό δίκαιο. Μια πρώτη προσέγγιση. Διοικητική Δίκη*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2020, σσ. 707.

¹⁵⁶ Βλαχοπούλου Σπ., (2023) *Το «εγωιστικό» γονίδιο του δικαίου και το δίκαιο της τεχνητής νοημοσύνης. Από τον ανθρωποκεντρισμό στον οικοκεντρισμό και στους έξυπνους αλγόριθμους*, Εκδ.: Ευρασία, σ. 85 επ..

¹⁵⁷ Smith L., (1997) *The law of Tracing*, Oxford University Press, p. 21.

εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον. Θα πρέπει να λαμβάνεται, λοιπόν, πρόνοια απόκρυψης στοιχείων ταυτοποιητικών των υποκειμένων, που περιλαμβάνονται στα αναρτώμενα κείμενα, όπως και σε κάθε ψηφιακή εφαρμογή που εξυπηρετεί την απλούστευση στα δεδομένα που διακινούνται¹⁵⁸.

Τέλος, η ηλεκτρονικοποίηση-ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών οφείλει κατά τον απλουστευτικό ανασχεδιασμό της να μην καταστρατηγεί τη δυνατότητα διαπροσωπικής επαφής, όταν κρίνεται αναντικατάστατη. Αυτό συμβαίνει ειδικά στη συνδρομή περιπτώσεων διακριτικής ευχέρειας και θα πρέπει να προβλέπεται και να διασφαλίζεται ρυθμιστικά ως έκφανση της καθολικής προσβασιμότητας. Επιπλέον, σκόπιμο πρακτικά είναι σε κάθε ηλεκτρονικοποιημένη διαδικασία υποβολής αίτησης να υπάρχει και ανοιχτή τηλεπικοινωνιακή γραμμή παροχής πληροφοριών-διευκρινίσεων για να εκμηδενίζεται ο αποκλεισμός στη χρήση υπηρεσιών λόγω μη κατανόησης τους¹⁵⁹.

3.1.3. Κατηγορίες Δράσεων Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών.

Υπό το πρίσμα των ανωτέρω εισαγωγικών παρατηρήσεων, οι κατηγορίες των δράσεων του ΕΠΑΔ, όπως αποτυπώνονται επιγραμματικά στο Παράρτημα 1 της οικείας εφαρμοστικής απόφασης (15660ΕΞ/2020), περιλαμβάνονται στις εξής έντεκα (11) κατηγορίες:

1) Ανασχεδιασμός απλούστευσης υφιστάμενων διαδικασιών χωρίς αλλαγή ρυθμιστικού πλαισίου ή χρήσης ψηφιακών εργαλείων.

2) Ανασχεδιασμός υφιστάμενων διαδικασιών με παρέμβαση στο ισχύον νομοθετικό ή κανονιστικό πλαίσιο τους¹⁶⁰.

¹⁵⁸ Βενέρης Α. (2015), "Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημόσιου συμφέροντος και η προστασία προσωπικών δεδομένων: "ηλεκτρονικό" δικαίωμα πρόσβασης και "document tracing". *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakoulasonline, τεύχ. 3, 2015, σσ. 378-380.

¹⁵⁹ Σπανού Κ., «Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση: Τεχνολογία ή Πολιτική;», *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 126.

¹⁶⁰ Επισημαίνεται ότι οι δράσεις ανασχεδιασμού διαδικασιών και πρακτικών εργασίας με την αξιοποίηση νέων τεχνολογιών (ψηφιακός μετασχηματισμός) συχνά απαιτεί αλλαγές και

3) Απλούστευση υπάρχοντων διοικητικών διαδικασιών με αναδυόμενες τεχνολογίες και εξωστρεφή πληροφοριακά συστήματα όπως η ψηφιοποίηση, τα διαλειτουργικά συστήματα, διαδικτυακές εφαρμογές¹⁶¹.

4) Επανακαθορισμός διεκπεραίωσης διαδικασίας μέσω της δημιουργίας υπηρεσιών μιας μοναδιαίας στάσης εξυπηρέτησης (one-stop-shop)¹⁶² και ορισμού της ως αποκλειστικά αρμόδιας αν υφίσταται η αντικειμενική δυνατότητα¹⁶³.

5) Αναβάθμιση των υπηρεσιών εξυπηρέτησης κοινού χωρίς αποκλεισμούς και των υφιστάμενων μοναδιαίων σημείων εξυπηρέτησης με διερεύνηση της δυνατότητας να μετατραπούν σε ολοκληρωμένες ψηφιακές υπηρεσίες μιας στάσης,¹⁶⁴ ώστε οι απλές συναλλαγές να πραγματοποιούνται σε βάση αυτοεξυπηρέτησης με απομακρυσμένη πρόσβαση.¹⁶⁵

6) Ενιαία προτυποποίηση της παροχής υπηρεσιών και διαδικασιών με φιλικότητα περιεχομένου των απαιτούμενων εντύπων για τους

προσαρμογές στο υφιστάμενο νομικό διοικητικό πλαίσιο για να διασφαλιστεί η ομαλή και απρόσκοπτη με ασφάλεια λειτουργία τους. Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σ. 591.

¹⁶¹ Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σ. 588.

¹⁶² Ο χαρακτηρισμός «Υπηρεσία μιας στάσης ή one stop shop» αποδίδεται στη διοικητική δομή, όπου ο πολίτης μπορεί να ολοκληρώσει όλες τις συναλλαγές του με το δημόσιο με μία και μοναδική επίσκεψη (φυσική παρουσία/μέσω τηλεφώνου/διαδικτύου ή άλλου καναλιού επικοινωνίας), χωρίς να χρειάζεται να προβεί ο ίδιος του σε επιμέρους ενέργειες ή να γνωρίζει ποιος είναι ο αρμόδιος κρατικός φορέας για την υπηρεσία που αιτείται. Βλ. Kubicek H./ Hagen M. (2001), *"One-stop-government in Europe: AN Overview. One-stop Government in Europe: Results form 11 National Surveys"*, Bremen: University of Bremen, January, 2001, p. 9.

¹⁶³ Askim J./ Fimreite A.-L./ Moseley A./ Holm Pedersen L. (2011), *"One Stop Shops for Social Welfare: The Adaptation of an Organizational Form in Three Countries"*, Public, vol. 4, iss. 89, 2011, pp. 1453-1454.

¹⁶⁴ Οι ψηφιακές υπηρεσίες μιας στάσης καθιστούν εφικτή την ψηφιακή πραγματοποίηση μιας ομάδας συναλλαγών που απαιτούνται σχέση με ένα συγκεκριμένο γεγονός ζωής (λ.χ. δήλωση γέννησης παιδιού, αλλαγή κατοικίας, η ίδρυση μιας επιχείρησης), χωρίς τη φυσική παρουσία σε κάποιο δημόσιο φορέα, ακόμα και όταν εμπλέκονται περισσότεροι του ενός οργανισμοί. Ήδη το myKEPlive ως ψηφιακή πλατφόρμα υλοποιεί την εξυπηρέτηση αιτημάτων μέσω τηλεδιάσκεψης ή βιντεοκλήσης και την διαδικτυακή ενημέρωσή τους για την πορεία τους. Βλ. Βοσκάκης Μ./Κοκκίνου Α. (2023), *«Η Νέα Ψηφιακή Διακυβέρνηση και οι Προκλήσεις στο Ρόλο της Ηγεσίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση"*, Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 3, 2023, σ. 43.

¹⁶⁵ Εξάλλου, η πανδημία ανέδειξε πόσο σημαντικό είναι η διασφάλιση της συνέχισης των κυβερνητικών δραστηριοτήτων και της διεκπεραίωσης των διοικητικών αναγκών όταν εφαρμόζονται μέτρα κοινωνικής απόστασης. Βλ. ο.π. Βοσκάκης κ.ά., σ. 41 και European Commission, First report on the State of the Digital Decade calls for collective action to shape the digital transition, European Comission. 27-09-2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4619 [Πρόσβαση 30-11-2023].

συναλλασσόμενους ιδιώτες και επιχειρήσεις και ταυτόχρονα με περιορισμό του χρόνου αντίδρασης του δημοσίου, χωρίς περιττή γραφειοκρατία και επιβάρυνση διοικητικού βάρους.

7) Κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας και κανονιστικών ρυθμίσεων και παράλληλα κατάργηση παρωχημένης νομοθετικής ύλης και καταπολέμηση του νομοθετικού πληθωρισμού με γνωρίσματα κακονομίας.

8) Βελτίωση της αμεσότητας και της ευρείας διασποράς στην πληροφόρηση των ενδιαφερομένων διοικουμένων για τη μεγιστοποίηση του οφέλους σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής και την ενδυνάμωση της εμπιστοσύνης απέναντι στο κράτος με παράλληλη ενεργοποίηση της συμμετοχικότητάς τους για την εδραίωση της «ψηφιακής δημοκρατίας»¹⁶⁶.

9) Πειραματική χρήση καινοτόμων μεθόδων και συστημάτων ψηφιακής ανάπτυξης.

10) Επιμορφωτική κατάρτιση και βελτιστοποίηση οικείων δεξιοτήτων στους εμπλεκόμενους δημοσίου υπαλλήλους για την παροχή υψηλού επιπέδου ποιότητας υπηρεσιών.

11) Γενικότερα, άλλοι τρόποι δράσεις που δεν εμπίπτουν στους προηγούμενους και αποβλέπουν στην εν γένει απλούστευση των διοικητικών διαδικασιών.

3.1.4. Τομείς Παρέμβασης Απλούστευσης-Πιστοποίησης

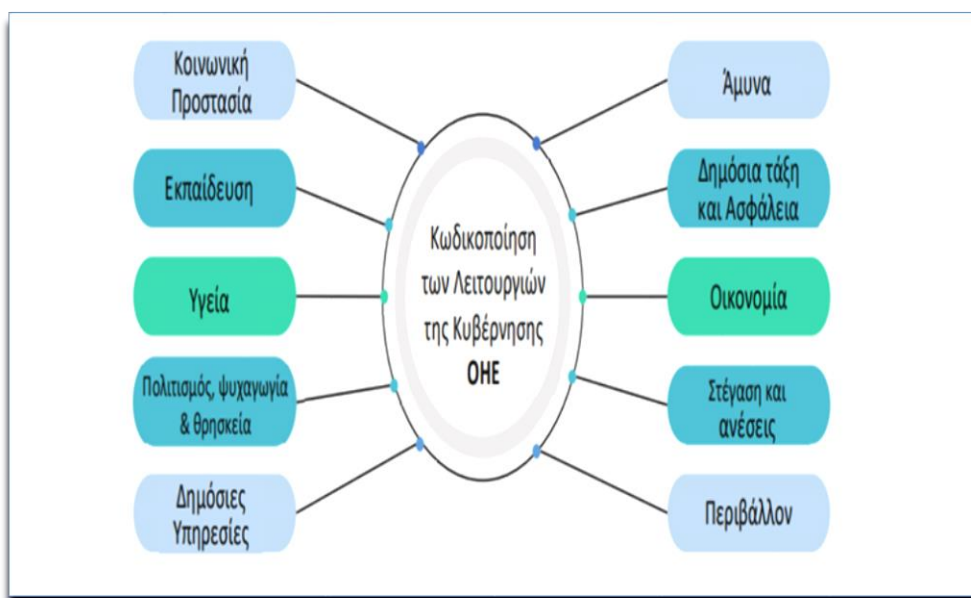
Περαιτέρω, οι τομείς πολιτικής, που χρήζουν παρεμβάσεων απλούστευσης είναι αντίστοιχα όσοι συμπεριλαμβάνονται στη διεθνή ταξινόμηση με την ονομασία Classification of Functions of Government (Cofog) του ΟΗΕ¹⁶⁷ και σε σχηματική αναπαράσταση είναι οι εξής (σχήμα 7) με την επισημάνση ότι έχουν τιτλοφορικά διαφοροποιηθεί ως προσαρμοζόμενες ονομασίες από την ελληνική

¹⁶⁶ Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σσ. 594-5.

¹⁶⁷ Για πιο λεπτομερή αναφορά κατηγοριών ανά τομέα πολιτικής βλ. στο κείμενο αυτής ΟΕCD, Classification of the Functions of Government (COFOG), Government at a glance, 2011. p. 195. <https://www.oecd.org/gov/48250728.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].

δημόσια διοίκηση (λ.χ. η άμυνα σε στράτευση, η οικονομία σε περιουσία και φορολογία) και για την ακρίβεια:

- 1) Κράτος-Διοίκηση-Οργάνωση
- 2) Εργασία και Ασφάλιση
- 3) Υγεία και Πρόνοια
- 4) Εκπαίδευση
- 5) Δικαιοσύνη
- 6) Στράτευση
- 7) Πολίτης και Καθημερινότητα
- 8) Περιουσία και Φορολογία
- 9) Επιχειρηματικότητα
- 10) Πολιτισμός και Αθλητισμός
- 11) Γεωργία και Κτηνοτροφία
- 12) Οικογένεια

Σχήμα 7. Διεθνή Ταξινόμηση ΟΗΕ τομέων δράσεων πολιτικής

Πηγή: ΕΠΔΔ, *Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση*, σ. 14 (16-10-2023)

Κάθε διαδικασία που έχει απλουστευτεί ή κατά την τροποποίησή της, θα λαμβάνει την πιστοποίηση διαδικασιών κατά το Εθνικό Πρόγραμμα

Απλούστευσης Διαδικασιών από την ορισμένη από το νόμο ως Συντονιστική Επιτροπή του ΕΠΑΔ.¹⁶⁸ Με την πιστοποίηση επιβεβαιώνεται, με τη διοικητική συνδρομή της Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου και τη χρήση φύλλου ελέγχου, η πλήρης συμμόρφωση της διαδικασίας με τις προδιαγραφές, τη μεθοδολογία και τα κριτήρια απλούστευσης και ανασχεδιασμού των διοικητικών διαδικασιών¹⁶⁹, όπως αυτά προβλέπονται στη νομοθεσία και αποτυπώνονται στο Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση ΕΠΑΔ. Ταυτόχρονα, η πιστοποίηση θα συνοδεύεται από έκθεση του Παρατηρητηρίου της Γραφειοκρατίας, σχετικά με τη μείωση των διοικητικών βαρών που επιτυγχάνεται δια της απλούστευσης της διαδικασίας και τον τρόπο που επικοινωνείται αυτό στην κοινή γνώμη.

3.1.5. Μεθοδολογία Προτεραιοποίησης Διαδικασιών για ένταξη στο Εθνικό Πρόγραμμα και Απλούστευσης.

Οι ομάδες και υπο-ομάδες εργασίας ανά Προγραμματική Συμφωνία ή Μνημόνιο Συνεργασίας, αποφασίζουν κατά την υλοποίηση των δράσεων απλούστευσης για την προτεραιοποίηση τους και τον προσδιορισμό των οικείων από βραχυπρόθεσμων έως και μακροπρόθεσμων στόχων. Συγκεκριμένα, τα κριτήρια επιλογής που λαμβάνονται υπόψη είναι:

α) ποσοτικά, με μετρήσιμα μεγέθη που υποδεικνύουν θετικό πρόσημο επίδρασης στις επιλεγμένες διαδικασίες π.χ. στην ανταγωνιστικότητα, την οικονομική ανάπτυξη ή την αύξηση χρήσης των δημόσιων υπηρεσιών (βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, βραχυπρόθεσμα οικονομικά οφέλη, κόστος διοικητικού βάρους) και

β) ποιοτικά, συνδεδεμένα με την πολυπλοκότητα της συγκεκριμένης δράσης

¹⁶⁸ Σύμφωνα με το μόνο άρθρο της Υ.Α. 466/08-01- 2021 (ΦΕΚ 81/Β) που τροποποίησε την παρ.3 του άρθρου 3 της Υ.Α. 15660/2020: «Η Συντονιστική Επιτροπή του ΕΠΑΔ αποτελείται από: (α) τον προεδρεύοντα Γενικό Γραμματέα Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης (πλέον Γενικό Γραμματέα Δημόσιας Διοίκησης) (β) τον Γενικό Γραμματέα Βιομηχανίας του Υπουργείου Ανάπτυξης και Επενδύσεων, (γ) τον Γενικό Γραμματέα Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης, (δ) τον Γενικό Γραμματέα Συντονισμού της Προεδρίας της Κυβέρνησης και (ε) τον Γενικό Γραμματέα Δημοσιονομικής Πολιτικής του Υπουργείου Οικονομικών.

¹⁶⁹ Όπως προβλέπεται στο αρθ. 5, παρ. 3, εδαφ. α' της Υ.Α. 15660/2020 (ΦΕΚ 2747/Β).

(καθολική ή μη ανάγκη απλούστευσής της, αντίκτυπος σε άλλες διαδικασίες), καθώς και τους συνεπαγόμενους κινδύνους από επικείμενη μεταρρύθμιση (αναμενόμενη δυσaráσκεια πολιτών/επιχειρήσεων, στρατηγική του πιο εφικτού στόχου, κυβερνητική προτεραιότητα, κρισιμότητα για την επίτευξη τρέχουσων/προγραμματισμένων μεταρρυθμίσεων)¹⁷⁰.

Περαιτέρω, η υποδεικνυόμενη μεθοδολογία για τη συστηματοποίηση της απλούστευσης των διαδικασιών αποτελείται από πέντε (5) στάδια ενεργειών:

1°. Χαρτογράφηση της ταυτότητας της διοικητικής διαδικασίας, όπου προσδιορίζεται ποια είναι (η ακριβή ονομασία της), ποιες δημόσιες υπηρεσίες αφορά και ποιο δημόσιο συμφέρον εξυπηρετεί, καθώς και αν είναι αυτοτελής ή συνδέεται με άλλη διαδικασία.

2°. Εντοπισμός τυχόν συνδεόμενων προβλημάτων με αυτήν και συγκεκριμένα αν επιφέρει υπερβολικό διοικητικό βάρος με βάση το κόστος συμμόρφωσης, αν διέπεται από περιττή πολυπλοκότητα, αν υφίστανται αντικειμενικά εμπόδια στο δίαυλο επικοινωνίας των αποδεκτών αυτής με τους εμπλεκόμενους δημόσιους φορείς και αν είναι παραγοντικά χρονοβόρα η διεκπεραίωσή της.

3°. Η ταυτοποίηση της αναγκαιότητάς της ως έκφραση της προστασίας συγκεκριμένου δημόσιου συμφέροντος χωρίς αντίστοιχη αλληλοεπικάλυψη της ως προς τη διεκπεραίωσή της από άλλη δημόσια αρχή.

4°. Η έντυπη και ψηφιακή μοντελοποίηση της διαδικασίας σε όλα βήματα διεκπεραίωσής της με την απαιτούμενη συνεργασία των εμπλεκόμενων δημόσιων υπηρεσιών.

5°. Η αξιολόγηση και διασφάλιση της βιωσιμότητας της διαδικασίας σε συνεργασία με το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας για τη σαφήνεια των

¹⁷⁰ Όπως αναλύονται απεικονιστικά τα κριτήρια προτεραιοποίησης δράσης ως checklists στο Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών, diadikasies.gov.gr. σσ. 19-22. <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%20GUIDE.pdf> [Πρόσβαση 07-01-2024].

στόχων με τη μέτρηση των διοικητικών βαρών και τη συγκριτική αξιολόγηση μεταξύ υπηρεσιών και αντίληψης του βάρους από την κοινή γνώμη.

Σημαντικό, βέβαια, τμήμα της ολοκλήρωσης της δράσης απλούστευσης είναι η ενεργή πληροφόρηση του ενδιαφερόμενου κοινού αναφορικά με την ύπαρξή της. Αυτό πραγματοποιείται με τη σύνταξη σχετικών κατευθυντήριων οδηγιών και εγχειρίδιων χρήσης, καθώς και την οργάνωση δράσεων ενημέρωσης κοινού. Ταυτόχρονα, σχεδιάζεται και πραγματοποιείται επιμορφωτική κατάρτιση, όπου χρειάζεται, των δημοσίων υπαλλήλων που θα τις υλοποιήσουν και λαμβάνεται πρόνοια επίβλεψης μηχανισμών ανατροφοδότησης για κάθε απαιτούμενη επικαιροποίηση.

3.1.6. Ενιαία Ψηφιακή Πύλη (gov.gr).

Σημειώνεται ότι, με το άρθρο 52 του ίδιου νόμου για το ΕΠΑΔ (4635/19) θεσμοθετήθηκε η Ενιαία Εθνική Διαδικτυακή Πύλη¹⁷¹ της δημόσιας διοίκησης¹⁷² που αποτελεί ζωτικό εργαλείο υλοποίησης του, καθώς είναι το ψηφιακό της πρόσωπο στις σχέσεις της με τους συναλλασσόμενους. Φιλοξενεί όλες τις υπηρεσίες των υπουργείων, φορέων, οργανισμών, ανεξάρτητων αρχών και περιφερειών του Δημοσίου που παρέχονται μέσω διαδικτύου, δηλαδή παρέχει ένα ευέλικτο κανάλι πολιτο-κεντρικής εξυπηρέτησης. Μέχρι το σημείο που τέθηκε σε εφαρμογή το gov.gr, όλες οι ψηφιακά παρεχόμενες υπηρεσίες προς τον πολίτη και

¹⁷¹ Μια Εθνική πύλη πρέπει να αποτελεί το μοναδικό σημείο ηλεκτρονικής συνεργασίας, συγκέντρωσης και πρόσβασης για τους συναλλασσόμενους των υπηρεσιών όλων των κεντρικών, αποκεντρωμένων και τοπικών φορέων του δημόσιου τομέα. Βλ. ο.π. Καπόπουλος. σ. 160.

¹⁷² Η ψηφιακή πύλη του gov.gr τέθηκε σε λειτουργία στις 21 Μαρτίου 2020, περίπου 3 μήνες νωρίτερα από την ημέρα που αναμενόταν, προκειμένου να ανταποκριθεί στις άμεσες ανάγκες που προέκυψαν λόγω της πανδημίας του Covid-19. Είναι χαρακτηριστικό ότι εκδόθηκαν περίπου 2.000.000 ψηφιακά έγγραφα από τους πολίτες μέσα στους πρώτους επτά μήνες της λειτουργίας του. Βλ. Παπαδόπουλος Π., Κυριάκος Πιερρακάκης στην "Κ", kathimerini.gr/. 2020. <https://www.kathimerini.gr/politics/561168739/kyriakos-pierrakakis-stin-k-tha-yparchei-aytomato-rantevoy-gia-to-emvolio-k/> [Πρόσβαση 30-11-2023]) και Απολογισμός Δράσεων ΕΠΑΔ 2020-2021, σ. 6. <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CC%81%CF%82%20%CE%94%CF%81%CE%B1%CC%81%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%2020-2021.pdf> [Πρόσβαση 07-01-2024].

τις επιχειρήσεις ήταν διαθέσιμες από τις διακριτές ιστοσελίδες των αρμόδιων φορέων, με κατακερματισμένη δηλαδή πρόσβαση. Ταυτόχρονα, σε αρκετές περιπτώσεις περιείχαν παρωχημένες ή μη ισχύουσες πληροφορίες, αλλά και αν ακόμη παρέχονταν με αρτιότητα ήταν άγνωστες ή δυσχερώς αναζητήσιμες στο ευρύ κοινό¹⁷³.

Μεσοπρόθεσμη στόχευση της ελληνικής δημόσιας διοίκησης είναι η διαδικτυακή αυτή πύλη να λειτουργήσει ως το κοινό μοναδικό κέντρο ψηφιακής εξυπηρέτησης “front desk” των δημόσιων ηλεκτρονικών-ψηφιακών υπηρεσιών, οι οποίες θα εξακολουθούν να εποπτεύονται με ευθύνη του εκάστοτε φορέα-παρόχου. Οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες διασυνδέονται λειτουργικά στις ίδιες έντεκα (11) κατηγορίες του Μίτου ¹⁷⁴ , όπου αλφαβητικά οργανώνονται εντός των κατηγοριών ανά γεγονός ζωής που αφορούν υποκατηγοριοποιούμενο σε σχετιζόμενες ομάδες υπηρεσιών (λ.χ. στην κατηγορία «Επιχειρηματική δραστηριότητα» περιλαμβάνεται το γεγονός ζωής «Απασχόληση Προσωπικού» που περιέχει ενδεικτικά τις ομάδες υπηρεσιών: Αίτηση για άδεια εργασίας προσωπικού σε Κυριακή ή αργία, Δηλώσεις φόρων, Εργάνη, Μητρότητα κ.α.)¹⁷⁵.

Όλες οι κατηγορίες υπηρεσιών που εμφανίζονται (1660 περίπου μέχρι σήμερα) στον ιστοχώρο του gov.gr περιλαμβάνουν την επιχειρηματική ευφυΐα (business intelligence): α) για την ανάλυση της χρησιμότητας και της ικανοποίησης των υπηρεσιών (satisfaction surveys) από τους ίδιους τους επισκέπτες με αυτόματη προαιρετική επιλογή αξιολόγησης τους σε αναδυόμενο παράθυρο κατά την είσοδο σε αυτές β) των ροών επισκεψιμότητας των χρηστών

¹⁷³ Σταμούλου Α.-Δ. (2021), *“Η ηλεκτρονική Υπεύθυνη Δήλωση μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης για τη Δημόσια Διοίκηση: Νομικά ζητήματα”*, *Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδ.: Ένωση Ελλήνων Δημοσιολόγων, τεύχ. 1-2, 2021, σ. 125.

¹⁷⁴ Υπενθυμίζονται: Γεωργία και Κτηνοτροφία, Δικαιοσύνη, Εκπαίδευση, Επιχειρηματική Δραστηριότητα, Εργασία και Ασφάλιση, Οικογένεια, Περιουσία και Φορολογία, Πολίτης και Καθημερινότητα, Πολιτισμός-Αθλητισμός και Τουρισμός, Στράτευση, Υγεία και Πρόνοια.

¹⁷⁵ Παράλληλα, με τη λειτουργία της ΕΨΠ στον ιστότοπο www.gov.gr διαθέσιμη είναι και η εφαρμογή govApp για κινητά τηλέφωνα ή tablets, ώστε η ηλεκτρονική εξυπηρέτηση από τους δημόσιους φορείς να καθίσταται με κάθε αντικειμενική συνθήκη εφικτή και εκτός ωραρίου εργασίας.

και γ) μιας πλατφόρμας υποστήριξης (helpdesk platform) για τις υπηρεσίες που φιλοξενούνται¹⁷⁶.

Μια εμβληματική πρωτοβουλία επανασχεδιασμού και ψηφιοποίησης διαδικασίας μείζονος ενδιαφέροντος ιδιωτών, η οποία είχε προταθεί από σχετική μελέτη ηλεκτρονικής διακυβέρνησης ¹⁷⁷ ήταν η έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας με ενιαίο σύστημα διαδικτυακά μέσω gov.gr, χωρίς να χρειάζεται η προγενέστερη επίσκεψή του ενδιαφερόμενου σε καμία εμπλεκόμενη υπηρεσία. Η δράση αυτή ήδη ολοκληρώθηκε και επιλέχθηκε να ανακοινωθεί κατά την επίσημη παρουσίαση της ΕΠΑΔ από την κυβέρνηση τον Ιανουάριο του 2023 ¹⁷⁸. Επισημαίνεται ότι τόσο η εθνική πύλη του gov.gr όσο και αυτή της κωδικοποίησης σε συνδυασμό με την εφαρμογή eKEP, την ψηφιοποίηση της δικαιοσύνης κ.α. ψηφιακές δράσεις εξυπηρέτησης του ΕΠΑΔ ενισχύουν τον “άυλο πόρο” της εμπιστοσύνης των πολιτών¹⁷⁹.

3.2. Επτά Αρχές Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών

Με το Εθνικό Πρόγραμμα η απλούστευση των διαδικασιών προσεγγίζεται ως προϋπόθεση για τη βελτίωση της παροχής υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης προς την κοινωνία και όχι ως αυτοτελής στόχος. Η στοχοθεσιακή αυτή παραδοχή έγκειται στο ότι η ποιοτική δημόσια διοίκηση και διακυβέρνηση ενός κράτους σηματοδοτεί την οικονομική ανάπτυξη και ευημερία των πολιτών και επιχειρηματικών παραγόντων του. Υπό αυτό το πρίσμα, οι κάτωθι επτά (7) αρχές επηρεασμένες και από τις αντίστοιχες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ

¹⁷⁶ Ο.π. Απολογισμός Δράσεων ΕΠΑΔ 2020-21, σ.7.

¹⁷⁷ Σπινέλλης Δ./Βασιλάκης Ν./Παυλίδης Ν./Τσούμα Ν., (2018) *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα Επιτυχίες, Προβλήματα και ο Δρόμος Προς τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό*, Εκδ.: ΔιαΝΕΟσις, σ. 151.

¹⁷⁸ Ιστοσελίδα ΕΠΑΔ, Νέα-Ανακοινώσεις, «Παρουσιάστηκε επίσημα η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών από τη Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης». <https://diadikasies.gov.gr/announcements/parousiasi-epdd> [Πρόσβαση 30 -11-2023].

¹⁷⁹ Χριστόπουλος Λ., Ψηφιακό κράτος: Ο άυλος πόρος εμπιστοσύνης πολιτών και επιχειρήσεων. powergame.gr. powergame.gr. 05-07-2021. <https://www.powergame.gr/apopsis/67273/psifiako-kratos-o-aylos-poros-ebistosynis-politon-kai-epicheiriseon/> [Πρόσβαση 04 -11-2023].

για την ψηφιακή στρατηγική προσέγγισης των πολιτών-επιχειρήσεων¹⁸⁰ αποτελούν τη βάση των τριών αξόνων παρέμβασής του, όπως θα αναλυθούν στη συνέχεια¹⁸¹

1) *Διαφανής και αποτελεσματική επικοινωνία* η οποία εξασφαλίζει ένα επίπεδο ομαλής συνεργασίας καθώς και λειτουργική αποδοτικότητα στο πλαίσιο της δημόσιας διοίκησης με αποτέλεσμα την ποιοτική εξυπηρέτηση των πολιτών χωρίς αδικαιολόγητες χρονοτριβές. Επομένως, είναι απαραίτητη η αποφυγή ασαφειών αλλά και η χρήση δυσνόητων τεχνικών όρων κατά την επαφή με τους συναλλασσόμενους και στη σύνταξη ρυθμίσεων¹⁸², καθώς και η επιδίωξη χρήσης εναλλακτικών μέσων πληροφόρησης μέσω της χρήσης των ΤΠΕ.

2) *Εμπιστοσύνη μεταξύ φορέων της δημόσιας διοίκησης και μεταξύ αυτής και των πολιτών/επιχειρήσεων*, σύμφωνα με την οποία οι πληροφορίες των πολιτών που ζητούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες πρέπει να ελαχιστοποιηθούν και να περιοριστούν οι διαδικασίες στις οποίες εμπλέκονται οι εγκρίσεις άλλων υπηρεσιών, εφόσον ανακόπτουν την δραστηριότητα και την καθημερινότητα των επιχειρήσεων και των πολιτών αντίστοιχα. Παράλληλα, να επιδιωχθεί η πλήρης πρόσβαση χωρίς αποκλεισμούς και η συμμετοχικότητα των ενδιαφερομένων στη διοικητική παραγωγή πράξεων και ρυθμίσεων, ώστε να επιτυγχάνεται η δέσμευση των πολιτών στην εφαρμογή τους¹⁸³.

3) *Καμία διαδικασία εκτός εάν είναι απολύτως απαραίτητη*, όπου εφαρμόζοντας την αρχή της αναλογικότητας επιλέγεται η υποχρεωτική εφαρμογή μιας διαδικασίας, μόνο εφόσον κρίνεται απολύτως αναγκαία για την διοικητική δράση. Παράλληλα, σύμφωνα με την εκτίμηση της μεθοδολογίας κινδύνου η υιοθέτηση μιας διαδικασίας οφείλει να εξυπηρετεί την πραγματική εκπλήρωση του

¹⁸⁰ Βλ. OECD, Draft OECD Principles on Digital Government Strategies: Bringing Governments Closer to Citizens and Businesses, OECD, 21-10-2013. [https://one.oecd.org/document/GOV/PGC/EGOV\(2013\)1/en/pdf](https://one.oecd.org/document/GOV/PGC/EGOV(2013)1/en/pdf) [Πρόσβαση 17-11-2023].

¹⁸¹ Βλ. ο.π. Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση ΕΠΔΔ, σσ. 16-8 και Παράρτημα 3.

¹⁸² Ο.π. Draft OECD, 2013.

¹⁸³ Του ιδίου κειμένου ιστότοπου.

δημόσιου συμφέροντος και τεκμηριωμένα να υλοποιεί τον ιδανικότερο τρόπο επίτευξης του στόχου με το μικρότερο δυνατό διοικητικό βάρος.

4) *Μεθοδολογία εκτίμησης κινδύνου (risk-based approach)*, όπου οι διαδικασίες πρέπει να εξετάζονται και να σχηματοποιούνται μέσω της συλλογής και της εκτίμησης πραγματικών δεδομένων αναφορικά με τους κινδύνους που προκύπτουν για το δημόσιο συμφέρον.

5) *Υποστήριξη των αποδεκτών των διαδικασιών*, κατά την οποία η διοίκηση μεριμνά για την κατανόηση των θεσπισμένων διαδικασιών από μέρους των ενδιαφερομένων και την αποτελεσματική συμμόρφωση τους. Έτσι, προβαίνει σε απλούστευσή τους μετά από διαβούλευση-επαφή με τους αποδέκτες για τις ανάγκες και τις αντιξοότητες που βιώνουν σχετικώς, με γνώμονα την παραγωγική οικονομική δραστηριοποίησή τους.

6) *Φιλικότητα προς τον χρήστη*, η οποία περιλαμβάνει τόσο τον περιορισμό στον απολύτως αναγκαίο βαθμό της αλληλεπίδρασης των πολιτών και των επιχειρήσεων με τους δημόσιους οργανισμούς κατά τη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους, όσο και την ψηφιοποίηση και τυποποίηση των εντύπων και των διαδικασιών με τρόπο απλό, κατανοητό και εύχρηστο για το σύνολο των αποδεκτών τους.

7) *Ανταλλαγή πληροφοριών σύμφωνα με την αρχή «μόνο άπαξ»*, ως εφαρμογή της ευρωπαϊκής Αρχής «once only»,¹⁸⁴ κατά την οποία οι αποδέκτες των διαδικασιών υποβάλλουν μία φορά τις απαραίτητες πληροφορίες για διοικητική χρήση και αυτές διαμοιράζονται με εσωτερικό δίκτυο οργάνωσης και διαλειτουργικότητας μεταξύ των δημοσίων αρχών με τη δέουσα προστασία των

¹⁸⁴ Η ευρεία εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Αρχής once only) προβλέφθηκε για τις διαδικασίες που προβλέπονται στις οδηγίες 2005/36/EK και 2006/123/EK, και στις οδηγίες 2014/24/EE και 2014/25/EE του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και θα πρέπει να υποστηρίζεται η χρήση της και να σέβεται πλήρως το θεμελιώδες δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, για τον σκοπό της ανταλλαγής δικαιολογητικών μεταξύ των αρμόδιων αρχών δημοσίου των κρατών - μελών. Βλ. Κανονισμός ΕΕ 1724/02-10-2018 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Για τη δημιουργία ενιαίας ψηφιακής θύρας με σκοπό την παροχή πρόσβασης σε πληροφορίες, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 295/1. <https://howto.gov.gr/mod/book/view.php?id=171&chapterid=642>. [Πρόσβαση 30-11-2023].

προσωπικών δεδομένων. Η αρχή αυτή εξυπηρετεί την αποφυγή της άσκοπης ταιριαστικότητας των διοικουμένων και αποτελεί κατευθυντήρια αρχή της ψηφιακής πολιτικής της χώρας¹⁸⁵.

3.3. Εποπτεία-Υλοποίηση –Χρηματοδότηση

Όπως ορίζεται στο εδαφ. β της παρ. 1 του αρθ. 45 του ιδρυτικού νόμου, το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών τελεί υπό την υψηλή εποπτεία του εκάστοτε Πρωθυπουργού, ο οποίος την ασκεί μέσω του αρμόδιου Υπουργού για την Ψηφιακή Διακυβέρνηση και πλέον του Εσωτερικών. Υλοποιείται δε α) μέσω Προγραμματικών Συμφωνιών ή Μνημονίων Συνεργασίας ή β) από δράσεις που προτείνει ο Πρωθυπουργός ή που προκύπτουν μετά από πρωτοβουλία του Υπουργού Εσωτερικών (πριν ΨΔ) ή γ) μετά από πρόταση που υποβάλλουν στην ειδική ψηφιακή πλατφόρμα δημόσιοι υπάλληλοι, κοινωνικές αντιπροσωπευτικές οργανώσεις και ιδρύματα, ιδιωτικοί φορείς ή και εξατομικευμένα πολίτες¹⁸⁶.

Το Εθνικό Πρόγραμμα υποστηρίζεται διοικητικά και επιστημονικά από τη Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου της Γενικής Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (ΓΔΔΔΔ)¹⁸⁷. Για την παρακολούθηση της υλοποίησης του εθνικού προγράμματος αρμόδια είναι η Συντονιστική Επιτροπή του ΕΠΑΔ, στη σύνθεση της οποίας μετέχει ως προεδρεύων ο Γενικός Γραμματέας ΨΔΑΔ, που στην παρούσα κυβερνητική σύνθεση έχει μετονομαστεί σε Πληροφοριακών Συστημάτων και Ψηφιακής Διακυβέρνησης¹⁸⁸, αλλά για το μέλλον ο Γενικός Γραμματέας Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών. Η παρακολούθηση, ωστόσο, της προόδου των εκτελούμενων έργων απλούστευσης είναι αντικείμενο της Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών

¹⁸⁵ Ο.π. ΒΨΜ, σ. 43.

¹⁸⁶ Σύμφωνα με την παρ. 4 και παρ. 6 του Ν. 4635 (ΦΕΚ 167/Α/2019), όπως τροποποιήθηκε από την παρ. 6 του άρθρου 69 του ν. 4961/2022 (ΦΕΚ 146/Α).

¹⁸⁷ Όπως ορίζεται στην παρ. 7 και παρ. 1 του αρθ. 3 της Υ.Α. 15660/2020 (ΦΕΚ 2747/Β).

¹⁸⁸ Βλ. σχετική Ανακοίνωση «Συλλογικά Κυβερνητικά Όργανα: Σύνοψη Υπουργικού Συμβουλίου – Γενικοί, Υπηρεσιακοί και Ειδικοί Γραμματείς Υπουργείων» της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης, 2023. https://gslegal.gov.gr/?page_id=138 [Πρόσβαση 14-01-2024].

Δημοσίου και για το λόγο αυτό συντάσσει εξαμηνιαία αναφορά προς τον Υπουργό Εσωτερικών (πριν ΨΔ), ο οποίος με τη σειρά του την αποστέλλει στον Πρωθυπουργό.

Το Εθνικό Πρόγραμμα σχεδιάζεται με μέριμνα της Γενικής Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (πριν ΓΓΨΔΑ) σε μεσοπρόθεσμη κυλιόμενη βάση και χρηματοδοτείται από πόρους επιχειρησιακών προγραμμάτων ΕΣΠΑ¹⁸⁹ με επιμέλεια για την ένταξη σε αυτά του Υπουργού Εσωτερικών. Οι ετήσιες δράσεις και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα τους αποτυπώνονται στο Έγγραφο Ετήσιου Προγραμματισμού¹⁹⁰, το οποίο αξιολογείται και εγκρίνεται από τη Συντονιστική Επιτροπή του ΕΠΑΔ και επικυρώνεται από τον Υπουργό Εσωτερικών. Ο δε ετήσιος προγραμματισμός του ΕΠΑΔ εντάσσεται στον ευρύτερο ετήσιο κυβερνητικό προγραμματισμό¹⁹¹ και προβλέπεται ότι προκειμένου οι δράσεις του να εγκριθούν τελικά από τον Πρωθυπουργό, οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν τα αντίστοιχα σχέδια των Προγραμματικών Συμφωνιών ή Μνημονίων Συνεργασίας (αρθ. 4 της Υ.Α.15660).

Οι Προγραμματικές Συμφωνίες ή τα Μνημόνια Συνεργασίας προετοιμάζονται από τη Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου κατά το χρονικό διάστημα Σεπτεμβρίου-Δεκεμβρίου, σε συνεργασία με το αρμόδιο Υπουργείο ως σχέδια. Υπογράφονται δε στην τελική τους μορφή μεταξύ του

¹⁸⁹ Στην περίπτωση που η χρηματοδότηση από ενωσιακούς πόρους δεν είναι εφικτή, τότε οι δράσεις και τα έργα του ΕΠΑΔ χρηματοδοτούνται από εθνικούς πόρους και η διαδικασία έγκρισης, ανάθεσης, παρακολούθησης και παραλαβής των εν λόγω έργων ακολουθεί τα προβλεπόμενα στην κείμενη νομοθεσία περί δημοσίων συμβάσεων και χρηστής δημοσιονομικής διαχείρισης. Σημειώνεται ότι στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «*Μεταρρύθμιση Δημοσίου Τομέα 2014-2020*» εντάχθηκε η Πράξη «Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών» <http://www.epdm.gr/el/Pages/default.aspx> [Πρόσβαση 30-11-2023].

¹⁹⁰ Το Κείμενο Ετήσιου Προγραμματισμού περιλαμβάνει δύο (2) γενικά μέρη: Α. αυτό που περιγράφει τις ετήσιες δεσμεύσεις των αρχών για τους τομείς παρέμβασης, ανά πεδίο δημόσιας πολιτικής, στους οποίους θα εφαρμοστούν οι ειδικότερες δράσεις απλούστευσης, ως προς τα χρονοδιαγράμματα που θα ακολουθηθούν και τον τρόπο χρηματοδότησης και Β. αυτό που περιγράφει τις ολοκληρωμένες δράσεις απλούστευσης ανά τομέα παρέμβασης του προηγούμενου έτος, συνοδευόμενες από αποτύπωση του αντίκτυπου προς τον πολίτη.

¹⁹¹ Όπως ο Ετήσιος Κυβερνητικός προγραμματισμός αποτυπώνεται στο *Κεφάλαιο Α του Μέρους Γ του Ν. 4622/2019*, ο οποίος συζητείται και επικυρώνεται στο Υπουργικό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου.

Υπουργού Εσωτερικών (πριν ΨΔ) και των οικείων υπουργών οι πρώτες και μεταξύ του Γενικού Γραμματέα Δημόσιας Διοίκησης του Υπουργείου Εσωτερικών (πριν Γεν. Γραμ. ΨΔΑΔ) και των οικείων Γενικών ή Ειδικών Γραμματέων τα δεύτερα.

Στο κείμενό τους καθορίζονται οι τομείς που χρήζουν παρεμβάσεων απλούστευσης ανά πεδίο δημόσιας πολιτικής - όπως ενδεικτικά αποτυπώνονται στην ακόλουθη εικόνα που αποτελεί παράρτημα της εφαρμοστικής Υ.Α.- και εξειδικεύουν σχετικά τις ειδικότερες δράσεις, το προτεινόμενο ύψος και πηγές χρηματοδότησης, τις απαιτούμενες ρυθμιστικές παρεμβάσεις, τις αναγκαίες διαλειτουργικές συνδέσεις, το εκτιμώμενο χρονοδιάγραμμα, το πλάνο επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης, καθώς και την ομάδα ή υπό-ομάδα εργασίας¹⁹².

Κατά την υλοποίηση των δράσεων απλούστευσης, οι ομάδες και υπο-ομάδες εργασίας ευθύνονται για την εφαρμογή των κοινών κατευθυντηρίων γραμμών, κανόνων και μεθόδων εργασίας, όπως αυτά θα αναλύονται ειδικότερα στον Οριζόντιο Οδηγό Σχεδιασμού και Υλοποίησης Απλούστευσης Διαδικασιών¹⁹³. Περαιτέρω, αντικείμενο τους είναι η προτεραιοποίηση και ο προσδιορισμός των βραχυπρόθεσμων, μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων στόχων, σύμφωνα με τα κριτήρια που έχουν προαναλυθεί¹⁹⁴, που περιλαμβάνει η αντίστοιχη Προγραμματική Συμφωνία ή Μνημόνιο Συνεργασίας και παράλληλα η εμπειριστατωμένη ορθή προώθηση τους στις αρμόδιες εσωτερικές και εξωτερικές

¹⁹² Οι ομάδες και υπο-ομάδες εργασίας ανά Προγραμματική Συμφωνία ή Μνημόνιο Συνεργασίας συγκροτούνται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα ΨΔΑΔ, νυν Πληροφοριακών Συστημάτων και Ψηφιακής Διακυβέρνησης και αποτελούνται από πρόσωπα των συναρμόδιων φορέων και στελέχη της ΓΓΨΔΑΔ. Σε αυτές μετέχουν Γενικοί ή Ειδικοί Γραμματείς, υπηρεσιακοί παράγοντες ή συνεργάτες των ιδιαίτερων γραφείων μελών της κυβέρνησης και δύναται να συμμετέχουν και ιδιώτες εμπειρογνώμονες (αρθ. 7 παρ. 1 Υ.Α. 15660/2020(ΦΕΚ 2747/Β)).

¹⁹³ Ο Οριζόντιος Οδηγός Σχεδιασμού και Υλοποίησης Δράσεων, που προβλέπεται στην παρ. 7 του αρθ. 45 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α) και στην παρ. 3 του αρθ. 7 της Υ.Α. 15660 ΕΞ 2020 (ΦΕΚ 2747/Β), θεωρήθηκε ότι συνιστά το καλούμενο ως Εγχειρίδιο της ΕΠΔΔ χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις στελεχών της ΔΔΔΔ.

¹⁹⁴ Συγκεκριμένα στην υποενότητα 3.1.5..

αρχές, προκειμένου να προβούν στις απαιτούμενες νομοθετικές και διοικητικές ενέργειες για την εφαρμογή τους.

Τεύχος Β' 2747/06.07.2020

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

27265

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ

	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣ ΠΟΛΙΤΕΣ	ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ ΠΡΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ X (Αριθμός Διαδικασιών)	ΕΝΔΟ- ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ X
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ	X	X	X
ΑΜΕΑ	X		X
ΥΓΕΙΑ	X		X
ΠΑΙΔΕΙΑ	X		X
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ	X	X	X
ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΗ		X	X
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ		X	X
ΛΗΞΙΑΡΧΙΚΑ	X		X
ΓΕΓΟΝΟΤΑ			
ΑΠΟΔΗΜΟΣ	X		X
ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ			
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ	X	X	X
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ		X	X
ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	X	X	X
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ	X	X	X
ΝΗΣΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑ	X	X	X
ΟΡΕΙΝΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	X		X
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ- ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ	X	X	X
ΕΝΕΡΓΕΙΑ -ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ		X	X
ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΑ	X	X	X
ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ			
ΕΛΕΓΧΟΙ	X	X	X
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ			

Σχήμα 8.

Πηγή: ΦΕΚ 4727/Β/06-07-2020, σ. 22765, Παράρτημα 2 της αριθμ. 15660ΕΞ/ 2020

3.3.1. Ενδεικτικές Δράσεις Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών βάσει Προγραμματικών Συμφωνιών ή Μνημονίων Συνεργασίας.

Α. Στο πλαίσιο της πρώτης Προγραμματικής Συμφωνίας που υπογράφηκε μεταξύ του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών (Απρίλιος 2020) συμφωνήθηκαν 19 δράσεις απλούστευσης και ψηφιοποίησης διαδικασιών, από τις οποίες η θέσπιση

νέου νομοθετικού πλαισίου¹⁹⁵ της προσωρινής άδειας οδήγησης αποτέλεσε την πρώτη δράση, που υλοποιήθηκε και στη συνέχεια η δυνατότητα έκδοσης προσωρινής άδειας οδήγησης σε υποψήφιους οδηγούς, η οποία εκδίδεται μέσω του gov.gr. μετά από την επιτυχή ολοκλήρωση της εξέτασης τους. Ψηφιοποιήθηκαν οι διαδικασίες όπως της χορήγησης άδειας κυκλοφορίας, της μεταβίβασης οχήματος ιδιωτικής χρήσης (ΙΧ), ανανέωση αδειών οδήγησης, η αίτηση για την ανανέωση της άδειας μοτοποδηλάτου, ψηφιακή έκδοση ταχογράφου, οι οποίες δύνανται να διεκπεραιωθούν από την Εθνική Πύλη.

Β. Σύμφωνα με την Προγραμματική Συμφωνία μεταξύ Υπουργείου ΨΔ και Υπουργείου Εσωτερικών και Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ της Γενικής Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών (ΓΨΔΑΔ) και της Γενικής Γραμματείας Ιθαγένειας τέθηκαν σε διαδικασία απλούστευσης 14 δράσεις, από τις οποίες οι πιο σημαντικές είναι: α) εφαρμογή νέου συστήματος δήλωσης γέννησης με την εισαγωγή της μια φορά (once only) στα πληροφοριακά συστήματα της διοίκησης με την αυτοματοποιημένη έκδοση Αριθμού Φορολογικού Μητρώου και Αριθμό Μητρώου Κοινωνικής Ασφάλισης του τέκνου στα στοιχεία της ληξιαρχικής πράξης γέννησής του, β) ψηφιακή αίτηση και έκδοση πιστοποιητικού ιθαγένειας μέσα από τον ιστότοπο του gov.gr, καθώς και άδειας γάμου, χορήγηση αποσπασμάτων ληξιαρχικών πράξεων και πιστοποιητικών δημοτολογίου.

Γ. Με βάση το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ της ΓΨΔΑΔ και Γ.Γ. Δικαιοσύνης και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Υπ. Δικαιοσύνης) ενοποιήθηκαν με

¹⁹⁵ Ο Ν. 4663/2020 (ΦΕΚ 30/Α) θέσπισε διατάξεις (αρθ. 39 επ.) με στόχο τη βελτιστοποίηση της διαδικασίας χορήγησης άδειας οδήγησης σε υποψήφιους οδηγούς κυρίως μειώνοντας τους χρόνους αναμονής με τον καθορισμό των επιτροπών και του προγράμματος θεωρητικής και πρακτικής εξέτασης και την έγκριση των δικαιολογητικών συμμετοχής σε αυτή, την έκδοση ψηφιακής προσωρινής άδειας. Όλες οι νέες ρυθμίσεις αποβλέπουν στην καλύτερη και ταχύτερη εξυπηρέτηση των αποδεκτών, την καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, τη διαφύλαξη ενός υψηλού επιπέδου οδικής ασφάλειας, αλλά και την πάταξη της διαφθοράς, μειώνοντας την διαπροσωπική επαφή (Βλ. σχετικά Αιτιολογική Έκθεση αυτού).

ενιαία προτυποποίηση τα τέσσερα (4) βασικότερα πιστοποιητικά ¹⁹⁶ που βεβαιώνουν την ύπαρξη ή μη έννομης σχέσης που συνδέεται με κληρονομικό δικαίωμα στο «Ενιαίο Πιστοποιητικό Κληρονομιάς». Επιπλέον, από το Μάρτιο του 2022 κατέστη εφικτή η σύνταξη άυλου συναινετικού διαζυγίου, δηλαδή η υπογραφή του ιδιωτικού συμφωνητικού χωρίς φυσική παρουσία των συζύγων μέσω gov.gr, με την προϋπόθεση όμως να περιέχονται τα ΑΦΜ και ΑΜΚΑ των συζύγων στη ληξιαρχική πράξη γάμου, και στη συνέχεια συντάσσεται η σχετική συμβολαιογραφική πράξη. Τέλος, εντάχθηκαν στα ΚΕΠ η αρμοδιότητα για χορήγηση δεκαπέντε (15) πιστοποιητικών, που στο παρελθόν ήταν αποκλειστικής αρμοδιότητας των Ειρηνοδικείων/Πρωτοδικείων (πιστοποιητικού περί μη ασκήσεως ενδίκων μέσων, πιστοποιητικού περί μη άσκησης ανακοπής σε διαταγή πληρωμής, πιστοποιητικού περί θέσεως σε δικαστική συμπαράσταση, πιστοποιητικού περί μη ανάκλησης/τροποποίησης/αφαίρεσης κληρονομητηρίου κ.α.).

Δ. Με το Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ ΓΤΨΔΑΔ και της *Γενικής Γραμματείας Εμπορίου και Προστασίας του Καταναλωτή* (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων) αποφασίστηκε και ήδη έχει ολοκληρωθεί η απλούστευση και ψηφιοποίηση της διαδικασίας έναρξης ατομικής επιχείρησης μόνο μέσω του gov.gr και χωρίς να χρειάζεται η φυσική παρουσία του ιδιώτη σε καμία εμπλεκόμενη υπηρεσία.

3.3.2. Δράσεις Εθνικού Προγράμματος με πρωτοβουλία Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης.

Οι δράσεις απλούστευσης, που κινητοποιήθηκαν απευθείας από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης αφορούν κυρίως ψηφιοποιήσεις διαδικασιών, που

¹⁹⁶ Συγκεκριμένα, συντελέστηκε ενοποίηση του πιστοποιητικού περί αποποίησης ή μη κληρονομιάς από το Ειρηνοδικείο/Πρωτοδικείο, του πιστοποιητικού περί δημοσίευσης ή μη διαθήκης από το Ειρηνοδικείο/Πρωτοδικείο, του πιστοποιητικού περί προσβολής -αμφισβήτησης ή μη κληρονομικού δικαιώματος από το Πρωτοδικείο και του πιστοποιητικού περί αναγγελίας ή μη κληρονομικού δικαιώματος από το Ειρηνοδικείο και πλέον ο πολίτης προσέρχεται μόνο στο Ειρηνοδικείο για την εξυπηρέτησή του.

έχουν ενταχθεί να διεκπεραιώνονται μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης gov.gr. ή και δημιουργία επικοινωνιακών κόμβων-πυλών, από τις οποίες αναφέρονται οι πιο emblematicές:

- **Υπεύθυνη Δήλωση και Εξουσιοδότηση**, καθώς από τέλη Μαρτίου 2020¹⁹⁷ υφίσταται η δυνατότητα συμπλήρωσης και έκδοσης τους ηλεκτρονικά από κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη με την «αυτοπιστοποίησή» τους¹⁹⁸ και αποστολής τους σε φορέα, ιδιώτη ή δημόσια υπηρεσία, μέσω μηνύματος κινητής τηλεφωνίας (SMS) ή/και μέσω ηλεκτρονικού μηνύματος (e-mail)¹⁹⁹. Μάλιστα, η υποβολή υπεύθυνης δήλωσης σε κάποιες περιπτώσεις απαλλάσσει τον διοικούμενο από σειρά υποβολής άλλων δικαιολογητικών και λειτουργεί ως μέτρο μείωσης της γραφειοκρατίας²⁰⁰. Επίσης, η δυνατότητα αποθήκευσης των ατομικών εγγράφων σε μοναδική θυρίδα για τον κάθε πολίτη αποτελεί μια καινοτομία απλούστευσης, η οποία αύξησε την εμπιστοσύνη και την ασφάλεια δεδομένων και συναλλαγών με το κράτος²⁰¹.
- **Ψηφιακή βεβαίωση εγγράφου και ιδιωτικού συμφωνητικού**, όπου οι πολίτες και επιχειρήσεις δύνανται να βεβαιώνουν ψηφιακά την υπογραφή τους σε κάθε είδους ιδιωτικό έγγραφο ή συμφωνητικό²⁰² και απαλλάσσονται πρακτικά από την υποχρέωση προσκόμισης τους σε δημόσιες υπηρεσίες ή ΚΕΠ για το γνήσιο της υπογραφής.

¹⁹⁷ Η πρόβλεψή τους και η διαδικασία σύνταξής τους περιγράφεται στα αρθ. 27 και 28 της Πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου της 20-03-2020 με τίτλο «Κατεπείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19, τη στήριξη της κοινωνίας και της επιχειρηματικότητας και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της αγοράς και της δημόσιας διοίκησης» (ΦΕΚ 68/Α).

¹⁹⁸ Ο.π. Σταμούλου, σ. 126.

¹⁹⁹ Βλ. την αριθμ. 7335/23-3-2020 εγκύκλιο (ΑΔΑ: Ω7ΖΨ6ΜΤΛΠ-ΡΥΦ) του ΥΨΔ με θέμα «Επείγουσες οδηγίες για τη εφαρμογή των ψηφιακών υπηρεσιών ηλεκτρονικής υπεύθυνης δήλωσης και εξουσιοδότησης στην Ενιαία Ψηφιακή Πύλη της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr)», όπου αναλύονται οι ενέργειες έκδοσης της για τους πολίτες και δημόσιους φορείς.

²⁰⁰ Βλ. σχετικά την αριθμ. ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ.6341/18-02-2013 εγκύκλιο (ΑΔΑ: ΒΓΔΓΥ-ΣΩ0) του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης https://www.ypes.gr/wp-content/uploads/2019/09/20130308_egkiklios_yp_dilos_i_signed.pdf

²⁰¹ Ο.π. Βοσκάκης κ.ά., σ. 51.

²⁰² Σημειώνεται ότι η «Ψηφιακή Βεβαίωση Εγγράφου» αφορά έγγραφα με έναν υπογράφωντα και η «Ψηφιακή Βεβαίωση Ιδιωτικού Συμφωνητικού» έγγραφα με δύο ή και περισσότερους συνυπογράφοντες Βλ. ο.π. Απολογισμός Δράσεων ΕΠΑΔ 2020-21, σ. 39.

- **Άυλη συνταγογράφηση**, με την οποία μέσα από συγκεκριμένο ηλεκτρονικό σύστημα Πρωτοβάθμιας Φροντίδας Υγείας εκδίδεται, διακινείται και εκτελείται άυλη συνταγή και άυλο παραπεμπτικό. Παρασχέθηκε, λοιπόν, η δυνατότητα στους ασθενείς α) να λαμβάνουν τις ιατρικές τους συνταγές στο κινητό τηλέφωνό τους με ψηφιακή σήμανση και να τις εκτελεί ο φαρμακοποιός χωρίς να χρειάζεται η εκτυπωμένη προσκόμισή τους β) να έχουν στη διάθεσή τους άυλα παραπεμπτικά και άυλε ιατρικές βεβαιώσεις²⁰³ και γ) για όσους νοσούν από χρόνιες παθήσεις η εξ' αποστάσεως συνταγογράφηση δηλαδή για τις περιπτώσεις επαναλαμβανόμενων συνταγών.²⁰⁴
- **Εθνική Πύλη Αναπηρίας** η οποία σκοπεύει να αποτελέσει τον κεντρικό κόμβο εξυπηρέτησης και πληροφόρησης των ατόμων με αναπηρία, μέσω της οποίας προς το παρόν υποβάλλεται η αίτηση για πιστοποίηση αναπηρίας στο ΚΕ.Π.Α.²⁰⁵, το αίτημα για χορήγηση Κάρτας Αναπηρίας και ενσωματώνονται σταδιακά πρόσθετες σχετικές με την ομάδα αποδεκτών λειτουργικότητες²⁰⁶. Πάντως, πρόκειται για μια εφαρμογή όπου ο ψηφιακός μετασχηματισμός υπηρεσιών πραγματώνει την ισότιμη πρόσβαση κοινωνικά ευπαθών ομάδων σε αυτές²⁰⁷.
- **Επιμορφωτική Πύλη Ψηφιακών Υπηρεσιών** (howto.gov.gr), που περιλαμβάνεται στον ιστότοπο gov.gr και παρέχει στους πολίτες πρακτική τεχνική υποστήριξη για τη χρήση των ψηφιακών υπηρεσιών του, συμπληρωματικά με το εγχειρίδιο της κάθε εφαρμογής. Ειδικότερα, περιέχει

²⁰³ Παλιούρα Μ., "Ηλεκτρονική δημόσια διοίκηση στην περίοδο του κορωνοϊού COVID-19", Δημόσιο Δίκαιο, Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, τεύχ. 1-2, 2020, σ. 85.

²⁰⁴ Η απομακρυσμένη συνταγογράφηση για χρόνιες παθήσεις απάλλαξε τις ευαίσθητες ομάδες από την ανάγκη αυτοπρόσωπης παρουσίας στο ιατρείο ενώ γενικότερα με την άυλη συνταγογράφηση ταυτόχρονα εξασφαλίστηκε η ασφάλεια, διαφάνεια και ιδιωτικότητα σε όλα τα επιμέρους στάδια της παροχής υπηρεσιών ιατρικής και φαρμακευτικής περίθαλψης που περιλαμβάνει.

²⁰⁵ Βλ. ο.π. Έκθεση Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας 2022, σ. 47.

²⁰⁶ Βλ. Εθνική Πύλη Αναπηρίας (ιστοσελίδα). <https://epan.gov.gr/> [Πρόσβαση 01-11-2023].

²⁰⁷ Βλ. Έρευνα Παρατηρητηρίου Ψηφιακού Μετασχηματισμού του ΣΕΒ και της εταιρίας συμβούλων Deloitte, *Από το Κράτος 0.2 στο Κράτος 2.0 Τα οφέλη του ψηφιακού μετασχηματισμού του Δημόσιου Τομέα*, sev.org.gr. 27-06-2022, σ. 6. https://www.sev.org.gr/wp-content/uploads/2022/06/State_2.0.pdf [Πρόσβαση 30-11-2023].

βήμα-βήμα οδηγίες και βίντεο για να υποστηρίξει την εμπειρία του χρήστη πολίτη ή δημόσιου υπαλλήλου και αναγράφει μηνιαία στατιστικά στοιχεία επισκεψιμότητας με ενσωματωμένη διαγραμματική απεικόνιση αυτής²⁰⁸. Η ανάπτυξη των ψηφιακών δεξιοτήτων των πολιτών αποτελεί μία από τις στοχεύσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού²⁰⁹.

- **Πληροφοριακή διασύνδεση με την Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Πύλη Your Europe.** Η Ε.Ε. με τον Κανονισμό 1724/2018 προέβλεψε τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Ψηφιακής Πύλης Your Europe σε διαρκή συνεργασία με τις εθνικές αρχές των κρατών – μελών. Αποσκοπεί να διευκολύνει τη διαδικτυακή πρόσβαση πολιτών και επιχειρήσεων στις απαραίτητες πληροφορίες, διοικητικές διαδικασίες και υπηρεσίες υποστήριξης που εμπλέκονται στη διαμονή και επαγγελματική-κοινωνική δραστηριοποίηση σε άλλη χώρα (εργασία - συνταξιοδότηση, εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, δικαιώματα καταναλωτών). Η πύλη Your Europe είναι προσβάσιμη σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την Ελλάδα τελεί υπό τη διαχείριση της Γενικής Διεύθυνσης Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, η οποία υποστηρίζει πληροφοριακά και επικαιροποιεί τα αντίστοιχα δεδομένα ρυθμιστικού πλαισίου των θεματικών πεδίων ενδιαφέροντος που περιλαμβάνει²¹⁰.

3.3.3. Μεμονωμένη δράση από πρωτοβουλία δημόσιας αρχής.

Μετά από πρωτοβουλία της Ελληνικής Αστυνομίας, ως δράση ΕΠΑΔ υλοποιήθηκε η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής αίτησης μέσω της Ενιαίας Εθνικής Πύλης των εχόντων έννομο συμφέρον για την έκδοση αντιγράφου από

²⁰⁸ Σύμφωνα με τη διαγραμματική επισκεψιμότητα ανά μήνα, που απεικονίζει την αυξημένη ροή ενδιαφερόμενων χρηστών τεκμαίρεται η ολοένα αυξανόμενη προτίμηση των πολιτών στις ψηφιακές έναντι των παραδοσιακά παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης τους στη λειτουργία της ψηφιακής δημόσιας διοίκησης. Βλ. ο.π. Σταμούλου, σ. 137.

²⁰⁹ Ο.π. Μπάλλα, σ. 755.

²¹⁰ Βλ. Ιστοσελίδα European Commission, Your Europe, European Commission. https://europa.eu/youreurope/index_el.htm [Πρόσβαση 20-12-2023].

το Βιβλίο Αδικημάτων Συμβάντων Συλλήψεων Συστάσεων και Παραπόνων συγκεκριμένου καταστήματος της ΕΛΑΣ, όπου καταχωρήθηκε μετά από έκδοση σχετικού ηλεκτρονικού παραβόλου.

Μετά την ενδεικτική παρουσίαση καίριων δράσεων απλούστευσης ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο η ανάπτυξη των Αξόνων παρέμβασης του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, όπως προσδιορίζονται νομοθετικά.

Κεφάλαιο 4ο

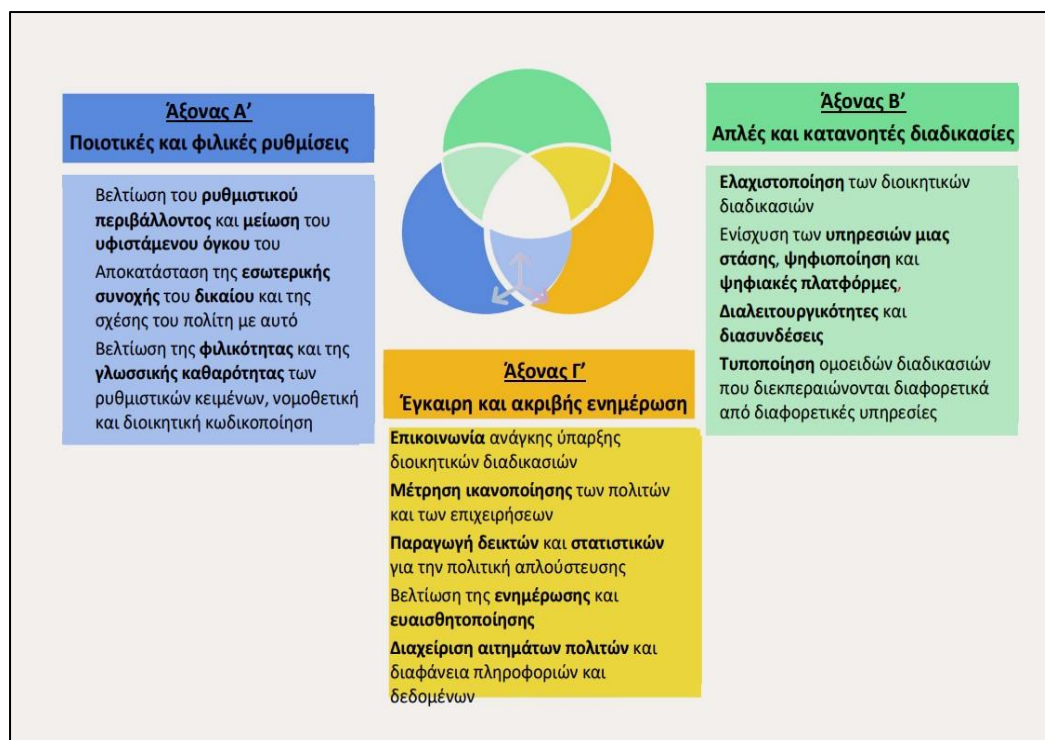
Άξονες Παρέμβασης Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών

Σύμφωνα με τη διάταξη του αρθ. 2 της Υ.Α. 15660/2020 (ΦΕΚ 2747/Β), το Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών λειτουργικά αποτελείται από τρεις (3) βασικούς Άξονες παρέμβασης στους οποίους εντάσσονται δράσεις και πολιτικές για τους ωφελούμενους και συγκεκριμένα:

- 1) τους πολίτες που ενδιαφέρονται να ασκήσουν επαγγελματική δραστηριότητα για διαδικασίες στις οποίες δεν συναλλάσσονται,
- 2) τις επιχειρήσεις ή τους οικονομικούς φορείς ως συναλλασσόμενοι για να προωθήσουν τα επιχειρηματικά ή επαγγελματικά τους συμφέροντα (όχι τα ιδιωτικά των μελών τους) και
- 3) τους δημοσίους υπαλλήλους και λειτουργούς, οι οποίοι διεκπεραιώνουν γραφειοκρατικές διαδικασίες για την επίτευξη της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος.

Ειδικότερα, οι Άξονες παρέμβασης απλουστεύσεων, που αλληλοδιασυνδέονται και αλληλεπιδρούν ως εφαρμοστικές προεκτάσεις μεταξύ τους, έχουν τίτλο:

- **Άξονας Α'** «Ποιοτικές και Φιλικές Ρυθμίσεις»
- **Άξονας Β'** «Απλές και κατανοητές διαδικασίες»
- **Άξονας Γ'** «Έγκαιρη και ακριβής ενημέρωση»

Σχήμα 9. Τρεις Άξονες ΕΠΑΔ

Πηγή: *Εγχειρίδιο χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση ΕΠΑΔ. (19-10-2023)*

4.1. Άξονας Α «Ποιοτικές και Φιλικές Ρυθμίσεις»

Με τον συγκεκριμένο άξονα παρέμβασης του ΕΠΑΔ επιβεβαιώνεται ο διττός του ρόλος ως απαραίτητο τεχνοκρατικό εργαλείο της εθνικής στρατηγικής της Καλής Νομοθέτησης αλλά και του Ψηφιακού Μετασχηματισμού της δημόσιας διοίκησης. Επικεντρώνεται σε δράσεις απλούστευσης, που αφορούν την μείωση της πολυνομίας και κακονομίας²¹¹ με επικαιροποίηση του ρυθμιστικού πλαισίου, την κωδικοποίηση και την κατάργηση των υπέρμετρα γραφειοκρατικών διαδικασιών, καθώς και την ψηφιοποίησή τους²¹². Πιο συγκεκριμένα, οι τομείς δράσης του συγκεκριμένου άξονα παρέμβασης αφορούν τα κάτωθι δύο πεδία:

²¹¹ Σύμφωνα με τη μελέτη του οργανισμού έρευνας και ανάλυσης διαΝΕΟσις, που δημοσιεύθηκε το Μάρτιο 2018 για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα, στις προτάσεις της αναφορικά με την υφιστάμενη νομοθεσία προκειμένου να εξορθολογιστεί αυτή επισημαίνεται ότι θα πρέπει να εφαρμοστεί η αρχή της «γκιλοτίνας» από το ελληνικό κράτος με την έννοια ότι για κάθε νέα διάταξη που εισάγεται πρέπει να καταργούνται δύο υπάρχουσες. Βλ. ο.π. Σπινέλλης κ.ά., σ. 132.

²¹² Βλ. ο.π. Απολογισμός Δράσεων ΕΠΑΔ 2020-21, σ. 22.

1) Την Καλή Νομοθέτηση που αφορά τις δράσεις, που σχετίζονται με την βελτίωση της εσωτερικής δικαιοσύνης συνοχής των νομοθετημάτων και της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας με στόχο την συγγραφή νόμων και κανονιστικών εφαρμοστικών κειμένων αρτιότερου και φιλικότερου για τους αποδέκτες περιεχομένου.

2) Τις Κωδικοποιήσεις, που προβλέπονται στο αρθ. 65 του Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α) και η οποία αποτελεί εργαλείο Καλής Νομοθέτησης. Συγκεκριμένα, η κωδικοποίηση συνιστά μέσο ταξινόμησης των κανόνων δικαίου, οι οποίοι αφορούν ένα συγκεκριμένο ρυθμιστικό αντικείμενο, σε ένα ενιαίο, συνεκτικό και ορθολογικό σώμα, που θα αποτελούν ένα οργανικό σύνολο συγκεντρωμένων νομοθετικών κανόνων σε συγκροτημένες ενότητες²¹³.

4.1.1. Καλή Νομοθέτηση.

Η Καλή Νομοθέτηση αποτελεί μια μοντέρνα έννοια, που αναπτύχθηκε στον αντίποδα των παθογενειών της έννομης τάξης²¹⁴ δηλαδή των φαινομένων του νομοθετικού υπερπληθωρισμού (πολυνομία), της κακονομίας και της ανομίας²¹⁵. Νομοθετικά ορίζεται²¹⁶ ως «η πολιτική διαμόρφωσης των αρχών, μέσων και εργαλείων για την βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών ρυθμίσεων και των διαδικασιών παραγωγής τους». Και επειδή η νομοθεσία είναι μια διαρκής και εξελισσόμενη διαδικασία θα πρέπει να προστεθεί ερμηνευτικά στον ορισμό της ότι η πολιτική αυτή θα βασίζεται σε αξιολόγηση των συνεπειών των εκάστοτε

²¹³ Σταυρόπουλος Γ., "Η κωδικοποίηση της ελληνικής νομοθεσίας. Μια μεγάλη πρόκληση", *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*. Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 4, 2022, σσ. 434.

²¹⁴ Ο.π. Στεφανόπουλος, σ. 1.

²¹⁵ Αργυρός Α., *Πολυνομία, κακονομία, ανομία και τα τρία κακά της μοίρας μας*, Lawnet (ιστότοπος). 10-11-2015. <https://lawnet.gr/meletes-arthra/polunomia-kakonomia-anomia-kai-ta-tria-kaka-tis-moiras-mas/> [Πρόσβαση 22-11-2023].

²¹⁶ Στο αρθ. 57 παρ. 1 περιπτ. β του Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α).

ρυθμίσεων²¹⁷ για την οικονομία και την κοινωνία²¹⁸ και της αποτελεσματικότητας των διατάξεων²¹⁹.

Το νομοθετικό έργο, ως το κατεξοχήν εργαλείο διακυβέρνησης, αποτελεί τη βάση της οργάνωσης της κοινωνικής ζωής και του κράτους, συνεπώς η ποιότητα των θεσπιζόμενων κανόνων δικαίου καθορίζει επί του πρακτέου το αναπτυξιακό επίπεδο της καθημερινότητας των πολιτών και του συνόλου γενικότερα²²⁰. Ακόμα και οι δημόσιες πολιτικές μετασχηματίζονται στη νομική γλώσσα σε κανόνες, ώστε κατ' ουσίαν να ταυτίζονται μεταξύ τους²²¹, οπότε μια ολιστική πολιτική απλούστευσης θα ήταν ατόπημα το να μην συμπεριλάβει το νομοτεχνικό ανασχεδιασμό με ποιοτικά εχέγγυα. Εξάλλου, στη διοικητική αντίληψη η μεταρρύθμιση νοείται ως προσαρμογή της υπάρχουσας νομοθεσίας ή ως εισαγωγή νέας. Συνεπαγωγικά, η ποιότητα της νομοθέτησης λειτουργεί ως ο δείκτης επιτυχίας της μεταρρύθμισης²²².

Από την επιστημονική θεωρία και πρακτική, καλός και ποιοτικός νόμος χαρακτηρίζεται αυτός που είναι καταρχήν εναρμονισμένος με τους υπερκείμενους καταστατικούς νομικούς χάρτες (Σύνταγμα, Ενωσιακό και Διεθνές δίκαιο). Επιπρόσθετα, διακρίνεται για την άρτια νομοτεχνική του δομή, τη γλωσσική σαφήνεια και ακρίβεια, την συνοχή των διατάξεων και την πρακτική εύληπτη

²¹⁷ Βλαχόπουλου Σπ., "Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα", *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 37.

²¹⁸ Βλ. Ψυχोगιός Θ., *Η πολυνομία ως εμπόδιο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης*, Μελέτη, eforologia (ιστότοπος). 08-09-2000. <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=A1E586EA84F498BA.1D031AEA53&version=2000/09/08> [Πρόσβαση 30-11-2023] και ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2016, σσ. 15 επ..

²¹⁹ Mousmouti M. (2014), "The "effectiveness test" as a tool of law reform", *IALS Student Law Review*, vol. 2, iss. 1, 2014, Aug., p. 4.

²²⁰ Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., "Καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας μιας πολιτείας: βασικές θέσεις και προτάσεις του συνεδρίου", *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 275.

²²¹ Ο.π. Στεφανόπουλος, σ. 25.

²²² Ο.π. Mousmouti, p. 4.

εφαρμοσιμότητά του από τα πολιτειακά όργανα και τους πολίτες που αφορά, ενώ παράλληλα επιφέρει πρακτική αποτελεσματικότητα²²³.

Αρμόδια δε υπηρεσία συντονισμού, εποπτείας και υλοποίησης της πολιτικής της Καλής Νομοθέτησης και κεντρικός θεματοφύλακός της είναι η Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων (ειδικά το Γραφείο Καλής Νομοθέτησης) στο νέο-θεσμοθετημένο κεντρικό επιτελικό όργανο της Προεδρίας της Κυβέρνησης²²⁴. Η πολιτική της καλής νομοθέτησης, πάντως, στοχεύει στον εξορθολογισμό των νομοθετικών ελλειμμάτων με ενίσχυση της ποιότητας κατά τη νομοπαρασκευαστική-ρυθμιστική λειτουργία, τη μείωση της νομοθετικής πλημμυρίδας και την εξάλειψη των παθογενών συστατικών της κακονομίας²²⁵. Πριν, ωστόσο, αναλυθεί η εν λόγω πολιτική, για να κατανοηθεί καλύτερα το εύρος της, θα προσδιοριστούν εννοιολογικά τα δύο μέτωπα δράσης της δηλαδή η πολυνομία και η κακονομία.

4.1.2. Ορισμοί Πολυνομίας-Κακονομίας.

Πολυνομία ορίζεται η νομική κατάσταση που εκπηγάει από την ισχύ πολλαπλών και διάσπαρτων ρυθμίσεων για το ίδιο αντικείμενο²²⁶ και η οποία έχει ως βασική της έκφανση την τακτική συχνότητα των νομοθετικών μεταβολών και τον μεγάλο όγκο των οικείων ρυθμίσεων, ώστε να προκαλείται σύγχυση στους εφαρμοστές και τους αποδέκτες τους²²⁷. Η συχνή τροποποίηση ή αλλαγή της νομοθεσίας με αλλεπάλληλες κανονιστικές συμπληρώσεις σε συνδυασμό με τις ερμηνευτικές εγκυκλίους, τις γνωμοδοτήσεις τη νομολογία των δικαστηρίων και

²²³ Ο.π. Στεφανόπουλος, σ. 35.

²²⁴ Βλ. *αρθ. 12-14 του Π.Δ. 98/2020 «Οργανισμός της Προεδρίας της Κυβέρνησης» (ΦΕΚ 236/Α)*.

²²⁵ Σωτηρόπουλος Δ./Χριστόπουλος Λ., (2017) *Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα - Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος*, Αθήνα: ΔιαΝΕΟσις, σ. 29.

²²⁶ Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2016, σ. 20.

²²⁷ Βλ. Ζώης Γ. (2018), *"Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα σε εποχές οικονομικής κρίσης"*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, 2018, σ. 229 και Μάνδρου Ι., *Η Ελλάδα παράγει χιλιάδες διατάγματα, νόμους, τροπολογίες. Η Καθημερινή*. 30-01-2016. <https://www.kathimerini.gr/society/847611/i-ellada-paragei-chiliades-diatagmata-nomoyst-tropologies/> [Πρόσβαση 24-10-2023].

την τετραπλάσια σε όγκο εισαγόμενη κοινοτική νομοθετική ύλη²²⁸, καθιστούν τη γνώση και αφομοίωση του ρυθμιστικού πλαισίου σχεδόν ανεδαφική για τους δημόσιους υπαλλήλους όσο και για τους πολίτες²²⁹, επιβαρύνοντας με πύκνωση το «γραφειοκρατικό πλέγμα»²³⁰.

Από την άλλη, ως κακονομία θεωρείται η παραγωγή κανόνων δικαίου παρανόμως συνταγμένων, κακοσχεδιασμένων και κακοδιατυπωμένων ή όταν αυτοί λειτουργούν περιπτωσιακά ή ευκαιριακά με αντιφατικό περιεχόμενο σε σχέση με άλλους ισχύοντες δικαιοϋκούς κανόνες²³¹ με αποτέλεσμα αντί να περιορίζουν να αυξάνουν τα νομοθετικά κενά²³². Παράλληλα, κακοί νόμοι είναι όσοι περιέχουν δυσεφάρμοστες ή ανεφάρμοστες²³³ ή περιττές ρυθμίσεις, που διέπονται δηλαδή από «νομοθετικό μαξιμαλισμό»²³⁴, αντιπαραβαλλόμενες με τη σύγχρονη πραγματικότητα, τις ανάγκες των αποδεκτών σε συνδυασμό και με τις ρέουσες τεχνολογικές εξελίξεις²³⁵.

Επιγραμματικά, η πολυνομία αναφέρεται στην ποσότητα και η κακονομία στην ποιότητα των νομοθετικών κειμένων²³⁶, ενώ και οι δύο

²²⁸ Καρκατσούλης Π., *Η καλή νομοθέτηση ως αντίδοτο στην κρίση της νομοθετικής λειτουργίας*, *Insocial* #8 Κείμενα θέσεων (ιστότοπος). Σεπτέμβριος 2022, σ. 11. <https://in-social.gr/dimosiefseis/i-kali-nomothetisi-os-antidoto-stin-krisi-tis-nomothetikis-leitourgias/> [Πρόσβαση 11-01-2024].

²²⁹ Σκουρής Β., (1987) *Η κρίση της νομοθετικής λειτουργίας, καλύτερο δίκαιο με λιγότερους νόμους*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, σ. 20.

²³⁰ Ο.π. Μανιτάκης, *www.constitutionalism.gr*, σ. 4.

²³¹ Ο.π. Στεφανόπουλος, σ. 36.

²³² Μαντζουφάς Π., "Επιπτώσεις της κακής νομοθέτησης στα Θεμελιώδη Δικαιώματα των πολιτών και στην Οικονομία", *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 193-210.

²³³ Για την μη εφαρμογή διατάξεων δεν φταίει σε αρκετές περιπτώσεις η πράξη, αλλά ο σχεδιασμός της νομοθετικής ρύθμισης, που παρέβλεψε να σταθμίσει τους όρους και τις συνθήκες της εφαρμοσιμότητάς τους γιατί αποτελεί βασικό στοιχείο της καλής νομοθέτησης, η οποία υπολογίζεται εκ των προτέρων και δεν ανακαλύπτεται εκ των υστέρων. Βλ. ο.π. Μανιτάκης, *www.constitutionalism.gr*, σ. 2.

²³⁴ Ο.π. Βλαχόπουλου, σ. 36. Οι νόμοι που ρυθμίζουν εξαντλητικά κάθε περίπτωση με λεπτομερειακό περιεχόμενο είναι αναπόφευκτο να υποβληθούν σε συνεχείς και απανωτές μεταβολές, συμπληρώσεις και προσθαφαίρέσεις, άρα πάσχουν δομικά εξ αρχής (Μαντζουφάς Π., 28-29/04/2017, σ. 184).

²³⁵ Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2016, σ. 111 επ..

²³⁶ Παυλόπουλος Α. (2019), *Βιβλιοπαρουσίαση "Καλή νομοθέτηση και κράτος δικαίου-Πολυνομία, κακονομία και μη εφαρμογή των νόμων (Μαντζουφάς Π.)*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, 2019, σ. 277.

αλληλοτροφοδοτούνται και οδηγούν στην γραφειοπαθολογία και την κακοδιοίκηση. Σαφέστατα, ευνοούν τη διαφθορά και δυναμιτίζουν την εμπιστοσύνη του πολίτη²³⁷, την ασφάλεια δικαίου και το υπόβαθρο του ίδιου του κράτους δικαίου²³⁸, εφόσον έχει νομολογηθεί ότι οι δύο πρώτες απορρέουν από την τρίτη²³⁹.

4.2. Δράσεις Καλής Νομοθέτησης μέσω Εθνικού Προγράμματος.

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών στη μελέτη του για την ποιότητα νομοθέτησης έτους 2018, διαπιστώνει ότι κανένας από τους νόμους που ψηφίσθηκαν δεν πληροί τις προϋποθέσεις καλής νομοθέτησης, που ορίζει ο ισχύων (4622/2019) ή ο προηγούμενος (4048/2012) σχετικός νόμος²⁴⁰. Στο πλαίσιο, λοιπόν, του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών και με βάση τη σημαντικότητα της Καλής Νομοθέτησης και προκειμένου να δρομολογηθεί η αντιστροφή των νομορυθμιστικών παθογενειών, αναπτύσσονται οι ακόλουθες δράσεις από τις οποίες δύο έχουν ολοκληρωθεί και τρεις είναι σε ροή εξέλιξης προς το παρόν.

²³⁷ Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2017, σσ. 58-59.

²³⁸ Μαυρίκας Ν. (2019), "*Η Δημόσια διοίκηση σε περιβάλλον πολυνομίας, γραφειοκρατίας και ανορθολογικής οργάνωσης*", *πρΟΤΑση, Ηλεκτρονικό περιοδικό*, τεύχ. 4, αριθ. 20-21, 03 Ιουνίου 2019, σσ. 45-9.

²³⁹ Ενδεικτικά βλ. ΣτΕ) Τμ. Ε' 3535/2017 (σκέψη 14) και Τμ. Ε' 350/2013 (σκέψη 23).

²⁴⁰ Αναλυτικότερα, η συντριπτική πλειοψηφία των 41 νόμων και 36 κυρώσεων περιέχει άσχετες και εκπρόθεσμες τροπολογίες, ενώ ένας στους τέσσερις νόμους ψηφίσθηκε με την επείγουσα ή την κατεπείγουσα διαδικασία και στις μισές περίπου περιπτώσεις δεν ακολουθήθηκε η διαδικασία δημόσιας διαβούλευσης. Το 95% των νόμων περιείχαν τροπολογίες και το 61% των αυτών τροποποιούν τουλάχιστον έναν νόμο που τέθηκε σε ισχύ την προηγούμενη 3ετία. Ως προς την αναγκαιότητα της νομοθετικής δραστηριότητας, εγείρονται σοβαρές επιφυλάξεις καθώς από τις εκθέσεις αξιολόγησης των νόμων το 65% δεν περιλαμβάνει ποσοτικά στοιχεία, το 85% δεν περιλαμβάνει προβλέψεις για απλοποιήσεις διαδικασιών, ενώ σε καμία περίπτωση δεν έγινε μέτρηση των διοικητικών βαρών. Βλ. ΚΕΦΙΜ: Καρκατσούλης Π./Στεφοπούλου Ε./Σαραβάκος Κ., Δείκτης Ποιότητας Νομοθέτησης 2018, Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών Μάρκος Δραγούμης (ιστότοπος).

2018.

<https://www.kefim.org/wp-content/uploads/2019/10/%CE%94%CE%B5%CE%AF%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-2018.pdf> [Πρόσβαση 29-11-2023].

Α. Ολοκληρωμένες Δράσεις

4.2.1. Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας.

Η σύνταξη του εγχειριδίου Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας εκπονήθηκε από Ομάδα Εργασίας της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων²⁴¹ σε συνεργασία με τα στελέχη της Προεδρίας της Κυβέρνησης. Αποβλέπει στην ενίσχυση της ποιότητας της ρυθμιστικής διακυβέρνησης, μέσω της τήρησης των αρχών και κανόνων Καλής Νομοθέτησης, κατά την προετοιμασία σχεδίων νόμων και κανονιστικών πράξεων. Ενσωματώνει όλες τις νομοθετικές προβλέψεις, κοινής και αυξημένης τυπικής ισχύος, αναφορικά με τη νομοπαρασκευαστική διαδικασία, καθώς και καλές πρακτικές από τη διεθνή εμπειρία της νομοτεχνικής, δηλαδή της διαδικασίας παραγωγής κανόνων δικαίου από τεχνικής άποψης, αφού εισήχθησαν μετρήσιμοι ποιοτικοί και ποσοτικοί δείκτες²⁴².

Το εγχειρίδιο διαρθρώνεται σε τρία κύρια μέρη:

- Γενικές αρχές Καλής Νομοθέτησης
- Τεχνικός οδηγός Καλής Νομοθέτησης
- Επιμέρους στάδια της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας.

Γενικές αρχές Καλής Νομοθέτησης. Κάθε νομοθέτηση, καταρχήν, έχει ως θεμελιώδη προϋπόθεση ότι απορρέει από την αρχή της νομιμότητας, σύμφωνα με την οποία κάθε διάταξη νόμου συνάδει με τις επιταγές «υπερνομοθετικής ισχύος»

²⁴¹ Στην ομάδα συμμετείχαν ως ειδικοί εμπειρογνώμονες η Ξανθάκη Ελ. Κοσμήτωρ Μεταπτυχιακών Νομικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου και Πρόεδρος της Διεθνούς Ένωσης για τη Νομοθέτηση και η Δρ. Μουσμούντη Μ. Λέκτορας, στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου & Εκτελεστική Διευθύντρια στο Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου-Ίδρυμα Θ. & Δ. Τσάτσου.

²⁴² Όπως οι στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, στοιχεία από τη EUROSTAT, εκθέσεις, εγχειρίδια και συστάσεις του Ο.Ο.Σ.Α. και της Παγκόσμιας Τράπεζας, δείκτες της ΕΛ.ΣΤΑΤ. Βλ. Κορομηλάς Η. (Προϊστάμενος Γραφείου Καλής Νομοθέτησης), Καλή Νομοθέτηση: Νομοπαρασκευαστική διαδικασία και Ανάλυση συνεπειών Ρύθμισης. ΣΕΒ. 25-06-2022. https://www.sev.org.gr/arthografia_mme/kali-nomothetisi-nomoparaskevastiki-diadikasia-kai-analysi-synepeion-rythmisis/ [Πρόσβαση 10-12-2023].

(Σύνταγμα, Ενωσιακό και Διεθνές δίκαιο). Περαιτέρω, η ποιότητα της νομοπαραγωγικής διαδικασίας διασφαλίζεται με την τήρηση των αρχών της Καλής Νομοθέτησης, όπως προσδιορίστηκαν στις διατάξεις του αρθ. 58 Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α), ο οποίος συντάσσεται με τις αντίστοιχες αρχές που υιοθέτησε η Ευρωπαϊκή Ένωση²⁴³ και συστήνει ο ΟΟΣΑ²⁴⁴. Συγκεκριμένα:

1) Η **αναλογικότητα** βάσει της οποίας η θέσπιση της ρύθμισης θα πρέπει καταρχάς να προκύπτει ως **αναγκαιότητα**, που να εξυπηρετεί έναν κοινωνικοπολιτικό στόχο που θα εισφέρει μια προστιθέμενη αξία στο ισχύον νομοθετικό πλαίσιο, αφού όμως εξαντληθούν τα άλλα μέσα μη νομοθετικών λύσεων.²⁴⁵ Παράλληλα, οφείλει να διέπεται από **καταλληλότητα** για την εκπλήρωση του επιδιωκόμενου σκοπού η οποία να τελεί σε *εύλογη σχέση μέσου και μέτρου* με τον τελευταίο²⁴⁶. Τα προαναφερόμενα θα προκύπτουν τεκμηριωμένα μέσα από κατάλληλες συνοδευτικές εκθέσεις, που θα αξιολογούν τις αρνητικές συνέπειες από τη μη ρύθμιση και τις οικονομικές επιπτώσεις σταθμίζοντας τις εναλλακτικές επιλογές, τα ωφέληματα και το κόστος διακινδύνευσης από την καθεμία στο κοινωνικοοικονομικό και φυσικό περιβάλλον, ώσπου να αναδειχθεί η ενδεδειγμένη για την εξυπηρέτηση του δημόσιου συμφέροντος²⁴⁷.

²⁴³ Βλ. Commission of the European Communities, Mandelkern Group on Better Regulation, Final Report. European Commission. 13-11-2001. <https://www.smartreg.pe/reportes/Mandelkern%20Report%20on%20Better%20Regulation%202001.pdf> [Πρόσβαση 21-11-2023].

²⁴⁴ Βλ. OECD, Recommendation of the Council of the OECD on Improving the Quality of Government, OECD/LEGAL/0278. 09-03-1995. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/128/128.en.pdf> [Πρόσβαση 24-10-2023].

²⁴⁵ Επιλογές μη ρυθμιστικής διακυβέρνησης συνιστούν η αποχή από ρύθμιση, η αυτορρύθμιση ενδοδιοικητικά (λ.χ. μέσω εγκυκλίων) η εκστρατεία ενημέρωσης και η παροχή κινήτρων στους ενδιαφερόμενους για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού.

²⁴⁶ Παρά το γεγονός ότι την περίοδο της δημοσιονομικής κρίσης, οξύνθηκε η παραβίαση των διατάξεων της Καλής Νομοθέτησης, ωστόσο η νομολογία πρόσθεσε μια επιπλέον απαίτηση ποιοτικής νομοπαραγωγικής διαδικασίας της τεκμηρίωσης των νομοθετικών επιλογών ακόμα και με τη σύνταξη ειδικής μελέτης για να ελέγχεται δικαστικά η εφαρμογή της συνταγματικής αρχής της αναλογικότητας του αρθ. 25 παρ. 1 Συντ.. Βλ. ο.π. Βλαχόπουλου Σπ., σ. 30.

²⁴⁷ Ο.π. Καμτσίδου, σσ. 109-110.

2) Η **απλότητα και η σαφήνεια** του περιεχομένου των ρυθμίσεων συνεπάγεται τη χρήση απλής και ευκολοκατανόητης γλώσσας, με συντακτική και γραμματική ορθότητα σε ουδέτερο πρόσωπο και τις απαιτούμενες εύληπτες επεξηγήσεις όρων²⁴⁸ για όλους τους αποδέκτες της ρύθμισης (εφαρμοστές υπαλλήλους και πολίτες) χωρίς να διέπεται από δύσκαμπτο «νομικό φορμαλισμό»²⁴⁹. Τα δικαιώματα, οι υποχρεώσεις, με τις απαιτούμενες λεπτομέρειες και τα αρμόδια όργανα εφαρμογής οφείλεται να περιγράφονται με ακρίβεια και σαφέστατα όρια χωρίς αμφισημίες²⁵⁰.

3) Η **αποφυγή αντιφατικών ρυθμίσεων ή ρυθμίσεων που αποκλίνουν από τη γενική πολιτική**, η οποία από μία άποψη αποτελεί ειδικότερη εφαρμογή της προηγούμενης αρχής. Επιβάλλει τη διενέργεια ενδελεχούς επισκόπησης της υφιστάμενης νομοθεσίας από τα νομοπαρασκευαστικά όργανα (της διοίκησης ή της Βουλής με τη συνδρομή της Προεδρίας της Κυβέρνησης) για να μην προκύπτουν ρυθμιστικές αντινομίες²⁵¹, που αποσαθρώνουν την αρχή της ασφάλειας δικαίου²⁵².

4) Η **αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα της ρύθμισης**. Η αποτελεσματικότητα των νομοθετημάτων δε συνιστά απλά αρχή νομοθέτησης αλλά και κατά τη σύγχρονη νομοτεχνική τη δεύτερη θεμελιώδη προϋπόθεση

²⁴⁸ Stefanou C./Xanthaki H, (2008) *Drafting Legislation. A Modern Approach*. Ashgate e-book, pp. 9-13 και Ζόδι Ζ., "The limits of plain legal language: understanding the comprehensible style in law", *International Journal of Law in Context*, 01-09-2019, p. 247.

²⁴⁹ Ο.π. Μανιτάκης, www.constitutionalism.gr, σ. 4.

²⁵⁰ Stark J., "Should the main goal of statutory drafting be accuracy or clarity?" (1994), *Statute Law Review*, vol. 15, 1994, pp. 207-8.

²⁵¹ Αν και η εμπειρία εμπειρογνομόνων φανερώνει ότι δεν είναι πάντα ευδιάκριτο αν μια νεότερη διάταξη καταργεί ή τροποποιεί και σε ποιο βαθμό μια παλιότερη, οπότε προκρίνεται η κωδικοποίηση των ρυθμίσεων ως ισχυρό εχέγγυο της ασφάλειας δικαίου και μάλιστα με την συναντίληψη της αποφυγής νέων αλλαγών ή με αφαιρή τακτικότητα. Βλ. Δακορώνια Ε., "Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα", Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 77.

²⁵² Ο.π. Καμτσίδου, σ. 110.

της²⁵³, ως συμπληρωματική της νομιμότητας²⁵⁴. Αποτυπώνει δε τη σχέση μεταξύ του επιδιωκόμενου σκοπού και του επιτεύξιμου της ρύθμισης, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο επιτυγχάνει το ρυθμιστικό σκοπό της.²⁵⁵

Στην πράξη συνιστά την ικανότητά της να οδηγεί τις συμπεριφορές των εμπλεκόμενων ομάδων πληθυσμού σε αυτά που περιγράφονται στο περιεχόμενό της²⁵⁶, διευρύνοντας την κοινωνική αποδοχή και την επιτυχή εκπλήρωση του σκοπού της ρύθμισης²⁵⁷. Με αυτόν τον τρόπο δεν είναι μια αφηρημένη έννοια αλλά μια μετρήσιμη πραγματικότητα στο κατά πόσο παράγει πρακτικά οφέλη στην κρατική οντότητα ως επιθυμητά αποτελέσματα της συγκεκριμένης ρυθμιστικής ενέργειας διακυβέρνησης με το λιγότερο δυνατό κόστος²⁵⁸.

5) Η **διαφάνεια μέσω της προσβασιμότητας στις ρυθμίσεις και της δυνατότητας συμμετοχής και διαβούλευσης** με τους ενδιαφερόμενους αποδέκτες, κατά το στάδιο της κατάρτισης και της αξιολόγησης της εφαρμογής τους. Οι διαφανείς σχέσεις μεταξύ κράτους - πολίτη γίνονται πιο συστηματικές με την οργάνωση της κοινωνικής διαβούλευσης από τα νομοπαρασκευαστικά όργανα²⁵⁹ ή μέσω της συμβουλευτικής προσέγγισης ειδικών σχετιζόμενων ομάδων, η οποία μπορεί να λάβει και το χαρακτήρα εταιρικής πριν τη διαμόρφωση της

²⁵³ Mader L. (2001), "Evaluating the effect: a contribution to the quality of legislation", *Statute Law Review*, vol. 22, 2001, p. 126.

²⁵⁴ Flückiger A., (2009) "Effectiveness : a new Constitutional principle", *Legislação*, vol. 50, December 2009, pp. 184-186.

²⁵⁵ Ο.π. Stefanou et al, pp. 4-6.

²⁵⁶ Ο.π. Mousmouti, p. 4.

²⁵⁷ Φυτσίλης Φ./Μακροπούλου Γ., (2023) *Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία & Νομική Πληροφορική*, Εκδ.:Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 33.

²⁵⁸ Επί της ουσίας βέβαια για να επιφέρει αποτελεσματικότητα μια ρύθμιση θα πρέπει το περιεχόμενό της να είναι διατυπωμένο με σαφήνεια για να είναι ευρέως κατανοητό και προσβάσιμο στους αποδέκτες της (αρχή της απλότητας και σαφήνειας). Βλ. Mousmouti M., "Effectiveness as an Aid to Legislative Drafting", *The Loophole, Journal Commonwealth Association of Legislative Counsel*, iss. 2 May 2014, pp. 18-22 και Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας. ΠΤΚ-ΓΤΝΚΘ, 2020. σ. 10. <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/legislations/%CE%95%CE%B3%CF%87%CE%B5%CE%B9%CF%81%CE%B9%CC%81%CE%B4%CE%B9%CE%BF-%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%B1%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CC%81%CF%82-%CE%9C%CE%B5%> [Πρόσβαση 10-12-2023].

²⁵⁹ Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2017, σσ. 203-5.

πρότασης για ρύθμιση²⁶⁰. Τέλος, η συμμετοχικότητα του πολίτη διασφαλίζεται με την ευρεία προσβασιμότητα (ενεργητική και παθητική πληροφόρηση) στις ρυθμίσεις, κυρίως με ηλεκτρονικά μέσα και παράλληλα με εύληπτες διατάξεις για την μέση αντίληψη.

6) Η *επικουρικότητα και η λογοδοσία* με την έννοια ότι η διοίκηση μεριμνά κάθε ρυθμιστική απόφαση αφενός να λαμβάνεται από το κατά το δυνατόν εγγύτερο δημόσιο όργανο για τον διοικούμενο. Αφετέρου να προσδιορίζει σαφώς τα αρμόδια όργανα εφαρμογής των ρυθμίσεων και να διασφαλίζεται η τεκμηρίωση των αποφάσεών τους, ειδικά εφόσον έχουν πολλαπλασιαστεί τα κέντρα λήψης αποφάσεων στην πολυεπίπεδη διακυβέρνηση με το Ν. 5013/2023²⁶¹. Οι ανωτέρω είναι, πάντως, αρχές διαδικαστικά ουσιαστικές, αλλά χωρίς πολιτική διάσταση, όπως η προέκταση της προσβασιμότητας των πολιτών στη νομοπαραγωγή²⁶².

7) Η *ασφάλεια δικαίου*, όπου σε κάθε ρυθμιστικό αντικείμενο αντιστοιχεί ένα ξεκάθαρο και αποκλειστικό πλαίσιο κανόνων δικαίου²⁶³ με ευχερή πρόσβαση στη γνώση των ενδιαφερομένων και σχετική σταθερότητα δικαίου.

8) Η *ισότητα των φύλων* κατά τη διατύπωση των ρυθμίσεων με τη συμπερίληψή²⁶⁴ τους στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που θεσπίζονται, ως συνταγματική επιταγή και ως δημόσια πολιτική με γνώμονα την καταπολέμηση των έμφυλων διακρίσεων και των στερεοτύπων σε όλες τις εκφάνσεις του βίου²⁶⁵.

²⁶⁰ Ραμματά Μ., "Η διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών και η καλή διακυβέρνηση μέσα από τη διαβούλευση", Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, τεύχ. 1, 2020, σ. 117.

²⁶¹ Της ίδιας, σ. 113.

²⁶² Ο.π. Καμτσίδου, σ. 111.

²⁶³ Πραγματική ασφάλεια δικαίου θα επέλθει αν εφαρμοστεί το δόγμα «ένα νόμος-ένα αντικείμενο» που ισχύει σε άλλες ευρωπαϊκές έννομες τάξεις (όπως η γερμανική) όπου για κάθε ενιαίο κανονιστικό τομέα θα υπάρχει μόνο ένας νόμος που θα τον ρυθμίζει. Βλ. ο.π. Βλαχόπουλου Σπ, σ. 38.

²⁶⁴ Η συμπερίληψη των φύλων (gender inclusivity) κατά την Ξανθάκη Ελ. είναι ευρύτερη έννοια και σκοπεί στην εξάλειψη του φύλου ως υποκείμενο νομοθεσίας σε σχέση με την ουδετερότητα (gender neutrality) η οποία δείχνει να προάγει απλά την ισοτιμία ανδρών-γυναικών (Xanthaki H. (2020), *Gender inclusive Legislative Drafting in English: A Drafter's Response to Emily Grabham, Feminists@law*, vol 10, No 2, pp. 9-10).

²⁶⁵ Βλ. Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-25, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, <http://www.opengov.gr/minlab/wp->

Η ισότητα των φύλων από κοινού με το κράτος δικαίου (αρχή νομιμότητας) λειτουργούν όχι απλά ως αρχές αλλά ως οριζόντιες ή εγκάρσιες προτεραιότητες (crosscutting priorities) στο σύνολο της νομοθεσίας από τη νομοτεχνική άποψη μέχρι την ουσία τους²⁶⁶.

9) Η **δημοκρατική νομιμοποίηση**, ως έκφραση της αρχής του κράτους δικαίου, που πρακτικά σημαίνει ότι η αρμοδιότητα του οργάνου που θεσπίζει διατάξεις καταρχάς να απορρέει από το νόμο²⁶⁷. Σε βαθύτερη προέκταση, το περιεχόμενό των ρυθμιστικών διατάξεων οφείλει να συνάδει με τις κοινωνικές επιταγές και τη λαϊκή βούληση και με μέσα, που θα διασφαλίζουν τη συμμετοχική δημοκρατία²⁶⁸ γιατί η δημοκρατία δεν εξαντλείται στην εκλογική διαδικασία²⁶⁹.

Ως επιστέγασμα των αρχών, επισημαίνεται ότι αν και το ελληνικό Σύνταγμα ρητά δεν αναφέρει την καλή νομοθέτηση, εντούτοις σύμφωνα με την άποψη των θεωρητικών εκπορεύεται από το πνεύμα των συνταγματικών διατάξεων ως ορθολογική νομοπαρασκευαστική διαδικασία διεπόμενη από το σεβασμό του κράτους δικαίου²⁷⁰. Εξάλλου, η καλή νομοθέτηση εδράζεται σε τρεις βασικούς άξονες: τις τεχνικές εφαρμογής της αξιολόγησης των συνεπειών ρύθμισης για να επιλεχθεί η καταλληλότερη, την διαυγή δημοσιότητα της σχεδιαζόμενης ρύθμισης και την ορθή νομοτεχνική κατάστρωσή του²⁷¹.

<content/uploads/downloads/2021/07/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf> [Πρόσβαση 01-11-2023].

²⁶⁶ Ο.π. Φυσίλης κ.ά, σ. 37.

²⁶⁷ Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου ελλείπει η νομοθετική εξουσιοδότηση προς τον κανονιστικό νομοθέτη ή παράγεται κανονιστική νομοθέτηση (Υ.Α. ή Π.Δ.) ενώ ακόμη και το Σύνταγμα (άρθρο 78) αξιώνει σαφώς την έκδοση τυπικού νόμου για το συγκεκριμένο ρυθμιστικό αντικείμενο, με αποτέλεσμα να επισύρεται αντισυνταγματικότητα των κανονιστικών ρυθμίσεων. Επίσης, παρατηρείται η θέσπιση νόμων που αντίκεινται σε ρητές συνταγματικές ή ακόμη και κοινοτικές διατάξεις Βλ. Τασόπουλος Γ., "Ο ρόλος των εσωτερικών οργάνων της Βουλής στη νομοπαραγωγική διαδικασία", Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 40 και ο.π. Ψυχογιός, 2000.

²⁶⁸ Βαρειά Μ. (2013), "*Ο εξορθολογισμός της νομοθετικής διαδικασίας μέσω της διαβούλευσης και οι Αρχές Καλής Νομοθέτησης*", *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 19, 2013, σσ. 260-3.

²⁶⁹ Ο.π. Μακρυδημήτρης, (2013) σσ. Προλόγου.

²⁷⁰ Ο.π. Βλαχόπουλου, σ. 27.

²⁷¹ Δελλής Γ., "*Τα δεινά της καλής νομοθέτησης: συνταγματική διάσταση και νομολογιακή αντιμετώπιση*", *Νομικό Βήμα*, τεύχ. 7, 2017, σσ. 1575-6.

Περαιτέρω, η σύγχρονη νομοπαραγωγή ως έκφανση διακυβέρνησης είναι, στην ουσία μια διαδικασία σύνδεσης της κυβερνητικής πολιτικής με τις αρχές της καλής νομοθέτησης ως οδηγού διαμόρφωσης αποτελεσματικής νομοθεσίας, καθώς έχει αποστασιοποιηθεί απλά από την προσέγγιση οικονομικού-δημοσιονομικού χαρακτήρα²⁷². Πρακτικά, πέρα από τα θετικά ή εμπειρικά δεδομένα του διοικητικού χώρου και τις επιστημονικές απόψεις και μελέτες των νομοπαρασκευαστών οι επιλογές μεταξύ εναλλακτικών σε συνδυασμό με τους επιδιωκόμενους στόχους και τα νομοτεχνικά βήματα των ρυθμίσεων εκπορεύονται από τη στάθμιση των προτεραιοτήτων νομοπαρασκευής με την αξιολογική διάσταση²⁷³, όπως αποτυπώνονται στην κάτωθι πυραμίδα:

Σχήμα 10. Πυραμίδα Προτεραιοτήτων Νομοτεχνικής Διαδικασίας

Πηγή: *Εγχειρίδιο Νομοπαρασκευαστικής Μεθοδολογίας (01-11-2023)*.

²⁷² Duprat J.-P./Xanthaki H., "*Legislative Drafting Techniques/Formal Legistics*", στο Karpen U./Xanthaki H. (Επιμ.), *Legislation in Europe, A Comprehensive Guide for Scholars and Practitioners*, Oxford (U.K.) and Portland (Oregon): Hart Publishing, 2017, p. 113.

²⁷³ Ξανθάκη Ε., Πρόλογος, στο Φυτσίλης Φ./Μακροπούλου Γ., *Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία & Νομική Πληροφορική*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, σ. 1.

Τεχνικός οδηγός Καλής Νομοθέτησης. Οι τεχνικές νομοθέτησης, πολύ συνοπτικά, αποτελούν πρακτικούς οδηγούς για την ορθή τυπική νομοτεχνική διαδικασία σχετικά με το περιεχόμενο, την οργανωτική διάρθρωση (τίτλος νομοθετήματος, πίνακας περιεχομένων δομή κεφαλαίων), τη διατύπωση και την ένταξη (αλληλοδιάδραση με υφιστάμενη νομοθεσία, καταργούμενες διατάξεις) της νομοθετικής ύλης, προκειμένου να τηρηθούν τόσο οι θεμελιώδεις προϋποθέσεις της νομιμότητας και αποτελεσματικότητας όσο και οι αρχές καλής νομοθέτησης.

Επιμέρους στάδια της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας (αρθ. 63-64 Ν. 4622/2019). Επιγραμματικά, κατά τον ετήσιο προγραμματισμό του κυβερνητικού έργου ο κάθε υπουργός υποβάλλει στη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων για έλεγχο το προνομοθετικό πακέτο²⁷⁴ αναφορικά με κάθε σχέδιο ρυθμιστικής δράσης που άπτεται των αντικειμένων ευθύνης του. Μετά τη διενέργεια του προκαταρκτικού ελέγχου του φακέλου ο Γενικός Γραμματέας είτε το επιστρέφει στο υπουργείο για συμπλήρωση είτε συστήνει νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την τελική διαμόρφωση του νομοθετικού κειμένου με βάση τις αρχές και τις τεχνικές της καλής νομοθέτησης. Επισημαίνεται ότι σε αυτό το στάδιο προπαρασκευής νόμων επιτρέπεται να εκπονήσουν τα μέλη της επιτροπής το σχεδιαζόμενο μέτρο με τη χρήση οποιουδήποτε εργαλείου (λ.χ. συνάντηση με εμπλεκόμενους κοινωνικούς εταίρους ή φορείς) για τη μεγαλύτερη δυνατή ευθυγράμμιση με ορθολογική νομοπαραγωγή.

Μετά από την ολοκλήρωση των εργασιών της νομοπαρασκευαστικής επιτροπής αναρτάται από την αρμόδια υπηρεσία του υπουργείου νομοθετικής πρωτοβουλίας το σχέδιο νόμου και μια προκαταρκτική Ανάλυση Συνεπειών

²⁷⁴ Το προνομοθετικό πακέτο που αποτελείται είτε από προσχέδιο νόμου και προκαταρκτική ανάλυση συνεπειών ρύθμισης είτε από κατευθυντήριες γραμμές του σχεδίου νόμου, που αναλύουν την αναγκαιότητα ρύθμισης και την επιλογή τόσο του επιδιωκόμενου αποτελέσματος, όσο και των μηχανισμών επίτευξής του μαζί με όποιο στοιχείο θεωρεί αναγκαίο να συμπεριληφθεί στην Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης.

Ρύθμισης (ΑΣΥΡ) στον ιστότοπο www.opengov.gr σε δημόσια διαβούλευση²⁷⁵. Μέσα σε μία εβδομάδα από την εκπνοή της προθεσμίας διαβούλευσης, η Υπηρεσία Συντονισμού του οικείου Υπουργείου συντάσσει την Έκθεση διαβούλευσης, όπου και παρουσιάζονται ομαδοποιημένα τα σχόλια και οι προτάσεις που υποβλήθηκαν στο πλαίσió της και τεκμηριώνεται η ενσωμάτωσή τους ή μη στις τελικές διατάξεις. Αυτή η έκθεση εντάσσεται στην ΑΣΥΡ, οπότε η νομοπαρασκευαστική επιτροπή συντάσσει το τελικό σχέδιο νομοθετικού κειμένου και την Ανάλυση συνεπειών Ρύθμισης.

Τέλος, υποβάλλονται τα κείμενα που συνέταξε η τελευταία στην Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας²⁷⁶ για αξιολόγηση κυρίως της συνταγματικότητάς και συμβατότητάς τους με υπερκείμενες διεθνείς διατάξεις, την ρυθμιστική πληρότητά τους, της ποιότητας της Ανάλυσης Συνεπειών Ρυθμίσεων και τυχόν αλληλεπικαλύψεων με υφιστάμενη νομοθεσία. Εφόσον η Επιτροπή γνωμοδοτήσει θετικά ο Γενικός Γραμματέας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων φροντίζει για την κατάθεση του νομοσχεδίου προς ψήφιση στη Βουλή ή σε αντίθετη περίπτωση η κατάθεση του είναι δυνατή μόνο μετά από την ενσωμάτωση των παρατηρήσεων της Επιτροπής.

4.2.2. Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης.

Νευραλγικό τμήμα της διαδικασίας της Καλής Νομοθέτησης αποτελεί η Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης. Είναι η τεκμηρίωση των πιθανών επιπτώσεων, που θα επιφέρει η εφαρμογή των ρυθμίσεων (impact assessments) με ποιοτικούς και ποσοτικούς δείκτες στην οικονομία, στην κοινωνία και τους πολίτες, στους

²⁷⁵ Η περίοδος διαβούλευσης διαρκεί καταρχήν για δύο (2) εβδομάδες μπορεί να συντμηθεί μέχρι μία (1) εβδομάδα ή να επιμηκυνθεί για μία (1) ακόμη εβδομάδα κατόπιν εισήγησης του Υπουργείου και έγκρισης της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων σε εξαιρετικές αιτιολογημένες περιπτώσεις.

²⁷⁶ Η Επιτροπή Αξιολόγησης Ποιότητας της Νομοπαρασκευαστικής Διαδικασίας, που ασκεί πλέον τις αρμοδιότητες της ΚΕΝΕ (Κεντρική Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή) είναι ένα νέο, ανεξάρτητο διεπιστημονικό γνωμοδοτικό όργανο για την εφαρμογή και τήρηση των αρχών της καλής νομοθέτησης στα σχέδια νόμων, τροπολογιών, κανονιστικών διαταγμάτων, πράξεων νομοθετικού περιεχομένου. Βλ. Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4622/2019 στο αρθ. 64.

διοικητικούς θεσμούς και τη δικαιοσύνη, στο περιβάλλον κλπ. για να ελεγχθεί με αυτόν τον τρόπο εκ προοιμίου (ex ante) η ποιότητα της νομοθεσίας²⁷⁷. Στην Ελλάδα, για πρώτη φορά εισάχθηκε στην ρυθμιστική διακυβέρνηση με την Πρωθυπουργική Εγκύκλιο Υ190/2006, αλλά δεν κατέστη εφικτή η ουσιαστική αξιοποίησή της ως νομοπαρασκευαστικού εργαλείου, όπως χρησιμοποιείται διεθνώς από πολλές έννομες τάξεις. Κυρίως, γιατί λειτουργούσε τυπικά η συμπλήρωση της, λόγω της έλλειψης μηχανισμών δεδομένων- κριτηρίων αξιολόγησης και προσαρμογής στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε ρυθμιστικού περιβάλλοντος²⁷⁸.

Με το Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α) ενισχύθηκε ο ρόλος της, αφού αναβαθμίστηκε σε συνεκτικό εργαλείο αξιολόγησης όπου ενοποιήθηκαν, αλλά διατηρώντας τη διακριτή τους μορφή, όλες οι επιμέρους εκθέσεις που ήδη προβλέπονταν και συγκεκριμένα:

- α) η *Αιτιολογική Έκθεση* όπως εμπλουτίστηκε το περιεχόμενο της²⁷⁹,
- β) οι *Εκθέσεις του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (ΓΛΚ)* για τις δημοσιονομικές παραμέτρους που επισύρει η ρύθμιση (δαπάνη ή μείωση εσόδων),
- γ) η *Έκθεση Γενικών Συνεπειών*, όπου αναλύονται εμπειριστατωμένα τα κόστη, οφέλη και κίνδυνοι που εγκυμονούν της εφαρμογής των ρυθμίσεων ιδίως στη δημόσια διοίκηση, στη διαφάνεια, στην οικονομία-ανταγωνισμό, στην κοινωνία, στο αστικό, φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον και στη νησιωτικότητα και επιδιώκει να άρει τις ελλείψεις της αιτιολογικής έκθεσης για διερεύνηση του αντικτύπου στο ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο²⁸⁰,

²⁷⁷ Ο.π. Φυτσίλης κ.ά, σσ. 41-2.

²⁷⁸ Dellis G., *Can you teach an old public law system new tricks? The Greek experience on good regulation: from parody to tragedy without (yet) a deus ex machina*, SSRN. 01-02-2013. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2220636 [Πρόσβαση 22-11-2023].

²⁷⁹ Η Αιτιολογική Έκθεση που συνταγματικά προβλέπεται στο αρθ. 74 παρ. 1 και σύμφωνα με το αρθ. 62 παρ. 2 του Ν. 4622 (ΦΕΚ 133/Α/2019) «θα πρέπει ιδίως να περιλαμβάνει τον εντοπισμό και οριοθέτηση του προς ρύθμιση προβλήματος με την τεκμηρίωση σαφών, χρονικά οριοθετημένων και μετρήσιμων στόχων, που επιδιώκονται με τη ρύθμιση και δε μπορούν να επιτευχθούν χωρίς αυτήν.»

²⁸⁰ Γεωργοπούλου Β. (2022), *"Τα συνοδευτικά κείμενα των νομοσχεδίων στο πλαίσιο της καλής νομοθέτησης"*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2022, σσ. 695.

δ) η Έκθεση διαβούλευσης²⁸¹, με την οποία επιχειρείται η ένταξη των πολιτών ενεργά στη νομοπαρασκευαστική διαδικασία. Σημειώνεται ότι παράγει μέχρι σήμερα μειωμένα αποτελέσματα στην πλειοψηφία των νομοθετημάτων, λόγω μη τηρήσεως των εκ του νόμου προβλεπόμενων προθεσμιών και της συντήρησης της πελατειακής κουλτούρας²⁸²,

ε) ο Πίνακας τροποποιούμενων ή καταργούμενων διατάξεων ο οποίος συνόδευε επί δεκαετίες τα νομοσχέδια, εντούτοις χωρίς την οπτική αντιστοίχιση των καταργούμενων-τροποποιούμενων διατάξεων με τις νέες. Με τη νέα αναλυτικότερη απεικόνισή του προβλέφθηκε με το Ν.4622, προκειμένου να διευκολύνεται η διοίκηση και οι αποδέκτες στον άμεσο εντοπισμό του εφαρμοστέου πλαισίου.

Ταυτόχρονα η ΑΣΥΡ περιλαμβάνει δύο νέες εκθέσεις ζωτικής σημασίας:

στ) την Έκθεση Νομιμότητας που εξετάζει τη συμβατότητα των προτεινόμενων διατάξεων με υπερνομοθετικούς κανόνες δικαίου με το να περιλαμβάνει το αντίστοιχο συνταγματικό, ευρωπαϊκό και διεθνές θεσμικό πλαίσιο, αν και κάλλιστα θα μπορούσε αυτό να εμπεριέχεται στην αιτιολογική έκθεση²⁸³ και

ζ) την Έκθεση Εφαρμογής της ρύθμισης με την οποία προσδιορίζονται επακριβώς τα αρμόδια διοικητικά όργανα εφαρμογής των εισαγόμενων ρυθμίσεων, καθώς και το χρονοδιάγραμμα έκδοσης των προβλεπόμενων κανονιστικών πράξεων, δηλαδή επί της ουσίας οι τρόποι υλοποίησης της ρύθμισης.

²⁸¹ Η έκθεση διαβούλευσης και η έκθεση γενικών συνεπειών ρύθμισης καθιερώθηκαν ως υποχρεωτικά συνοδευτικά των κατατεθέντων νομοσχεδίων έγγραφα με την αριθμ. 11561/2010 Απόφαση της Βουλής (ΦΕΚ 139/Α).

²⁸² Καρκατσούλης Π./Κονιάδης Ξ., Σκέψεις για τον νόμο 5013/2023 "Πολυεπίπεδη Διακυβέρνηση και διαχείριση κινδύνων στον δημόσιο τομέα", contiades.com. 02-2023. <https://www.contiades.com/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BC%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF/%CF%83%CE%BA%CE%AD%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-> [Πρόσβαση 04 11 2023].

²⁸³ Ο.π. Γεωργοπούλου, σ. 695.

Πραγματιστικά, η Ανάλυση αντικτύπου των ρυθμίσεων προάγει τη δημοκρατική διακυβέρνηση με τη συμμετοχή περισσότερων διοικητικών φορέων και κοινωνικών μερών στη νομοπαραγωγική διαδικασία, που μέσω της πολυδιάστατης τεκμηρίωσής της την κατοχυρώνει ορθολογικά²⁸⁴. Το Εγχειρίδιο Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, πάντως, παρέχει στη διοίκηση ένα Υπόδειγμα ΑΣΥΡ, απλό και κατανοητό με διευκρινιστικές κατευθυντήριες Οδηγίες για την ορθή συμπλήρωση του. Περιλαμβάνει οκτώ ενότητες αναφερόμενο και στις υπόλοιπες συνοδευτικές εκθέσεις και συνδέεται άρρηκτα με την νομοπαρασκευαστική διαδικασία ως πεδίο της καλής νομοθέτησης και στο πλαίσιο της αναμόρφωσής της.

Εντούτοις, επιστημονική μερίδα- με την οποία συντάσσομαι- διατείνεται ότι η ΑΣΥΡ ως κομμάτι της πολιτικής απλούστευσης διαδικασιών θα έπρεπε να ενοποιηθεί σε ενιαίο αναβαθμισμένο κείμενο ανάλυσης ρυθμιστικών ή κανονιστικών επιπτώσεων²⁸⁵. Οι ετερόκλητες πολλαπλές εκθέσεις στις οποίες παρατηρείται η επαναδιατύπωση της αιτιολογικής έκθεσης²⁸⁶ ή ειδικά στις εκθέσεις του ΓΛΚ απαντάται η μη ενδεδειγμένη ολοκλήρωσή τους λόγω μη υποβολής των απαιτούμενων στοιχείων από το αρμόδιο υπουργείο, μόνο εχέγγυο προπαρασκευαστικής ποιότητας νόμων δεν συνιστούν²⁸⁷.

Άλλωστε, η διοίκηση επιβαρύνεται με ανωφελές ενδοδιοικητικό βάρος και χρονική πίεση για τη σύνταξή τους, χωρίς να έχει στη διάθεση της τον όγκο των στοιχείων, που θα δικαιολογούσε την πληθώρα τεκμηριωμένων εκθέσεων χωρίς επαναληπτικότητα διατυπώσεων. Τέλος, η πληθώρα των συνοδευτικών εκθέσεων επιφέρει μεγάλη επιμήκυνση χρόνου για την ολοκλήρωση της

²⁸⁴ Rafaelli C.-M./De Fransesco F., *"Regulatory Impact Assessment"* στο Baldwin R./Cave M./Lodge M., & Lodge M. (Επιμ.), *The Oxford Handbook of Regulation* New York: Oxford University Press, 2010, pp. 281-282.

²⁸⁵ Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2017, σσ. 179-83.

²⁸⁶ Ανδρουλάκης Β., *"Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα"*, *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 80-1.

²⁸⁷ Ο.π. Βλαχόπουλου Σπ., σσ. 36-37.

νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας και συνεπαγωγικά καθυστέρηση της νομοθέτησης²⁸⁸.

B. Σε εξέλιξη Δράσεις

4.3. Ψηφιοποίηση της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης

Εντάσσεται ως δράση στο πεδίο της ηλεκτρονικής ψηφιακής διακυβέρνησης και ως εκ τούτου αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης. Στόχος της είναι η δημιουργία μιας διαδικτυακής εφαρμογής μέσω της οποίας θα μπορούν οι αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων νομοθετικής πρωτοβουλίας να συμπληρώνουν και να υποβάλλουν σε ψηφιακή μορφή την Ανάλυση Συνεπειών Ρύθμισης για τη διασφάλιση της διαυγούς νομοπαρασκευαστικής προσβασιμότητας. Παράλληλα, εντός της εφαρμογής και προς εξυπηρέτηση των χρηστών-υπαλλήλων προβλέπεται να είναι αναρτημένο και το σχετικό θεσμικό πλαίσιο που τη διέπει, τόσο το εθνικό, όσο και το οικείο υπερεθνικό: Ευρωπαϊκά πρότυπα (E.E. Guidelines 2009) και Διεθνείς Συστάσεις (ΟΟΣΑ).

4.4. Σύστημα Ροής Ψηφιακών Υπογράφων των Προεδρικών Διαταγμάτων

Στο πλαίσιο συνεργασίας του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης, της Γενικής Γραμματείας Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων και του Νομικού Γραφείου της Προεδρίας της Δημοκρατίας θα προβούν στην ανάπτυξη πληροφοριακού συστήματος μέσω του οποίου θα εκδίδονται τα Προεδρικά Διατάγματα (Π.Δ.) σε ψηφιακή μορφή. Για την υλοποίηση του έργου απαιτείται η προμήθεια ειδικού λογισμικού, που μέσω παραμετροποίησης θα υποστηρίζει δυο διαφορετικές εγκριτικές ροές Π.Δ. (ατομικά και κανονιστικά) ενός σύγχρονου συστήματος με εναλλακτικούς χρήστες, διαχείριση εγγράφων, και βήματα διαδικασιών (Document & Workflow Management System)²⁸⁹.

²⁸⁸ Ο.π. Γεωργοπούλου, σσ. 696-7.

²⁸⁹ Βλ. Ιστότοπος ΕΠΑΔ-Εφαρμογή για την παρακολούθηση ροής των ΠΔ, <https://diadikasies.gov.gr/draseis?carriers=21> [Πρόσβαση 05-11-2023].

Σκοπός της δράσης είναι η οριστική κατάργηση της έγχαρτης διαδικασίας, χωρίς τις χρονοτριβές της διακίνησης έγγραφων κειμένων, οπότε αποβλέπει στο να ολοκληρώνεται ο συγκεκριμένος κύκλος έκδοσης των Π.Δ. απλά με την ψηφιακή υπογραφή των κατά περίπτωση αρμόδιων Υπουργών και του Προέδρου της Δημοκρατίας στη σχετική πλατφόρμα²⁹⁰. Ταυτόχρονα, τα συνοδευτικά έγγραφα των Προεδρικών Διαταγμάτων θα καταχωρούνται σε έναν ψηφιακό φάκελο άμεσης πρόσβασης σε όλους τους εμπλεκόμενους. Απώτερος στόχος είναι να δημιουργηθεί ένα αντίστοιχο ψηφιακό αποθετήριο, καθώς η θεσμική μνήμη κατοχυρώνει την ασφάλεια δικαίου και την αποτελεσματική διοικητική δράση, παρά το ότι δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο ούτε στις αρχές καλής διακυβέρνησης (αρθ. 19 Ν. 4622) ούτε της καλής νομοθέτησης²⁹¹.

4.5. Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης

Εισαγωγικά, επισημαίνεται ότι μια από τις σημαντικότερες αδυναμίες αποτελεσματικότητας της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης στη χώρα μας είναι η έλλειψη εκτεταμένης κωδικοποίησης²⁹² της νομοθεσίας, καθώς η ύπαρξη ενιαίας χαρτογράφησης του ρυθμιστικού πλαισίου διευκολύνει την αξιολόγηση επιπτώσεων²⁹³. Η κωδικοποίηση και η αναμόρφωση του δικαίου προβλέφθηκαν από το νόμο του επιτελικού κράτους ως πρακτικές καλής νομοθέτησης και απλούστευσης της. Συντείνουν στην πραγμάτωση της αρχής της ασφάλειας του

²⁹⁰ Βλ. Ιστότοπος ΠτΚ, Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, Ανακοίνωση Υφυπουργού παρά τω Πρωθυπουργώ και Κυβερνητικού Εκπροσώπου, Γιάννη Οικονόμου, για τη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 2021. 21-12-2021. <https://media.gov.gr/anakoinosi-yfypourgou-para-to-prothypourgo-kai-kyvernitikou-ekprosopou-gianni-oikonomou-gia-ti-synedriasi-tou-ypourgikou-symvoulou-tis-21is-dekemvriou-2021/> [Πρόσβαση 27-11-2023].

²⁹¹ Διέλλας Γ. (2020), "*Η αρχή της συνέχειας του Κράτους: ένα σύγχρονο *scrinium memoriae* ή προϋπόθεση αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης;*", *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 1, 2020, σσ. 126-7.

²⁹² Ο κ. Σταυρόπουλος Γ. τέως Αντιπρόεδρος ΣτΕ και νυν Πρόεδρος της Κ.Ε.Κ. επισημαίνει ότι στην ελληνική έννομη τάξη «η κωδικοποίηση της νομοθεσίας θεωρείται μάλλον πάρεργο που συνήθως καταλαμβάνει χαμηλή βαθμίδα στον πίνακα των προτεραιοτήτων ενός Υπουργείου ή ενός δημόσιου νομικού προσώπου». Ο.π. Σταυρόπουλος, σ. 440.

²⁹³ Ο.π. Dellis, σ. 8.

δικαίου, ως ειδικότερης έκφρασης της αρχής του κράτους δικαίου²⁹⁴, καθώς και στην προστατευμένη εμπιστοσύνη των πολιτών ως δικλείδα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους και της αναπτυξιακής επιχειρηματικότητας²⁹⁵.

Με την κωδικοποίηση εξυπηρετείται η ευχερέστερη επικράτηση της αρχής της νομιμότητας²⁹⁶ η απλούστευση και η χρηστικότητα των κωδικοποιούμενων κανόνων δικαίου και η αίσθηση σταθερότητας πλαισίου²⁹⁷. Επίσης, με τη διασφάλιση εύκολης και γενικευμένης πρόσβασης στους κανόνες δικαίου περιορίζεται ο «κρατισμός», δηλαδή η χρήση έννομων αγαθών γενικού συμφέροντος να ιδιοποιείται από συγκεκριμένες ομάδες εύνοιας²⁹⁸. Εξάλλου, το εργαλείο της κωδικοποίησης στοχεύει στη θεραπεία μιας μείζονος σημασίας παθογένειας, που κατατρώει την ελληνική νομοθεσία, αυτή της έλλειψης θεματικής συνεκτικότητας στα ρυθμιζόμενα αντικείμενα, η οποία δυσχεραίνει τον εντοπισμό των ισχυουσών εφαρμοστέων διατάξεων τόσο για τη διοίκηση όσο και για τους ενδιαφερόμενους διοικούμενους²⁹⁹.

Στα έργα κωδικοποίησης και αναμόρφωσης δικαίου κεντρικό θεσμικό ρόλο διαδραματίζει η Κεντρική Επιτροπή Κωδικοποίησης (Κ.Ε.Κ), που αρχικά

²⁹⁴ Χατζηπαναγιώτου Μ., (2021) *Το επιτελικό κράτος*, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη, σ. 17. Επιπλέον, χαρακτηριστική είναι η αναφορά στο κεφάλαιο Δ' της αιτιολογικής έκθεσης του ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α), που αφορά την κωδικοποίηση και αναμόρφωση του δικαίου, στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας και, ειδικότερα, στο ότι η έννοια του Κράτους Δικαίου επιτυγχάνεται με τη διαφύλαξη του κύρους του νόμου.

²⁹⁵ Μαντζούφας Π. (2017), "Επιπτώσεις της κακής νομοθέτησης στα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών και στην Οικονομία", *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2017, σσ. 557-565.

²⁹⁶ Ξενογιαννακοπούλου Μ., Η καλή νομοθεσία και η κωδικοποίησή της κατοχυρώνει το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα των πολιτών, Ομιλία, Βασικά σημεία της εισήγησης της Υπουργού Διοικητικής Ανασυγκρότησης Μαριλίζας Ξενογιαννακοπούλου στη 2η συνεδρίαση του Εθνικού Συμβουλίου για την Κωδικοποίηση και την Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας, ypes.gr ΥΠΕΣ. 15-11-2018. <https://www.ypes.gr/i-kali-nomothesia-kai-kodikopoiisi-tis-katochyronoi-to-kratos-dikaioy-kai-ta-dikaiomata-ton-politon/> [Πρόσβαση 24-11-2023].

²⁹⁷ Σινανιώτη-Μαυρουδή Α. (2022), *"Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές"*, *Νομικό Βήμα*, τόμ. 70, τεύχ. 9, 2022, σ. 1930.

²⁹⁸ Παμπούκης Χ., *"Η συμβολή της τεχνολογίας στη σύγχρονη διακυβέρνηση και τη διασφάλιση των δημόσιων αγαθών"*, *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 43.

²⁹⁹ Ο.π. Στεφανόπουλος, σ. 114.

δημιουργήθηκε το 2003, αλλά με πολύ περιορισμένο έργο παραγωγής μέχρι την αναμόρφωσή της το 2019³⁰⁰. Σήμερα, πάντως, η Κ.Ε.Κ. έχει ολοκληρώσει πάνω από είκοσι κώδικες³⁰¹, αφού συνέταξε σχετικό εγχειρίδιο μεθοδολογίας και τους νομοτεχνικούς κανόνες κωδικοποίησης.

Η κωδικοποίηση ανάλογα με το βαθμό επέμβασης (αντικείμενο-έκταση) στα κωδικοποιούμενα κείμενα, καθώς και την τυπική ισχύ των κανόνων δικαίου με την οποία θα υλοποιηθεί διακρίνεται σε δύο είδη:

α) Η *Νομοθετική* Κωδικοποίηση, η οποία υπάγεται στο πεδίο αρμοδιότητας της Κ.Ε.Κ. και συντελείται με τυπικό νόμο ή Π.Δ.. Περιγράφεται στη διάταξη του αρθ. 65 παρ. 1 του Ν. 4622/2019 ως εργασία αναδιάρθρωσης ή απαλοιφής των καταργηθέντων ρητά ή σιωπηρά διατάξεων ή των μεταβατικών, που έχουν εξαντλήσει το πεδίο εφαρμογής τους, καθώς και αναδιατύπωσης των νομοθετικών κειμένων σε εύληπτη γλώσσα και προσαρμογής των καθορίζουσών διατάξεων αρμοδιότητες διοικητικών και άλλων οργάνων\ προς το ισχύον οργανωτικό σχήμα της δημόσιας διοίκησης.

β) Η *Διοικητική* Κωδικοποίηση δεν έχει νομοθετικό χαρακτήρα³⁰², για αυτό και δεν πραγματοποιούνται καταργήσεις διατάξεων στο πλαίσιο της. Λειτουργεί ως μορφή συγκέντρωσης σε μη ενιαίο κείμενο κώδικα όλων των ισχυουσών,

³⁰⁰ Μέχρι το 2017 είχαν ολοκληρωθεί και κυρωθεί μόνο έξι (6) κώδικες. Ο.π. Σωτηρόπουλος/Χριστόπουλος, 2017, σ. 89.

³⁰¹ Ενδεικτικά, με το Π.Δ. 103/2021 με τίτλο «Κώδικας Διοικητικών Διαδικασιών της Ελληνικής Αστυνομίας» κωδικοποιήθηκαν σε ενιαίο κείμενο οι ισχύουσες διατάξεις που αναφέρονται στις διοικητικές διαδικασίες της Αστυνομίας για τη σύνταξη, διεξαγωγή και διακίνηση της αλληλογραφίας των Υπηρεσιών της, τόσο εσωτερικά όσο και με τις άλλες δημόσιες δημοτικές αρχές (διοικητική κωδικοποίηση). Με τον Ν. 4858/2021 κυρώθηκε ο «Κώδικας νομοθεσίας για την προστασία των αρχαιοτήτων και εν γένει της πολιτιστικής κληρονομιάς» ενώ ο Ν. 4948/2022 θεσμοθέτησε τον «Κώδικα νομοθεσίας θαλάσσιων ενδομεταφορών και δικαιωμάτων επιβατών» (νομοθετικές κωδικοποιήσεις).

³⁰² Διαχωρίζεται η έννοια της «διοικητικής κωδικοποίησης» από τους «διοικητικούς κώδικες», οι οποίοι, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του Ν.Δ. 3980/1959, υπάγονται στη νομοθετική κωδικοποίηση και αφορούν την κωδικοποίηση της διοικητικής νομοθεσίας. Βλ. Νταλάκου Β./Καρακατσάνης Η., "Συστηματική Προσέγγιση της Διοικητικής Κωδικοποίησης στην Ελλάδα: Υφιστάμενη Κατάσταση, Προοπτικές και Μεθοδολογικά Ζητήματα", Δημόσια Διακυβέρνηση, Προοπτικές και Προκλήσεις στον 21ο αιώνα, 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Τομέα Διοικητικής Επιστήμης του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, 31 Οκτωβρίου- 01 Νοεμβρίου 2018, Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2019, σ. 50.

νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων (αρθ. 65 παρ. 2), που αφορούν συγκεκριμένη νοηματική ρυθμιστική ενότητα, κατατασσόμενες κατά χρονολογική σειρά ή ενδεχομένως και κατά αντικείμενο³⁰³. Αποβλέπει κυρίως σε εσωτερική χρήση δημόσιων υπηρεσιών και υλοποιείται με κανονιστικό διάταγμα και παρέχει ποιότητα νομικής πληροφορίας παρά την έλλειψη νομικής δεσμευτικότητας των κειμένων³⁰⁴.

Τα δύο είδη λειτουργούν παραπληρωματικά μεταξύ τους και απώτερος στόχος της κωδικοποίησης είναι η συμπερίληψη του συνόλου της ελληνικής νομοθεσίας σε αυτή, τηρώντας τις εξής προϋποθέσεις: α) της πληρότητας και αρτιότητας της κωδικοποιούμενης ύλης και β) της εξασφάλισης της θεσμικής διαχρονικότητάς της, με τη διηνεκή και έγκαιρη ενημέρωση αυτής για να μη μετατραπεί εν ευθέτω χρόνο σε ένα επισφαλές και άχρηστο «νομοθετικό απολίθωμα»³⁰⁵. Επειδή το ΕΠΑΔ, πέρα από διαδικασία απλούστευσης είναι και υλοποίηση ψηφιακού μετασχηματισμού, ως κομβική δράση του στο πεδίο της καλής νομοθέτησης περιλαμβάνει την Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης/Ολοκληρωμένη Πλατφόρμα Κανονιστικής Διαδικασίας.

Η Εθνική Πύλη για την Κωδικοποίηση προβλέπεται να αποτελέσει τον κεντρικό κρατικό ηλεκτρονικό κόμβο των κωδικοποιημένων νομοθετημάτων της χώρας, σε δωρεάν ελεύθερη και ανοιχτή πρόσβαση (open data) για τη διάθεση έγκυρης γνώσης στο ευρύ κοινό αναφορικά με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο. Οι κώδικες σε ψηφιακή μορφή θα είναι οργανωμένοι με θεματική ταξινόμηση σύμφωνα με επικαιροποιημένα πρότυπα, που να επιτρέπουν την επαναχρησιμοποίηση των κωδικοποιημένων κειμένων για την παροχή επιπλέον

³⁰³ Ο.π. Σταυρόπουλος, σ. 440.

³⁰⁴ Ο.π. Νταλάκου Β. κ.ά., σ. 50.

³⁰⁵ Ψυχογιός Θ., *Ζητήματα σχετικά με την κωδικοποίηση της Ελληνικής νομοθεσίας (ή ο μύθος του Σισύφου και το πιθάρι των Δαναΐδων)*, constitutionalism.gr Όμιλος "Αριστόβουλος Μάνεσις" (διαδικτυακό περιοδικό), 30-10-2022. <https://www.constitutionalism.gr/zitimata-sxetika-me-tin-kodikopiisi-tis-ellinikis-nomothesias/?hilit=%CE%BA%CF%89%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%20> [Πρόσβαση 06-11-2023].

υπηρεσιών προστιθέμενης αξίας και διαθέσιμοι σε επεξεργάσιμη μορφή μετά από ειδική άδεια.

Ταυτόχρονα, η πλατφόρμα θα τυποποιήσει το σύνολο της νομοπαραγωγικής και ρυθμιστικής ροής για τον εξορθολογισμό τους και την τήρηση των πολιτικών ποιοτικής νομοθέτησης ευρύτερα. Στοχοθεσιακά, με αυτόν τον τρόπο θα διευκολύνεται η κωδικοποίηση για την αποκατάσταση της εσωτερικής συνοχής του δικαίου και τη συστηματική ένταξή της σε σύνολα κανόνων δικαίου. Επιπλέον, στο πλαίσιο του έργου της Εθνικής Πύλης Κωδικοποίησης και Αναμόρφωσης δικαίου θα υποστηριχθεί η διασύνδεσή της με ελληνικές³⁰⁶ και ευρωπαϊκές βάσεις νομικών δεδομένων, για την ανταλλαγή νομοθετικών πληροφοριών.

Πέρα από τα παραπάνω, το αντικείμενο του έργου θα ασχοληθεί με την δυναμική αξιοποίηση του Διαρκή Κώδικα Νομοθεσίας “Ραπτάρχης” (raptarchis.gov.gr)³⁰⁷, ως το σημαντικότερο εργαλείο για την αναμόρφωση και αποκάθαρση της ελληνικής νομοθεσίας. Ο κώδικας έλαβε το όνομά του από τον πνευματικό δημιουργό και εκτελεστικό διαχειριστή του Παντελή Ραπτάρχη, Δικηγόρου Αθηνών και περιέχει την νομοθεσία στο σύνολο της από τη σύσταση του κράτους (1833) μέχρι μεσοσταθμικά τα έτη 2005-2008, κατανεμημένη σε σαράντα διαφορετικές θεματικές ενότητες ανά χρονολογική σειρά. Ο κώδικας δωρίστηκε στο ελληνικό δημόσιο το 1978 και υπαγόταν απευθείας στο Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Προεδρίας, ενώ σήμερα τον διαχειρίζεται το

³⁰⁶ Ήδη με την αριθμ. 45309/22-03-2023 απόφαση της Ειδικής Υπηρεσίας Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης του Υπ. Οικονομικών (ΑΔΑ: ΨΒΣΕΗ-5ΚΒ) έχει προβλεφθεί η ένταξη του έργου στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας με τίτλο «Ανάπτυξη συνεργειών και διαλειτουργικότητας μεταξύ του έργου της Εθνικής Πύλης Κωδικοποίησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και της Τράπεζας Νομικών Πληροφοριών ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών».

³⁰⁷ Βλ. την προκήρυξη του έργου Ανοικτός Διεθνής Ηλεκτρονικός Διαγωνισμός για το έργο «Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης/Ολοκληρωμένη πλατφόρμα κανονιστικής διαδικασίας μέσω αξιολόγησης και επικαιροποίησης προτύπων καλής νομοθέτησης και νομοπαραγωγικής και κανονιστικής διαδικασίας» ΥΨΔ. 07-07-2020. <https://www.secdigital.gov.gr/anoiktos-diethnis-ilektronikos-diago/>. [Πρόσβαση 10-01-2024].

Αυτοτελές Τμήμα Διοικητικών Κωδικοποιήσεων – Ραπτάρχης, το οποίο από το 2019 μεταφέρθηκε οργανικά στις δομές του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και πρόσφατα από τον Ιούλιο του 2023 στη Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών θεμάτων της Προεδρίας της Κυβέρνησης (αρθ. 11 παρ. 2 Π.Δ. 77/2023).

4.6. Άξονας Β: «Απλές και κατανοητές διαδικασίες»

Σύμφωνα με την αρχιτεκτονική του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών³⁰⁸, ο Άξονας Β με τίτλο «Απλές και Κατανοητές Διαδικασίες», περιλαμβάνει ειδικότερα τις δράσεις και πολιτικές που αποβλέπουν:

α) Στην ελαχιστοποίηση των απαραίτητων ενεργειών με πρόσημο μείωσης, βημάτων ή και δικαιολογητικών, τα οποία απαιτούνται για την διεκπεραίωση διοικητικών διαδικασιών.

β) Στην αναβάθμιση και ενίσχυση για την διεκπεραίωση διοικητικών διαδικασιών των υπηρεσιών μιας στάσης (one stop shop), ειδικά των Κέντρων Εξυπηρέτησης Πολιτών ως εναλλακτικό κανάλι εξυπηρέτησης με φυσική παρουσία³⁰⁹. Μάλιστα, υπάρχει εξατομικευμένη δράση με αντικείμενο την ένταξη στα ΚΕΠ διαδικασιών του e-ΕΦΚΑ και του ΟΑΕΔ.

γ) Στην ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών με την ένταξή τους σε ψηφιακές πλατφόρμες, όπως και το σχεδιασμό και υλοποίηση αναγκαίων διαλειτουργικοτήτων των πληροφοριακών συστημάτων ή διασυνδέσεων μητρώων³¹⁰ μεταξύ φορέων του δημοσίου τομέα ή μεταξύ φορέων του δημόσιου

³⁰⁸ Όπως προσδιορίζεται στην παρ. 3 του αρθ. 2 της εφαρμοστικής της Υ. Α. 15660/2020.

³⁰⁹ Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Απλούστευση Διαδικασιών, <https://www.secdigital.gov.gr/projects/aploysteysi-diadikasion/> [Πρόσβαση 30-11-2023].

³¹⁰ Η διασύνδεση και η διαλειτουργικότητα με τις κατάλληλες ρυθμιστικές παρεμβάσεις δύναται να μειώσουν δραστικά την ταλαιπωρία στην εξυπηρέτηση του πολίτη με την αυτόματη συμπλήρωση στοιχείων, όπως ήδη συμβαίνει με την αναγνώριση των κωδικών taxisnet ή και με την παράλειψη δικαιολογητικών. Μια καλή πρακτική που υιοθετήθηκε ήδη από τη χώρα μας είναι η αυτόματη ανάκτηση στοιχείων δημοτολογίου (χωρίς την προσκόμιση του οικείου πιστοποιητικού) στη διαδικασία έκδοσης δελτίου αστυνομικής ταυτότητας. Βλ. Σπινέλλης Δ., *Προτεραιότητες και Κατευθύνσεις για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις*, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 118.

τομέα και τρίτων ³¹¹. Ήδη έχουν ενοποιηθεί τα Μητρώα Δημοτολογίου, Ληξιαρχείου και η διαλειτουργικότητά τους με άλλα βασικά μητρώα του ελληνικού δημοσίου όπως το Ενιαίο Μητρώο Πολιτών και λειτουργεί πλατφόρμα εξωδικαστικού μηχανισμού οικονομικών διαφορών με τη διασύνδεση με τον Ενιαίο Φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης και την Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων³¹².

Η διασύνδεση των βασικών μητρώων συνιστά το υπόβαθρο για την επίτευξη ταυτοποίησης ή αυθεντικοποίησης μια μόνο φορά (single sign on) από το χρήστη μιας δημόσιας υπηρεσίας ανεξάρτητα από τον αριθμό των πληροφοριακών συστημάτων που εμπλέκονται στην παροχή της³¹³. Περαιτέρω, αποτελεί έκφανση της πολιτικής της καλής νομοθέτησης, εφόσον η αντιπαραβολή των στοιχείων των βάσεων δεδομένων διευκολύνει την ανάλυση των θεσμικών ρυθμίσεων και των συνεπειών τους και επιτυγχάνει αυξημένη προσαρμοστικότητα στην αντιμετώπιση έκτακτων δεδομένων³¹⁴.

Παράλληλα, αναπτύσσει τη δυναμική της αυτόματης διενέργειας προληπτικών ελέγχων για την ουσιαστική ικανοποίηση των πολιτών από την παροχή υπηρεσιών με αποτέλεσμα τη μείωση της γραφειοκρατίας ³¹⁵. Η διαλειτουργικότητα οδήγησε στην υιοθέτηση της αρχής cloud-first-policy με το Ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α), σύμφωνα με την οποία το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης ανέπτυξε τις σύγχρονες υποδομές ενιαίου κυβερνητικού νέφους G-Cloud για να συγκεντρωθούν όλα τα πληροφοριακά συστήματα του κράτους σε μια ενιαία υποδομή.

δ) Στην τυποποίηση ομοειδών διαδικασιών και αρμοδιοτήτων, που

³¹¹ Στράτη-Βάντζου Α. (2014), *"Η συμβολή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη σύγχρονη διοικητική μεταρρύθμιση"*, *Εφημερίδα Διοικητικής Επιστήμης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 20, 2014 σ. 115.

³¹² Ο.π. Σπινέλλης κ.ά., σσ. 37-38.

³¹³ Ο.π. Καπόπουλος, σ. 137.

³¹⁴ Χριστοφιλοπούλου-Καλέρ Π., *"Οι σχέσεις πολιτικών και δημοσίων υπαλλήλων και οι μεταρρυθμίσεις στα υπουργεία"*, στο Σπανού Κ. (Επιμ.) *Η Διοίκηση στο Επίκεντρο, Προκλήσεις και προσδοκίες του θεσμικού περιβάλλοντος*, Εκδ. Παπαζήση, 2022, σσ. 277-8.

³¹⁵ Ο.π. Σπινέλλης κ.ά., σ. 118.

διεκπεραιώνονται ή ασκούνται με ανόμοιο τρόπο από διαφορετικές υπηρεσίες (είτε λόγω χωροταξικής είτε λόγω λειτουργικής διαφοροποίησης). Ήδη μέσω της καταγραφής στο Μίτο της συντριπτικής πλειοψηφίας των διοικητικών διαδικασιών υποστηρίζεται η υποχρεωτικά ομοιόμορφη αντιμετώπισή τους με τον υποδεικνυόμενο διαδικτυακό τρόπο.

ε) Γενικότερα με παρεμβάσεις αμιγούς ανασχεδιασμού και απλούστευσης διαδικασιών για τις οποίες δεν εμπλέκεται σε μεγάλο βαθμό η τροποποίηση της σχετικής ρυθμιστικής ύλης. Παράδειγμα εφαρμογής η έκδοση ενιαίου πιστοποιητικού Δικαστικής Φερεγγυότητας, που αντικατέστησε είκοσι πέντε (25) διακριτά πιστοποιητικά, για τα οποία οι ενδιαφερόμενοι έπρεπε να μεταβούν στο οικείο Πρωτοδικείο, ενώ η έκδοσή του πλέον ολοκληρώνεται ηλεκτρονικά μέσω της πύλης gov.gr ή της solon.gr.

Οι περίπου 150 δράσεις την περιρρέουσα περίοδο απλούστευσης (ολοκληρωμένες ή σε εξέλιξη) στους δώδεκα τομείς πολιτικής³¹⁶ δίνουν έμφαση προτεραιότητας, λόγω ποσοτικών στοιχείων, στη διευκόλυνση της καθημερινότητας των πολιτών (28 δράσεις και 24 στον τομέα οικογένεια) και ιδίως στην βελτιστοποίηση της επιχειρηματικότητας (40 δράσεις). Η απλούστευση και ο ανασχεδιασμός στον τομέα της επιχειρηματικότητας στοχεύει:

α) Στη διευκόλυνση αδειοδότησης επαγγελματικών δραστηριοτήτων και μικρομεσαίων επιχειρήσεων και την άσκηση τους μέσω Εξυπηρέτησης (Ε.Κ.Ε.). Αφορά τις αδειοδοτήσεις που διεκπεραιώνονται από τους Ο.Τ.Α. της χώρας³¹⁷ και οι απλοποιητικές παρεμβάσεις αποβλέπουν στην μείωση του απαιτούμενου χρόνου και κόστους για τη δημιουργία μιας ευέλικτης εσωτερικής αγοράς και την

³¹⁶ Υπενθυμίζονται ότι είναι: Κράτος-Διοίκηση-Οργάνωση, Εργασία και Ασφάλιση, Υγεία και Πρόνοια, Εκπαίδευση, Δικαιοσύνη, Στράτευση, Πολίτης και Καθημερινότητα, Περιουσία και Φορολογία, Επιχειρηματικότητα, Πολιτισμός και Αθλητισμός, Γεωργία και Κτηνοτροφία, Οικογένεια.

³¹⁷ Όπως απλούστευση πλαισίου: Ίδρυσης και Λειτουργίας Εργαστηρίων Αισθητικής, Ίδρυσης και Λειτουργίας Επιχειρήσεων Οδικής Βοήθειας Οχημάτων και Συνεργατών Οδικής Βοήθειας Οχημάτων, Ίδρυσης και Λειτουργίας Ιδιωτικών Ινστιτούτων Επαγγελματική Κατάρτισης, Φροντιστηρίων, Κέντρων Ξένων Γλωσσών και Κολλεγίων, Ίδρυσης και Λειτουργίας Κέντρων Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων και Κέντρων Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας ατόμων με αναπηρία κ.α.

ενίσχυση της εθνικής ανταγωνιστικότητας.

β) Σε διοικητικές διαδικασίες συνυφασμένες με την ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων λ.χ. αυτές που αφορούν σε επιχειρηματικές-οικονομικές δραστηριότητες του τομέα του τουρισμού (οδικές τουριστικές μεταφορές, όπως υπηρεσίες εκμίσθωσης οχημάτων ή επιχειρήσεις Τουριστικών Επιχειρήσεων Οδικών Μεταφορών, χορήγηση Ειδικών Σημάτων Λειτουργίας), της νησιωτικής πολιτικής (είσπραξη των λιμενικών και φαρικών τελών, διαδικασίες του ευρύτερου κύκλου ζωής ενός πλοίου, διευκόλυνση κατοίκων μικρών νησιωτικών δήμων), της ανάπτυξης ενιαίας ηλεκτρονικής θυρίδας για τη διευκόλυνση του εμπορίου κατά τις προ-τελωνειακές διαδικασίες όλων των εμπλεκομένων στο διασυνοριακό εμπόριο (διαχειριστές λιμένων, αερολιμένων, αποθηκών, χημικών υπηρεσιών, κτηνιατρικών αρχών κλπ).

Σημειώνεται ότι ένα ενδεικτικό μέρος των απλουστεύσεων αποτυπώθηκε ήδη στο υποκεφάλαιο με τις προγραμματικές συμφωνίες και τα μνημόνια συνεργασίας του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών. Ένα άλλο τμήμα, θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο του Παρατηρητηρίου της Γραφειοκρατίας με μεγαλύτερη εμβάθυνση λόγω της προσέγγισης της μέτρησης των διοικητικών βαρών και των επιπτώσεων στη μείωση της γραφειοκρατίας.

Σύμφωνα με το αρθ. 46 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α) επισημαίνεται ότι συστήνεται στο πλαίσιο του ΕΠΑΔ Ειδική Επιτροπή με σκοπό την επεξεργασία νέου Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, καθώς και την εκπόνηση Κωδικοποιητικού Οδηγού με ενσωματωμένα υποδείγματα διοικητικών εγγράφων ευρείας χρήσης. Ο Κωδικοποιητικός Οδηγός θα στοχεύσει στην ομογενοποίηση και κατηγοριοποίηση του συνόλου των υφιστάμενων τύπων διοικητικών εγγράφων με ενσωμάτωση του συνόλου των τυπικών και άτυπων διαδικασιών, που εφαρμόζει η Διοίκηση. Εντούτοις, μέχρι σήμερα δεν έχει συσταθεί από το αρμόδιο Υπουργείο η εν λόγω Ειδική Επιτροπή, απλά βρίσκεται στο επίπεδο της σύστασης οικείας ομάδας εργασίας υπό την εποπτεία του γραφείου Υπουργού (πριν ΨΔ και νυν Εσωτερικών) .

4.7. Άξονας Γ: «Έγκαιρη και ακριβής ενημέρωση»

Ο τελευταίος πυλωτικός άξονας του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών περιέχει δράσεις και πολιτικές που αφορούν στοχοθεσιακά:

α) Στην διαυλική επικοινωνία με τους συναλλασσόμενους πολίτες και επιχειρήσεις καθιστώντας τους κοινωνούς στις εκσυγχρονιστικές προσπάθειες αυτοματισμού και ψηφιοποίησης των διαδικασιών. Απώτερος στόχος είναι η μεταπήδηση του πολίτη από υπήκοος σε μέτοχος ειδικά μέσω της ανάπτυξης των διεπαφών δημόσιας διαβούλευσης με τεχνολογίες όπως οι Wikis και Blogs σελίδες³¹⁸.

β) Στη μέτρηση ικανοποίησής τους από τις παρεχόμενες υπηρεσίες της πολιτικής απλούστευσης με την παραγωγή δεικτών και στατιστικών και την ανίχνευση των αναγκών τους αναφορικά με την υλοποίηση ή επικαιροποίηση δράσεων απλούστευσης.

γ) Στην ενίσχυση της ενημέρωσης και ενεργής ευαισθητοποίησης των πολιτών και των επιχειρήσεων, στη διαχείριση των αιτημάτων τους από τη δημόσια διοίκηση, στη διαφάνεια των πληροφοριών και των δεδομένων.

δ) Γενικότερα, σε παρεμβάσεις που σχετίζονται με την αμφίδρομη κατανόηση των αναγκών αφενός των πολιτών και των επιχειρήσεων και αφετέρου της διοίκησης ως εκτελεστικού οργάνου της εκάστοτε εκλεγμένης κυβερνητικής πολιτικής.

Για την υλοποίηση των ανωτέρω στόχων απαιτείται μια ποιοτική διοικητική πρακτική, που θα κινείται με γνώμονες τη διαφανή ενημέρωση και φιλική προσβασιμότητα στις πληροφορίες δράσεων απλούστευσης με ενεργοποίηση της συναντίδρασης των αποδεκτών τους για τη διαρκή αναβάθμισή τους. Η διοίκηση πρέπει να οργανώνει διαβουλεύσεις πριν το σχεδιασμό νομικών πράξεων επί διαδικασιών συναλλαγής με τον πολίτη με χρήση

³¹⁸ Περιστέρας Β., *"Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση: Προϋποθέσεις-Διεθνείς Τάσεις-Προοπτικές", Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 100.

διαφοροποιημένων τεχνικών, όπως τα ερωτηματολόγια, δημοσίευση διαδικτυακών άρθρων με δυνατότητα σχολιασμού του κοινού, δειγματοληπτικές συνεντεύξεις ³¹⁹. Τα μέτρα αυτά εκπληρώνουν την ουσία της ψηφιακής δημοκρατίας, η οποία συνίσταται στη χρήση των ψηφιακών μέσων για την συμμετοχή των πολιτών στα κοινά και τη διαμόρφωση πολιτικών³²⁰.

Οι πλατφόρμες υποβολής προτάσεων ή παρατηρήσεων και η ανοιχτή συμπλήρωση σχετικών ερωτηματολογίων θα διευκολύνουν την παρέμβαση των πολιτών, ακόμα και με την κινητροποίηση από μέρους της διοίκησης, ώστε να υπάρχει αίσθημα ενεργής επικοινωνίας μεταξύ τους και διάδοσης της πληροφορίας ³²¹. Επιπλέον, τα μέσα για την ενημέρωση απαιτείται να προσαρμοστούν στο επίπεδο και τις ανάγκες των αποδεκτών (κατανοητά βίντεο και κείμενα προβολής, ενημερωτικές ημερίδες ανοικτού κοινού) και ταυτόχρονα να αξιοποιήσουν τις δυνατότητες της τεχνολογίας (εφαρμογές για κινητά τηλέφωνα, μέσα κοινωνικής δικτύωσης) για μια ευρεία ανοιχτή ψηφιακή διακυβέρνηση³²².

Ο ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας της ψηφιακής διακυβέρνησης είναι αυτός που στον συγκεκριμένο άξονα επιτάσσει το να γίνει ο πολίτης κοινωνός της πληροφόρησης (e-information), συνδιαμορφωτής των πολιτικών (e-democracy, e-voting) και συναλλασσόμενος μέσω ηλεκτρονικών αιτήσεων-εξυπηρέτηση (e-transaction)³²³. Για το λόγο αυτό, απαιτείται ευρεία ανάπτυξη της υποδομής για παροχή (ευρυζωνικότητα-συνδεσιμότητα) και χρήση ανοικτού λογισμικού και δεδομένων από τους δημόσιους φορείς σε ότι αφορά την εξυπηρέτηση των

³¹⁹ Ο.π. Ραμματά, 2020, σ. 117.

³²⁰ Ο.π. Αποστολάκης κ.ά., σ. 39.

³²¹ Gasovaa K./Stofkova K. (2017), *"E-Government as a quality improvement tool for citizens' services"*, *Procedia Engineering*, vol. 192, 2017, p. 226.

³²² Βλ. ο.π. Μπάλτα, σ. 760. Ευρύτερα ως ανοιχτή ψηφιακή-ηλεκτρονική διακυβέρνηση θεωρείται αυτή που διέπεται από διαφάνεια των κυβερνητικών ενεργειών με ανοιχτή πρόσβαση στα δημόσια έγγραφα, στις δημόσιες πληροφορίες και στη διευκόλυνση συμμετοχής στη διαμόρφωση των πολιτικών με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων Βλ. Λαζακίδου Α., (2014) Ηλεκτρονική διακυβέρνηση & Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες προς πολίτες και επιχειρήσεις, Εκδ.: ΔΙΣΙΓΜΑ, σσ. 47-8.

³²³ Πορμπότσης Α., (2021) *Εισαγωγή στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (e-government). Ο μετασχηματισμός των λειτουργιών και υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης στην ψηφιακή εποχή*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη : Τζιόλα, σσ. 17-8.

πολιτών και επιχειρήσεων³²⁴ με ιδιαίτερη μέριμνα για τους κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών της περιφέρειας³²⁵.

Έτσι, σύμφωνα με το Ν. 4727/2020 (ΦΕΚ 184/Α) αναβαθμίστηκε η πλατφόρμα data.gov.gr για τα ανοιχτά δεδομένα που παρέχουν δημόσιες και δημοτικές υπηρεσίες ή νομικά πρόσωπα (όπως νοσοκομεία, πανεπιστήμια). Σημειώνεται ότι η ανοιχτή χρήση δεδομένων σε συνδυασμό με την ελεύθερη χρήση των ενυπάρχοντων ψηφιακών αποθετηρίων παρέχουν τη δυνατότητα χρήσης τους από επιχειρήσεις για την ανάπτυξη υπηρεσιών πρόσθετης αξίας³²⁶. Εξάλλου, ο βαθμός της δημοκρατίας, η ανάπτυξη και ο κοινωνικός έλεγχος εξαρτώνται άμεσα από τη συνδεσιμότητα και την τεχνολογική μόρφωση των πολιτών³²⁷.

Τέλος, είναι σημαντική η επιμέλεια αναστροφής της υπάρχουσας δυσπιστίας του κοινού για τη δημόσια διοίκηση και ο ανασχεδιασμός των εντύπων, των διαδικασιών και της παροχής τεχνικής βοήθειας, όπου επιβάλλεται. Η προστατευμένη εμπιστοσύνη διασφαλίζεται με τη σαφήνεια και ακρίβεια κάθε διοικητικής πράξης ως προς τις προϋποθέσεις, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις που επισύρει, σύμφωνα και με τη νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων³²⁸. Άλλωστε, η πολιτειακή εμπιστοσύνη είναι μια έννοια-ομπρέλα, που έχει νοηματοδοτηθεί ως προαπαιτούμενο της κοινωνικής αλληλεγγύης³²⁹, τρόπος κοινωνικής ενσωμάτωσης³³⁰ και μοχλός διασφάλισης της ευημερίας και της δημοκρατίας³³¹.

³²⁴ Τσιάβρος Π., Που βρίσκεται η Ελλάδα όσον αφορά τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό της, News24/7 (ιστότοπος). 05-01-2023. <https://www.news247.gr/ellada/pou-vrisketai-i-ellada-oston-afora-ton-psifiako-eksigxronismo-tis/> [Πρόσβαση 11-11-2023].

³²⁵ Κάτσικας Σ., "Κίνδυνοι από την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και αντιμετώπισή τους", *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 62-3.

³²⁶ Ο.π. Σπινέλλης, σ. 120.

³²⁷ Ο.π. Παμπούκης, σσ.43-5.

³²⁸ Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., (2007) *Γενικές Αρχές στη Νομολογία του ΣτΕ και ΔΕΚ*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, σ. 59.

³²⁹ Durkheim E, (1964) *Tire Division of Labor in Society*, New York: Free Press.

³³⁰ Simmel G., (1978) *The Philosophy of Money*, London: Routledge.

³³¹ Ο.π. Καρκατσούλης, 2022, σ. 7.

Κεφάλαιο 5ο

Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας

5.1. Γενικά

Η εμπέδωση μιας σταθερής σχέσης εμπιστοσύνης στη σχέση κράτους-πολιτών μέσω της απλούστευσης των διοικητικών διαδικασιών είναι αυτή που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον ως καλή και αποτελεσματική νομοθέτηση με την αποτίμηση των επιπτώσεων των ρυθμίσεων, δηλαδή την έννοια του διοικητικού βάρους³³². Το Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας γνωστό και ως «ΠΑΝΟΠΤΗΣ»³³³ είναι ο φορέας που θεσμοθετήθηκε πρόσφατα στην ελληνική διοίκηση για να ασχοληθεί με τη μέτρηση των διοικητικών βαρών. Ιδρυτική διάταξη σύστασης του είναι το αρθ. 47 του Ν. 4635/2020 (ΦΕΚ 30/Α), οργανώθηκε με την Υ. Α. 36595/2021 (ΦΕΚ 4813/Β)³³⁴ και αποτελεί τον υποστηρικτικό μηχανισμό αξιολόγησης και τεκμηρίωσης της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.

Αποβλέπει κυρίως στη διενέργεια κυλιόμενων μετρήσεων σχετικά με τον αντίκτυπο των δράσεων απλούστευσης στα διοικητικά βάρη με την αποτύπωσή τους, όπως προκύπτουν από τη νομοθεσία και τις κανονιστικές πράξεις της διοίκησης προς τους πολίτες, τις επιχειρήσεις και τους δημοσίους υπαλλήλους. Είναι πρακτικά ο μηχανισμός σύνδεσης των αποτελεσμάτων της διοικητικής μεταρρύθμισης με την ποιότητα. Βασική επίσης υποχρέωσή του είναι η σύνταξη ετήσιας αναφοράς για τις τάσεις της γραφειοκρατίας στον Πρωθυπουργό. Η έκθεση υποβάλλεται και δημοσιεύεται το πρώτο εξάμηνο του επόμενου, από το έτος αναφοράς,³³⁵ έτους με ποσοτικά και ποιοτικά μεγέθη για την εξελικτική πορεία της ΕΠΔΔ στη χώρα μας, ειδικά των διαδικασιών του «Μίτος» και των

³³² Βλ. OECD, Cutting Red Tape National Strategies for Administrative Simplification. 2006, p. 9. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/38103089.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].

³³³ Ο.π. Φλώρου κ.ά., σ. 58.

³³⁴ Βλ. και Παράρτημα 2.

³³⁵ Όπως προβλέπεται από την παρ. 2 του αρθ. 47 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α), που αντικαταστάθηκε με το άρθρο 70 παρ.1 Ν. 4961/2022 (ΦΕΚ 146/ Α) και κατ'εξουσιοδότηση της διάταξης της παρ. 1 του αρθ. 7 της εφαρμοστικής για το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας Υ.Α. 36595/13-10-2021 (ΦΕΚ 4813/Β), που προβλέπει το μήνα Φεβρουάριο.

δράσεων του ΕΠΑΔ .

Πέρα από τις αναφορές, να επισημανθεί ότι είναι δυνατή η σύναψη προγραμματικής συμφωνίας μεταξύ του Υπουργείου Εσωτερικών και της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) για την ανάπτυξη και κατάρτιση των ειδικών στατιστικών του Παρατηρητηρίου και τη διάχυση της σχετικής στατιστικής πληροφορίας με την έκδοση από την τελευταία σχετικού δελτίου αποτύπωσης διοικητικών βαρών. Επιπλέον, το Υπουργείο Εσωτερικών έχει τη διαχειριστική δυνατότητα να συνάπτει ειδικότερες συμφωνίες και συνεργασίες με υφιστάμενα τομεακά παρατηρητήρια (λ.χ. Παρατηρητήριο του ΣΕΒ) για την καλύτερη επεξεργασία της στατιστικής πληροφορίας περί γραφειοκρατικών βαρών.

Σύμφωνα, λοιπόν, με το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο αποστολής του, το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας:

α) Πραγματοποιεί μετρήσεις διοικητικών και ενδοδιοικητικών βαρών σε ρυθμίσεις και διοικητικές διαδικασίες ενταγμένες στο Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών ή που βρίσκονται σε εξέλιξη απλούστευσης στο πλαίσιο του ΕΠΑΔ. Ειδικά, ασχολείται με την επιμέτρηση των βαρών, που προκύπτουν από υποχρεώσεις πληροφόρησης³³⁶ της νομοθεσίας -κανονιστικών πράξεων περί των διαδικασιών της διοίκησης και αφορούν στη συμμόρφωση των φυσικών ή νομικών προσώπων καθώς και των δημοσίων υπαλλήλων και λειτουργών προς αυτές. Πάντως, το Παρατηρητήριο έχει την ευχέρεια να υλοποιεί μετρήσεις βαρών και επί μη απλουστευμένων διαδικασιών ή επί ρυθμιστικών κειμένων όλου του δημόσιου τομέα εκτός δράσεων ΕΠΑΔ (παρ. 3 του αρθ. 1 Υ.Α. 36595/2021).

β) Συνεπώς, διενεργεί μετρήσεις για Υπουργεία ή άλλους εποπτευόμενους φορείς ή Ανεξάρτητες Αρχές, εφόσον υποβληθεί αίτημα από αυτούς και εγκριθεί

³³⁶ Σύμφωνα με τους εννοιολογικούς ορισμούς της Υ.Α. 36595/2021 » (ΦΕΚ 4813/Β) οι «υποχρεώσεις πληροφόρησης» (περιπτ. β' της παρ. 2 του αρθ. 1) είναι αυτές που προκύπτουν από τις νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις αναφορικά με την υποχρέωση συμμόρφωσης με αυτές, μέσω της παροχής δεδομένων-στοιχείων προς το δημόσιο τομέα ή προς τρίτους ή/και μέσω της εκτέλεσης συγκεκριμένων δραστηριοτήτων.

στο σχεδιασμό ενεργειών του, οπότε και συνεργάζεται μαζί τους στη μέτρηση και αποτίμηση διοικητικών βαρών, που προκύπτουν από μεμονωμένες δράσεις ή πρωτοβουλίες τους³³⁷.

γ) Υποστηρίζει, εφόσον του ζητηθεί, την κατάρτιση των Αναλύσεων Συνεπειών Ρυθμίσεων νομοσχεδίων ή την αξιολόγηση αποτελεσμάτων εφαρμογής ρυθμίσεων, που διενεργεί η Προεδρία της Κυβέρνησης, με παροχή στοιχείων από το αρχείο του μετρήσεων διοικητικών βαρών.

δ) Συντάσσει και δημοσιεύει σε δημόσια ανάρτηση στον ιστοχώρο τις ετήσιες αναφορές για τις τάσεις της γραφειοκρατίας στην χώρα μας και τις κύριες εκτυλισσόμενες απλουστευτικές παρεμβάσεις του ΕΠΑΔ.

ε) Διενεργεί ποιοτικές ή ποσοτικές έρευνες για ζητήματα λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης και ποιότητας παροχής των υπηρεσιών της σε πολίτες.

στ) Υλοποιεί δράσεις ενημέρωσης, κατάρτισης και ευαισθητοποίησης κοινού και υπαλλήλων στα θέματα που άπτονται τα αντικείμενα αρμοδιοτήτων του.

Ορόσημο για τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου αποτελεί η έναρξη λειτουργίας της διαδικτυακής πλατφόρμας diadikasies.gov.gr, που είναι ουσιαστικά η ιστοσελίδα της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών, στην οποία περιλαμβάνεται και η πλατφόρμα του Παρατηρητηρίου. Η ιστοσελίδα της Εθνικής πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών εξυπηρετεί την δημόσια προβολή-ενημέρωση του κοινού αναφορικά με τους πυλώνες της ΕΠΑΔ, των δράσεων τους και τις μετρήσεις των αποτελεσμάτων τους στο μέτωπο αντιμετώπισης του υφιστάμενου επιβαρυντικού γραφειοκρατικού πλέγματος.

Η πολιτική απομείωσης της γραφειοκρατίας και ειδικότερα των διοικητικών βαρών είναι τα τελευταία χρόνια στην κυβερνητική agenda πλήθους

³³⁷ Βλ. αρθ. 47 παρ. 5 του Ν. 4635/2019 (ΦΕΚ 167/Α) και αρθ. 3 παρ. 2 περιπτ. δ' της Υ.Α. 36595/2021 (ΦΕΚ 4813/Β).

χωρών παγκοσμίως σε υψηλή προτεραιότητα³³⁸. Ειδικά η χώρα μας θεωρείται πρωταθλήτης στην επιβολή περιττών και επιβαρυντικών ρυθμίσεων, που επιφέρουν χρονοκαθυστέρηση στις αδειοδοτήσεις και ευρύτερα στην επιχειρηματική δραστηριοποίηση³³⁹. Ο περιοριστικός εξορθολογισμός των βαρών επιφέρει διαθεσιμότητα εισοδήματος που οδηγεί σε τόνωση της επιχειρηματικότητας και ανταγωνιστικότητας, καθώς και των επενδύσεων (εσωτερικών και εξωτερικών).

Έτσι, αναδεικνύεται η κομβικότητα του θεσμού του Παρατηρητήριου Γραφειοκρατίας το οποίο οργανώνεται λειτουργικά στα κάτωθι τρία επίπεδα εργασίας – μηχανισμούς, των οποίων τη βέλτιστη διαδραστική επικοινωνία και λειτουργία μεταξύ τους διασφαλίζει η προβλεπόμενη για το λόγο αυτό τριμελής Επιτροπή Εποπτείας³⁴⁰:

- Συντονιστικός Μηχανισμός,
- Εκτελεστικός Μηχανισμός και
- Δίκτυο Συνεργατών

5.2. Συντονιστικός Μηχανισμός

Το Παρατηρητήριο λειτουργεί στο Τμήμα Αξιολόγησης & Τεκμηρίωσης Διαδικασιών της Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου (ΓΤΨΔΑΔ) ως συντονιστικό όργανο της στρατηγικής και των δράσεων του και ειδικότερα νομοθετικά προβλέπονται οι εξής αρμοδιότητες:

α) Οργανώνει το πρόγραμμα μετρήσεων βαρών του Παρατηρητηρίου και

³³⁸ Coursey D./Pandey S. (2007), *"Content Domain, Measurement, and Validity of the Red Tape Concept: A Second-Order Confirmatory Factor Analysis"*. *American Review of Public Administration*, vol. 37, iss. 3, 2007, p. 343.

³³⁹ Ο.π. Dellis, p. 7.

³⁴⁰ Η τριμελής Επιτροπή Εποπτείας, βάσει της διάταξης της παρ. 5 του αρθ. 3 της Υ.Α.36595/21, αποτελείται από: (α) τον Γενικό Γραμματέα Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών, ως Πρόεδρο, (β) τον Προϊστάμενο της Γενικής Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου Τομέα της ΓΤΨΔΑΔ ή τον Προϊστάμενο της Διεύθυνσης Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου Τομέα της ΓΤΨΔΑΔ, (γ) τον Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης ή τον Διευθυντή του Οργανισμού και μπορεί να συνεδριάζει χωρίς τακτικότητα, αλλά κάθε φορά που ανακύπτει ζήτημα σχετικό με την επιτυχή υλοποίηση της αποστολής του Παρατηρητηρίου.

συντονίζει τη διενέργεια αναθέσεων και στη συνέχεια τους ανάδοχους ιδιώτες/δημόσιους φορείς, που θα τις πραγματοποιήσουν και παρέχει τις κατάλληλες κατευθύνσεις και οδηγίες προς τον Εκτελεστικό Μηχανισμό και το Δίκτυο Συνεργατών,

β) εγκρίνει την τροποποίηση ή την υιοθέτηση νέων μεθοδολογιών και δεικτών μέτρησης της γραφειοκρατίας, που τυχόν προταθούν,

γ) διενεργεί αυτοδίκαιες μετρήσεις/έρευνες σχετιζόμενες με τα διοικητικά βάρη και γενικότερα την ποιότητα παροχής υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης,

δ) συλλέγει τα αιτήματα μετρήσεων διοικητικών βαρών και συνεργάζεται με τους αιτούντες δημόσιους φορείς για ρυθμίσεις ή διαδικασίες αρμοδιότητάς τους, διευκολύνοντας σχετικά τη συνεργασία τους με τον Εκτελεστικό Μηχανισμό και την ανάθεση των αντίστοιχων έργων σε αναδόχους σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία,

ε) συντάσσει τις αναγκαίες κανονιστικές πράξεις και εγκυκλίους αναφορικά με την οργάνωση και λειτουργία του Παρατηρητηρίου,

στ) εποπτεύει τη λειτουργία της διαδικτυακής πλατφόρμας του Παρατηρητηρίου σε συνεργασία με τον Εκτελεστικό Μηχανισμό προκειμένου να είναι εύχρηστη για τους ενδιαφερόμενους,

ζ) εγκρίνει την Ετήσια Έκθεση του Παρατηρητηρίου για τον Πρωθυπουργό και

η) εγκρίνει οποιαδήποτε ενέργεια σχεδιάζεται προς υλοποίηση από τον Εκτελεστικό Μηχανισμό είτε αφορά στις μετρήσεις και τις έρευνες ικανοποίησης των χρηστών δημόσιων υπηρεσιών είτε σε δράσεις επικοινωνίας, κατάρτισης, ευαισθητοποίησης και διατύπωσης μέτρων ενδυνάμωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος.

5.2.1. Εκτελεστικός Μηχανισμός.

Το ρόλο του Εκτελεστικού Μηχανισμού για το Παρατηρητήριο εκπληροί ως κεντρικός βραχίονας το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού

Περιεχομένου (ΕΚΤ), που είναι ένας δημόσιος οργανισμός για την προώθηση και διάχυση της ερευνητικής δραστηριότητας, των δεδομένων επιστημονικής γνώσης και της ψηφιακής καινοτομίας³⁴¹. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες οδηγίες του Συντονιστικού Μηχανισμού και τις οργανωτικές διατάξεις της παρ. 3 του αρθ. 2 της Υ.Α. 36595 το ΕΚΤ ασκεί τις ακόλουθες ενέργειες:

α) Πραγματοποιεί τις εσωτερικές στους κόλπους της ΕΠΔΔ μετρήσεις διοικητικών και ενδοδιοικητικών βαρών σε διάφορες ρυθμίσεις και διοικητικές διαδικασίες,

β) μεριμνά μετά από συνεννόηση με τον Συντονιστικό Μηχανισμό για την ανάθεση των έργων μέτρησης σε αντίστοιχους ιδιώτες αναδόχους όταν δε δύνανται να υλοποιηθούν από δημόσιους φορείς,

γ) εποπτεύει την on-line πλατφόρμα του Παρατηρητηρίου για τη Γραφειοκρατία στο μέρος αρμοδιότητάς του,

δ) γενικά παρέχει εκτελεστική υποστήριξη στον Συντονιστικό Μηχανισμό και σε κάθε σχετική αιτούμενη ενέργεια αυτού,

ε) προετοιμάζει και υποβάλει προς έγκριση στον Συντονιστικό Μηχανισμό μελέτες και αναφορές όπως και την Ετήσια Έκθεση του Παρατηρητηρίου,

στ) διοργανώνει δράσεις επικοινωνιακής ενημέρωσης και ημερίδες ευαισθητοποίησης για το Παρατηρητήριο,

ζ) παρακολουθεί και επικαιροποιείται γνωσιακά αναφορικά με τις ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις στο αντικείμενο της μέτρησης διοικητικών βαρών και

η) μεριμνά για την διαρκή βελτιστοποίηση και τυποποίηση των μεθοδολογιών και εργαλείων μέτρησης και αξιολόγησης διοικητικών βαρών ή άλλων παραμέτρων που λειτουργούν ως δείκτες ποιοτικής διοικητικής ενέργειας.

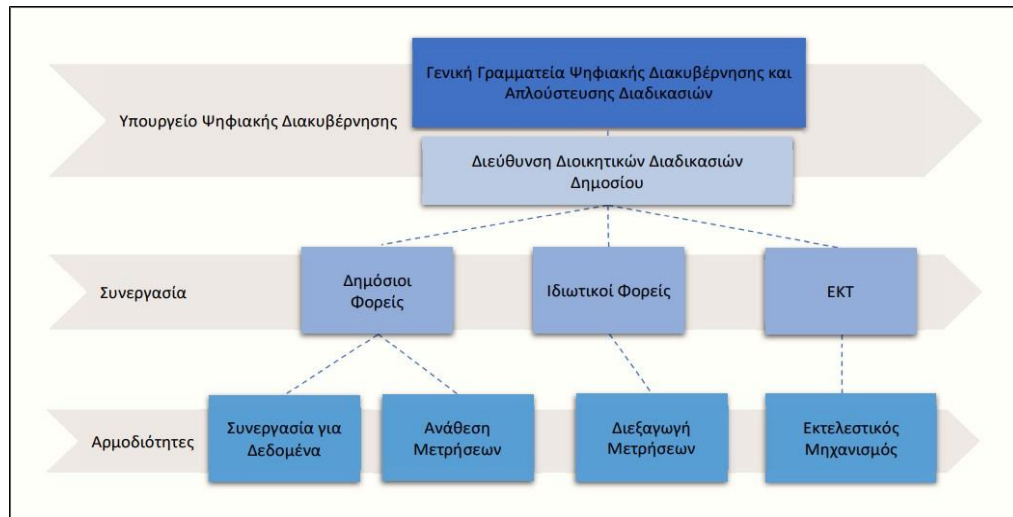
³⁴¹ Το ΕΚΤ είναι νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (αρθ. 59 Ν. 4623/2019 (ΦΕΚ 134/Α)) εποπτευόμενο από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης και ως ηλεκτρονική και φυσική υποδομή εθνικής εμβέλειας είναι Επιστημονική Υποδομή Εθνικής Χρήσης και Εθνική Αρχή του Ελληνικού Στατιστικού Συστήματος (Υ.Α. 7304/Β2-576/2017 (ΦΕΚ 3482/Β) & Υ.Α. 9604/Α3-346/2019 (ΦΕΚ 4671/Β)).

Σημειώνεται ότι ελλείπει επαρκών πόρων σε τεχνικοεπιστημονικά εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό το ΕΚΤ σε συνδυασμό με τη σωρεία αντικειμένων που είναι επιφορτισμένο, προς το παρόν ασκεί τη δυνατότητά του να αναθέτει τη διενέργεια των μετρήσεων σε ιδιώτες ανάδοχους.

5.2.2. Δίκτυο Συνεργατών.

Για την διεξαγωγή μετρήσεων προβλέφθηκε η δυνατότητα το Παρατηρητήριο να αναπτύξει μέσω συμβάσεων ένα δίκτυο συνεργατών στον ιδιωτικό τομέα και μέσω συνεργασιών στο δημόσιο (φυσικά ή νομικά πρόσωπα), οι οποίοι θα το συνεπικουρούν στην επίτευξη της αποστολής του. Ειδικότερα, οι τρόποι υποβοήθησης εστιάζονται στην παροχή στοιχείων αποτίμησης και τη διεξαγωγή μετρήσεων ποσοτικοποίησης βαρών (διοικητικών-ενδοδιοικητικών), την διάθεση ανθρώπινων ή και υλικών πόρων, καθώς και την πιστοποίηση των μετρήσεων με διαχωρισμό στοιχείων ανά τομέα παρέμβασης και πεδίο δημόσιας πολιτικής.

Επισημαίνεται ότι οι συνεργάτες Δικτύου, που ανήκουν στο δημόσιο τομέα και ταυτόχρονα ασκούν δημόσια πολιτική προβλέπεται να ορίζουν έναν «Υπεύθυνο για τη Μέτρηση Διοικητικών Βαρών», κατά προτίμηση υπηρετούντα σε οργανική μονάδα Πληροφορικής, Εξαγωγής Στατιστικών Δεδομένων ή άλλη σχετική με την αξιολόγηση διαδικασιών του φορέα μονάδα. Αρμοδιότητά του επιχειρησιακού υπεύθυνου είναι να υποδέχεται τα αιτήματα του Παρατηρητηρίου για παροχή δεδομένων και στοιχείων σε επιλεγμένες διαδικασίες και να συντονίζει εντός του φορέα όλες τις ενέργειες που απαιτούνται στο πλαίσιο της αναζήτησης, συγκέντρωσης, επεξεργασίας και χορήγησής τους.

Σχήμα 11. Απεικόνιση Μηχανισμών Παρατηρητηρίου

Πηγή: *Εγχειρίδιο χρήσης ΕΠΔΔ (21-11-2023)*.

5.3. Έννοια της γραφειοκρατίας και του διοικητικού βάρους

Η γραφειοκρατία ως θεσμική μορφή κρατικής οργάνωσης ³⁴² όταν χαρακτηρίζεται από δυσλειτουργίες και παθογένειες, που αναιρούν τα δομικά χαρακτηριστικά της, μεταλλάσσεται σε πολιτικό αντίποδα της αναπτυξιακής επιχειρηματικής δραστηριότητας ³⁴³. Οι κυριότερες λειτουργικές αδυναμίες του γραφειοκρατικού συστήματος είναι ο δύσκαμπτος διοικητικός νομικισμός ³⁴⁴, η αδιαφανής, χρονοβόρα εμπραγμάτωση των διαδικασιών χωρίς ευελιξία, η έλλειψη προσαρμοστικότητας και ενσωμάτωσης των τεχνολογιών και η συνακόλουθη αναποτελεσματικότητα στην αντιμετώπιση σύνθετων δημόσιων προβλημάτων ³⁴⁵. Για όλα τα παραπάνω, η επιμέτρησή της από το Παρατηρητήριο κρίθηκε ως ο

³⁴² Σημειώνεται ότι στην πολιτική επιστήμη ο όρος “γραφειοκρατία”, έχει την έννοια της κατάχρησης εξουσίας από την κρατική διοίκηση. Βλ. Βενετσανοπούλου Μ. (2021), “*Η ελληνική εμπειρία της μετάβασης από την γραφειοκρατία στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης*”, Αρετήν την Καλίστην (τμ. Τόμος), εκδ.: Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Τόμος II, σ. 974.

³⁴³ Nozick R., (2007) “*Anarchy and the Law*”, στο Rothbard M., & Stringham E. (Επιμ.), *Anarchy and the Law The Political eEconomy of Choice*, Routledge, 2007, pp. 193.

³⁴⁴ Οι διοικητικές αρχές προσεγγίζουν το ρόλο τους και τις οικείες κανονιστικές ρυθμίσεις μέσα από τυπικές αξιολογικές νομικές θέσεις, που δε λαμβάνουν υπόψη τους ως συναντίληψη τα πραγματικά δεδομένα και κοινωνικά γεγονότα που επιδρούν στους πολίτες και τις επιχειρήσεις. Βλ. ο.π. Dellis, p. 1.

³⁴⁵ Μακρυδημήτρης Α., (1991) *Διοικητικές Μελέτες*, Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα, σσ. 42-3.

δείκτης αποτελεσματικότητας της ΕΠΔΔ και της ανάπτυξης της καλής νομοθέτησης.

Από την άλλη, η καλή νομοθέτηση συμβάλλει μεταξύ άλλων στην οικονομική ανάπτυξη και στην τόνωση της επιχειρηματικής ανταγωνιστικότητας και βασική παράμετρος της αναμφισβήτητα αποτελεί η μείωση των βαρών της διοικητικής δράσης³⁴⁶. *Διοικητικό βάρος* (administrative burden)- όπως ορίζεται και στην περιπτ. δ του αρθ. 2 της Υ.Α. 36595/2021 (ΦΕΚ 4813/Β)- είναι το έμμεσο κόστος, που βαρύνει τον συναλλασσόμενο πολίτη ή επιχείρηση, προκειμένου να συμμορφωθεί με νομικές υποχρεώσεις από διοικητικές διαδικασίες και πράξεις³⁴⁷, όπως η έκδοση αδειών, συμπλήρωση εντύπων, υποχρέωση αναφοράς ή πληροφόρησης προς δημόσιες υπηρεσίες ή τρίτους.

Εμμέσως συντάσσεται με τον παγκόσμιο αντίστοιχο ορισμό, όπου διοικητικά βάρη είναι τα κόστη για τις επιχειρήσεις συμμόρφωσης σε υποχρεώσεις πληροφόρησης της κυβερνητικής νομοθεσίας³⁴⁸. Αποτελεί μέρος του λεγόμενου συνολικού «κόστους συμμόρφωσης» όπως και οι δαπάνες της ίδιας της διοίκησης που προκύπτουν κατά την επιτέλεση παροχής των υπηρεσιών της (ενδοδιοικητικό βάρος).

Αν και κοινά αποδεκτός ορισμός για το ενδοδιοικητικό βάρος δεν υπάρχει, σα γενική αντίληψη θεωρείται οτιδήποτε συνεπάγεται σαν αρνητικό φορτίο για ένα δημόσιο οργανισμό από το ρυθμιστικό πλαίσιο επί διαδικασιών που εξυπηρετεί, χωρίς να παρουσιάζει ωφέλιμη αποτελεσματικότητα εφαρμογής τους (αναποτελεσματικές/περιττές ρυθμίσεις) και να επιφέρει προστιθέμενη αξία στην παροχή των υπηρεσιών του³⁴⁹. Υπό το πρίσμα αυτό η διάταξη της Υ.Α. 36595

³⁴⁶ Βλ. SCM (Standard Cost Model) Network, I. S., OECD. 09-2004, p. 2. <https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/34227698.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].

³⁴⁷ Ibid, p. 7.

³⁴⁸ Βλ. International working group on Administrative Burdens, *The Standard Cost Model A framework for defining and quantifying administrative burdens for businesses*, A Standard Cost Model Manual. 08-2004, p. 7. <https://diadikasies.gov.gr/storage/files/shares/SCM%20Manual%20EC.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].

³⁴⁹ Βλ. Gjalte de Jong/ Kloeze R. (1993), *"Institutions and the Regulation of Business— An International Firm-Level Study of Regulatory Compliance Costs"*, *American Journal of Industrial and Business Management Scientific Research*, vol. 3, 2013, p 2 και Bozeman B., *"A Theory of*

(περιπτ. ε' του αρθ. 2), εξειδικεύει ως *ενδοδιοικητικό βάρος* το κόστος συμμόρφωσης, που συνεπάγεται για τις δημόσιες υπηρεσίες από την εκτέλεση των υποχρεώσεων πληροφόρησης τις οποίες επιβάλλει η οικεία νομοθετική - κανονιστική ύλη στους συναλλασσόμενους για παροχή στοιχείων ή εκτέλεση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων προς τη διοίκηση ή τρίτους.

Οι μετρήσεις διοικητικών και ενδοδιοικητικών βαρών εστιάζουν διττά είτε σε αυτές που αποτυπώνουν την αλλαγή των διοικητικών βαρών σε μια δράση απλούστευσης διοικητικής διαδικασίας στο πλαίσιο του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών είτε σε μετρήσεις διοικητικών βαρών υφιστάμενης διαδικασίας που έχει ενταχθεί στο Εθνικό Μητρώο και για την οποία προκύπτουν συστάσεις απλούστευσης της. Εξάλλου, υπάρχει ευθεία θεσμοθετημένη υποχρέωση όλων των δημόσιων αρχών για παροχή όλων των απαιτούμενων διευκολυντικών στοιχείων κατά τη διεξαγωγή μετρήσεων διοικητικών επιβαρύνσεων νομοθεσίας ή διαδικασιών αρμοδιότητάς τους (παρ. 3 αρθ. 5 Υ.Α. 36595).

5.4. Μεθοδολογία μέτρησης του διοικητικού βάρους (Τυποποιημένο Μοντέλο Κόστους).

Ως μεθοδολογία μέτρησης των διοικητικών επιβαρύνσεων, που επιφέρουν οι νομοθετικές και κανονιστικές ρυθμίσεις των διαδικασιών στα εμπλεκόμενα φυσικά ή νομικά πρόσωπα (πολίτες και επιχειρήσεις), έχει οριστεί ένα από τα πιο αξιόπιστα διεθνώς σχετικά εργαλεία το Τυποποιημένο Μοντέλο Κόστους (Standard Cost Model), κατάλληλα προσαρμοσμένο στα ελληνικά δεδομένα. Οι μετρήσεις διοικητικών βαρών ή εν γένει ποσοτικής αποτίμησης της γραφειοκρατίας είναι δυνατό να διεξαχθούν από τον Εκτελεστικό Μηχανισμό ή από φορείς του Δικτύου Συνεργατών και με άλλες αναγνωρισμένες μεθοδολογίες, αλλά απαιτείται πρώτα να προηγηθεί η έγκριση του Συντονιστικού Μηχανισμού

Government "Red Tape"; Journal of Public Administration Research and Theory, vol. 3, 1993, pp. 273-304.

(αρθ. 6 παρ. 2 της Υ.Α. 36595).

Η μεθοδολογία του Τυποποιημένου Μοντέλου Κόστους βασίζεται :

- στην αναγνώριση των υποχρεώσεων πληροφοριακής φύσης που συνεπάγεται το οικείο ρυθμιστικό πλαίσιο, (ανάκτησης και προετοιμασίας ή αποθήκευσης πληροφοριών για να αξιοποιηθούν σε νέα πληροφοριακή βάση ή συστήματα δεδομένων του φορέα προέλευσης ή τρίτου)
- στην ανάλυσή τους σε απαιτήσεις πληροφοριακών δεδομένων για τη συμμόρφωση στις ανακύπτουσες οικείες υποχρεώσεις πληροφόρησης
- στην αποτύπωση ανάλυσης των τυποποιημένων διοικητικών απαιτήσεων (υποχρεώσεις πληροφόρησης) στις οποίες υπόκειται ο πολίτης ή η επιχείρηση να συμμορφωθεί με βάση την ισχύουσα κανονιστική ύλη και
- στη μέτρηση του κόστους των ανωτέρω, σύμφωνα με την εξίσωση που αποτυπώνει τις βασικές παραμέτρους, που λαμβάνονται στατιστικά υπόψη με ομάδες πλήθους αντιπροσωπευτικές (γεωγραφικά με βάση την ομοιότητα των διαδικασιών με πραγματοποίηση συνεντεύξεων ή επιμέτρηση στοιχείων, εκτεταμένη δειγματοληψία) και ικανό αριθμητικό δείγμα διαδικασιών:

$$\text{Κόστος Διοικητικής Δραστηριότητας} = \text{Τιμή (P)} \times \text{Ποσότητα (Q)}$$

Όπου: Τιμή (P) = Κόστος εργατοώρας x Χρόνος διεκπεραίωσης της διοικητικής δραστηριότητας αθροισμένων του άμεσου κόστους-έξοδα δηλαδή διοικητικά τέλη, παράβολα, αμοιβή εξωτερικού συνεργάτη-συμβούλου, λογιστή, μηχανικού, δικηγόρου³⁵⁰. Στην ουσία υπολογίζεται το μέσο κόστος συμμόρφωσης του υποκειμένου της ρύθμισης που συνεπάγεται η εκάστοτε απαίτηση της Διοίκησης (P). Η αντίληψη της εργατοώρας προκύπτει υπολογίζοντας το συνολικό κόστος του αναλωθέντος χρόνου (της μέσης κατανόησης, συγκέντρωσης δικαιολογητικών, αναμονής και μετάβασης) για τη διεκπεραίωση μιας

³⁵⁰ Torriti J., "Standard Cost Model: Three Different", *Journal of Contemporary European Research*, vol. 8, 2012, p. 92.

διαδικασίας, πολλαπλασιαζόμενο με το αντίστοιχο ποσό των ωριαίων αποδοχών του αιτούντος-εξυπηρετούμενου ή τις ωριαίες απολαβές (απώλεια κέρδους) μιας επιχείρησης³⁵¹.

Ποσότητα (Q)= Πλήθος υποκείμενων (επιχειρήσεων/πολιτών/δημόσιων υπαλλήλων), που υπόκεινται σε υποχρέωση διοικητικής δραστηριότητας-πληροφόρησης x Συχνότητα εκπλήρωσης της υποχρέωσης πληροφόρησης εντός της συγκεκριμένης χρονικής περιόδου που πραγματοποιείται η μέτρηση.

Το διοικητικό βάρος μιας διοικητικής διαδικασίας ή ενός κανονιστικού κειμένου, προκύπτει από το συνολικό άθροισμα κόστους των επιμέρους υποχρεώσεων και διοικητικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στη διεκπεραίωσή της, καθώς μονάδα μέτρησης συνιστά η κάθε εξατομικευμένη υποχρέωση³⁵². Οι δε μετρήσεις βαρών με το TMK διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: α) την εκ των υστέρων μέτρηση (ex post evaluation) ή Μέτρηση Γραμμής Βάσης (Baseline Measurement), η οποία αναφέρεται στις επιπτώσεις για τους αποδέκτες μετά από την έναρξη εφαρμογής μιας ρύθμισης και αποτελεί εκτίμηση του διοικητικού βάρους για τους υπόχρεους σε συγκεκριμένη χρονική περίοδο και β) την εκ των προτέρων μέτρηση (ex ante assessment), που συνιστά εκτίμηση του αναμενόμενου αντικτύπου στο διοικητικό βάρος πριν από την υιοθέτηση μιας ρύθμισης.

Η μέτρηση διοικητικών βαρών περιλαμβάνει πέρα από το αυτούσια διαδικαστικό κομμάτι της μέτρησης του αντικτύπου βαρών της υφιστάμενης κατάστασης και την μετά την απλούστευση κατά το μέρος όπου προτείνονται οι

³⁵¹ Μέτρηση Διοικητικών Βαρών: Συνολική μεθοδολογία δειγματοληψίας, diadikasies.gov.gr. Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας. 2021. σσ. 1-2 . <https://diadikasies.gov.gr/storage/files/shares/%CE%9C%CE%B5%CC%81%CF%84%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%94%CE%B9%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%89%CC%81%CE%BD%20%CE%92%CE%B1%CF%81%CF%89%CC%81%CE%BD%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA> [Πρόσβαση 10-12-2023].

³⁵² Ο.π. Torriti, σ. 91.

παρεμβάσεις απλούστευσης. Επειδή διενεργούνται όλες επί του παρόντος από αναδόχους ιδιώτες, όταν οι τελευταίοι παραδίδουν τα πορίσματα των μετρήσεων και προτάσεων απλουστεύσεων ελέγχονται χωριστά αρχικά από το ΕΚΤ για την τήρηση του ΤΜΚ και στη συνέχεια από την Επιτροπή Παραλαβής Έργου στην οποία μετέχει ως μέλος εκπρόσωπος του καθ' ύλην αρμόδιου φορέα, που αφορά η μέτρηση της διαδικασίας απλούστευσης για να δοθεί η τελική έγκριση, πριν από την διαδικτυακή ανάρτηση.

Για να γίνουν αντιληπτά τα μεγέθη και η αξία μέτρησης των διοικητικών βαρών στο πλαίσιο της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών με στόχευση την δραστική μείωσή τους, επισημαίνεται ότι σύμφωνα με την αντίστοιχη Έκθεση του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) το 2014 ³⁵³ εντοπίστηκαν συνολικά διοικητικά βάρη ύψους 3,28 δισεκατομμυρίων ευρώ και διοικητικό κόστος ύψους 4,08 δισεκατομμυρίων ευρώ σε 13 βασικούς τομείς³⁵⁴ της ελληνικής οικονομίας. Σήμερα, η γραφειοκρατία και τα διοικητικά βάρη σε όλο το φάσμα της οικονομικής δραστηριότητας κοστίζουν στη χώρα περί το 7% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της, δηλαδή περίπου είκοσι (20) δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως³⁵⁵, που είναι και η μεγαλύτερη τιμή στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5.5. Ολοκληρωμένες Μετρήσεις διοικητικών βαρών ανά τομέα πολιτικής

Μέχρι σήμερα (Ιανουάριος 2024), στην πλατφόρμα του Παρατηρητηρίου της Γραφειοκρατίας οι αναρτημένες ολοκληρωμένες μετρήσεις διοικητικών βαρών είναι είκοσι μία (21) σε σύνολο διενεργούμενων είκοσι επτά (27) σε έξι (6) ενεργούς

³⁵³ Βλ. Έκθεση ΟΟΣΑ, *Μέτρηση Διοικητικών Βαρών σε 13 τομείς πολιτικής*, 2014, σ. 12. https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/Greece_administrative_burdens_overview_report_GR.pdf [Πρόσβαση 30-11-2023].

³⁵⁴ Επισημαίνεται ότι ποσοστό μεγαλύτερο των τριών τετάρτων των διοικητικών βαρών, που μετρήθηκαν από τον ΟΟΣΑ συγκεντρώνονται σε τρεις τομείς προτεραιότητας: Φορολογία (ΦΠΑ), Εταιρικό Δίκαιο και Ετήσιοι Λογαριασμοί και Δημόσιες Προμήθειες.

³⁵⁵ Μακρυδημήτρης Α., *"Ποιο είναι το ακεσώδυνο; (Εν Ελλάδι 2016 μ.χ.)"*, *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις*, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 103.

θεματικούς τομείς πολιτικής δράσης από τους συνολικά δώδεκα (12). Η παραγόμενη ποσότητα έργου φαίνεται μικρή προς το παρόν, ωστόσο το ΕΚΤ χωρίς κανένα εμπειρικό ή αντίστοιχο προηγούμενο θα έπρεπε να στελεχωθεί με κατάλληλο δυναμικό και εκπαιδευτική κατάρτιση και στη συνέχεια να διενεργηθούν οι χρονοβόρες διαδικασίες για την αναδοχή των έργων μετρήσεων. Ειδικότερα, έχουν ολοκληρωθεί οι μετρήσεις ανά τομέα σε:

Α. Δικαιοσύνη. Περιλαμβάνει δύο μετρήσεις, από τις οποίες ήδη αναφέρθηκε η έκδοση με ηλεκτρονικό πλέον τρόπο ενιαίου πιστοποιητικού δικαστικής φερεγγυότητας (υποκεφάλαιο 4.6) που ενοποίησε 25 διαφορετικά πιστοποιητικά, από την οποία το διοικητικό βάρος μειώθηκε σε ποσοστό 70%, λόγω της εξοικονόμησης χρόνου από τη μη μετάβαση και μη διακριτή υποβολή αιτήσεων των ενδιαφερομένων για περισσότερα του ενός πιστοποιητικά. Η δεύτερη διαδικασία αφορά την κατάθεση αίτησης για έκδοση δικαστικής απόφασης για ορισμό δικαστικού συμπαραστάτη, δηλαδή προσώπου που θα λειτουργεί για λογαριασμό πάσχοντα που αδυνατεί να φροντίσει μόνος του για τα έννομα συμφέροντά του. Επειδή το κύριο διοικητικό βάρος (97%) προέρχεται από την αμοιβή του δικηγόρου ως προτεινόμενες ενέργειες απλούστευσης προτείνονται η επικέντρωση στην θεσμοθέτηση εξωδικαστικών μηχανισμών λαμβανομένου υπόψη ότι αφορά ευπαθή κοινωνικά ομάδα και αν όχι στη διεύρυνση με κάλυψη από το κράτος της δικαστικής εκπροσώπησης στους οικονομικά ασθενέστερους και την ψηφιοποίηση της διαδικασίας στα δικαστήρια αναφορικά με την ακρόαση του πάσχοντα, (μέσω τηλεδιάσκεψης σε περίπτωση σωματικής αναπηρίας και όχι νοητικής, αν και θα έπρεπε να υποδεικνύεται και για τις δύο).

Β. Περιουσία και Φορολογία. Η δήλωση φόρου μεταβίβασης ακινήτων (σε αγορές, δωρεές και γονικές παροχές) από τον Μάρτιο του 2021, πραγματοποιείται μέσω της ηλεκτρονικής υπηρεσίας MyProperty, χωρίς να απαιτείται επιτόπια

επίσκεψη σε δημόσιες οικονομικές υπηρεσίες. Ενώ το βάρος από το κόστος αμοιβής του συμβολαιογράφου παραμένει σταθερό, ωστόσο μειώθηκε δραματικά αυτό που προκύπτει από την ηλεκτρονική υποβολή της ως ετήσιο κόστος υποχρέωσης από 71.514.665,00 € σε μόλις 494.665,00 €, καθώς η διαδικασία ολοκληρώνεται σε μια μέρα και εξολοκλήρου διαδικτυακά και ο αντίστοιχος χρόνος διεκπεραίωσης για τον αρμόδιο υπάλληλο μειώθηκε στο μισό.

Η μεταβίβαση οχήματος και έκδοση νέας άδειας κυκλοφορίας οχήματος, δύναται πλέον να ολοκληρώνεται και ψηφιακά, όπου τα απαιτούμενα στοιχεία αντλούνται αυτόματα μέσω διαλειτουργικότητας από τα οικεία μητρώα δημόσιων φορέων. Η μείωση του χρόνου διεκπεραίωσης³⁵⁶ σε συνδυασμό με την απλοποίηση στο δικαιολογητικό της υπεύθυνης δήλωσης, δίχως την απαίτηση ύπαρξης γνησίου υπογραφής δημιούργησε όφελος στο ετήσιο κόστος διοικητικού βάρους κατά περίπου 75%.

Γ. Επιχειρηματική Δραστηριότητα. Καταρχήν, από την εμβληματική δράση απλούστευσης με τη σύσταση ατομικής επιχείρησης πλέον με ψηφιακά βήματα συντελείται μείωση διοικητικών βαρών ποσοστού κατά 56% στους επιτηδευματίες και ποσού εξοικονόμησης στην εγχώρια οικονομία περίπου 9,7 εκατομμυρίων ετησίως. Περαιτέρω, για την αναγγελία λειτουργίας επιχείρησης εκμίσθωσης επιβατηγών οχημάτων συστήνεται ο επανασχεδιασμός της διαδικασίας μετά από διαβούλευση με τους εμπλεκόμενους θεσμικούς φορείς για τον επανακαθορισμό οικονομικών βαρών και του κόστους χρόνου από τη συγκέντρωση των δικαιολογητικών και αναμονής στην εξυπηρέτηση στην αρμόδια περιφερειακή υπηρεσία τουρισμού ή ΚΕΠ.

³⁵⁶ Η παραδοχή της μεθοδολογίας για τη χρήση ενός σταθερού συντελεστή- όπως προκύπτει από την αναγωγή του ΑΕΠ 2019 (με τον ευρωπαϊκό Μ.Ο.)- του ποσού των 10,5 € την ώρα, που αντιστοιχεί στη μέση καθαρή ωριαία αμοιβή των μισθωτών/αυτοαπασχολούμενων εργαζομένων, πλέον των ασφαλιστικών εισφορών και τυχόν προβλέψεων για αποζημιώσεις, είναι αυτή που επιμετρείται κατά τον πολλαπλασιασμό με το συνολικό χρόνο διεκπεραίωσης για να προσδιοριστεί το αντίστοιχο διοικητικό βάρος.

Στην εκμίσθωση θαλάσσιων μέσων αναψυχής τα διοικητικά κόστη μειώθηκαν κατά 44% από τις παρεμβάσεις στη συλλογή δικαιολογητικών και περίσωση εργατοωρών ενασχόλησης των επιτηδευματιών. Περίπου παρεμφερής ελάττωση διοικητικού βάρους της τάξεως του 48,3 % και 41,5 % αντίστοιχα και με την ίδια ταυτότητα λόγων επιτεύχθηκε στην απλούστευση της έναρξης λειτουργίας μονάδων αδυνατίσματος (αυτοτελών γραφείων και πολυδύναμων διαιτολογικών κέντρων) και εργαστηρίων αισθητικής.

Αναφορικά με την αδειοδότηση ή έγκρισης κατασκευής ή επέκτασης λειτουργίας κέντρων θαλασσοθεραπείας (μονάδων ιαματικής θεραπείας και των κέντρων ιαματικού τουρισμού – θερμαλισμού) στο πλαίσιο της απλούστευσης ψηφίστηκε ο Ν. 4811/2021 και με το αρθ. 10 αυτού καταργήθηκε η πρόσθετη διαδικασία χορήγησης του Ειδικού Σήματος Λειτουργίας. Παράλληλα, εντάχθηκε σε καθεστώς γνωστοποίησης μέσω του ηλεκτρονικού συστήματος www.notifybusiness.gov.gr, προσβάσιμου μέσω της gov.gr - ΕΨΠ, με μικρό όφελος ωστόσο στο παρελκόμενο διοικητικό βάρος ύψους 11,2 %, που εξοικονομήθηκε από τις λιγότερο απαιτούμενο χρόνο διεκπεραίωσης. Τα ίδια αντιστοίχως δεδομένα ισχύουν και στην άσκηση οικονομικής δραστηριότητας έναρξης λειτουργίας στεγασμένου/υπαίθριου σταθμού επιβατικών αυτοκινήτων, όπως και στεγασμένου πλυντηρίου-λιπαντηρίου οχημάτων, όπως και ίδρυσης και λειτουργίας σχολών ναυαγοσωστικής εκπαίδευσης με ψηφιακή αναγγελία προς την αρμόδια Λιμενική Αρχή.

Με την ψήφιση του Ν. 4796/2021 (αρθρ. 3), η άσκηση ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων (λούνα-παρκ, τσίρκων και παγοδρομιών) διεκπεραιώνεται με αίτηση που κατατίθεται στον οικείο Δήμο ή με την αποστολή μιας απλής γνωστοποίησης λειτουργίας της δραστηριότητας, μέσω του ηλεκτρονικού συστήματος www.notifybusiness.gov.gr και η οποία όταν ενεργοποιηθεί το Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Άσκησης Δραστηριοτήτων και Ελέγχων (Ο.Π.Σ.-Α.Δ.Ε.) θα ασκείται αποκλειστικά ψηφιακά. Αποτιμήθηκε ότι για κάθε έναρξη εγκατάστασης ή λειτουργίας εξοικονομείται ήδη το ποσό των 274,00 €

εξαιτίας του σημαντικά λιγότερου χρόνου ενασχόλησης, εφόσον τα δικαιολογητικά τηρούνται στην έδρα της επιχείρησης χωρίς φυσική υποβολή τους και οι σχετικές γνωστοποιήσεις γίνονται ηλεκτρονικά. Σημειώνεται ότι σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις διοικητικών υποχρεώσεων για την μέτρηση των διοικητικών επιβαρύνσεων θεωρήθηκε ως δεδομένο ότι οι επιχειρήσεις για τη διεκπεραίωση τους χρησιμοποιούν ειδικούς συμβούλους και ιδιώτες διαμεσολαβητές (λογιστές, δικηγόρους).

Δ. Πολίτης και Καθημερινότητα. Από τον Μάρτιο 2021, η έκδοση Αντιγράφου Ποινικού Μητρώου Γενικής Χρήσης δύναται να ολοκληρωθεί πλήρως ηλεκτρονικά, μέσω του gov.gr, παράλληλα με τη δυνατότητα διενέργειας της διαδικασίας και με τα συμβατικά κανάλια (φυσική παρουσία σε Εισαγγελίες/ΚΕΠ), αλλά κατά το έτος 2022, το 70% των ενδιαφερόμενων πολιτών προτίμησαν την κατάθεση της αίτησής τους μέσω του gov.gr. Η σημαντική εξοικονόμηση χρόνου για τους πολίτες σε συνδυασμό με τη μερική αύξηση χρόνου απασχόλησης της δημόσιας διοίκησης απέφερε πτώση αθροιστική των διοικητικών βαρών ύψους 63%, η οποία θα αυξηθεί περαιτέρω στην περίπτωση που η διαδικασία διεκπεραιώνεται αποκλειστικά ψηφιακά. Από την ψηφιοποίηση της διαδικασίας της εξουσιοδότησης και της υπεύθυνης δήλωσης εξοικονομήθηκαν για τη χώρα κόστη ύψους 90%, κυρίως από την περίσωση εργατοωρών των ενδιαφερομένων και σε ανθρωποημέρες του υπαλληλικού δυναμικού καθώς πλέον δε συμμετέχουν καθόλου στη διαδικασία έκδοσης παρά μόνο όταν υλοποιείται μέσω φυσικής παρουσίας ή των ΚΕΠ.

Επισημαίνεται, μια πρόσθετη παράμετρος ωφέλειας σε κόστη για όλες τις ψηφιακές διαδικασίες πέραν των προηγούμενων, που διεκπεραιώνονται ειδικά μέσω gov.gr (λ.χ. ληξιαρχικές πράξεις και βεβαιώσεις, πιστοποιητικά) και αφορά το όφελος εξοικονόμησης λόγω μειωμένων εκτυπώσεων από χρήση μελανιού και χαρτιού. Ταυτόχρονα, εξοικονομούνται κόστη λόγω μειωμένων εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα (CO₂) στην ατμόσφαιρα, που προκύπτει από τη μη

μετάβαση σε σημεία εξυπηρέτησης με φυσική επίσκεψη και τη μείωση χρήσης χαρτιού. Το συνολικό όφελος από τα παραπάνω οποία αποτιμήθηκε περί τα δύο εκατομμύρια € ετησίως³⁵⁷. Την σχετική μελέτη διενήργησε για λογαριασμό του Παρατηρητηρίου Ψηφιακού Μετασχηματισμού του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) η γνωστή Ανώνυμη Εταιρεία Συμβούλων Επιχειρήσεων Deloitte και είναι σημαντική η περιβαλλοντική προέκταση που περιέλαβε στις επιμετρήσεις βαρών.

Ε. Οικογένεια. Από τα τέλη Φεβρουαρίου του 2020 η απόδοση ΑΜΚΑ σε νεογνά πραγματοποιείται μέσω της νέας ψηφιοποιημένης δήλωσης γέννησης, όπου ο γονέας υποβάλλει τη σχετική αίτηση εντός του Μαιευτηρίου γέννησης του τέκνου του, με μέσο απαιτούμενο χρόνο καταχώρισης τα δέκα λεπτά σε σύγκριση με την 1,5 ώρα που εκτιμήθηκε ως χρόνος διεκπεραίωσης πριν την απλούστευση λόγω μετάβασης σε ΚΕΠ. Αποτέλεσμα αυτού είναι η ελάττωση του διοικητικού κόστους λόγω εξοικονόμησης χρόνου κατά 53%.

5.6. Σε εξέλιξη Μετρήσεις διοικητικών βαρών ανά τομέα πολιτικής

Δεν έχουν ολοκληρωθεί ακόμα οι μετρήσεις διοικητικών βαρών από τους αναδόχους ή από τη διαδικασία που ακολουθεί αναφορικά με τον έλεγχο συμβατότητας με το ΤΜΚ από το ΕΚΤ και την αποδοχή τους σε ποσοτικά και ποιοτικά στοιχεία από την αρμόδια Επιτροπή Παραλαβής στις ακόλουθες διαδικασίες:

Α. Κράτος-Διοίκηση-Οργάνωση. Σε αυτόν τον τομέα πολιτικής εκκρεμούν οι μετρήσεις σε δύο διαδικασίες:

- 1) της έκδοσης των πιστοποιητικών υπηρεσιακών μεταβολών για τους υπηρετούντες δημόσιους υπαλλήλους (ενδοδιοικητικό βάρος) και
- 2) της αίτησης πρόσληψης στον δημόσιο τομέα για προσωπικό δημοσίου

³⁵⁷ Βλ. Ο.π. Έρευνα Deloitte, ΣΕΒ, σσ. 23-6.

δικαίου αορίστου χρόνου (ΙΔΑΧ) ή ορισμένου χρόνου (ΙΔΟΧ) μετά τις απλουστευτικές παρεμβάσεις (ηλεκτρονική υποβολή αυτής, πρόσκληση υποβολής δικαιολογητικών μόνο από τους υποψηφίους που προηγούνται στη σειρά κατάταξης) του Ν. 4765/2021 (ΦΕΚ 6/Α), όπως τροποποιήθηκε και ισχύει.

Β. Επιχειρηματική Δραστηριότητα. Σε στάδιο εξελικτικής ροής είναι ακόμα οι μετρήσεις διοικητικών επιβαρύνσεων από τις εξής επιλεγμένες διαδικασίες απλούστευσης:

- α) ίδρυσης Ναυτιλιακής Εταιρείας Πλοίων Αναψυχής,
- β) αδειοδότησης λειτουργίας τουριστικών γραφείων,
- γ) έναρξη λειτουργίας υγειονομικών καταστημάτων εντός τουριστικών λιμένων, υποδομών, εγκαταστάσεων και καταλυμάτων,
- δ) συμμετοχής σε ανοικτή διαγωνιστική διαδικασία για τη σύναψη δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών ή προμηθειών του Ν. 4412/2016 και ειδικότερα αναφορικά με τη συμμόρφωσή των συμμετεχόντων στους όρους ανάθεσης και εκτέλεσης της σύμβασης και της χρήσης των προβλεπόμενων μέσων επίλυσης διαφορών κατά το προδικαστικό στάδιο.

5.7. Αξιολόγηση ωφελιών από τις μετρήσεις του Παρατηρητήριου

Από τις δημοσιευμένες αναλύσεις επί των υφιστάμενων μετρήσεων των διοικητικών βαρών επί των απλουστευμένων κυρίως διαδικασιών προκύπτει ευδιάκριτα ότι οι παρεμβάσεις απλοποίησης τους επιφέρουν πολλαπλές οικονομικές ωφέλειες τόσο στους ιδιώτες όσο και στο σύνολο της ανάπτυξης της χώρας. Η ενεργή τάση μείωσης των διοικητικών βαρών στα πραγματικά κόστη συντείνει στην ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των παραγωγικών δυνάμεων. Ταυτόχρονα, η σημαντική απομείωση χρόνου ενασχόλησης για τη διεκπεραίωση σε όλες τις συναλλαγές με τη διοίκηση και η ομοιομορφία αντιμετώπισής τους μέσω ψηφιακών καναλιών αμβλύνει το χάσμα

εμπιστοσύνης με τον πολίτη και δημιουργεί τις προδιαγραφές για ένα πιο φιλόξενο και ευέλικτο επενδυτικό περιβάλλον.

Αντίστοιχα, η περίσωση εργατοωρών μέσω της ψηφιοποίησης των διαδικασιών στο δημοσιοϋπαλληλικό δυναμικό της χώρας ευνοεί την ποιοτικότερη παροχή υπηρεσιών προς τους πολίτες, αλλά και την αρτιότερη ανακατανομή των αρμοδιοτήτων τους και ευρύτερα την λειτουργική αξιοποίησή του στις δομές του δημοσίου. Εξάλλου, καθίσταται εφικτότερος ο απλουστευτικός επανασχεδιασμός των διαδικασιών λόγω του εξοικονομούμενου χρόνου, που δύναται να τον αφιερώσουν οι αρμόδιοι υπάλληλοι σε ολοκληρωμένες και εμπεριστατωμένες προτάσεις από τη διοικητική εμπειρία, σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες των Μηχανισμών του Παρατηρητηρίου.

Σημειώνεται ότι οι προτάσεις απλούστευσης, που περιλαμβάνονται στις μετρήσεις του Παρατηρητηρίου, δεν αποβλέπουν απλά σε δημοσιονομικές ωφέλειες, αλλά εφαρμόζουν την εθνική ψηφιακή πολιτική με γνώμονα την απάλειψη των κοινωνικών αποκλεισμών και την ενίσχυση των ευπαθών ομάδων πληθυσμού³⁵⁸, όπως στην περίπτωση της αίτησης για δικαστικό συμπαραστάτη. Περαιτέρω οι προτάσεις υποδεικνύουν διοικητικό βηματισμό απομάκρυνσης από την περιττή γραφειοκρατική τυπολατρία, όπως την κατάργηση επικύρωσης του γνησίου της υπογραφής και τις αναγγελίες με αυτοπρόσωπη παρουσία σε υπηρεσίες, αντικαθιστώντας την με ψηφιακή υπογραφή και ηλεκτρονικές αναγγελίες σε οικεία πληροφοριακά συστήματα.

Τέλος, οι ψηφιακές διαδικασίες, παρέχουν ωφέλειες οικονομικοπεριβαλλοντικές, όπως η μείωση χρήσης χαρτιού και μελανιών και η μείωση ατμοσφαιρικών ρύπων. Συμπερασματικά, το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας λειτουργεί ως εργαλείο αξιολόγησης και αποτύπωσης των επιπτώσεων των εργασιών και των δράσεων ανασχεδιασμού και απλούστευσης

³⁵⁸ Μπαμπαλιούτας Λ., «Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση σε περίοδο πανδημίας. Η σύγχρονη πρόσκληση και πρόκληση της Δημόσιας Διοίκησης», *Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση*, 1η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1ος τόμ., σσ. 92-93.

διαδικασιών του δημοσίου τομέα, αλλά και ως ο μοχλός εκκίνησης της αναμόρφωσής τους. Συμβάλλει δε δραστικά στην πτωτική βελτίωση του ποσοστού του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της χώρας, εφόσον έμπρακτα μειώνει τα διοικητικά βάρη στις διαδικασίες σε αρκετές περιπτώσεις έως και 70%.

Κεφάλαιο 6ο

Αποτίμηση αποτελεσματικότητας Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών - Συμπεράσματα

Είναι προφανές ότι ο πυλώνας που έχει προχωρήσει λειτουργικά και είναι σε σχεδόν πλήρη ανάπτυξη είναι το Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών, που ως καταγραφικός χάρτης συνιστά και το πρώτο βήμα της συνεκτικής πολιτικής. Επιπλέον, η μέχρι τώρα ενσωμάτωση της χρήσης ψηφιακών-ηλεκτρονικών υπηρεσιών στη διοικητική λειτουργία καταδείχθηκε ότι προσοικονομεί τα απτά οφέλη της εξοικονόμησης χρόνου και πόρων και παράλληλα πλαισιώνει άυλα οφέλη, όπως η ποιότητα της παροχής υπηρεσιών³⁵⁹, της βελτίωσης της εμπιστοσύνης των πολιτών³⁶⁰ και τον περιορισμό της διαφθοράς³⁶¹, σύμφωνα με εθνικούς και διεθνείς δείκτες μέτρησης. Λειτουργικά, λοιπόν, η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών έχει θέσει τα θεμέλια για τη στέρεη εκπόνηση των απαιτούμενων αναμορφωτικών αλλαγών στη δημόσια διοίκηση, ως υλοποιήσιμο στόχο.

Η δε στατιστικά συντριπτικά αυξημένη προτίμηση των πολιτών την τελευταία τετραετία στη χρήση των ψηφιακών υπηρεσιών σε σχέση με τη φυσική παρουσία δικαιώνει ακριβώς την αποτελεσματικότητα των στοχεύσεων, ενώ η μέχρι τώρα μετρημένη ικανοποίηση των συναλλασσομένων από τη χρήση τους επιβεβαιώνει την αναβάθμιση της πολιτειακής εμπιστοσύνης σε ένα εύελικτο

³⁵⁹ Osman I./Anouze A./ Irani Z./ Al-Ayoubi B./ Lee H./ Balci A. / Medeni T. (2014) , "*COBRA Framework to Evaluate E-Government Services: A Citizen-Centric*", *Government Information Quarterly*, vol. 31, iss. 2, 2014, pp. 244 fol..

³⁶⁰ Kim S./Lee J. (2012), E-Participation, «*Transparency, and Trust in Local Government*», *Public Administration Review*, vol. 72, iss. 6, 2012, pp. 820-821.

³⁶¹ Ρακιντζής Λ.-Σ., "*Προτεραιότητες και κατευθύνσεις για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση*", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις*, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 142 και Πρινιωτάκη Μ., «*Ψηφιακή Διακυβέρνηση και Διαφθορά στη Δημόσια Διοίκηση, Εφαρμογές και Προκλήσεις στη Φορολογική Διοίκηση*», *Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση*, 1η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1ος τόμ., σ. 112.

ψηφιακό διοικητικό περιβάλλον³⁶². Η εντυπωσιακή ποσοτικοποίηση των ωφελειών από την Ενιαία Ψηφιακή Πύλη gov.gr, όπως καταγράφηκε από μελέτη του Παρατηρητηρίου Ψηφιακού Μετασχηματισμού του ΣΕΒ³⁶³, επιβεβαιώνει τα επίσημα στοιχεία μέτρησης διοικητικών βαρών και μάλιστα από έναν ισχυρό φορέα εκπροσώπησης της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης στη χώρα.

Μάλιστα, σύμφωνα με την Επίτροπο Συνοχής και Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ferreira Elisa η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών ως ψηφιακή διοικητική ανασυγκρότηση αναφορικά με τις υποδομές και την ανάπτυξη δράσεων της ελληνικής δημόσιας διοίκησης σημείωσε «πρωτοφανή εκσυγχρονισμό» κατά τα τελευταία χρόνια³⁶⁴. Ο δε Αναπληρωτής Διευθυντής της Μονάδας Διακυβέρνησης και Δημόσιας Διοίκησης της DG REFORM της Ε.Ε. (Directorate-General for Structural Reform Support) αναγνωρίζει ότι η χώρα μας πραγματοποίησε για πρώτη φορά βαθιές και ριζοσπαστικές μεταρρυθμίσεις με επιτυχή αποτελέσματα χάρη στην ψηφιοποίηση της διοικητικής λειτουργίας³⁶⁵.

Την επιτυχή οικονομική προβολή της πρώιμης εφαρμογής της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών επιβεβαιώνει και η πρόσφατη άνοδος (Οκτώβριος-Δεκέμβριος του 2023) σε επενδυτική βαθμίδα της Ελλάδας μετά από δεκατρία χρόνια, σύμφωνα με τους βασικούς διεθνείς οίκους αξιολόγησης (Standard & Poors, Moody's, DBRS, Scope, Fitch), που σηματοδοτεί και την αντίστοιχη αναβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας και των

³⁶² Βλ. Hattke F./Hattke J. (2019), *"Lead by example? The dissemination of ethical values through authentic leader inspiration"*, *International Journal of Public Leadership*, vol. 15, 2019, pp. 224-37 και σχετικά υποσημείωση 187.

³⁶³ ΣΕΒ., "Από το κράτος 0.2 στο κράτος 2.0: Οφέλη και επόμενα Βήματα", *Οικονομία & Επιχειρήσεις*, τεύχ. 73, 29-06-2022, σσ. 1-6.

³⁶⁴ Συγκεκριμένα, μέχρι το 2022 σε συνεργασία με την DG REFORM, τις γαλλικές Αρχές και άλλους διεθνείς εταίρους, η χώρα μας πραγματοποίησε 23 βασικά μεταρρυθμιστικά έργα ευρείας κλίμακας.

³⁶⁵ Βλ. ιστότοπος Ευρωπαϊκή Επιτροπή-ΠτΚ-Republique Francaise. *10 χρόνια συνεργασίας με την ελληνική Δημόσια Διοίκηση*, 2022. https://reform-support.ec.europa.eu/system/files/2022-06/EX%20FR_22x22_GR%20LOW.pdf [Πρόσβαση 18-12-2023].

επιχειρήσεων της³⁶⁶. Οι εκθέσεις των οίκων συναρτούν την αναβάθμιση με την εφαρμογή πολιτικής ψηφιοποίησης και τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις απλούστευσης σε τομείς όπως το επιχειρείν και το κράτος δικαίου με τη δημιουργία νέων υπηρεσιών και κατ' επέκταση νέων αγορών³⁶⁷.

Σε συνέχεια, λοιπόν των αναλύσεων επιμέτρησης διοικητικών βαρών του προηγούμενου κεφαλαίου, που ανέδειξε ξεκάθαρα τις ποσοτικοποιημένες ωφέλειες επί των διοικητικών επιβαρύνσεων από τις απλουστευτικές παρεμβάσεις του ΕΠΑΔ και προς αποφυγή επαναληπτικότητας των δεδομένων, προστέθηκαν στοιχεία αξιολόγησης από εξωτερικούς διαπιστευμένους παρατηρητές. Το μόνο που σημειώνεται επιπλέον είναι ότι η ψηφιακή διοικητική πραγματικότητα συνεπιφέρει οικονομικές ωφέλειες στον κρατικό προϋπολογισμό από την κατάργηση περιττών δομών³⁶⁸ και τον εξορθολογισμό πόρων καθώς και στην διαχείριση ανθρωπίνου δυναμικού από την αποδέσμευση θέσεων εργασίας και εργατοωρών.

Επομένως, κλείνοντας την παρούσα εργασία θα επισημανθούν κάποιες συμπερασματικές παρατηρήσεις, που αφορούν τη διασφάλιση της αποτελεσματικής συνέχειας της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών.

Καταρχήν, το Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας, ως κρατικός μηχανισμός μέτρησης επιβαρύνσεων, πέρα από τις μετρήσεις διοικητικών βαρών επιτελεί τον κομβικό ρόλο της υποβολής των προτάσεων ανασχεδιασμού των διαδικασιών προκειμένου να απλοποιηθούν. Επί του παρόντος, το έργο αυτό διενεργείται από ανάδοχους ιδιώτες. Για το σκοπό αυτό θα πρέπει να ενισχυθεί η στελέχωσή του (ΕΚΤ) με το απαιτούμενο εξειδικευμένο τεχνικοεπιστημονικό

³⁶⁶ Αλεξοπούλου Ρ., Επενδυτική βαθμίδα από τον S&P: Η επόμενη μέρα για την ελληνική οικονομία. <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1527681/ependytiki-vathmida-apo-ti-sp-i-epomeni-mera-gia-tin-elliniki-oikonomia/> [Πρόσβαση 14-11-2023]

³⁶⁷ Παπαντωνόπουλος Μ./Παυλόπουλος Γ.-Δ., *Fitch: Έδωσε την επενδυτική βαθμίδα στην Ελλάδα, στο BBB- με σταθερό outlook*, [capital.gr](https://www.capital.gr/oikonomia/3753330/fitch-edose-tin-ependutiki-bathmida-stin-ellada-sto-bbb-me-stathero-outlook/). 02-12-2023. <https://www.capital.gr/oikonomia/3753330/fitch-edose-tin-ependutiki-bathmida-stin-ellada-sto-bbb-me-stathero-outlook/> [Πρόσβαση 30-11-2023].

³⁶⁸ Καρκατσούλης Π., "Ομιλία καταληκτική συνεδρίου", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016*, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 224.

προσωπικό. Λόγω ιδιαιτερότητας ειδίκευσης, όμως, ρεαλιστικά θα πρέπει να προβλεφθούν και αυξημένες απολαβές για να είναι ισχυρή η προσέλκυση κατάλληλου ανθρώπινου δυναμικού σε σχέση με τον ιδιωτικό τομέα, στον οποίο οι περιορισμένοι διαθέσιμοι προτιμούν να απασχολούνται.

Σημειώνεται ότι στην έντονη μέχρι σήμερα κινητοποίηση πολιτικών προσώπων του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης³⁶⁹ και ευαισθητοποιημένων στελεχών υψηλού επαγγελματικού προφίλ των αρμόδιων θεσμικών δομών, αν και υποστελεχωμένες, αποδίδεται το παραγόμενο έργο ως προς τις διοικητικές απλουστεύσεις. Για αυτό είναι σημαντικό να ληφθεί μέριμνα ενίσχυσης των δομών αυτών σε ανθρώπινο δυναμικό. Και είναι ενθαρρυντικό ότι από τις άτυπες συνεντεύξεις με τα στελέχη τους, ανέκυψε έντονα η αίσθηση ότι υπηρετούν ένα όραμα της δημόσιας διοίκησης, που ξεφεύγει από τις συνήθειες αποσπασματικές τυπικές μεταρρυθμίσεις του παρελθόντος.

Άλλωστε, είναι δεδομένο ότι μια μεταρρύθμιση για να επιτύχει θα πρέπει να «εμπνεύσει» με το όραμα της³⁷⁰ και να εξασφαλίσει την ενεργητική συμμετοχή και συνεργατικότητα των εκτελεστικών της παραγόντων. Έτσι, η υλοποίηση του οράματος της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών με αποτελεσματικότητα απαιτεί λειτουργικές συνέργειες μεταξύ των πολιτικών και διοικητικών δρώντων σε όλα τα επίπεδα³⁷¹ και απεμπόληση της πρακτικής του πελατειασμού. Διότι η διοίκηση είναι ένα πλέγμα οικοσυστήματος σχέσεων και απαιτεί διάρκεια, ομοιογενή εφαρμογή και αδιάσπαστη προσήλωση στις στοχεύσεις της³⁷².

Απαιτείται, λοιπόν, να γίνει συλλογική συνειδητότητα η μακροπρόθεσμη

³⁶⁹ Έχει ήδη επισημανθεί η εμπειρική και πολιτική ικανότητα στο στρατηγικό σχεδιασμό της ΕΠΔΔ του Γενικού Γραμματέα ΨΔΑΔ κ. Χριστόπουλου Λ., αλλά και του Υπουργού ΨΔ και παράλληλα Επικρατείας κ. Πιερρακάκη Κυριάκου.

³⁷⁰ Δραγασάκης Γ., "Εισαγωγική Ομιλία Αντιπροέδρου Κυβέρνησης", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα*, σσ. 182 και 185.

³⁷¹ Alexander D./Lewis J./Considine M. (2011), "*How politicians and bureaucrats network: a comparison across governments*", *Public Administration*, vol. 89, iss. 4, 2011, pp. 1276-78.

³⁷² Ο.π. Δραγασάκης, σ. 183.

ωφελιμότητα της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών για το κοινωνικό σύνολο και την οικονομία, γιατί ο ψηφιακός εξορθολογισμός της διοικητικής λειτουργίας θεωρείται ότι δρα περιοριστικά για την πολιτική υπό την διάσταση των πελατειακών σχέσεων³⁷³. Σαφέστατα, προκύπτει ότι η υποστήριξη της πολιτικής από τη βάση των πολιτών με απομάκρυνση από την κουλτούρα της ικανοποίησης ιδίων συμφερόντων και την ενεργοποίηση τους σε όλες τις μορφές δημόσιας διαβούλευσης είναι κομβική για να μην επέλθει μεσοπρόθεσμη αναποτελεσματικότητα αυτής της μεταρρύθμισης.

Για το λόγο αυτό, περιλαμβάνεται και στις στοχεύσεις των αξόνων του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών η διεξαγωγή δημόσιου αμφίπλευρου διαλόγου ανίχνευσης αναγκών και τεκμηρίωσης ρυθμιστικών αναγκαιοτήτων για τον οποίο θα πρέπει να υπάρχει επαναλαμβανόμενη μέριμνα από τη διοίκηση. Ταυτόχρονα, απαιτείται να λαμβάνονται μέτρα διαρκούς ενθάρρυνσης των πολιτών να προτιμούν και να χρησιμοποιούν τις ψηφιακές υπηρεσίες, όπως με διαφημιστικές εκστρατείες ανάδειξης από την διοίκηση των χρηστικών πλεονεκτημάτων τους³⁷⁴.

Άλλωστε, η επιτυχία κάθε δημόσιας πολιτικής στηρίζεται σε συστημική μεθοδολογία στρατηγικής, όπου σφυρηλατείται η αλυσίδα του αλληλοδιάδοχου προγραμματισμού των στρατηγικών σκοπών και επιπέδων δημόσιας δράσης με τα εκτελεστικά βήματα εφαρμογής τους³⁷⁵. Κεντρικό συστηματικό κρίκο σε αυτή τη μεθοδολογία συνιστά και ο επακριβής καταστατικός σχεδιασμός των λειτουργιών, διαδικασιών και των ροών εργασίας³⁷⁶ από τους κεντρικούς φορείς εποπτείας, δηλαδή βαρύνεται το αρμόδιο υπουργείο και η Διεύθυνση Διοικητικών

³⁷³ Sandfort J./Moulton S., (2015) *Effective Implementation in Practice: Integrating Public Policy and Management*. Jossey-Bass, pp. 9-11.

³⁷⁴ Faulkner N./Jorgensen B./Koufariotis G., (2019) «*Can behavioural interventions increase citizens' use of e-government?*», *Evidence from a quasi-experimental trial*, *Government Information Quarterly*, vol. 36, iss. 1, pp. 63-64.

³⁷⁵ Pressman J.-L./Wildavsky A.-B. (1973). *The Implementation*. Berkley: University of California Press, Published online by Cambridge University Press, 10 November 2009, p. 182 fol..

³⁷⁶ Τσέκος Θ., "Ο "ελλείπων κρίκος": η κακοδιοίκηση ως πλημμελής εφαρμογή", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις*, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σ. 167.

Διαδικασιών Δημοσίου με την έκδοση συγκεκριμένων πλάνων.

Έτσι, διασφαλίζεται ο συντονισμός όχι αόριστων στρατηγικών αλλά ελεγχόμενων βημάτων εφαρμογής και σημειώνεται ότι ως προς το μέρος αυτό οι σχετικοί οδηγοί ΕΠΔΔ (τετραετές πρόγραμμα δράσης, εγχειρίδιο χρήσης δημόσιας διοίκησης) είναι καταρτισμένοι με επαρκή λεπτομερειακή πληρότητα περιεχομένου. Ωστόσο, η Διεύθυνση Διοικητικών Διαδικασιών Δημοσίου ως κεντρικός συμβουλευτικός μηχανισμός οφείλει να ενισχυθεί αριθμητικά σε προσωπικό και μάλιστα εξειδικευμένο για να παρέχει την απαιτούμενη τεχνογνωσία και εφαρμοστική υποστήριξη. Επιπρόσθετα, απαιτείται η διαρκής και περιοδική επαναξιολόγηση και ο επανασχεδιασμός των διοικητικών διαδικασιών,³⁷⁷ με την πρόβλεψη και τη δημιουργία των κατάλληλων μηχανισμών.

Επειδή η Εθνική Πολιτική σχεδιάστηκε υπό χρονική πίεση για άμεση παραγωγή έργου, είναι ευκαίριο να μην εξαντληθεί σε σημειακές απλουστεύσεις, που απέδωσαν διεθνείς καρπούς (μνημονιακούς-οικονομικούς). Συγκεκριμένα, σύμφωνα με διατυπωμένες ήδη επιστημονικές επιφυλάξεις,³⁷⁸ να μην αντιμετωπιστεί από τους πολιτικούς ιθύνοντες ως πρόσκαιρη σανίδα σωτηρίας (διοικητικό bypass).³⁷⁹ Στο πλαίσιο αυτό, απαιτείται και η θεσμοθέτηση ελεγκτικού οργάνου της ποιότητας των διοικητικών απλουστεύσεων και ειδικά ως προς την τήρηση της υποδεικνυόμενης διαδικασίας, της αμερόληπτης προτεραιοποίησης και της ένταξης τους σε ένα ευρύτερο συγκεκριμένο στρατηγικά καθορισμένο σχέδιο³⁸⁰.

Επίσης, είναι καθοριστικό να συνεχιστεί η αξιοποίηση της διοικητικής εμπειρίας και τεχνογνωσίας των υποστηρικτικών εργαλείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ ως αναμφισβήτητης τεχνοκρατικής παραμέτρου αποτελεσματικότητας των συγκεκριμένων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

³⁷⁷ Του ιδίου, σ. 176.

³⁷⁸ Ο.π. Καρκατσούλης, 2022, σ. 21.

³⁷⁹ Όπως θα το χαρακτήριζε ο καθηγητής Δημόσιας Διοίκησης κ. Τσέκος Θεόδωρος.

³⁸⁰ Τσέκος Θ., *"Η ποιότητα των διαδικασιών ως ποιότητα της ηλεκτρονικής διοίκησης"*, Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 92.

Ταυτόχρονα, ο σχεδιασμός της δημόσιας πολιτικής εκπορεύεται ορθότερα όταν στηρίζεται στην εμπειρία αρμόδιων διοικητικών στελεχών³⁸¹ και θα πρέπει να προκριθούν οι υπηρεσιακοί παράγοντες στο πλαίσιο της χάραξης και υλοποίησης της σχετικής στρατηγικής σε σχέση με τους εκάστοτε κυβερνητικούς³⁸².

Επιπρόσθετα, είναι αναγκαία η συνεργασία μεταξύ των υπευθύνων σχεδιαστικής τεχνογνωσίας και των εμπειρογνομόνων του λειτουργικού σχεδιασμού της οργάνωσης και των διαδικασιών. Και στις δύο κατηγορίες υπάρχει έλλειψη ειδικευμένου ηγετικού προσωπικού στην ελληνική διοίκηση και θα πρέπει να ληφθεί αυξημένη πρόνοια στελέχωσης³⁸³. Ειδικά για το μέρος της ηλεκτρονικής τεχνογνωσίας τα στελέχη, που διεθνώς ονομάζονται Chief Information Officers, χρειάζονται δομικά, εφόσον αποτελούν τους κύριους μοχλούς ανάπτυξης και παρακολούθησης των έργων του ψηφιακού μετασχηματισμού της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών³⁸⁴.

Ήδη ο Ν. 4622/2019 (ΦΕΚ 133/Α) στις διατάξεις των άρθρων 104-107 προέβλεψε την εκπαίδευση από το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης (ΕΚΔΔ) Επιτελικών Στελεχών για την μετάταξη στον κλάδο ΠΕ Επιτελικών Στελεχών σε τρεις ειδικότητες Αναλυτές Δημοσίων Πολιτικών, Νομοτέχνες και Αναλυτές Ψηφιακής Πολιτικής, αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί εφαρμοστικά μέχρι σήμερα. Παράλληλα, απαιτείται να διασφαλιστεί η πλήρης υποστήριξη του στελεχιακού δυναμικού της διοίκησης με την ενδυνάμωση της υπόστασης τους ως μετόχων των ασκούμενων δημόσιων δράσεων και την ανάπτυξη της υπευθυνότητάς τους επί των διαδικασιών και των αποτελεσμάτων³⁸⁵.

Περαιτέρω, έμφαση κρίνεται ότι πρέπει να δοθεί στη διάχυση της λογικής

³⁸¹ Μανιτάκης Α., *"Κριτήρια τεχνοκρατικής αξιολόγησης της νομοθεσίας για τη διοικητική μεταρρύθμιση"*, *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και προτάσεις*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 08-09 Φεβρουαρίου 2016, Αθήνα : Βουλή των Ελλήνων, σ. 187.

³⁸² Η Ελλάδα κατατάσσεται στις χώρες εκείνες όπου υπερισχύει η επιρροή του πολιτικού προσωπικού σε βάρος του διοικητικού κατά την ανάπτυξη της κρατικής δράσης (ο.π. Τσέκος, συνέδριο 2007, σ.88).

³⁸³ Ο.π. Τσέκος, 2007, σ. 90.

³⁸⁴ Ο.π. Περιστεράς, σ. 101.

³⁸⁵ Πασσάς Α., (2012) *Η εθνική δημόσια διοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ενωσιακή πολιτική διαδικασία*. Εκδ.:Παπαζήση, σσ. 252 επ..

του απλουστευτικού ανασχεδιασμού και της ψηφιοποίησης στο σύνολο των δημοτικών και δημόσιων υπαλλήλων, προκειμένου να την ενσωματώσουν στην υπηρεσιακή κουλτούρα τους και να την αναπαράγουν διαδραστικά κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Ενδείκνυται η σχετική προσθετική παρέμβαση στον Οδηγό Ορθής Διοικητικής Συμπεριφοράς και τον Κώδικα Διοικητικής Ηθικής & Δεοντολογίας δημοτικών και δημόσιων υπαλλήλων και ενδεχομένως η αναφορά του στα εισαγωγικά κάθε επιμορφωτικού προγράμματος του ΕΚΔΔΑ³⁸⁶. Επίσης, η θέσπιση κινήτρων ηθικών και υλικών συνδεδεμένα με την συνεισφορά στην απλούστευση διαδικασιών τόσο στα στελέχη όσο και στο απλό υπαλληλικό προσωπικό είναι διακριτά επιβαλλόμενη συνθήκη³⁸⁷.

Με αυτόν τον τρόπο, θα ελαχιστοποιηθεί η εγγενής αντίσταση στις αλλαγές η οποία σε συνδυασμό με συστηματική επιμόρφωση θα εκμηδενίσει κάθε φοβία διαχείρισης διαφοροποιημένης εμπειρίας εργασίας, που απαιτείται για την εφαρμογή των ψηφιακών απλουστευτικών μεταρρυθμίσεων³⁸⁸. Εξάλλου, εμπειρικές μελέτες επιβεβαιώνουν ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι με τη σωστή διοικητική ενημέρωση αναγνωρίζουν τα πλεονεκτήματα της ταχύτητας και της ευκολίας χρήσης εργαλείων ψηφιακής επικοινωνίας με τους πολίτες³⁸⁹.

Υπό το πρίσμα αυτό, ενδεχομένως θα έπρεπε σε κάθε δημοτικό και δημόσιο φορέα να δημιουργηθεί οργανική Μονάδα απλούστευσης διαδικασιών ή να αποδοθεί ως πρόσθετη αρμοδιότητα σε ήδη υπάρχουσες οργανωτικές δομές, όπως οι πρόσφατες υπηρεσίες Συντονισμού Υπουργείων, που ιδρύθηκαν με το νόμο του επιτελικού κράτους³⁹⁰. Έτσι, θα επιτευχθεί ο εφαρμοστικός

³⁸⁶ Θετικό ρόλο στην ενεργοποίηση των δημοσίων υπαλλήλων μπορεί να απέφερε και η διάδοση των βραβείων Ψηφιακής Διακυβέρνησης ως κινητροποίηση τους για τις αποτελεσματικές, καινοτόμες και πρωτοποριακές διοικητικές διαδικασίες και δράσεις που θα προτείνουν.

³⁸⁷ Κριεμάδης Θ., "Διασφάλιση ποιότητας στη δημόσια διοίκηση και ηλεκτρονική διακυβέρνηση", *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σ. 131.

³⁸⁸ Ο.π. Βοσκάκης κ.ά., σ. 52.

³⁸⁹ Berger J.-B./ Hertzum M./ Schreiber T. (2016), "Does local government staff perceive digital communication with citizens as improved service?", *Government Information Quarterly*, vol. 33, iss. 2, 2016, pp. 260-61.

³⁹⁰ Βλ. ιστότοπος Υπηρεσίες Συντονισμού Υπουργείων, Γενική Γραμματεία Συντονισμού ΠτΚ gscg.gov.gr. 2023. <https://gscg.gov.gr/yp-syntonismou/> [Πρόσβαση 30-11-2023].

αποσυγκεντρωτισμός και η διασφάλιση της εκτεταμένης διασποράς της συνεκτικής Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών σε όλα τα διοικητικά επίπεδα.

Σαφέστατα, χρειάζεται να αναπτυχθεί πιο συστηματικά η άσκηση της πολιτικής βάσει τεκμηρίων (evidence based policy making), η οποία εστιάζει στην εύληπτη πρόσβαση με δημοσιοποίηση παραγόμενων δεδομένων σε κάθε ενδιαφερόμενο. Τα τεκμήρια συνδυάζονται με παράλληλη διασφάλιση απαιτούμενων πόρων για την εμπειριστατωμένη τεκμηρίωση των προτάσεων εμπλεκόμενων δημόσιων φορέων και ιδιωτικών ομάδων συμφερόντων και ανάλογες μεταβολές πρακτικών των βουλευτικών ομάδων³⁹¹. Στη μεθοδολογία αυτή η διοίκηση εκ των προτέρων υπολογίζει την οικειοποίηση από την ίδια, την εφαρμοσιμότητα, την αποδοχή από τους αποδέκτες και ενδεχόμενες παρενέργειες των ρυθμίσεων³⁹² και εν προκειμένω της ΕΠΔΔ.

Επίσης, είναι σημαντικό να καθιερωθεί η επιχειρησιακή μετρήσιμη στοχοθεσία σε κάθε δημόσιο οργανισμό με την υιοθέτηση δεικτών μέτρησης αποδοτικότητας (inputs, outputs) και την αξιολόγηση αποτελεσμάτων³⁹³ και ειδικά ως προς την εφαρμογή των θεμάτων της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών. Μάλιστα, οι δείκτες αποτελέσματος και παραγωγικότητας οφείλουν να προσιδιάζουν στις ιδιαιτερότητες της διοικητικής δράσης του κάθε δημόσιου φορέα και να παρέχουν σαφή και επαληθεύσιμα κριτήρια αξιολόγησης³⁹⁴.

³⁹¹ Cairney P., (2016) *The Politics of Evidence-Based Policy Making*. Stirling (University): Palgrave Macmillan, pp. 2-8).

³⁹² Ο.π. Μανιτάκης, Κριτήρια τεχνοκρατικής αξιολόγησης..., σ. 193.

³⁹³ Robichau R.-W./Lynn Jr L.-E. (2009), *The implementation of public policy: Still the missing link*, *Policy Studies Journal*, vol 37, 2009, pp. 22 fol.. Επιπρόσθετα, το πλαίσιο της ομάδας δράσης Task Force για την Ελλάδα και του Μνημονίου Συνεργασίας του Υπουργείου Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης και του Υπουργείου Δημοσιονομικών της Γαλλίας (2012) η οποία προσφέρθηκε επίσημα να παράσχει κρατική βοήθεια για τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις στη χώρα μας, οι Γάλλοι εμπειρογνώμονες έθεσαν τα ερωτήματα πώς θα προχωρήσει ο ανασχεδιασμός διαδικασιών χωρίς να έχουν καταγραφεί και να μετρηθεί το διοικητικό τους βάρος, καθώς και πώς θα συντελεστεί η αξιολόγηση προσωπικού αν δεν προϋπάρχει καθορισμένη στοχοθεσία με μετρήσιμους δείκτες αποτελεσματικότητας.

³⁹⁴ Μακρυδημήτρης Α., (1996) *Η Διοίκηση σε κρίση Κείμενα για τη Διοίκηση και την κοινωνία*, Αθήνα: Λιβάνη "Νέα Σύνορα", σ. 20.

Παράπλευρη παράμετρος επιτυχούς υλοποίησης συνιστά οι τοπικές αυτοδιοικήσεις να αναπτύξουν ψηφιακές υποδομές και δεξιότητες προσωπικού³⁹⁵ για να μεταφράσουν επιτυχώς προς την κεντρική διοίκηση τις διακριτές απαιτήσεις λόγω συνθηκών των πολιτών τους και στη συνέχεια να τις προσαρμόσουν διαδικαστικά με απλοποιήσεις³⁹⁶. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί την μεταρρυθμιστική πρόκληση των τοπικών αρχών για να επιτύχουν συνολική και ενιαία πρόσβαση στην παροχή υπηρεσιών χωρίς αποκλεισμούς των ενδιαφερομένων της περιφέρειας³⁹⁷ και θα πρέπει να εντατικοποιήσουν τους ρυθμούς τους σε σχέση με τους σημερινούς.

Τέλος, η ηλεκτρονική-ψηφιακή διακυβέρνηση ως πυρήνας της Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών οδηγεί σε διάχυση εξουσίας όταν συντελείται με τις σωστές κεντρικές πολιτικές κατευθύνσεις πλαισίου για την αποφυγή χειραγώγησης. Γιατί η πληροφορία και η γνώση συνιστούν μηχανισμό επιρροής σε όλα τα επίπεδα ως αυτοδίκαιη πηγή εξουσίας. Και όλα τα εμπλεκόμενα μέρη οφείλουν να επιδεικνύουν συναίσθηση της ευθύνης ότι η αναβάθμιση του πολιτικο-διοικητικού συστήματος είναι στόχος και δεν προκύπτει απλά από τη συστημική διάδοση πληροφοριακών συστημάτων³⁹⁸ και τη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών³⁹⁹. Συνεπώς, οφείλεται να λαμβάνονται μέτρα από τους εκτελεστικά υπεύθυνους (πολιτικούς-διοικητικούς) εξορθολογισμένων κατευθυντήριων γραμμών ψηφιακής πολιτικής.

Η ΕΠΔΔ, κυρίως, οφείλει να διαφυλάσσεται με θεσμικές διακομματικές εγγυήσεις ως μιας πολιτική με σταθερή συνέχεια και συνέπεια στο χρόνο και

³⁹⁵ Hansen M.- B./Nørup I. (2017), *"Leading the Implementation of ICT Innovations"*, *Public Administration Review*, vol. 77, 01-11-2017, pp. 852-54.

³⁹⁶ Kuhlmann S./Wayenberg E./Bergström T./Franzke J., "The Essence and Transformation of Local Self-Government in Western Europe", στο Franzke J./Kuhlmann S./ Bergström T./Wayenberg E. (Επιμ.), *The future of local self-government. Challenges for local democracy and administration* Palgrave Macmillan, 2021, pp. 2-7.

³⁹⁷ Dunleavy P./Margetts H./Bastow S./Tinkler J. (2006), *"New public management is dead—long live"*, *Journal of Public Administration Research and Theory*(16), 2006, pp. 476–480.

³⁹⁸ Σύμφωνα με την ετυμολογική επεξήγηση του όρου, τα πληροφοριακά συστήματα είναι αυτά με τα οποία διακινούνται οι πληροφορίες και έχουν τεχνικοκοινωνική μορφή. Βλ. ο.π. Περιστέρας, σ. 99.

³⁹⁹ Ο.π. Σπανού, 2007, σσ. 121-3, 127.

ανεξάρτητης από την εναλλαγή κυβερνήσεων. Προβληματισμούς γεννά, πάντως, για τα πρακτικά παρελκυστικά και άλλα αναχώματα της δράσης της η πρόσφατη μεταπήδηση οργανικών αρμοδιοτήτων της εποπτείας και της μονάδας που τη συντονίζει (ΔΔΔΔ) από το Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης στο Υπουργείο Εσωτερικών. Το τελευταίο, βέβαια, αποτελεί ένα βαρύ θεσμικά υπουργείο κυβερνητικού σχηματισμού, το οποίο με τον πρόσφατο νόμο της Πολυεπίπεδης Διακυβέρνησης (Ν. 5013/2023) ορίστηκε συντονιστικά αρμόδιο για τις συνέργειες δημόσιων πολιτικών.

Ως επιστέγασμα όλων, η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών συνιστά μια καίρια μοντέρνα μεταρρυθμιστική πολιτική αναζωογόνησης της δημόσιας διοίκησης που την καθιστά περισσότερο αποδοτική, ευέλικτη, μετρήσιμη και πολιτο-κεντρική, ανταποκρινόμενη στο σύγχρονο ρόλο της⁴⁰⁰. Επί της ουσίας δεν είναι απλά μια διοικητική αλλαγή, αλλά ο δρόμος που οδηγεί στην άνθιση της οικονομικοκοινωνικής ζωής και την ποιοτικότερη καθημερινότητα των πολιτών. Η βασική συνισταμένη επιτυχίας του είναι η ενεργή και συνειδητοποιημένη συμμετοχικότητα όλων των παραγόντων εξουσίας και των πολιτών με τη διάδραση των ιδιωτικών κοινωνικών φορέων άσκησης πίεσης και των επιχειρήσεων.

Γιατί όπως έλεγε ο Hegel το κράτος είναι η συλλογική συνείδηση ενός λαού και η Εθνική Πολιτική πραγματιστικά αποτελεί ένα ανοιχτό στοίχημα της ελληνικής δημόσιας διοίκησης του πολιτικού συστήματος και των πολιτών, που πρέπει να κερδηθεί για την βιωσιμότητα της χώρας με προοδευτικούς ορίζοντες και αξιώσεις.

⁴⁰⁰ Χριστόπουλος Λ., Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών – Μια ανατρεπτική καινοτομία, Startupper. 21-03-2023. <https://startupper.gr/startupper-mag/104149/ethniki-politiki-dioikitikon-diadikasion-mia-anatreptiki-kainotomia/> [Πρόσβαση 21-01-2024].

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αλλόγλωσση

- Alexander D./Lewis J./Considine M. (2011), *"How politicians and bureaucrats network: a comparison across governments"*, *Public Administration*, vol. 89, iss. 4, 2011, pp. 1274-1292.
- Askim J./Fimreite A.-L./Moseley A./Holm Pedersen L. (2011), *"One Stop Shops for Social Welfare: The Adaptation of an Organizational Form in Three Countries"*, *Public*, vol. 4, iss. 89, 2011, pp. 1451-1468.
- Bai F./Qin Y. (2016), *"The Implementation of Relationship Marketing and CRM: How to Become a Customer-Focused Organization"*, *Journal of Business & Economic Policy*, vol. 2 iss. 3, 2016, June, pp. 113-124.
- Berger J.-B./Hertzum M./Schreiber T. (2016), *"Does local government staff perceive digital communication with citizens as improved service?"*, *Government Information Quarterly*, vol. 33, iss. 2, 2016, pp. 258-69.
- Bozeman B. (1993), *"A Theory of Government "Red Tape":"*, *Journal of Public Administration Research and Theory*, vol. 3, 1993, pp. 273-304.
- Cairney P., (2016) *The Politics of Evidence-Based Policy Making*. Stirling (University): Palgrave Macmillan.
- Coursey D./Pandey S. (2007), *"Content Domain, Measurement, and Validity of the Red Tape Concept: A Second-Order Confirmatory Factor Analysis"*. *American Review of Public Administration*, vol. 37, iss. 3, 2007, pp. 342-361.
- Dolgikh A./Perschina A. (2022), *"Analysis of the Development of the Digital Economy in Europe"*, *E-management*, 2022, pp. 84-98.
- Dunleavy P./Margetts H./Bastow S./Tinkler J. (2006), *"New public management is dead—long live"*, *Journal of Public Administration Research and Theory*(16), 2006, pp. 467–494.
- Duprat J.-P./Xanthaki H., *"Legislative Drafting Techniques/Formal Legistics"*, στο Karpen U./Xanthaki H. (Επιμ.), *Legislation in Europe, A Comprehensive Guide for Scholars and Practitioners*, Oxford (U.K.) and Portland (Oregon): Hart Publishing, 2017, pp. 109-127.
- Durkheim E. (1964) *Tire Division of Labor in Society*, New York: Free Press.

- Faulkner N./Jorgensen B./Koufariotis G. (2019), *Can behavioural interventions increase citizens' use of e-government?*, *Evidence from a quasi-experimental trial*, *Government Information Quarterly*, vol. 36, iss. 1, pp. 61-68.
- Flückiger A. (2009), *"Effectiveness : a new Constitutional principle"*, *Legislação* vol. 50, December 2009, pp. 183-198.
- Gasovaa K./Stofkova K. (2017) , *"E-Government as a quality improvement tool for citizens' services"*, *Procedia Engineering*, vol. 192, 2017, pp. 225-230.
- Gil-Garcia R./Dawes S./Pardo T. (2018), *"Digital Government and Public Management Research"*, *Public Management Review*, vol. 20, 2018, pp. 633-646.
- Gjalt de Jong/ Kloeze R. (2013) , *"Institutions and the Regulation of Business— An International Firm-Level Study of Regulatory Compliance Costs"*, *American Journal of Industrial and Business Management Scientific Research*, vol. 3, 2013, pp. 1-11.
- Hahamis P./ Iles J./Healy M., *"E-Government in Greece: Bridging the Gap Between Need and Reality"*, *Electronic Journal of e-Government*, vol. 4 , iss 3, 2005, January, pp. 185-192.
- Hansen M.- B./Nørup I. (2017), *"Leading the Implementation of ICT Innovations"*, *Public Administration Review*, vol. 77, 01-11-2017, pp. 851-60.
- Hattke F./Hattke J. (2019), *"Lead by example? The dissemination of ethical values through authentic leader inspiration"*, *International Journal of Public Leadership*, vol. 15, 2019, pp. 224-37.
- Katsimardos P./Bouas K./Rossidis I./Babalioutas L. (2017), *"Greek Crisis: it's not about Growth. It's about Governance"*. *International Journal of Current Research*, vol. 9 iss. 3, 2017, March, 47780-47784.
- Kim S./Lee J. (2012), *"E-Participation, Transparency, and Trust in Local Government"*, *Public Administration Review*, vol. 72, iss. 6, 2012, pp. 819-828.
- Koutrakou V. (2006) , *"The Greek E-Government Experiment"*, *Journal of E-Government*, vol.2, iss. 3, December, 2006, pp 75-98.

- Kubicek H./ Hagen M. (2001), *"One-stop-government in Europe: AN Overview. One-stop Government in Europe: Results form 11 National Surveys"*, Bremen: University of Bremen, January, 2001, .pp. 1-36.
- Kuhlmann S./Wayenberg E./Bergström T./Franzke J., *"The Essence and Transformation of Local Self-Government in Western Europe"*, στο Franzke J./Kuhlmann S./ Bergström T./Wayenberg E. (Επιμ.), *The future of local self-government. Challenges for local democracy and administration* Palgrave Macmillan, 2021, pp. 1-14.
- Mader L. (2001), *"Evaluating the effect: a contribution to the quality of legislation"*, *Statute Law Review*, vol. 22, 2001, pp. 119–131.
- Mousmouti M. (2014), *"Effectiveness as an Aid to Legislative Drafting"*, *The Loophole, Journal Commonwealth Association of Legislative Counsel*, iss. 2, May 2014, pp. 15-24.
- Mousmouti M., *"The "effectiveness test" as a tool of law reform"*, *IALS Student Law Review*, vol. 2, iss. 1, 2014, Aug., σσ. 4-8.
- Nozick R., *"Anarchy and the Law"*, στο Rothbard M., & Stringham E. (Επιμ.), *Anarchy and the Law The Political eEconomy of Choice*, Routledge, 2007, pp. 190-214).
- Osman I./Anouze A./ Irani Z./ Al-Ayoubi B./ Lee H./ Balci A. / Medeni T. (2014), *"COBRA Framework to Evaluate E-Government Services: A Citizen-Centric"*, *Government Information Quarterly*, vol. 31, iss. 2, 2014, pp. 243-256.
- Pressman J.-L./Wildavsky A.-B. (1973). *The Implementation*, Berkley: University of California Press (Published online by Cambridge University Press: 10 November 2009.
- Rafaelli C.-M./De Fransesco F. (2010), *"Regulatory Impact Assessment"*, στο Baldwin R./Cave M./Lodge M., & Lodge M. (Επιμ.), *The Oxford Handbook of Regulation* New York: Oxford University Press, 2010, pp. 279-301.
- Robichau R.-W./Lynn Jr L.-E. (2009), *"The implementation of public policy: Still the missing link"* *Policy Studies Journal*, vol 37, 2009, pp. 21-36.
- Sandfort J./Moulton S., (2015) *Effective Implementation in Practice: Integrating Public Policy and Management*. Jossey-Bass.

- Sebastian M./Ross W./Beath C./Mocker M./Moloney G./Fonstand O. (2017), "*How big old companies navigate digital transformation*", *MIS Quarterly Executive*, vol.16, 2017, pp. 197-213.
- Shellong A. (2005), "*CRM in the public Sector-Towards a Conceptual Research*", *Government e-business*, June 2005, pp. 45-52.
- Simmel G., (1978) *The Philosophy of Money*, London: Routledge.
- Smith L., (1997) *The law of Tracing*, Oxford University Press.
- Soto-Acosta P. (2020), "*Covid-19 Pandemic: Shifting Digital Transformation to a High-Speed Gear*", *Information Systems management*, vol. 4, iss. 37, 2020, pp. 260-266.
- Spanou C. (2008), "*State Reform in Greece: Responding to old and new challenges*", *International Journal of Public Sector Management*, 2008, pp. 150-173.
- Spanou C./Sotiropoulos D. (2011), "*The Odyssey of administrative reforms in Greece, 1981-2009: a tale of two reform paths*", *Public Administration*, vol. 89, iss. 3, σσ. 723-737.
- Stark J. (1994), "*Should the main goal of statutory drafting be accuracy or clarity?*", *Statute Law Review*, vol. 15, 1994, pp. 207-213.
- Stefanou C./Xanthaki H, (2008) *Drafting Legislation. A Modern Approach*. Ashgate e-book.
<https://file.hukum.uns.ac.id/data/PDIH%20File/e-book/Constantin%20Stefanou%2C%20Helen%20Xanthaki%2C%20Drafting%20Legislation.pdf> [Πρόσβαση 27-11-2023]
- Thompson V. (1967). *Modern Organization*. New York: Knopf.
- Torriti J. (2012), "*Standard Cost Model: Three Different*", *Journal of Contemporary European Research*, vol. 8, 2012, pp. 90-108.
- Vaxevanidou M., "*Citizen Relationship Management: the case of the Greek Public Administration*", *The Cyprus Journal of Sciences*, vol. 5, pp. 183-199.
- Xanthaki H. (2020), "*Gender inclusive Legislative Drafting in English: A Drafter's Response to Emily Grabham*", *Feminists@law*, vol. 10, No 2, pp. 1-14.
- Zódi Z. (2019), "*The limits of plain legal language: understanding the comprehensible style in law*", *International Journal of Law in Context*, 01-09-2019, pp. 246-262.

Ελληνική

- Ακριβοπούλου Μ., Ανθόπουλος Χ., (2015) *Εισαγωγή στο Διοικητικό Δίκαιο*, Εκδ.: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Ανδρουλάκης Β., *"Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα", Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 73-96.
- Ανθόπουλος Χ. (2021), *"Η Ελευθερία της Πληροφόρησης στην Εποχή των Ψηφιακών Πλατφορμών"*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 1, αρ. 1, 2021 σσ. 1-11.
- Αποστολάκης Ι./Λούκης Ε./Χάλαρης Ι., (2022) *Ψηφιακή Διακυβέρνηση*, Αθήνα: Παπαζήση.
- Αργυριάδης Δ., (1998) *Για μια δημόσια διοίκηση που αποδίδει και επικοινωνεί με τους πολίτες*, Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Βαρειά Μ. (2013), *"Ο εξορθολογισμός της νομοθετικής διαδικασίας μέσω της διαβούλευσης και οι Αρχές Καλής Νομοθέτησης"*, *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 19, 2013, σσ. 251-304.
- Βενέρης Α. (2015), *"Η διαφάνεια στη Δημόσια Διοίκηση ως λόγος δημόσιου συμφέροντος και η προστασία προσωπικών δεδομένων: "ηλεκτρονικό" δικαίωμα πρόσβασης και "document tracing"*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 3, 2015, σσ. 377-384.
- Βενετσανοπούλου Μ. (2021), *"Η ελληνική εμπειρία της μετάβασης από την γραφειοκρατία στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης"*, Αρετήν την Καλίστην (τιμ. Τόμος), εκδ.: Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Τόμος II.
- Βλαχοπούλου Σπ., (2023) *Το «εγωιστικό» γονίδιο του δικαίου και το δίκαιο της τεχνητής νοημοσύνης. Από τον ανθρωποκεντρισμό στον οικοκεντρισμό και στους έξυπνους αλγόριθμους*, Εκδ.: Ευρασία.
- Βλαχόπουλου Σπ., *"Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα"*, *Η καλή*

νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 29-39.

Βοσκάκης Μ./Κοκκίνου Α. (2023), *Η Νέα Ψηφιακή Διακυβέρνηση και οι Προκλήσεις στο Ρόλο της Ηγεσίας στην Τοπική Αυτοδιοίκηση*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 3, 2023 σσ. 38-60.

Γέροντας Α. (2020), *Η εφαρμογή του αλγόριθμου στο διοικητικό δίκαιο. Μια πρώτη προσέγγιση*, *Διοικητική Δίκη*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2020, σσ. 705-708.

Γεωργοπούλου Β. (2022), *Τα συνοδευτικά κείμενα των νομοσχεδίων στο πλαίσιο της καλής νομοθέτησης*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2022, σσ. 688-698.

Γώγου Κ., (2027) *Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων*, Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δακορώνια Ε., *Οι διαδικασίες προπαρασκευής, ψήφισης και παρακολούθησης της υλοποίησης των Νόμων κατά το Σύνταγμα και τον Κανονισμό της Βουλής-Βασικά χαρακτηριστικά και ελλείμματα*, *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 73-96.

Δελλής Γ. (2017), *Τα δεινά της καλής νομοθέτησης: συνταγματική διάσταση και νομολογιακή αντιμετώπιση*, *Νομικό Βήμα*, τεύχ. 7, 2017, σσ. 1575-84.

Δημητρίου Γ./Λεκάκος Γ./Βρεχόπουλος Α./Πουλυμενάκου Α. (2021) *Δημόσια Διακυβέρνηση*, στο Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ. (Επιμ.), *Στρατηγική και Διακυβέρνηση*, Εκδ.: Ι. Σιδέρης, σσ. 95-107.

Διέλλας Γ. (2020), *Η αρχή της συνέχειας του Κράτους: ένα σύγχρονο *scrinium metoiae* ή προϋπόθεση αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης;*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 1, 2020, σσ. 123-128.

Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ./Μπαλούτσος Σ./Φραϊδάκη Κ., *Ψηφιακός μετασχηματισμός*, στο Δουκίδης Γ./Μπαρδάκη Κ. (Επιμ.), *Στρατηγική και Διακυβέρνηση*, Εκδ.: Ι. Σιδέρης, 2021, σσ. 123-144.

- Δραγασάκης Γ., "Εισαγωγική Ομιλία Αντιπροέδρου Κυβέρνησης", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 181-186.*
- Ζώης Γ. (2018), *"Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα σε εποχές οικονομικής κρίσης", Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, 2018, σσ. 228-240.
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., *"Καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας μιας πολιτείας: βασικές θέσεις και προτάσεις του συνεδρίου", Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 275-294.
- Καλογήρου Γ./Παναγιωτόπουλος Π., *"Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση"*, στο Καλογήρου Γ./Παναγιωτόπουλος Π./Τσακανίκας Α./ Σιώκας Ε./Καρούνος Θ./Μάγκλαρης Β./Τρούλος Κ./Καλογεράς Δ./Τσιαβός Π./Κανέλλος Ν., & Μερκεούλιας Β. (Επιμ.), *Κοινωνία της Πληροφορίας και Οικονομία της Γνώσης*, Εκδ.: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα (Αποθετήριο Κάλλιπος), 2016, σσ. 154-192.
- Καμτσίδου Ι., *"Μορφές εμφάνισης και συνέπειες της κακής νομοθέτησης στο πεδίο της Διοίκησης, Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 101-115.
- Καπόπουλος Δ., (2021) *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση, Κοινωνικός και Οικονομικός Μετασχηματισμός*, Εκδ.: Δίαυλος.
- Καρκατσούλης Π., "Ομιλία καταληκτική συνεδρίου", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 221-226.*
- Κατσίκας Σ., (2014) *Διαχείριση της ασφάλειας Πληροφοριών*, Αθήνα: Πεδίο.
- Κάτσικας Σ., *"Κίνδυνοι από την ηλεκτρονική διακυβέρνηση και αντιμετώπισή τους"*, Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-

Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 62-71.

Κοκονόζης Ι., *"Δημόσια Διοίκηση Διάχυση τεχνολογιών πληροφορικής στην Ελληνική Δημόσια Διοίκηση"*, Διπλωματική Εργασία, 2010, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Η/Υ Τηλεπικοινωνιών & δικτύων.

Κοντιάδης Ε., (2009) *Ελλειμματική Δημοκρατία, Κράτος και κόμματα στη σύγχρονη Ελλάδα*, Σιδέρης Ι..

Κοντιάδης Ε./Δραμαλιώτη Ε., *"Μεταρρυθμιστικές Προκλήσεις της ελληνικής δημόσιας διοίκησης"*, στο Κοντιάδης Ε./ Αιμιλιανίδη Α./Ανθόπουλου Χ., *Η δημόσια διοίκηση μετά την κρίση*,. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, 2019, σσ. 194-211.

Κοντιάδης Ε./Αιμιλιανίδης Αχ./Ανθόπουλος Χ., (2019) *Η δημόσια διοίκηση μετά την κρίση*, Εκδ.: Σάκκουλα.

Κριεμάδης Θ., *"Διασφάλιση ποιότητας στη δημόσια διοίκηση και ηλεκτρονική διακυβέρνηση"*, *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 128-131.

Κτιστάκης Σ. , (2020) *Εισαγωγή στη Δημόσια Διοίκηση*, Εκδ.: Παπαζήση.

Λαζακίδου Α., (2014) *Ηλεκτρονική διακυβέρνηση & Ηλεκτρονικές Υπηρεσίες προς πολίτες και επιχειρήσεις*, Εκδ.: ΔΙΣΙΓΜΑ.

Λέκκας Δ., *"Ασφάλεια λειτουργικών συστημάτων"*, στο Κατσίκας Σ./Γκρίτζαλης Δ./Γκρίτζαλης Σ. (Επιμ.), *Ασφάλεια Πληροφοριακών Συστημάτων*. Αθήνα: Νέων Τεχνολογιών, 2004, σσ.134-192.

Λιανός Α., (2007) *Η γραφειοκρατία στον αστερισμό της ύστερης νεωτερικότητας και η λανθάνουσα γοητεία του μεταρρυθμιστικού εγχειρήματος*, Αθήνα: Παπαζήση.

Μακρυδημήτρης Α./Μιχαλόπουλος Ν. (επιμ.), (2000) *Εκθέσεις εμπειρογνομόνων για τη δημόσια διοίκηση 1950-1988*, Αθήνα: Εκδ. Παπαζήση.

Μακρυδημήτρης Α., *"Ποιο είναι το ακεσώδυνο; (Εν Ελλάδι 2016 μ.χ.)."*, *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και*

Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 101-108.

- Μακρυδημήτρης Α., (1991) *Διοικητικές Μελέτες*, Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.
- Μακρυδημήτρης Α., (1996) *Η Διοίκηση σε κρίση Κείμενα για τη Διοίκηση και την κοινωνία*, Αθήνα: Λιβάνη "Νέα Σύνορα".
- Μακρυδημήτρης Α., (1999) *Διοίκηση και Κοινωνία. Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Μακρυδημήτρης Α., (2013) *Υφαίνοντας τον ιστό της Πηνελόπης Διοίκηση και Δημοκρατία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μανιτάκης Α., "Κριτήρια τεχνοκρατικής αξιολόγησης της νομοθεσίας για τη διοικητική μεταρρύθμιση", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και προτάσεις*, Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 08-09 Φεβρουαρίου 2016, Αθήνα : Βουλή των Ελλήνων, σσ. 187-195.
- Μαντζούφας Π. (2017), *"Επιπτώσεις της κακής νομοθέτησης στα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών και στην Οικονομία"*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 5, 2017, σσ. 555-570.
- Μαρκαντωνάτου-Σκαλτσά Α., (2007) *Γενικές Αρχές στη Νομολογία του ΣτΕ και ΔΕΚ*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μαυρίκας Ν. (2019), *"Η Δημόσια διοίκηση σε περιβάλλον πολυνομίας, γραφειοκρατίας και ανορθολογικής οργάνωσης"*, *πρΟΤΑση, Ηλεκτρονικό περιοδικό*, τεύχ. 4, αριθ. 20-21, 03 Ιουνίου 2019, σσ. 45-57.
- Μήτρου Λ., *"Μπορεί ο αλγόριθμος να διοικεί; Τεχνητή νοημοσύνη και Διοίκηση: μια όχι και τόσο προφανής σχέση"*, στο Μήτρου Λ. (Επιμ.), *Μπορεί ο αλγόριθμος να διοικεί;*, Εκδ.: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2023.
- Μιχιώτης Α./Ρωσσίδης Ι. (2023), *"Η Εξέλιξη της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στην Ελλάδα μέσα από την Επίδραση του Ψηφιακού Μετασχηματισμού"*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 3, 2023, σσ. 116-140.
- Μπαμπαλιούτας Λ., *«Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση σε περίοδο πανδημίας. Η σύγχρονη πρόσκληση και πρόκληση της Δημόσιας Διοίκησης»*, *Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση*, 1η Επιστημονική Ημερίδα

Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1^{ος} τόμ., σσ. 87-100.

Μπάλτα Ε. (2022), «Ο ψηφιακός μετασχηματισμός του Κράτους: μεταρρύθμιση ή σύγχρονη μορφή διακυβέρνησης της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης;», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 6, 2022, σσ. 749-760.

Μυλωνά Ν./Πετρίδου Ε., *"Η συμβολή της Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης στη Μεταρρύθμιση της Ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης: Η περίπτωση των ΚΕΠ"*, *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση: Δυνατότητες, προοπτικές, αδυναμίες*, Πρακτικά 4ου Συνεδρίου Διοικητικών Επιστημόνων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, 2014, σσ. 149-163.

Νταλάκου Β. (2011), *"Το πρόγραμμα Διαύγεια για την ενίσχυση της διαφάνειας με την ανάρτηση νόμων και πράξεων στο διαδίκτυο: Μια πρώτη αποτίμηση της έναρξης εφαρμογής του στο σύνολο του δημόσιου τομέα"*, *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 17, 2011, σσ. 5-20.

Νταλάκου Β./Καρακατσάνης Η., *"Συστηματική Προσέγγιση της Διοικητικής Κωδικοποίησης στην Ελλάδα: Υφιστάμενη Κατάσταση, Προοπτικές και Μεθοδολογικά Ζητήματα"*, *Δημόσια Διακυβέρνηση, Προοπτικές και Προκλήσεις στον 21ο αιώνα*, 1ο Πανελλήνιο Συνέδριο του Τομέα Διοικητικής Επιστήμης του Τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου, 31 Οκτωβρίου- 01 Νοεμβρίου 2018, Εκδ.: Σάκκουλα, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2019 σσ. 47-63.

Ξανθάκη Ε., (2023) "Πρόλογος", στο Φυτσίλης Φ./Μακροπούλου Γ., *Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία & Νομική Πληροφορική*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Παλιούρα Μ. (2020), *"Ηλεκτρονική δημόσια διοίκηση στην περίοδο του κορωνοϊού COVID-19"*, *Δημόσιο Δίκαιο, Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων*, τεύχ. 1-2, 2020, σσ. 81-91.

Παμπούκης Χ., *"Η συμβολή της τεχνολογίας στη σύγχρονη διακυβέρνηση και τη διασφάλιση των δημόσιων αγαθών"*, *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 39-46.

- Παναγιωτόπουλου Ρ., 2008 *"Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση και ηλεκτρονική γραφειοκρατία:Τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών", Σύγχρονες τάσεις στη διοικητική επιστήμη: "Νέα Δημόσια Διοίκηση εταιρική κοινωνική ευθύνη και κοινωνία των πολιτών, 2ο Συνέδριο Διοικητικών Επιστημόνων, 2008, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα, σσ. 377-393.*
- Παρασκευάς Μ. (2015), *Η Δημόσια Διοίκηση στην Κοινωνία της Πληροφορίας.* στο Παρασκευάς Μ./Ασημακόπουλος Γ./Τριανταφύλλου Β. (Επιμ.), *Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. (Αποθετήριο Κάλλιπος).
- Πασσάς Α., (2012) *Η εθνική δημόσια διοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ενωσιακή πολιτική διαδικασία.* Εκδ.:Παπαζήση.
- Παυλόπουλος Α. (2019), *Βιβλιοπαρουσίαση "Καλή νομοθέτηση και κράτος δικαίου-Πολυνομία, κακονομία και μη εφαρμογή των νόμων (Μαντζουφά Π.), Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, Εκδ. Sakoulasonline, 2019, σσ. 276-278.
- Παυλόπουλος Π., *"Χαιρετισμός", Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 20-23.*
- Παυλόπουλος Π., (2013). *Το δημόσιο δίκαιο στον αστερισμό της κρίσης*, Αθήνα Εκδ.: Λιβάνη.
- Περιστέρας Β., *"Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση: Προϋποθέσεις-Διεθνείς Τάσεις-Προοπτικές", Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 98-104.*
- Πορμπότσης Α., (2021) *Εισαγωγή στην Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση (e-government). Ο μετασχηματισμός των λειτουργιών και υπηρεσιών της Δημόσιας Διοίκησης στην ψηφιακή εποχή*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη : Τζιόλα.
- Πρεβεδούρου Ε. (2023), *"Η διοικητική διαδικασία ως παράγων δικαίου"*, *Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου*, 2023, Ιούνιος, σσ. 601-615.
- Πρινιωτάκη Μ., *«Ψηφιακή Διακυβέρνηση και Διαφθορά στη Δημόσια Διοίκηση, Εφαρμογές και Προκλήσεις στη Φορολογική Διοίκηση», Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση, 1η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου*

Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβ. 2022, 1ος τόμ., σσ. 105-122.

Ρακιντζής Λ.-Σ., *"Προτεραιότητες και κατευθύνσεις για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση", Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 139-147.*

Ραμματά Μ., (2011) *Σύγχρονη Ελληνική Δημόσια Διοίκηση, Ανάμεσα στη γραφειοκρατία και το management*, Εκδ.: Κριτική Α.Ε.

Ραμματά Μ. (2020), *"Η διαμόρφωση των δημόσιων πολιτικών και η καλή διακυβέρνηση μέσα από τη διαβούλευση", Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, Εκδ. Sakoulasonline, τεύχ. 1, 2020, σσ. 112-122.*

Σινανιώτη-Μαυρουδή Α., *"Νέος Κώδικας Δεοντολογίας της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ) για την παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους καταναλωτές", Νομικό Βήμα, τόμ. 70, τεύχ. 9, 2022, σσ. 1929-39.*

Σκουρής Β., (1987) *Η κρίση της νομοθετικής λειτουργίας, καλύτερο δίκαιο με λιγότερους νόμους*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Σπανού Κ., *"Αδυναμία αυτοδιόρθωσης; Παράγοντες υπονόμησης των εξορθολογιστικών παρεμβάσεων"*, στο Σπανού Κ. (Επιμ.) *Δημόσιες Πολιτικές στην Ελλάδα: όψεις και αντιφάσεις*, Αθήνα: Παπαζήση, 2010, σσ. 1-19.

Σπανού Κ., *"Γενική Εισαγωγή"*, στο Σπανού Κ./Ιωάννου Χρ./Λαμπροπούλου Μ./Μπαλλά Κ./Οικονόμου Δ., Σπανού Κ. (Επιμ.), *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση στη Διάρκεια της Κρίσης*, Έκθεση ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ.: Παπαζήση, 2018, σσ. 8-16.

Σπανού Κ., *"Εισαγωγή"*, στο Σπανού Κ./Ιωάννου Χρ./Λαμπροπούλου Μ./Μπαλλά Κ./Οικονόμου Δ., Σπανού Κ. (Επιμ.), *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση στη Διάρκεια της Κρίσης*, Έκθεση ΕΛΙΑΜΕΠ, Εκδ.: Παπαζήση, 2018, σσ. 20-29.

Σπανού Κ., *"Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση: Τεχνολογία ή Πολιτική;"*, *Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές*, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 119-127.

- Σπινέλλης Δ., "Προτεραιότητες και Κατευθύνσεις για την Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση", *Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 117-122.*
- Σπινέλλης Δ./Βασιλάκης Ν./ Πουλούδη Ν./Τσούμα Ν., (2018) *Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση στην Ελλάδα Επιτυχίες, Προβλήματα και ο Δρόμος Προς τον Ψηφιακό Μετασχηματισμό*, Εκδ.: ΔιαΝΕΟσις.
- Σταμούλου Α.-Δ. (2021), *"Η ηλεκτρονική Υπεύθυνη Δήλωση μέσω της Ενιαίας Ψηφιακής Πύλης για τη Δημόσια Διοίκηση: Νομικά ζητήματα"*, *Δημόσιο Δίκαιο*, Εκδ.: Ένωσης Ελλήνων Δημοσιολόγων, τεύχ. 1-2, 2021, σσ. 123-142.
- Σταυρόπουλος Γ. (2022), *"Η κωδικοποίηση της ελληνικής νομοθεσίας. Μια μεγάλη πρόκληση"*, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου. Εκδ. Sakkoulasonline*, τεύχ. 4, 2022, σσ. 434-442.
- Στεφανόπουλος Μ., (2022) *Η καλή νομοθέτηση στην Ελλάδα, Από την εγκύκλιο Καραμανλή στο επιτελικό κράτος Μητσοτάκη*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Στράτη-Βάντζου Α. (2014), *"Η συμβολή της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στη σύγχρονη διοικητική μεταρρύθμιση"*, *Εφημερίδα Διοικητικής Επιστήμης*, Εκδ. Sakkoulasonline, τεύχ. 20, 2014 σσ. 95-119.
- Σωτηρόπουλος Δ. (2022), *"Η Ελληνική Δημόσια διοίκηση Σήμερα: Χαρακτηριστικά και Προβλήματα"*, *Επιθεώρηση Δημόσιας Διοίκησης*, τεύχ. 2, 2022, σσ. 153-170.
- Σωτηρόπουλος Δ./Χριστόπουλος Λ., (2016) *Πολυνομία, Κακονομία και Γραφειοκρατία στην Ελλάδα Ανάλυση Αποτυχιών του Παρελθόντος και Προτάσεις Βελτιωτικών Παρεμβάσεων*. Εκδ.: ΔιαΝΕΟσις.
- Σωτηρόπουλος Δ./Χριστόπουλος Λ., (2017) *Πολυνομία και Κακονομία στην Ελλάδα - Ένα σχέδιο για ένα καλύτερο και αποτελεσματικότερο κράτος*, Αθήνα: ΔιαΝΕΟσις.
- Τασόπουλος Γ., *"Ο ρόλος των εσωτερικών οργάνων της Βουλής στη νομοπαραγωγική διαδικασία"*, *Η καλή νομοθέτηση ως αναγκαία προϋπόθεση μιας δίκαιης και αποτελεσματικής λειτουργίας της πολιτείας*,

Συνέδριο Βουλής των Ελλήνων, 28-29 Απριλίου 2017, Εκδ.: Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 40-54.

Τζέμος Β., (2021) *"Εφαρμοσμένο διοικητικό δίκαιο και αρχές δικαίου και μάνατζμεντ"*, Δημόσιο Δίκαιο, Εκδ. Ένωση Ελλήνων Δημοσιολόγων, 2021, τεύχ. 1, σσ. 1-22.

Τσακλόγλου Π./ Παγουλάτος Γ./ Τριαντόπουλος Χ./ Οικονομίδης Γ./Φιλippoπούλου Α., (2016) *Χάρτης Εξόδου Από Την Κρίση: Ένα Νέο Παραγωγικό Μοντέλο Για Την Ελλάδα*. ΔιαΝΕΟσις.

Τσέκος Θ., *"Ο "ελλείπων κρίκος": η κακοδιοίκηση ως πλημμελής εφαρμογή", Μεταρρυθμίσεις στη Δημόσια Διοίκηση και Ανάπτυξη: Εμπειρίες και Προτάσεις*, Συνέδριο της Βουλής των Ελλήνων, 8-9 Φεβρουαρίου 2016, Εκδ. : Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα, σσ. 167-176.

Τσέκος Θ., *"Η ποιότητα των διαδικασιών ως ποιότητα της ηλεκτρονικής διοίκησης"*, Δημόσια Διοίκηση & Ηλεκτρονική Διακυβέρνηση. Επιπτώσεις-Προοπτικές, Συνέδριο Κοινωνικού Πολυκέντρου ΑΔΕΔΥ, Εκδ.: ΚΠΑ, Ερέτρια, 31 Μαΐου-01 Ιουνίου 2007, σσ. 86-92.

Φλώρου Μ./Κοντογιώργης Δ., *«Ψηφιακός Μετασχηματισμός Δημόσιων Υπηρεσιών - Η Ενιαία Ψηφιακή Πύλη gov.gr»*, Δημόσια Διοίκηση και Ψηφιακή Διακυβέρνηση, 1η Επιστημονική Ημερίδα Συλλόγου Φοιτητών ΔΗΔ-ΕΑΠ Παντείου, 26 Φεβρουαρίου 2022, 1ος τόμ., σσ. 57-73.

Φυτσίλης Φ./Μακροπούλου Γ., (2023) *Νομοπαρασκευαστική Διαδικασία & Νομική Πληροφορική*, Εκδ.:Νομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηπαναγιώτου Μ., (2021) *Το επιτελικό κράτος*, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.

Χριστοφιλοπούλου-Καλέρ Π., *"Οι σχέσεις πολιτικών και δημοσίων υπαλλήλων και οι μεταρρυθμίσεις στα υπουργεία"*, στο Σπανού Κ. (Επιμ.) *Η Διοίκηση στο Επίκεντρο, Προκλήσεις και προσδοκίες του θεσμικού περιβάλλοντος*, Εκδ. Παπαζήση, 2022, σσ. 277-295.

Χριστοφόρου Ε., *"Πολιτικές της απλούστευσης διοικητικών διαδικασιών στην Ελλάδα"*, στο Σπανού Κ., & Σπανού Κ. (Επιμ.), *Δημόσιες Πολιτικές στην Ελλάδα: όψεις και αντιφάσεις*, Αθήνα: Παπαζήση, 2010, σσ. 86-99.

Χρυσανθάκης Χ., (2006) *Εισηγήσεις Διοικητικού Δικαίου*. Εκδ.: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χρυσομαλλίδης Χ., "Έρευνα και Τεχνολογία στην Ελλάδα", στο Μαραβέγιας Ν. (Επιμ.), *Έξοδος από την κρίση, Η συμβολή της Έρευνας και Τεχνολογίας*, Εκδ.: Θέμελιο, σσ. 81-146.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- Dellis G. (2013), *Can you teach an old public law system new tricks? The Greek experience on good regulation: from parody to tragedy without (yet) a deus ex machina*, SSRN. 01-02-2013. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2220636 [Πρόσβαση 22-11-2023].
- EUR-Lex., Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου για τη θέσπιση εναρμονισμένων κανόνων σχετικά με την τεχνητή νοημοσύνη (πράξη για την τεχνητή νοημοσύνη) και για την τροποποίηση ορισμένων νομοθετικών πράξεων της Ένωσης COM/2021/206 final, EUR-Lex. 2021. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0206> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- European Commission, AI HLEG, European Commission. 08-04-2018. Κατευθυντήριες γραμμές δεοντολογίας για αξιόπιστη τεχνητή νοημοσύνη. European Commission. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d3988569-0434-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-el/format-PDF> [Πρόσβαση 18-11-2023].
- European Commission, Commission of the European Communities, Mandelkern Group on Better Regulation, Final Report. European Commission. 13-11-2001. <https://www.smartreg.pe/reportes/Mandelkern%20Report%20on%20Better%20Regulation%202001.pdf> [Πρόσβαση 21-11-2023].
- European Commission, First report on the State of the Digital Decade calls for collective action to shape the digital transition, European Commission. 27-09-2023. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4619

[Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, The single market strategy, https://single-market-economy.ec.europa.eu/single-market/single-market-strategy_en

[Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions, A Digital Agenda for Europe, European Commission. 2010. <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:EN:PDF>

[Πρόσβαση 10-11-2023].

- European Commission, The Digital Economy and Society Index (DESI), European Commission. 2022. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> [Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, The Digital Europe Programme. (2010). European Commission. 2010. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme> [Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, The Economic Adjustment For Greece, European Economy. European Commission. 05-2010. https://ec.europa.eu/economy_finance/publications/occasional_paper/2010/pdf/ocp61_en.pdf [Πρόσβαση 15-12-2023].

- European Commission, Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης (TSI). European Commission. https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_el [Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, Ψηφιακή Μετάβαση, European Commission. https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/technical-support-instrument/technical-support-instrument-tsi_el [Πρόσβαση 30-11-2023].

- European Commission, Your Europe, European Commission.

https://europa.eu/youreurope/index_el.htm [Πρόσβαση 20-12-2023].

- European Public Administration Network (EUPAN) Strategy Paper. EUPAN. 06-2022. <https://www.eupan.eu/wp-content/uploads/2023/01/EUPAN-strategy-paper-2022-2025.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- International working group on Administrative Burdens, The Standard Cost Model A framework for defining and quantifying administrative burdens for businesses. A Standard Cost Model Manual. 08-2004. <https://diadikasies.gov.gr/storage/files/shares/SCM%20Manual%20EC.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- OECD, Cutting Red Tape National Strategies for Administrative Simplification, OECD. 2006. <https://www.oecd.org/gov/regulatory-policy/38103089.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].
- OECD, Deloitte Research, Government Efficiency, United Arab Emirates. OECD. 2013. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Public-Sector/dttl-ps-govtefficiency-08082013.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].
- OECD, Draft OECD Principles on Digital Government Strategies: Bringing Governments Closer to Citizens and Businesses, OECD. 21-10-2013. [https://one.oecd.org/document/GOV/PGC/EGOV\(2013\)1/en/pdf](https://one.oecd.org/document/GOV/PGC/EGOV(2013)1/en/pdf) [Πρόσβαση 17-11-2023].
- OECD, Recommendation of the Council on Digital Government Strategies, OECD. 15-07-2014. <https://www.oecd.org/gov/digital-government/Recommendation-digital-government-strategies.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- OECD, Recommendation of the Council of the OECD on Improving the Quality of Government, OECD/LEGAL/0278. 09-03-1995. <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/128/128.en.pdf> [Πρόσβαση 24-10-2023].

- OECD, Classification of the Functions of Government (COFOG), Government at a glance, OECD. 2011. pp. 194-5. <https://www.oecd.org/gov/48250728.pdf> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- OECD, Greece: Review of the Central Administration. (2011). OECD Public Governance Reviews. OECD. <https://www.oecd.org/gov/49264921.pdf> [Πρόσβαση 12-12-2023].
- OECD, SCM Network, I. S., OECD. 09-2004. <https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/34227698.pdf> [Πρόσβαση 14-11-2023].
- wiki Υπηρεσιών και Διαδικασιών, https://el.diadikasies.gr/%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CF%83%CE%B5%CE%BB%CE%AF%CE%B4%CE%B1 [Πρόσβαση 14-11-2023].
- Αλεξοπούλου Ρ., *Επενδυτική βαθμίδα από τον S&P: Η επόμενη μέρα για την ελληνική οικονομία*, naftemporiki.gr. 21-10-2023. <https://www.naftemporiki.gr/finance/economy/1527681/ependytiki-vathmida-apo-ti-sp-i-epomeni-mera-gia-tin-elliniki-oikonomia/> [Πρόσβαση 14-11-2023]
- Ανακοίνωση ΥΨΔ, *Μειώνουμε τη Γραφειοκρατία, αλλάζουμε το Κράτος-Με επιτυχία ολοκληρώθηκε και το 2ο Hackathon του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών*, diadikasies.gov.gr (ΕΠΔΔ), 05-05-2023,, <https://diadikasies.gov.gr/announcements/2o-hackathon-epad> [Πρόσβαση 17-11-2023].
- Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής [COM (2017)134]. European Comission. 23-03-2017. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2c2f2554-0faf-11e7-8a35-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF [Πρόσβαση 14-01-2024].
- Ανοικτός Διεθνής Ηλεκτρονικός Διαγωνισμός για το έργο «Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης/Ολοκληρωμένη πλατφόρμα κανονιστικής διαδικασίας

μέσω αξιολόγησης και επικαιροποίησης προτύπων καλής νομοθέτησης και νομοπαραγωγικής και κανονιστικής διαδικασίας», ΥΨΔ. 07-07-2020.

<https://www.secdigital.gov.gr/anoiktos-diethnis-ilektronikos-diago/>.

[Πρόσβαση 10-01-2024].

- Απολογισμός Δράσεων ΕΠΑΔ 2020-21, στο diadikasies.gov.gr (ΕΠΑΔ), <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%91%CF%80%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B9%CF%83%CE%BC%CE%BF%CC%81%CF%82%20%CE%94%CF%81%CE%B1%CC%81%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%202020-2021.pdf> [Πρόσβαση 07-01-2024].
- Απόφαση (ΕΕ) 2015/2240 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, Για τη θέσπιση προγράμματος σχετικά με λύσεις και κοινά πλαίσια διαλειτουργικότητας για τις ευρωπαϊκές δημόσιες διοικήσεις, τις επιχειρήσεις και τους πολίτες (πρόγραμμα ISA2) ως μέσο εκσυγχρονισμού του δημόσιου τομέα, 25-11-2015. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32015D2240> [Πρόσβαση 18-11-2023].
- Αργυρός Α., *Πολυνομία, κακονομία, ανομία και τα τρία κακά της μοίρας μας*, Lawnet. 10-11-2015. <https://lawnet.gr/meletes-arthra/polunomia-kakonomia-anomia-kai-ta-tria-kaka-tis-moiras-mas/> [Πρόσβαση 22-11-2023].
- Βίβλος Ψηφιακού Μετασχηματισμού 2020-25, Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, digitalstrategy.gov.gr/, Ιούνιος 2021, https://digitalstrategy.gov.gr/website/static/website/assets/uploads/digital_strategy.pdf [Πρόσβαση 18-11-2023].
- Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης, Ανακοίνωση Υφυπουργού παρά τω Πρωθυπουργώ και Κυβερνητικού Εκπροσώπου, Γιάννη Οικονόμου, για τη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 2021. 21-12-2021. <https://media.gov.gr/anakoinosiyfypourgou-para-to-prothypourgo-kai-kyvernitikou-ekprosopou-gianni->

- [oikonomou-gia-ti-synedriasi-tou-ypourgikou-symvouliou-tis-21is-dekemvriou-2021/](#) [Πρόσβαση 27-11-2023].
- Δελεβέγκος Δ., *Ο «Μίτος» για τον λαβύρινθο της γραφειοκρατίας*, Καθημερινή, [kathimerini.gr](#). 10-07-2022.
[https://www.kathimerini.gr/society/561947983/o-mitos-gia-ton-lavyrintho-tis-grafeiokratias/](#) [Πρόσβαση 14-01-2024].
 - Δίκτυο Δημόσιου Τομέα ΣΥΖΕΥΞΙΣ II Ψηφιακός Μετασχηματισμός, [syzefxis.ddt.gov.gr](#). [https://syzefxis.ddt.gov.gr/#](#) [Πρόσβαση 10-12-2023].
 - Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση, ΕΠΑΔ, ΥΠΔ., [diadikasies.gov.gr](#) (ΕΠΑΔ).
[https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%20GUIDE.pdf](#) [Πρόσβαση 07-01-2024].
 - Εθνική Πύλη Αναπηρίας, [https://epan.gov.gr/](#) [Πρόσβαση 01-11-2023].
 - Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου. 2017.
[ekt.gr/el/about](#): [https://www.ekt.gr/el/mission](#) [Πρόσβαση 07-11-2023].
 - Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021-25, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, [opengov.gr](#).
[http://www.opengov.gr/minlab/wp-content/uploads/downloads/2021/07/%CE%95%CE%A3%CE%94%CE%99%CE%A6-2021-2025.pdf](#) [Πρόσβαση 01-11-2023].
 - ΕΠΑΔ-Εφαρμογή για την παρακολούθηση ροής των ΠΔ, [https://diadikasies.gov.gr/draseis?carriers=21](#) [Πρόσβαση 05-11-2023].
 - ΕΠΑΔ, Νέα-Ανακοινώσεις, *«Παρουσιάστηκε επίσημα η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών από τη Γενική Γραμματεία Ψηφιακής Διακυβέρνησης και Απλούστευσης Διαδικασιών του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης»*, [diadikasies.gov.gr](#). 13-01-2023.
[https://diadikasies.gov.gr/announcements/parousiasi-epdd](#) [Πρόσβαση 14-01-2024].
 - Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Μεταρρύθμιση Δημόσιου Τομέα 2014-2020 ,

Υπουργείο Ανάπτυξης & Επενδύσεων,
<http://www.epdm.gr/el/Pages/default.aspx> [Πρόσβαση 30-11-2023].

- Έρευνα Deloitte, Από το κράτος 0.2 στο κράτος 2.0 Τα οφέλη του ψηφιακού Μετασχηματισμού του Δημόσιου Τομέα, Παρατηρητήριο Ψηφιακού Μετασχηματισμού του ΣΕΒ, sev.org.gr. Ιούνιος 2022.
https://www.sev.org.gr/wp-content/uploads/2022/06/State_2.0.pdf
[Πρόσβαση 30-11-2023].
- Ετήσια Έκθεση Εθνικής Πολιτικής Διοικητικών Διαδικασιών 2022, Παρατηρητήριο της Γραφειοκρατίας diadikasies.gov.gr. 2023.
<https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%95%CE%9A%CE%B8%CE%95%CE%A3%CE%97%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94%202022.pdf> [Πρόσβαση 14-01-2024].
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή-ΠτΚ-Republique Francaise. 10 χρόνια συνεργασίας με την ελληνική Δημόσια Διοίκηση. 2022. https://reform-support.ec.europa.eu/system/files/2022-06/EX%20FR_22x22_GR%20LOW.pdf [Πρόσβαση 18-12-2023].
- Καρκατσούλης Π., *Η καλή νομοθέτηση ως αντίδοτο στην κρίση της νομοθετικής λειτουργίας*, Insocial(#8 Κείμενα θέσεων). Σεπτέμβριος 2022, σσ. 1-36. <https://in-social.gr/dimosiefseis/i-kali-nomothetisi-os-antidoto-stin-krisi-tis-nomothetikis-leitourgias/> [Πρόσβαση 11-01-2024].
- Καρκατσούλης Π./Κοντιάδης Ξ., *Σκέψεις για τον νόμο 5013/2023 "Πολυεπίπεδη Διακυβέρνηση και διαχείριση κινδύνων στον δημόσιο τομέα"*, contiades.com. Φεβρουάριος 2023.
<https://www.contiades.com/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B5%CE%BCE%CE%B2%CE%AC%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82/%CE%AC%CF%81%CE%B8%CF%81%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%8D%CF%80%CE%BF/%CF%83%CE%BA%CE%AD%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%BF%CE%BD-> [Πρόσβαση 11-01-2024].

- ΚΕΦΙΜ:Καρκατσούλης Π./Στεφοπούλου Ε./Σαραβάκος Κ., Δείκτης Ποιότητας Νομοθέτησης 2018, Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών Μάρκος Δραγούμης. 2018. <https://www.kefim.org/wp-content/uploads/2019/10/%CE%94%CE%B5%CE%AF%CE%BA%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%A0%CE%BF%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82-%CE%9D%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B8%CE%AD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B7%CF%82-2018.pdf> [Πρόσβαση 29-11-2023].
- Κορομηλάς Η. (Προϊστάμενος Γραφείου Καλής Νομοθέτησης), *Καλή Νομοθέτηση: Νομοπαρασκευαστική διαδικασία και Ανάλυση συνεπειών Ρύθμισης*, ΣΕΒ. 25-06-2022. https://www.sev.org.gr/arthografia_mme/kali-nomothetisi-nomoparaskevastiki-diadikasia-kai-analysi-synepeion-rythmisis/ [Πρόσβαση 10-12-2023].
- Μάνδρου Ι., *Η Ελλάδα παράγει χιλιάδες διατάγματα, νόμους, τροπολογίες.* Η Καθημερινή. 30-01-2016. <https://www.kathimerini.gr/society/847611/i-ellada-paragei-chiliades-diatagmata-nomoys-tropologies/> [Πρόσβαση 24-10-2023].
- Μανιτάκης Α., *Δημόσια Διοίκηση και Διοικητική Μεταρρύθμιση, εγκλωβισμένες στον ιστό της πολυνομίας και της τυπολατρίας: προτάσεις για την απαγκίστρωσή τους*, www.constitutionalism.gr Όμιλος "Αριστόβουλος Μάνεσης". 2016. <https://www.constitutionalism.gr/manitakis-dioikitiki-metarruthmisi2016/?hilite=%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CF%84%CE%AC%CE%BA%CE%B7%CF%82> [Πρόσβαση 10-11-2023].
- Μέτρηση Διοικητικών Βαρών: Συνολική μεθοδολογία δειγματοληψίας, diadikasies.gov.gr. Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας. 2021. <https://diadikasies.gov.gr/storage/files/shares/%CE%9C%CE%B5%CC%81%CF%84%CF%81%CE%B7%CF%83%CE%B7%20%CE%94%CE%B9%CE>

[%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%89%CC%81%CE%BD%20%CE%92%CE%B1%CF%81%CF%89%CC%81%CE%BD%20%CE%A3%CF%85%CE%BD%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%BA](#) [Πρόσβαση 10-12-2023].

- Νέο Εθνικό Πλαίσιο Διαλειτουργικότητας. [gov.gr. https://www.e-gif.gov.gr/](#) [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Ξενογιαννακοπούλου Μ., *Η καλή νομοθεσία και η κωδικοποίησή της κατοχυρώνει το κράτος δικαίου και τα δικαιώματα των πολιτών*, Ομιλία, Βασικά σημεία της εισήγησης της Υπουργού Διοικητικής Ανασυγκρότησης Μαριλίζας Ξενογιαννακοπούλου στη 2η συνεδρίαση του Εθνικού Συμβουλίου για την Κωδικοποίηση και την Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας, ypes.gr (ΥΠΕΣ). 15-11-2018. [https://www.ypes.gr/i-kali-nomothesia-kai-kodikopoiisi-tis-katochyronai-to-kratos-dikaioy-kai-ta-dikaiomata-ton-politon/](#) [Πρόσβαση 24-11-2023].
- ΟΟΣΑ, Μέτρηση Διοικητικών Βαρών σε 13 τομείς πολιτικής. [diadikasies.gov.gr. 2014. https://www.oecd.org/regreform/regulatory-policy/Greece_administrative_burdens_overview_report_GR.pdf](#) [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Παπαδόπουλος Π., *Κυριάκος Πιερρακάκης στην "Κ"*, [kathimerini.gr/](#) 2020. [https://www.kathimerini.gr/politics/561168739/kyriakos-pierrakakis-stin-k-tha-yparchei-aytomato-rantevoy-gia-to-emvolio-k/](#) [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Παπαντωνόπουλος Μ./ Παυλόπουλος Γ.-Δ., *Fitch: Έδωσε την επενδυτική βαθμίδα στην Ελλάδα, στο BBB- με σταθερό outlook*, [capital.gr](#). 02-12-2023. [https://www.capital.gr/oikonomia/3753330/fitch-edose-tin-ependutiki-bathmida-stin-ellada-sto-bbb-me-stathero-outlook/](#) [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Παρατηρητήριο Ψηφιακού Μετασχηματισμού του ΣΕΒ και της εταιρίας συμβούλων Deloitte, *Από το Κράτος 0.2 στο Κράτος 2.0 Τα οφέλη του*

Προεδρίας της Κυβέρνησης. gslegal.gov.gr. 2023.
https://gslegal.gov.gr/?page_id=138 [Πρόσβαση 14-01-2024].

- Τετραετές Πρόγραμμα της ΕΠΔΔ 2020-24, diadikasies.gov.gr. 05-03-2023, <https://diadikasies.gov.gr/storage/media/compositions/%CE%A4%CE%B5%CF%84%CF%81%CE%B1%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%82%20%CE%A0%CF%81%CF%8C%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%20%CE%95%CE%A0%CE%94%CE%94.pdf> [Πρόσβαση 10-01-2024].
- Τσιάβος Π., *Που βρίσκεται η Ελλάδα όσον αφορά τον ψηφιακό εκσυγχρονισμό της*, News24/7. 05-01-2023. <https://www.news247.gr/ellada/pou-vrisketai-i-ellada-oston-afora-ton-psifiako-eksigxronismo-tis/> [Πρόσβαση 11-11-2023].
- ΥΠΕΣ, *Απτά τα Αποτελέσματα της Κεντρικής Επιτροπής Απλούστευσης Διαδικασιών*, diorismos.gr. 15-07-2009, <https://www.diorismos.gr/vima/1049/apotelesmata-ths-kentrikhs-epitrophs-aplousteuhs-diadikasiwn> [Πρόσβαση 10-01-2024].
- Υπηρεσίες Συντονισμού Υπουργείων, Γενική Γραμματεία Συντονισμού ΠτΚ gsc.gov.gr. 2023. <https://gsc.gov.gr/yp-syntonismou/> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Απλούστευση Διαδικασιών, <https://www.secdigital.gov.gr/projects/aploysteysi-diadikasion/> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης, Δράση Ψηφιοποίηση της Ανάλυσης Συνεπειών Ρύθμισης, <https://www.secdigital.gov.gr/project/psifiopoiisi-tis-analysis-synepeion-r/> [Πρόσβαση 08-12-2023].
- Χριστόπουλος Λ., *Ψηφιακό κράτος: Ο άυλος πόρος εμπιστοσύνης πολιτών και επιχειρήσεων*, powergame.gr. 05-07-2021. <https://www.powergame.gr/apopsis/67273/psifiako-kratos-o-aylos-poros-ebistosynis-politon-kai-epicheiriseon/> [Πρόσβαση 04-11-2023].
- Χριστόπουλος Λ., *Η Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών, Ναυτεμπορική*, naftemporiki.gr. 03 Φεβρουαρίου 2023. <https://www.naftemporiki.gr/afieromata/the-n-society/1434985/h-ethniki-politiki-dioikitikon-diadikasion/> [Πρόσβαση 12-01-2024].
- Χριστόπουλος Λ., *Εθνική Πολιτική Διοικητικών Διαδικασιών – Μια ανατρεπτική καινοτομία*, Startupper. 21-03-2023. <https://startupper.gr/startupper-mag/104149/ethniki-politiki-dioikitikon-diadikasion-mia-anatreptiki-kainotomia/> [Πρόσβαση 21-01-2024].

- Ψηφιακό κράτος: Μεταφορές, Μίτος, επενδύσεις σε cloud και τηλεπικοινωνιακές υποδομές, έργα πληροφορικής - Εκδήλωση στο Μέγαρο Μουσικής, capital.gr. 14-02-2023.
<https://www.capital.gr/epikairotita/3698779/psifiako-kratos-metafores-mitos-ependuseis-se-cloud-kai-tilepikoinoniakes-upodomes-erga-pliροφοrikis-ekdilosi-sto-megaro-mousikis/> [Πρόσβαση 30-11-2023].
- Ψυχογιός Θ., Ζητήματα σχετικά με την κωδικοποίηση της Ελληνικής νομοθεσίας (ή ο μύθος του Σισύφου και το πιθάρι των Δαναΐδων), constitutionalism.gr Όμιλος "Αριστόβουλος Μάνεσις". 30-10-2022.
<https://www.constitutionalism.gr/zitimata-sxetika-me-tin-kodikopiisi-tis-ellinikis-nomothesias/?hilite=%CE%BA%CF%89%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%80%CE%BF%CE> [Πρόσβαση 06-11-2023].
- Ψυχογιός Θ., Η πολυνομία ως εμπόδιο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, Μελέτη, eforologia. 08-09-2000. <https://www.e-forologia.gr/lawbank/document.aspx?digest=A1E586EA84F498BA.1D031AEA53&version=2000/09/08> [Πρόσβαση 30-11-2023].

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Νομοθεσία

- Κανονισμός ΕΕ 1724/02-10-2018 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, Για τη δημιουργία ενιαίας ψηφιακής θύρας με σκοπό την παροχή πρόσβασης σε πληροφορίες, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 295/1.
- Απόφαση Ε.Ε. 2240/25-11-2015 (Ε. Κοινοβουλίου και Συμβουλίου) «θέσπιση προγράμματος αναφορικά με λύσεις και κοινά πλαίσια διαλειτουργικότητας για τις ευρωπαϊκές διοικήσεις, τους πολίτες και τις επιχειρήσεις, ως μέσο εκσυγχρονισμού του εθνικού δημόσιου τομέα», Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 318/1.
- Νόμος 3242/2004 «Ρυθμίσεις για την οργάνωση και λειτουργία της Κυβέρνησης, τη διοικητική διαδικασία και τους Ο.Τ.Α.» (ΦΕΚ 102/Α).
- Νόμος 3528/2007 «Κύρωση του Κώδικα Κατάστασης Δημοσίων Πολιτικών Διοικητικών Υπαλλήλων και υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ.» (ΦΕΚ 26/Α).

- Νόμος 4048/2012 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση, Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης» (ΦΕΚ 34/Α).
- Νόμος 4622/2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης» (ΦΕΚ 133/Α).
- Νόμος 4623/2019 «Ρυθμίσεις του Υπουργείου Εσωτερικών, διατάξεις για την ψηφιακή διακυβέρνηση, συνταξιοδοτικές ρυθμίσεις και άλλα επείγοντα ζητήματα» (ΦΕΚ 134/Α).
- Νόμος 4635/2019 «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 167/Α).
- Νόμος 4663/2020 «Ίδρυση, λειτουργία και εκμετάλλευση αεροδρομίων επί υδάτινων επιφανειών, ρυθμίσεις μεταφορών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 30/Α).
- Νόμος 4674/2020 «Στρατηγική αναπτυξιακή προοπτική των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ρύθμιση ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 53/Α).
- Νόμος 4727/2020 «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 184/Α).
- Νόμος 4765/2021 «Εκσυγχρονισμός συστήματος προσλήψεων στον δημόσιο τομέα και ενίσχυση του ΑΣΕΠ και λοιπές διατάξεις» (ΦΕΚ 6/Α).
- Νόμος 4795/2021 «Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου του Δημόσιου Τομέα, Σύμβουλος Ακεραιότητας στη δημόσια διοίκηση και άλλες διατάξεις για τη δημόσια διοίκηση και την τοπική αυτοδιοίκηση» (ΦΕΚ 62/Α).
- Νόμος 4961/2022 «Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση ψηφιακής διακυβέρνησης/ΕΠΑΔ/Ανάπηροι κ.α.» (ΦΕΚ 146/Α).
- Νόμος 5007/2022 «Ολοκληρωμένο Σύστημα Παροχής Ανακουφιστικής

Φροντίδας Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 και την προστασία της δημόσιας υγείας και άλλες επείγουσες ρυθμίσεις» (ΦΕΚ 241/Α).

- Προεδρικό Διάταγμα 98/2020 «Οργανισμός της Προεδρίας της Κυβέρνησης» (ΦΕΚ 236/Α).
- Προεδρικό Διάταγμα 77/2023 «Σύσταση Υπουργείου και μετονομασία Υπουργείων, Γενικών και Ειδικών Γραμματειών-Μεταφορά αρμοδιοτήτων» (ΦΕΚ 130/Α).
- Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου της 20-03-2020 «Κατεπείγοντα μέτρα για την αντιμετώπιση των συνεπειών του κινδύνου διασποράς του κορωνοϊού COVID-19, τη στήριξη της κοινωνίας και της επιχειρηματικότητας και τη διασφάλιση της ομαλής λειτουργίας της αγοράς και της δημόσιας διοίκησης» (ΦΕΚ 68/Α).
- Απόφαση της Βουλής 11561/05-08-2010 «Περί δημοσιεύσεως στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως αποφάσεως της Ολομέλειας της Βουλής «Για την τροποποίηση διατάξεων του Κανονισμού της Βουλής (Μέρος Κοινοβουλευτικό και Μέρος Β')» (ΦΕΚ 139/Α).

Κανονιστικές Πράξεις Διοίκησης

- Υπουργική Απόφαση 7304/Β2-576/25-09-2017 «Τροποποίηση της υπ' αριθ. 9908/Β2-1069/28.9.2010 απόφασης με θέμα «Ορισμός Φορέων του Ελληνικού Στατιστικού Συστήματος», όπως τροποποιήθηκε τελευταία με την υπ' αριθ. 6195/Β2-462/25.7.2017 απόφαση» (ΦΕΚ 3482/Β).
- Υπουργική Απόφαση 9604/Α3-346/15-11-2019 «Τροποποίηση της αριθμ. 9908/Β2-1069/28.9.2010 απόφασης με θέμα «Ορισμός Φορέων του Ελληνικού Στατιστικού Συστήματος», όπως τροποποιήθηκε τελευταία με την αριθμ. 7583/Β2-644/25.9.2018 απόφασης» (ΦΕΚ 4671/Β).
- Υπουργική Απόφαση 15660/15-06-2020 «Εφαρμοστική απόφαση Εθν. Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, βάσει του άρθρ.45

N.4635/2019» (ΦΕΚ 2747/Β).

- Υπουργική Απόφαση 32066/13-11-2020, «Οργάνωση και τήρηση Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών κατ' εφαρμογή ά. 90 Ν.4727/20» (ΦΕΚ 5123/Β).
- Υπουργική Απόφαση 466/08-01-2021 «Τροποποίηση της υπό στοιχεία 15660ΕΞ2020/15.06.2020 απόφασης του Υπουργού Επικρατείας «Εφαρμοστική απόφαση του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, βάσει του άρθρου 45 του ν. 4635/2019» (ΦΕΚ 81/Β).
- Υπουργική Απόφαση 465/08-01-2021 «Συγκρότηση της Συντονιστικής Επιτροπής του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών (ΕΠΑΔ), βάσει του άρθρου 45 του ν. 4635/2019 (Α'167), όπως τροποποιήθηκε από τις περ. 1 και 2 του άρθρου 80 του ν. 4674/2020 (Α'53) και ισχύει» (ΦΕΚ 82/Β).
- Υπουργική Απόφαση 36595/13-10-2021 «Ρυθμίσεις για την οργάνωση και τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας» (ΦΕΚ 4813/Β).

Αιτιολογικές ή άλλες Εκθέσεις και Γνωμοδοτήσεις

- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4048/2012 «Ρυθμιστική Διακυβέρνηση, Αρχές, Διαδικασίες και Μέσα Καλής Νομοθέτησης».
- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4635/2019 Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις.
- Έκθεση της Επιστημονικής Υπηρεσίας της Βουλής Ν. 4635/2019 Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις.
- Πρακτικό Έκθεσης Διαρκών Επιτροπών Παραγωγής και Εμπορίου και Κοινωνικών Υποθέσεων στο σχέδιο νόμου 4635/2019 Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις.
- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4622/2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης».
- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4663/2020 «Ίδρυση, λειτουργία και

εκμετάλλευση αεροδρομίων επί υδάτινων επιφανειών, ρυθμίσεις μεταφορών και άλλες διατάξεις».

- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4727/2020, «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις».
- Αιτιολογική Έκθεση του Ν. 4961/2022, «Αναδυόμενες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών, ενίσχυση ψηφιακής διακυβέρνησης/ΕΠΑΔ/Ανάπηροι κ.α.».
- Γνωμοδότηση της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (ΟΚΕ) επί του Σχ/Ν. 4250/2014 «Διοικητικές Απλουστεύσεις - Καταργήσεις, Συγχωνεύσεις Νομικών Προσώπων και Υπηρεσιών του Δημοσίου Τομέα - Τροποποίηση Διατάξεων του Π.Δ. 318/1992 (Α' 161) και λοιπές ρυθμίσεις».

Εγκύκλιοι και Λοιπές Διοικητικές Αποφάσεις

- Εγκύκλιος Πρωθυπουργού Υ190/18-07-2006. «Νομοθετική πολιτική και αξιολόγηση ποιότητας και αποτελεσματικότητας νομοθετικών και κανονιστικών ρυθμίσεων».
- Εγκύκλιος ΔΙΣΚΠΟ/Φ.18/οικ.6341/18-02-2013, Υπουργείο Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης «Αποδοχή από τις δημόσιες υπηρεσίες αντιγράφων εγγράφων που συνοδεύονται με υπεύθυνη δήλωση, όπως τα πρωτότυπα και διαδικασία απόδειξης γεγονότων ή στοιχείων» (ΑΔΑ: ΒΓΔΓΥ-ΣΩ0).
- Εγκύκλιος ΔΙΑΔΙΠΥΔ/ΤΣΠΕΑΔ/Φ.18/οικ.9462/01-04-2016, Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης, «Απλούστευση και ανασχεδιασμός διοικητικών διαδικασιών» (ΑΔΑ: 7Ω8Π465ΦΘΕ-ΜΡΟ).
- Εγκύκλιος 7335ΕΞ/23-3-2020, Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης με θέμα «Επείγουσες οδηγίες για τη εφαρμογή των ψηφιακών υπηρεσιών

ηλεκτρονικής υπεύθυνης δήλωσης και εξουσιοδότησης στην Ενιαία Ψηφιακή Πύλη της Δημόσιας Διοίκησης (gov.gr)» (ΑΔΑ: Ω7ΖΨ6ΜΤΛΠ-ΡΥΦ).

- Εγκύκλιος 33150/24-11-2020, ΥΨΔ, «Οργάνωση και τήρηση του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών (άρ. 90 του ν. 4727/2020) - Ενέργειες προπαρασκευαστικής φάσης» (ΑΔΑ: ΩΜΜΔ46ΜΤΛΠ-Ε6Π).
- Απόφαση ένταξης έργου στο Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας 45309/22-03-2023, Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού Ταμείου Ανάκαμψης Υπουργείο Οικονομικών, «Ανάπτυξη συνεργειών και διαλειτουργικότητας μεταξύ του έργου της Εθνικής Πύλης Κωδικοποίησης του Υπουργείου Ψηφιακής Διακυβέρνησης και της Τράπεζας Νομικών Πληροφοριών ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών» (ΑΔΑ: ΨΒΣΕΗ-5ΚΒ).

Παραρτήματα

1. Κατηγορίες Διοικητικών Διαδικασιών από την ιστοσελίδα «Μίτος» [21-01-2024]

Κατηγορίες υπηρεσιών	Παρέχονται σε	Βάσει είδους
Γεωργία και κτηνοτροφία	Πολίτες	Άδειες
Δικαιοσύνη	Δημόσιους Υπαλλήλους	Ανανεώσεις
Εκπαίδευση	Δημόσιους φορείς	Αποζημιώσεις
Επιχειρηματική δραστηριότητα	Ελεύθερους επαγγελματίες	Βεβαιώσεις
Εργασία και ασφάλιση	Επιχειρήσεις	Δηλώσεις
Οικογένεια	Νομικά Πρόσωπα – Νομικές Οντότητες	Εγγραφές
Περιουσία και φορολογία		Έλεγχοι
Πολίτης και καθημερινότητα		Εσωτερικές διαδικασίες δημοσίου
Πολιτισμός, αθλητισμός και τουρισμός		Καταγγελίες
Στράτευση		Πιστοποιητικά
Υγεία και πρόνοια		Συντάξεις

2. Νομοθετικό-Κανονιστικό πλαίσιο Αξόνων ΕΠΔΔ από το Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση ΕΠΔΔ

Νομοθετικό-Κανονιστικό πλαίσιο

Οι τρεις πυλώνες της Ε.Π.Δ.Δ. ρυθμίζονται από συγκεκριμένα νομοθετικά και κανονιστικά κείμενα όπως φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

Πυλώνας-εργαλείο	Νομοθετικό Πλαίσιο	Κανονιστικό Πλαίσιο
Εθνικό Μητρώο Διοικητικών Διαδικασιών-Μίτος	Άρθρο 90 του ν. 4727/2020 (Α' 184) «Ψηφιακή Διακυβέρνηση (Ενσωμάτωση στην Ελληνική Νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/2102 και της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1024) Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες (Ενσωμάτωση στο Ελληνικό Δίκαιο της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/1972) και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε και ισχύει με το άρθρο 68 του ν. 4961/2022 (Α' 146) και παρ. 4 του άρθρου 114 του ν. 4961/2022 (Α' 146) όπως τροποποιήθηκε με την παρ. 6 του άρθρου 94 του ν. 5007/2022 (Α' 241).	Υπουργική Απόφαση, υπ' αριθ. 32066/13-11-2020, (Β' 5123) «Ζητήματα οργάνωσης και τήρησης του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 90 του ν. 4727/2020 (Α' 184)» και Υπουργική Απόφαση, υπ' αριθ. 21540/2-06-2022 (Β' 2877) «Τροποποίηση της υπ' αριθ. 32066/13.11.2020 Απόφασης του Υπουργού Επικρατείας «Ζητήματα οργάνωσης και τήρησης του Εθνικού Μητρώου Διαδικασιών, κατ' εφαρμογή του άρθρου 90 του ν. 4727/2020 (Α' 184)» (Β' 5123), όπως ισχύει».
Εθνικό Πρόγραμμα Απλούστευσης Διαδικασιών	Άρθρο 45 του ν. 4635/2019 (Α' 167) «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε με τις περ. 1 και 2 του άρθρου 80 του ν. 4674/2020 (Α' 53) «Στρατηγική αναπτυξιακή προοπτική των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ρύθμιση ζητημάτων αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών και άλλες διατάξεις» και το άρθρο 69 του ν. 4961/2022 (Α' 146).	Υπουργική Απόφαση υπ' αριθ. 15660 ΕΞ 2020 (Β' 2724) «Εφαρμοστική απόφαση του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, βάσει του άρθρου 45 του ν. 4635/2019 (Α' 167)» και Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. 466 ΕΞ 2021 (Β' 2747) «Τροποποίηση της υπό στοιχεία 15660ΕΞ2020/15.06.2020 απόφασης του Υπουργού Επικρατείας «Εφαρμοστική απόφαση του Εθνικού Προγράμματος Απλούστευσης Διαδικασιών, βάσει του άρθρου 45 του ν. 4635/2019 (Α' 167)».
Παρατηρητήριο Γραφειοκρατίας	Άρθρο 47 του ν. 4635/2019 (Α' 167) «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 70 του ν. 4961/2022 (Α' 146).	Υπουργική Απόφαση υπ' αριθμ. 36595 ΕΞ 2021 (Β' 4813) «Ρυθμίσεις για την οργάνωση και τη λειτουργία του Παρατηρητηρίου Γραφειοκρατίας».

2. Αρχές Απλούστευσης ΕΠΑΔ από το Εγχειρίδιο Χρήσης για τη Δημόσια Διοίκηση ΕΠΑΔ

